

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні ЗНУ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

**«Сучасні виклики та напрями вдосконалення в
економічній та технічній наукових сферах»**

5 – 6 грудня 2023 р.

Запоріжжя
2023

Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній наукових сферах : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 грудня 2023 р., м. Запоріжжя) / за ред. Макаренка А. П., Меліхової Т. О. Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2023, 392 с.

УДК 338:330.341.1(477)(062)

C916

ISBN 978-617-8231-40-8

Рецензенти:

Кулинич Р.О., д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Коноваленко А.С., д.е.н., доцент, директор Інституту підвищення кваліфікації Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного.

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Запорізького національного університету
(протокол № 6 від 25.01.2024 р.)*

В ході проведення конференції відбулось дискусійне обговорення результатів підготовки здобувачів вищої освіти для покращення змісту навчальних курсів освітніх програм, орієнтуючись на думку стейхолдерів (працівників НДЕКЦ, науковців та студентів ЗНУ та інших закладів вищої освіти).

Під час проведення конференції розглянуто наступні питання: сучасний розвиток економіки, організації та управління підприємствами; практичні засади розвитку менеджменту; теоретичні та практичні засади розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; математичні методи, моделі та інформаційні технології в сучасній економіці; сучасні напрями розвитку інженерії, науки та техніки; сучасні напрями розвитку банківської справи; гроші, фінанси і кредит; напрями оптимізації податкової системи; бюджетна система; правознавство; сучасна експертиза: економічна, юридична, будівельна, технічна.

Організаційний комітет

Голова оргкомітету

Фролов М.О. – д.і.н., професор, заслужений працівник освіти України, академік Академії наук вищої освіти України, в.о. ректора ЗНУ.

Васильчук Г.М. – д.і.н., професор, проректор з наукової роботи ЗНУ.

Заступник голови:

Метеленко Н.Г. – д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, директор Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Меліхова Т.О. – д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, завідувач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ

Каркоцький І.О. – директор Запорізького НДЕКЦ МВС.

Члени оргкомітету:

Адамовська В.С. – к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування Криворізького національного університету.

Ажажа М.А. – д.н. з держ. упр., професор кафедри управління та адміністрування ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Арутюнян І.А. – д.т.н., професор, завідувач кафедри промислового та цивільного будівництва ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Банах А.В. – к.т.н, доцент, завідувач кафедри міського будівництва та господарства ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Белоконь К.В. – к.т.н., доцент, заст. директора з наукової роботи ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Белоконь Ю. О. – д.т.н., професор, завідувач кафедри металургійних технологій, екології та техногенної безпеки ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Бондар О.Г. – д.ю.н., професор, перший проректор ЗНУ.

Власов А.О. – к.т.н., доцент, завідувач кафедри металургійного обладнання ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Воронкова В.Г. – д.ф.н., професор, завідувач кафедри управління та адміністрування ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Глушчевський В.В. – д.е.н., професор, професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Івановська А.М. – д.ю.н., професор, проректор зі стратегічного розвитку, наукової роботи та зовнішніх зв'язків Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Коваленко В.Л.– д.т.н., професор, завідувач кафедри електричної інженерії та кіберфізичних систем ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Коверга С.В. – д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, професор кафедри управління та адміністрування ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Коломоєць Т.О. – д.ю.н., професор, член - кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету ЗНУ.

Корнеєва Н.М. – заступник директора Запорізького НДЕКЦ МВС.

Критська Т. В. – д.т.н., професор, завідувач кафедри електроніки, інформаційних систем і програмного забезпечення ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Макаренко А.П. – д.е.н., професор, професор кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Макаренко П.М. – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Полтавського державного аграрного університету.

Макаренко Ю.П. – д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Мержинський Є. К. – к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, директор Центру Польської культури, освіти, науки та євроінтеграції ім. Яна III Собеського.

Нікітенко В.О. – д.ф.н., професор, професор кафедри управління та адміністрування ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Оглобліна В.О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Подмешальська Ю.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Птіцина Л.А. – к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Рафаель Чилочі – д.е.н., проф., декан факультету економіки та бізнес-інжинірингу Технічного Університету Молдови.

Синиця Ю.С. - к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Синчак В.П. – д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Тараненко В.Є. – к.е.н., доцент, завідувач кафедри соціального забезпечення та податкової політики Університету митної справи і фінансів (м. Дніпро).

Феофанов Л.К. – к.е.н., доцент, доцент, кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

Храпкіна В.В. – д.е.н., професор, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом НУ«Києво-Могилянська академія».

Шапуров О.О. – д.е.н., професор, завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ.

ЗМІСТ

Секція 1. Сучасний розвиток економіки, організації та управління підприємствами

Метеленко Н. Г., Сіліна І.В., Сілін А.І. СТАН ТА ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ, ЗАВДАННЯ	19
Метеленко Н. Г., Сіліна І.В., Попова А.О. СУЧАСНИЙ РИНОК ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	22
Оглобліна В.О., Ситий В.Л., Лисенко А.П. УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ	25
Оглобліна В.О., Коняхін А.В., Шарамок Я.Г. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ ДЕРЖАВИ	27
Іжевський П.Г. РЕЛОКОВАНИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ ТА ВТРАЧЕНІ МОЖЛИВОСТІ	29
Замула І.В., Танасієва М.М. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ В. ЛИПИНСЬКОГО В РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	31
Куряча Н.В. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ	36
Мартиненко О.В., Дрига Н.В. СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ПРАЦІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ	37
Піхняк Т.А., Гриценко Д.А. ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ІМІДЖУ РОБОТОДАВЦЯ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ КАНАЛІВ КОМУНІКАЦІЇ	40
Піхняк Т.А., Чугу Т.В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	42
Захаркевич Н.П., Лось Д.В. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	44
Захаркевич Н.П., Мельник Я. ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО АПК	46
Захаркевич Н.П., Хомин І.В. ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ В УКРАЇНІ	48

Захаркевич Н.П., Сокіл А.Ю. «ЗЕЛЕНА» ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	50
Захаркевич Н.П., Корноухова К. ЗЕМЕЛЬНИЙ ФОНД УКРАЇНИ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	52
Прощаликіна А. М., Жукова М. Р., Руденко В. Ю. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІОТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПАНІЙ ЯК СПОСІБ НАРОЩУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ	54
Адонін С. В., Удовиченко А. В. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	56
Адонін С.В. ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	59
Адонін С.В. ФІНАНСОВІ РИЗИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НИМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	61
Завадських Г.М. БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ІМРАСТ ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА В ПЕРІОД ТУРБУЛЕНТНОСТІ	63
Пилипенко О.С., Бегунов П.М. НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АУТСОРСИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	65
Пилипенко О.С., Смоляр І.А. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ	68
Арзянцева Д.А., Умерова К.А. РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ЗМІЦНЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	71
Арзянцева Д.А., Ксьондз А.Ю. СУЧАСНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА	73
Арзянцева Д.А., Воробйова Л.С. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	75
Арзянцева Д.А., Дмитрієв М.О. РОЗВИТОК КЛІЄНТСЬКИХ ВІДНОСИН ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	78
Арзянцева Д.А., Міноцька А.Ю. СУЧАСНІ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСВІД	80

Арзянцева Д.А., Швед І.В. ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА НАВЧАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	83
Арзянцева Д.А., Нечипоренко К.О. ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК НЕОБХІДНОГО КОМПОНЕНТА УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ОРГАНІЗАЦІЇ	85
Сидіч М.Ю. ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ ПОСЛУГ ІТ-СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	87
Шулик В.О. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ – ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	89
Коверга С.В., Дуднік В.Ю. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	91
Корюгін А.В., Діса К.П. ОЦІНКА РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ І ПОСЛУГ	93
Попова Г.В., Гурська П.І. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	95
Бобиль В.В., Болюх В.М. УПРАВЛІННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНИМИ ПЕРЕВЕЗЕННЯМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	97
Небеснюк О.Ю. УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ	99
Дронь М.А., Василенко А.В. ВАЖЛИВІСТЬ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ	101
Денисенко В.А., Самойленко В.Л. СТАЛІЙ РОЗВИТОК АТК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	103
Денисенко В.С., Михайленко Д.О., Супрученко Н.Ю. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	105
Тарасевич Г.П. ГРАНТОВЕ ТА ЦІЛЬОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ	107
Слюсарь М.Ю. ВИКЛИКИ НОВОЇ ІНТЕРНЕТ-ЕКОНОМІКИ У ЦИФРОВУ ЕРУ	110

Роєва О.С., Сідоров І.І. ТЕХНОЛОГІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ ПІДПРИЄМСТВ	112
Попова Г.В., Проскурін В.М., Хашабасєв Д.В. PR-ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСОБИ ВПЛИВУ НА ЦІЛЬОВУ ГРОМАДСЬКІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ	114
Ткаленко В.М., Присяжна В.Ю., Духовна О.І., Луценко М.А. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ	116
Козирод С. В. ОЛІГОПОЛІСТИЧНИЙ РИНОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНІ	118
Венгерська Н.С., Ворона Р.А. ТРЕНДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕЧЕЙ В «РОЗУМНІЙ» ЕКОНОМІЦІ	120
Шнурко А.М., Крамаренко С.І. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ	122
Крутогорський Я.В., Ярова А.Л. РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ	125
Колоша В.П. ПОНЯТТЯ ТА МІСЦЕ МЕТОДУ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	127
Корж М.В., Марченко С.А. СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ	129
Корж М.В., Шкорин І.І. МАРКЕТИНГ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ В ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ	131
Клименко А.А. ЗАХОДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	133
Голомб В.В., Поляков І.А. КЛАСИФІКАЦІЯ КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМНИЦТВО	135
Голомб В.В., Сластьон В.О. ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНСТРУМЕНТІВ БІЗНЕС АНАЛІТИКИ	137
Прус Ю.О. СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ	139
Ткаченко Є.Ю., Зінченко В.В. ЕКОЛОГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	141

Макаренко П.М., Пілявський В.І. УМОВИ І ЧИННИКИ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВ	143
Сілін А.І., Стратілат І.М. ПРИОРІТЕТНІ НАПРЯМИ І ЗАХОДИ ВІДНОВЛЕННЯ ГІРНИЧО- МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	150
Колокольчикова І.В. ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ТА СУКУПНИХ ВТРАТ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ – ЗАПОРУКА РОЗРОБЦІ ДІЄВИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ	152
Ульянченко Н.В., Ковальова О.В. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	154
Якубовська Н.В., Осипчук М.С. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ СПОЖИВАЧІВ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ	156
Ogloblina V.O., Netyaga A.V., Zagorodnii S.A., Hendrikhovskiy M.S. MODERN APPROACHES TO MANAGING SUSTAINABLE ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT OF DOMESTIC NON- FERROUS METALLURGY ENTERPRISES ON THE WAY TO THE EU	158
Malinoshevska K., Krasnoshchok V. FEATURES OF INNOVATIVE ACTIVITIES IN AGRICULTURAL ENTERPRISES	161
Ghenadie CIOBANU Ghenadie CIOBANU Local Labor market and regenerabile energy Strategy and objective of development	163

Секція 2. Практичні засади розвитку менеджменту

Артюхіна М.В. СЕГМЕНТАЦІЯ РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ (НА ПРИКЛАДІ ГРУПИ ORPEA)	174
Воронкова В.Г. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	176
Міщук Є.В., Солов'ян Є. ПРОФЕСІЙНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СУЧАСНОГО МАРКЕТОЛОГА: ІНСТРУМЕНТИ, ЗАСОБИ	178
Крупа А.Г. МІСЦЕ І РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ	180

Пилипенко О.С., Киркач Р.Г. ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ	182
Шапуров О.О., Федотов С.О. УПРАВЛІННЯ СУПУТНИМИ ПРОДУКТАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	185
Шапуров О.О., Гайворонська А.І. АНАЛІЗ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ РЕГРЕСІЇ ЗА ФІКТИВНИМИ ЗМІННИМИ	187
Шапуров О.О., Краснощок В.В. ЕКОНОМІКА СУСПІЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА РОЗВИТОК	189
Шапуров О.О., Фурсін О.О., Дуюн О.Д. ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ АДЕКВАТНОСТІ ЕКОНОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ	192
Шапуров О.О., Голомб В.В. ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННІ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ	194
Шапуров О.О., Аскольдов В.І. ПРОМИСЛОВИЙ ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ: АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА РОЗВИТКУ	198
Якубовська Н.В., Трофимчук О.В. SMM - МЕНЕДЖЕР: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЇ	200
Artemchuk Y.V., Artemchuk V.V. DEVELOPMENT OF MECHANISMS OF MANAGEMENT OF ENTERPRISES USING INFORMATION AND INTELLECTUAL TECHNOLOGIES	202

**Секція 3. Теоретичні та практичні засади розвитку бухгалтерського обліку,
аналізу та аудиту**

Проскуріна Н. М., Васильченко Р.І. УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	204
Макаренко А.П., Меліхов Є.В. ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ: ВИЗНАЧЕННЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ, СТРУКТУРА	206
Макаренко А.П., Панченко А.В., Феофанов Л.К. ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ	209
Меліхова Т.О., Марєга С.Ю. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ	211

Меліхова Т.О., Ярошенко О.В. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ НАДХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА МАЛОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	212
Меліхова Т.О., Тимошенко О.С. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЄДИНИМ ПОДАТКОМ	213
Меліхова Т.О., Кравець О.А. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ МАТЕРІАЛІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	215
Меліхова Т.О., Вітценко Л.Р. ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	217
Птіцина Л.А., Трикоз І.В. ОСНОВИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ	219
Подмешальська Ю.В., Богма Н.О. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ	220
Подмешальська Ю.В., Терещенко Н.М. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ ЄСВ та ПДФО ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА РОЗРАХУНОК ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ	223
Синиця Ю.С., Письменний С.С. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА ЇЇ ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ	225
Синиця Ю.С., Зайченко Д.Р. ОБЛІК ВИДАТКІВ В БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ: СУТНІСТЬ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ	227
Пожуєв А.В., Птіцина Л.А., Манін А. А. УДОСКОНАЛЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ОСНОВИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА	230
Лоханова Н.О. ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ МСБО 30	232
Пушкарь І.В., Вітер М.В. СVP-АНАЛІЗ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	234
Волощук Л.О., Урясьєв М.О. ЗВІТ ПРО ДЖЕРЕЛА ТА ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	237

Брадул О.М., Дем'яненко К.О. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	239
Селіванова Н.М, Подгорна Н.І. ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	241
Шиян Д.В., Севрюкова Є. О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАНЯТОСТІ ТА ОПЛАТИ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	245
Вітер Ю. М. МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СИСТЕМОЮ – ФІНАНСУВАННЯ, ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ	247
Шепелюк В.А., Мальцева Т.І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ МАЛОЦІННИХ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ПРЕДМЕТІВ	249
Адамовська В. С., Зозуленко А.В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНИХ ТА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ	252
Яровий К.О., Башкаєв В.Г. УМОВИ ТА ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	254
Мусійченко О.Г., Губенок Ю.О. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ, ОПОДАТКУВАННЯ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	256
Мусійченко О.Г., Губенок Ю.О. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ГОЛОВНИЙ ДОКУМЕНТ В УПРАВЛІННІ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА	259

Секція 4. Математичні методи, моделі та інформаційні технології в сучасній економіці

Ткаченко І.Г., Ткаченко А.Г. МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ В ОРГАНІЗАЦІЇ І УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ	261
Хорошун В.В., Солодухін С.В. АЛГОРИТМ РОЗРОБКИ МАРКЕНИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ІТ- КОМАНІЇ	263
Бирський В.В., Мержинський Є.К. МЕДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ	264

Кібальник Л.О., Опалько В.І. АДАПТИВНІ ПРОГНОЗНІ МОДЕЛІ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ	266
Іванов Д.В. ІНСТИТУТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	267
Клопов І.О., Юхименко К.М., Храпкін О.М. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ	270

Секція 5. Сучасні напрямки розвитку інженерії, науки та техніки

Коломоєць Г.П. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ СТАНУ ANDROID-ЗАСТОСУНКІВ ПРИ ЗМІНІ КОНФІГУРАЦІЇ	273
Румянцев В.Р., Савінов В.П., Кучеренко О. ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІНИ СТРУКТУРИ ДИЗЕЛЬНОГО ПАЛИВА ШЛЯХОМ ДІЇ МАГНІТНОГО ПОЛЯ	274
Міхайлуца О.М., Власова Л.А. ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ДИТЯЧОЇ ОНЛАЙН БІБЛІОТЕКИ	275
Ніконова З.А., Новіков Д. О. РОЗРОБКА ПРИЛАДУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВОЛОГОСТІ ҐРУНТУ НА ОСНОВІ ГІГРОМЕТРА	279
Ніконова З.А., Григор'єв М.В., Худолей А.П. СИСТЕМА БЕЗПЕРЕБІЙНОГО ЖИВЛЕННЯ ПОСТІЙНОГО СТРУМУ	281
Ніконова А.О., Гурін М.Р. МЕТОДИ СТРУКТУРНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ БАГАТОРОЗРЯДНИХ КОМБІНАЦІЙНИХ СХЕМ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ШВИДКОДІЇ	283
Ніконова А.О., Клімашин С. І. РОЗРОБКА ПРИЛАДУ ДЛЯ ОЧИЩЕННЯ ПРИМІЩЕННЯ З ФУНКЦІЄЮ ПІДТРИМКИ ПАРАМЕТРІВ МІКРОКЛІМАТУ	285
Ніконова А.О., Ключко А.В. ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОЧИЩЕННЯ ПОВІТРЯ	287
Небеснюк О.Ю., Ничик О. П. БЕЗПРОВІДНИЙ ЗАРЯДНИЙ ПРИСТРІЙ ДЛЯ ЖИВЛЕННЯ ГАДЖЕТІВ	289
Небеснюк О.Ю., Бондаренко М.О. ЦИФРОВИЙ ПРИЛАД ДЛЯ ВИМІРЮВАННЯ ТЕМПЕРАТУРИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	290
Добровольська О.Г., Лихачов В.Є. АЛЬТЕРНАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ВОДОПОСТАЧАННЯ В УМОВАХ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ВОЄННИХ ПОДІЙ	292

Добровольська О.Г., Данкевич С. Ю. ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ІНЖЕНЕРНИХ ОБ'ЄКТІВ ТРАНСПОРТУВАННЯ ВОДИ	294
Добровольська О.Г., Лисенко Є.І. ОПТИМІЗАЦІЯ РОБОТИ НАСОСНОГО ОБЛАДНАННЯ ЗА КРИТЕРІЄМ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ	296
Банах А.В., Фостащенко Д.О. ВІДНОВЛЕННЯ ДОРОЖНЬОГО ПОКРИТТЯ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ ХОЛОДНОГО РЕСАЙКЛІНГУ	298
Фостащенко О.М., Кузнецов І.С., Фостащенко А.О. ІНТЕРАКТИВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ SMART ІНФРАСТРУКТУРИ	300
Кісельов Є. М., Кісельов В. Є. СИСТЕМА БЕЗПЕРЕРВНОГО ВИМІРЮВАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ ОЗОНУ У РІДИНІ	302
Лисенко О.В., Прус А.Ю. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОЗПОДІЛЕНОЇ ГЕНЕРАЦІЇ НА ОСНОВІ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ	304
Болтянська Л.О., Болтянський Б.В. ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ КОНСТРУЮВАННЯ ЕНЕРГОУСТАНОВОК З ВІДНОВЛЮВАНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ЕНЕРГІЇ	306
Artemchuk V.V., Pasichnyk B.A. INCREASING THE ENERGY EFFICIENCY OF ZAPORIZHZHYA NON- FERROUS METAL PLANT	308
Artemchuk V.V., Chervonenko M.V., Yudin A.O. INCREASING THE EFFICIENCY OF ELECTRICAL ENERGY CONSUMPTION BY EQUIPMENT PRODUCED BY ZAPORIZHZHAL PJSC	310
Kiselev E., Grychenko P. MECHANIC- AND THERMORECEPTION SYSTEM DESIGN	311
Bytkin S.V., Kryts'ka T.V. EFFECT of Ge CONCENTRATION ON THE npn IC TRANSISTOR STRUCTURES β	313

**Секція 6. Сучасні напрямки розвитку банківської справи.
Гроші, фінанси і кредит**

Макаренко Ю.П. ОЦІНКА ФІНАНСОВА СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	316
Небаба Н.О., Попова Є.С. ПОНЯТТЯ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ	318

Ткачук Н.М., Залевська А. В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ХАОСУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	320
Ткачук Н.М., Гандзюк В. О. РОЛЬ НБУ В СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	322
Ткачук Н.М., Тишко Д. П. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ САМООРГАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ	324
Ткачук Н.М., Рощук Я. О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНА БАЗИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	326
Ткачук Н.М., Герасімов Є. В. ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ	328
Тарасевич Г.П. ГРАНТОВЕ ТА ЦІЛЬОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ	331
Дронь М.А., Туль К.Е. ФІНАНСОВА АДАПТАЦІЯ БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ	333

Секція 7. Напрямки оптимізації податкової системи. Бюджетна система

Гончар Л. В., Стецик Я. В. ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	336
Бурашнікова О.С. СУЧАСНИЙ СТАН ТА КРЕАТИВНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ (МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД)	338
Романюк В.А., Шелест Є.Я. ВПЛИВ ЦИФРОВОГО ЗБОРУ ПОДАТКІВ НА ДЕРЖАВИ-ЧЛЕНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	340
Романюк В.А., Ніколайчук З.А. ПОНЯТТЯ ЄДИНОГО ЦИФРОВОГО РИНКУ ЄС	342

Секція 8. Правознавство

Коломоєць Т.О. ЗНАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРИ ВСТУПІ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ В УКРАЇНІ – MUST HAVE	345
---	-----

Євтушенко Д.С. ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВІДКРИТОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ	347
Романюк В.А., Варениця Д.Б. ВІДПОВІДНІСТЬ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ ЄС ТА ОКРЕМИХ ТРЕТІХ КРАЇН	349
Рекотов П.В., Кузін О.О. АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	351
Рекотов П.В., Трушина В.С. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ	353
Рекотов П.В., Віличко О.О. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	354
Рекотов П.В., Дорошенко П.В. ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	356
Рекотов П.В., Камінська У.А. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	359
Рекотов П.В., Корнієнко М.Ю. БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	361
Рекотов П.В., Малигін В.С. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	364
Рекотов П.В., Мельниченко П.І. ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ	366
Рекотов П.В., Тотьмянін Д.О. ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАННИХ В УКРАЇНІ	368
Рекотов П.В., Уткін Є.В. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ	370

Секція 9. Сучасна експертиза: економічна, юридична, будівельна, технічна

Завдов'єва І.Г. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕКСПЕРТНИХ ПОМИЛОК ТА ЇХ УСУНЕННЯ	373
Солоніченко Л.А., Серета Д.Ю. ЗАСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ АСОРТИМЕНТУ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ДЛЯ ЗБІЛЬШЕННЯ ОБСЯГІВ РЕАЛІЗАЦІЇ	375

Фесенко О.С. ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	376
Кармазь М.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ЕКСПЕРТИЗ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	379
Гій Ю.А. ЕКСПЕРТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПІДТВЕРДЖЕННЯМ НЕСТАЧІ (НАДЛИШКІВ) АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ВИЯВЛЕНИХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ	381
Білай Д.С. СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ГОТІВКОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ	383
Сапожник Н.І. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ІНЖЕНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	385
Ковальчук Ю.С. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПО ОПРИБУТКУВАННЮ ВРОЖАЮ ДО СКЛАДУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	388

Секція 1. Сучасний розвиток економіки, організації та управління підприємствами

УДК 338.2 : 64.012

Метеленко Н. Г., д.е.н., проф., професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Сіліна І.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Сілін А.І., аспірант 2 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

СТАН ТА ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ, ЗАВДАННЯ

Металургійна галузь завжди відігравала стратегічно важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку та національної безпеки України. Продукція металургійних підприємств є однією із найбільш використовуваних і затребуваних товарів. Металургія стоїть на початку більшості ланцюжків створення вартості, поставляючи життєво необхідні сировину й матеріали для таких видів економічної діяльності, як машинобудування, будівництво, енергетика, добувна промисловість тощо. Тому питання її ефективного розвитку є дуже актуальним для національної економіки України.

В період з 2014р. по 2019р. металургійне виробництво забезпечувало до 16% загального обсягу реалізованої промислової продукції, п'яту частину товарного експорту й більше 10 млрд дол. експортної виручки, понад 200 тис. робочих місць і приблизно 10% у загальній середньообліковій кількості штатних працівників у промисловості. З іншого боку, галузь відрізнялася низьким рівнем екологічності виробництва – близько третини викидів шкідливих речовин в атмосферу загалом по економіці припадало на металургію. У 2017-му були втрачені активи групи «Метінвест» на тимчасово непідконтрольній Україні території, а саме Єнакіївський металургійний завод, Харцизький трубний завод, «Донецьккокс» та інші. В цей період галузь характеризувалася отриманням від'ємної або зовсім невисокої рентабельності операційної діяльності, низькими темпами зростання прямих іноземних інвестицій і слабкою інноваційною активністю. Однією з основних тенденцій у розвитку вітчизняної металургії у ці роки було постійне зниження обсягів виробництва металопродукції [1].

Останній рік довоєнного періоду був достатньо успішним для українських металургів: сприятлива кон'юнктура зовнішніх ринків, високий попит на сталевий прокат на внутрішньому ринку (завдяки активній фазі «Великого будівництва»),

зростання виробничих показників. Україна була в провідній двадцятці світових виробників сталі.

Після початку російського вторгнення металургійна промисловість втратила більшу частину свого потенціалу, що призвело до болючого удару по всій українській промисловості. Через руйнування виробничих потужностей та блокування логістики металургійна галузь обвалилася майже на 70%, порівняно з довоєнним періодом, завантаженість металургійних заводів у 2022 році в середньому впала на 85%. Після 24 лютого 2022 року ключові українські сталеплавильні компанії оголосили про консервацію виробництва у Маріуполі, Запоріжжі, Кривому Розі, Дніпропетровській області. Впродовж декількох місяців виробники поступово відновлювали операційну діяльність. «Метінвесту» не вдалося цього зробити на двох заводах – Маріупольському меткомбінаті ім. Ілліча та «Азовсталі», які у 2021 році забезпечили 40% виробництва сталі в країні. Компанія втратила над ними контроль. Упродовж другої половини 2022 року вцілілі підприємства продовжували роботу на знижених оборотах [2]. 2023-й рік залишається кризовим для металургійної галузі України (причини: бойові дії біля виробничих потужностей, логістичні проблеми, нестача персоналу, дефіцит брухту)

Ситуація зміниться на краще, щойно військові ризики почнуть знижуватися. Здобувши Перемогу, країна постане перед безпрецедентним викликом: у максимально стислі терміни відновити металургійну галузь, як й можливості забезпечувати гідне якісне життя людей на основі ефективно реалізації національного людського, природноресурсного, економічного потенціалу. Крім відновлення виробничих потужностей, металургійна галузь потребує корінних змін пов'язаних з проблемами, що накопичилися довгі роки: недосконалість технологічної структури, що не відповідає сучасним вимогам; відставання від розвинених країн за темпами модернізації; високі витрати енергетичних і матеріальних ресурсів у порівнянні з передовими зарубіжними підприємствами; недостатньо широкий сортамент металопродукції; низькі екологічні показники.

Повоєнне відновлення України вимагатиме величезної кількості металопродукції. Тому галузі вже зараз важлива підтримка у вигляді відкриття портів для експорту, продовження режиму скасування торгових обмежень на ринках розвинених країн, зниження логістичних та енерготарифів.

Все це вимагає вирішення таких основних завдань, а саме:

1. Технічне відновлення та модернізація:

- проведення аудиту і оцінки стану обладнання та інфраструктури металургійних підприємств;
- здійснення капітального ремонту та модернізації обладнання;
- інтенсифікація розробки та впровадження інноваційних рішень зі створення принципово нових енергоефективних технологій, що сприятиме зниженню собівартості продукції шляхом зменшення ресурсо- та енергоемності на всіх етапах виробництва, підвищенню екологічності виробничого процесу, удосконаленню асортименту металопродукції, яка випускається;

2. Зелене відновлення та соціальна відповідальність.

Необхідно, щоб найбільшого поширення набули такі ініціативи у сфері екологічної відповідальності: зниження енергоємності виробництва; збільшення обсягів відходів, використаних і знешкоджених підприємством; збільшення обсягів повторно використаної води; зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферу; розробка та реалізація довгострокових програм екологічної діяльності; впровадження міжнародних стандартів екологічної відповідальності; реалізація проекту «Зелений офіс»; екологічний моніторинг та інші.

3. Фінансова стабілізація та інвестиції:

- забезпечення фінансової підтримки для металургійних підприємств через державні та приватні інвестиції;
- розробка стимулюючих фінансових механізмів для повертання капіталу в галузь.

Незважаючи на війну та втрату потужностей, стратегічні інвестори бачать потенціал в українській металургії, а індустрія зеленої металургії після війни здатна залучити десятки мільярдів доларів інвестицій. Очікується, що в умовах повоєнного відновлення українська металургія буде модернізована за найкращими стандартами.

4. Кадрове забезпечення та кваліфікаційний розвиток:

- підготовка фахівців нового покоління, що відрізнятимуться вищим рівнем цифрової культури, які будуть здатні застосовувати сучасні діджитал-технології у реальному виробництві;
- забезпечити перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників у відповідності із сучасними вимогами та технологіями;
- сприяти приваблюванню та утриманню кваліфікованого персоналу в галузі.

5. Сприяння державно-приватному партнерству в інноваційних проектах з впровадження цифрових технологій (інтернет речей, 21гарт-пристрої, роботи, інтелектуальне моделювання, великі дані, адитивні технології) для отримання переваг при інтеграції національних виробників до глобальних ланцюгів доданої вартості.

6. Співпраця з міжнародними партнерами:

- пошук нових зарубіжних ринків для експорту продукції металургійної галузі;
- укладання міжнародних угод та партнерств для обміну технологіями та кращими практиками;
- реалізація маркетингових стратегій для підвищення визнання та конкурентоспроможності металургійної продукції.

Ці пріоритети та завдання можуть слугувати основою для розробки комплексної стратегії відновлення металургійної галузі в Україні, сприяючи її сталому розвитку та конкурентоспроможності на світовому ринку.

Література

1. Бізнес в офіційних цифрах. URL: <https://rating.zone/ekonomichnyj-ohliad-metalurhijnoi-haluzi-ukrainy/>(дата звернення 06.11.2023).
2. Економічна правда. Що лишилось від української металургії.URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/29/698540/> (дата звернення 07.11.2023).
3. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення URL:<https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf> (дата звернення 21.10.2023)

УДК 658.821(046)

Метеленко Н. Г., д.е.н., проф., професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Сіліна І.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Попова А.О., к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

СУЧАСНИЙ РИНОК ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

З 1 липня 2019 року набув чинності «новий» ринок електроенергії за європейським зразком, на основі правил та стандартів ЄС. Україна вдосконалила систему відносин у сфері купівлі/продажу електричної енергії, а оновлена система ринку зазнає постійних якісних змін.

Ринок електричної енергії – система відносин, що виникають між учасниками ринку під час здійснення купівлі-продажу електричної енергії та/або допоміжних послуг, передачі та розподілу, постачання електричної енергії споживачам [1].

Метою ринку електричної енергії є запровадження конкурентних механізмів функціонування ринку електричної енергії, вільний вибір контрагентів та забезпечення права споживача вільно обирати постачальника електричної енергії.

Функціонування ринку електроенергії базується на принципах: забезпечення енергетичної безпеки України; добросовісної конкуренції; незалежного державного регулювання; недискримінаційного ціно- та тарифоутворення, що відображає економічно обґрунтовані витрати; співробітництва та інтеграції ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях; вільного вибору електропостачальника споживачем; недискримінаційного і прозорого

доступу до системи передачі та систем розподілу; недискримінаційної участі в ринку електричної енергії; забезпечення балансу між попитом та пропозицією електричної енергії.

Сучасному ринку електроенергії притаманні не тільки позитивні результати, а саме: безліч нормативних обмежень на граничні ціни, незбалансована політика підтримки відновлюваних джерел енергії, неринкові ціни для населення та ін. На сучасному енергоринку можемо спостерігати деякі прояви зловживання ринковою владою з боку учасників ринку, як по відношенню до попиту так і пропозиції. Все це призводить до значних коливань ціни та дестабілізує ринок, і як наслідок – утворення ланцюга боргів, сума якого на даний час складає понад 60 млрд. грн. У переліку боржників і тих, кому винні: «Енергоатом», «Укренерго», «Гарантований покупець», ДТЕК, «Центренерго», постачальники, обленерго, експортери, споживачі. Проблеми з розрахунками існували і до великої війни, однак саме після 24 лютого 2022 року вони набули величезних масштабів. Особливість ринку електроенергії в тому, що між його учасниками діє складний механізм розрахунків, і якщо хтось один перестав платити, то борги починають утворюватися по всьому ланцюжку («Енергоатом» недоплачує державній компанії «Гарантований покупець», та – постачальникам універсальних послуг (компанії, які постачають електрику населенню (ПУП), ті – «Укренерго» та операторам систем розподілу (колишні обленерго), а останні – «Укренерго»[2]. Друга причина – «вартість електроенергії (тариф) як для населення так і для бізнесу значно нижча ніж ринкова ціна. Різницю між ринковою ціною і тарифом нині компенсують компанія «Укргідроенерго» (входять дев'ять ГЕС) та «Енергоатом» (експлуатує чотири АЕС)», – розповів радник прем'єр-міністра Юрій Бойко. За його словами, тягар компенсації більшою мірою покладено на оператора АЕС, оскільки його станції виробляють набагато більше електроенергії і з меншою собівартістю (частка «Енергоатома» в загальному балансі виробітку традиційно перевищувала 50%, тоді як на «Укргідроенерго» припадали менше 10%) [2].

Таким чином, сучасний ринок електроенергії стикається з багатьма внутрішніми проблемами: ціновий дисбаланс, криза розрахунків між основними учасниками ринку, недостатня прозорість ринку і можливості маніпулювання на ньому, недосконалість законодавчої бази та інші. Зазначені внутрішні перешкоди функціонування та розвитку сучасного ринку електроенергії синергічно негативно підсилюються зовнішніми факторами, особливо військовою агресією.

З метою подальшої лібералізації ринку електричної енергії України, впровадження ефективних принципів та механізмів ціноутворення, що дозволить вирівняти цінові, фінансові викривлення, а також диспропорції у розрахунках та створити конкурентні переваги на енергетичних ринках в Україні, на наш погляд, необхідно:

- підвищити прозорість ринку та ефективність ринкового моніторингу й нагляду з боку регулюючих органів;
- чітко визначитись із механізмом та джерелами компенсації витрат Енергоатома на ПСО;

- змінити механізм ціноутворення на балансуєчому ринку таким чином, щоб незалежно від виду небалансу (позитивного або негативного) стимулювати учасників ринку дотримуватися балансу і виключити маніпулювання на ринку (внесення відповідних змін до Кодексу системи передачі та Правил роздрібного ринку);

- прайс-кепи на РДН та ВДР щоб відповідали рівням цін на суміжних ринках, щоб імпорт міг поступати до української енергосистеми в літні місяці. А в подальшому зняти штучні цінові обмеження на РДН, ВДР і БР, так як вони спотворюють ринкове ціноутворення і не сприяють конкуренції;

- створити систему комерційного обліку, яка дозволить точно визначати обсяги небалансів, їх винуватців і фінансові зобов'язання по їх врегулюванню;

- удосконалити механізм фінансових розрахунків між головними учасниками ринку електроенергії;

- стимулювати споживачів до розширення використання зонного обліку електроенергії, дистанційного обліку. Модернізація розподільних мереж та повне впровадження АСКОЕ, запровадження рішень Smart Grid. Адресне управління режимами електроспоживання. Повноцінне функціонування системи управління попитом на електроенергію передбачає наявність таких систем обліку також у побутових споживачів. Це дасть можливість вести погодинний облік електроспоживання, оптимізувати споживання економічними методами управління попитом, формувати плату за електроенергію залежно від рівня погодинних цін на РДН та ВДР, стимулювати споживача до додержання профілю споживання. Таке адресне управління режимами електроспоживання дозволить зменшити місячний платіж за електроенергію;

- реформувати ціноутворення на електроенергію для побутових споживачів (населення), яке має обов'язково бути поступовим і прозорим, але й невідворотним. В іншому випадку фінансова розбалансованість лише заростатиме. Запровадження ринкових цін для побутового споживача буде важливим кроком для становлення повноцінного ринку електроенергії за європейськими правилами, оскільки здатне усунути неринкові фактори і вирівняти цінові, фінансові викривлення, а також диспропорції попиту і пропозиції;

- вдосконалити механізм ціноутворення на електроенергію для малих непобутових споживачів за рахунок ринкових важелів;

- вирішити проблеми фінансового дефіциту в механізмі підтримки «зеленої» енергетики та сприяти участі виробників «зеленої» енергетики на ринку.

Література

1. Про ринок електричної енергії: закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII; в редакції від 02.07.2023 р. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення 10.11.2023).

2. Економічна правда. На ринку електроенергії утворився ланцюг боргів на 60 мільярдів гривень. Що з ним робити? URL:

УДК 330.11

Оглобліна В.О., к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Ситий В.Л., аспірант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Лисенко А.П., аспірант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ

В економіці України роль промисловості залишається провідною, адже прогрес промислового сектору обумовлює найбільший мультиплікативний ефект на економіку країн з різним рівнем економічного розвитку, виробляючи значну частину ВВП, стимулюючи інноваційну діяльність, гарантуючи одержання великої частки експортних доходів.

Нажаль, ще до початку російсько-української війни, до 2014 року, мала місце деіндустріалізація в Україні. Основними чинниками стрімкого падіння в промисловості стали анексія Росією Криму, військове протистояння на сході країни разом з втратою контролю над частиною території Донбасу, втрата російського ринку та кооперації з російськими промисловими підприємствами, а також несприятлива кон'юнктура цін на основні товари українського експорту, технічні бар'єри та низький рівень кооперації української промисловості з промисловістю Євросоюзу, падіння внутрішнього попиту та відкритість економіки України для імпорту промислової продукції [1].

А з початком повномасштабних бойових дій, розв'язаних рф 24.02.2022р., у багатьох регіонах України пошкоджено або знищено значну кількість промислових підприємств. Певну частину потужностей релокували до інших регіонів або навіть сусідніх країн. Підприємства, що працюють, мають значні проблеми з попитом та логістикою, доступом до кредитних ресурсів тощо. Це загрожує деіндустріалізацією України. Релокація підприємств до західних регіонів України надає шанс сформувати промисловий сегмент, якого там не було до війни [2, 3].

Однією з базових засад економіки є виробничий потенціал підприємства, який входить до складу сукупного потенціалу підприємства та забезпечує стабільність розвитку підприємства у виробничому аспекті. Виробничий потенціал акумулює значну частку потенціалу підприємства, а основне його

значення полягає в створенні нової вартості в процесі виробництва продукції, що забезпечує економічне зростання суб'єкта господарювання.

За умов, коли підприємство правильно застосовує всі наявні ресурси та ефективно організовує виробництво, стан виробничого потенціалу є високим і стабільним. Якісне управління виробничим потенціалом є передумовою ефективного прибуткового існування, необхідного для досягнення поставлених економічних цілей та вдалого функціонування в майбутньому.

Для успішного управління виробничим потенціалом підприємства потрібна зручна у користуванні методика його оцінки. Остаточного і єдиного підходу щодо визначення величини виробничого потенціалу на сьогодні не існує, однак більшість вчених схиляються до думки, що виробничий потенціал обраховується за допомогою мультиплікативної моделі. Подальші дослідження можуть стосуватися шляхів звільнення від явища мультиколінеарності за допомогою математичного та статистичного апарату та моделювання функції виробничого потенціалу без мультиколінеарності [4].

Виробничий потенціал підприємства являє собою потенційну спроможність збільшення продукції такої якості, асортименту та номенклатури, яка буде повністю задовольняти ключові параметри попиту споживачів продукції. Визначення ефективності управління виробничим потенціалом є проблемою для керівників, вирішення якої необхідно здійснювати з урахуванням важливості оцінки та розробки плану дій з покращенням всіх видів економічних ресурсів з розподілом їх впливу на внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства. Управління виробничим потенціалом підприємства вимагає від керівника гнучкості до змін внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, приділення уваги його формуванню, використанню, зростанню та оцінці.

Ефективність управління виробничим потенціалом є комплексною характеристикою кінцевих результатів використання економічних ресурсів для забезпечення розвитку як безпосередньо виробничого потенціалу, так і підприємства в цілому на основі інвестиційно-інноваційної діяльності, що є функціональною частиною структури виробничого потенціалу.

Література

1. Стан промисловості України. URL: https://fru.ua/images/doc/analytics/2021/promyslovist_1_2021.pdf (дата звернення 03.12.2023).
2. Програма релокації підприємств. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> (дата звернення: 01.12.2023).
3. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh> (дата звернення 01.12.2023).
4. В.П.Мартиненко, В.В.Юсатюк. Оцінка виробничого потенціалу підприємства. *Підприємство та інновації*. 2015. №15. С. 49-55.

УДК 336.14

Оглобліна В.О., к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Коняхін А.В., аспірант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Шарамок Я.Г., студентка 1 курсу магістратури спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ ДЕРЖАВИ

Національні інтереси України полягають, насамперед у збереженні цілісності та забезпеченні її економічного розвитку як незалежної та суверенної держави. Це стає можливим за умов ефективного управління бюджетним процесом зокрема та фінансової системи загалом, децентралізації управління економікою [1].

Державний бюджет – це один із ключових інструментів економічної політики, здатний як стимулювати чи принаймні підтримувати зростання, так і навпаки – пригнічувати його чи й провокувати спад. І попри те, що в умовах війни першочерговим пріоритетом закономірно є видатки на оборону та соціальна підтримка, ігнорування того, який вплив головний кошторис матиме на ситуацію в економіці, видається небезпечним [2].

9 листопада, Верховна Рада України прийняла проєкт Закону України «Про державний бюджет України на 2024 рік» у другому читанні та в цілому. Пріоритети держбюджету наступні: зміцнення обороноздатності, захист населення, підтримка ветеранів, підвищення соціальних стандартів та відновлення економіки. Бюджет враховує основні орієнтири майбутньої Української доктрини Президента України. Видатки на безпеку та оборону будуть не меншими ніж 2023 року, а також передбачають інвестиції у власне виробництво і покращення технологічного потенціалу Збройних Сил України. Буде більше дронів та власного озброєння для якнайскорішої перемоги. Заплановано індексацію пенсій та підвищення заробітної плати вчителів. Для підтримки ветеранів передбачено вдвічі більший обсяг коштів ніж 2023 року. Буде профінансовано програми допомоги бізнесу, адже економіка має розвиватись [3].

До актуальних питань у сфері складання державного та місцевих бюджетів на 2024 рік віднесено наступні:

1. Передумови формування проєкту Держбюджету на 2024 рік: зміни до Бюджетного кодексу України (огляд норм Закону України від 27.07.2023 № 3278-ІХ); особливості визначення макроекономічних показників на 2024 – 2026 роки.

2. Ключові параметри Держбюджету – 2024 (законопроект № 10000 від 15.09.2023).

3. Особливості складання проєктів місцевих бюджетів на 2024 рік (лист МФУ № 05110-08-6/22354 від 16.08.2023): документи, на які необхідно спиратися при формуванні цілей; особливості розподілу освітньої субвенції; державна підтримка ТГ у 2024 році (горизонтальне вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів, додаткова дотація); особливості планування дохідної частини місцевого бюджету (визначення прогнозних показників доходів на 2025 – 2026 роки); формування видаткової частини місцевого бюджету на 2024 рік (програми відновлення та розвитку територій як невід’ємна складова видаткової частини бюджету громади; врахування нових соціальних стандартів (нові розміри мінімальної зарплати, I тарифного розряду, прожиткового мінімуму та з якого періоду їх застосовувати); індексація грошових доходів; розрахунок видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв; прогноз видатків на 2025 – 2026 рр.); врахування гендерних аспектів (практичні поради для головних розпорядників коштів); інструкції з підготовки бюджетних запитів та їх форми; обмін даними між учасниками бюджетного процесу [4].

Отже, запропоновані підходи до управління бюджетними ресурсами держави сприятимуть оптимізації адміністрування бюджетного процесу в Україні, посиленню прозорості роботи органів державної влади та підвищенню ефективності використання коштів бюджету.

Література

1. Метеленко Н.Г., Оглобліна В.О., Буц О.В. Особливості виконання бюджетів у період воєнного стану: правовий та організаційний аспекти// Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів» (17-20 жовтня 2023р., м. Запоріжжя).– Запоріжжя, ІННІ ім. Ю.М.Потебні ЗНУ. URL: <https://www.znu.edu.ua/ukr/university/11929/12623/12803> (дата звернення: 03.12.2023).

2. Чому держбюджет – 2023 року поглиблюватиме економічний спад. URL: <https://tyzhden.ua/chomu-derzhbiudzhzet-2023-roku-pohlybliuvatyme-ekonomichnyj-spad/> (дата звернення: 03.12.2023).

3. Верховна Рада ухвалила державний бюджет на 2024 рік. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/verhovna-rada-uhvalila-derzhavniy-byudzhzet-na-2024-rik.html> (дата звернення: 03.12.2023).

4. Підходи до складання місцевих бюджетів-2024: особливості та новели. URL: <https://hromady.org/pidxodi-do-skladannya-miscevix-byudzhetiv-2024-osoblivosti-ta-noveli/> (дата звернення 03.12.2023).

Іжевський П.Г., д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

РЕЛОКОВАНИЙ БІЗНЕС В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ ТА ВТРАЧЕНІ МОЖЛИВОСТІ

В умовах повномасштабного вторгнення росії українському бізнесу завдається непоправна шкода, найбільше страждають суб'єкти господарювання, які безпосередньо потерпають від бойових дій, що визначає актуальність та потребу в дослідженні нової та малодослідженої проблеми – релокації бізнесу в Україні.

Залежно від місця, регіони розташування вітчизняних підприємств поділяють на чотири групи: безпечні, опорні, прифронтові та частково окуповані. Частково окуповані та прифронтові регіони непридатні або обмежено придатні для ведення підприємницької діяльності, проте на їх частку в довоєнний період припадало близько 40% ВВП та 45% зареєстрованих підприємств [1]. Вказані факти та фізичне руйнування активів підприємств ставлять на межу повного знищення більшість суб'єктів бізнесу, що супроводжується катастрофічним зниженням попиту, зменшенням кількості активного населення, відсутністю логістичних ланцюгів постачання та збуту продукції, обмеженням ділової активності.

Релокація бізнесу на безпечні та відносно безпечні території залишається одним із пріоритетних завдань економічної безпеки нашої держави, що відображено в урядовій програмі [2; 3; 4], яку реалізують – Мінекономіки України, облдержадміністрації, АТ «Укрпошта» та АТ «Укрзалізниця». Серед переліку регіонів евакуації бізнесу вказані: Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області. Допомога «внутрішньопереміщеному» бізнесу (за умови реєстрації запиту на платформах E-tender або Prozorro) з боку держави полягає в:

– підборі нового місця розташування та допомозі з перевезенням майнових активів. Керівництво більшості приймаючих територіальних громад безпосередньо зацікавлене в релокації підприємств під свою юрисдикцію, веде конкурентну боротьбу за них з іншими ОТГ повідомляючи про наявні можливості, приймає їх запити та пропонує всебічне сприяння. Задоволення потреб в плані перевезення активів частково реалізуються в межах можливостей із використанням транспортних засобів АТ «Укрпошта» та АТ «Укрзалізниця»;

– переїзді та розселенні існуючих працівників, сприянні в пошуку персоналу. Функція покладається на підприємство та забезпечується через надання фінансових гарантій працівникам – компенсації витрат на переїзд (включно з членами родини), добових, гарантій збереження заробітної плати під

час переїзду та продовження виконання своїх обов'язків на новому місці. Фактично потрібно сформувати релокаційний пакет – комплекс заходів, щодо існуючого персоналу, який серед вище згаданих гарантій містить допомогу з пошуком та частковою або повною орендою житла, влаштуванням дітей працівника у дошкільні та загальноосвітні заклади тощо. За новими працівниками власник бізнесу може звернутися до Державного центру зайнятості, проте такі запити не завжди задовольняються відносно якості підбору кадрів;

– підтримці з відновлення логістики, закупівель сировини та пошуку ринків збуту. Реалізується приймаючими ОТГ на основі контактів та можливостях співпраці місцевих суб'єктів господарювання, організації кластерів відповідно до затверджених програм соціально-економічного розвитку.

Згідно з офіційними даними, за підтримки урядового проекту було релоковано понад 800 підприємств, з них понад 600 успішно працюють в безпечних локаціях (найбільше у Львівській (24%), Закарпатській (14,5%), Чернівецькій (9,8%), Івано-Франківській (8,3%), Хмельницькій (7,3%), Тернопільській(6,3%) областях), решта – в стані «пошуку». Переважна кількість з них відноситься до малого та середнього бізнесу. Понад 650 підприємств, які планували перенести свій бізнес до безпечних регіонів відмовилися від таких дій в зв'язку з деокупацією територій свого місця розташування [5].

Основними викликами для релокованого бізнесу в Україні постають[1; 6]:

- інфраструктурні обмеження;
- брак робочої сили;
- нестача сировини;
- недоліки кредитування;
- прогалини в роботі податкових адміністрацій та інших органів влади.

Загалом, усі виявлені проблеми характерні для українського бізнесу у період воєнного стану, а для їх вирішення потрібен час. Потрібно пам'ятати, що держава не може взяти на себе всі обов'язки з переміщення бізнесу, а лише може створити сприятливі умови для цього; прийняття рішення про релокацію підприємства залишається за власником. Основними напрямками подальших напрацювань має стати покращення взаємодія між державною й місцевою владою та запитамі релокованого бізнесу.

Література

1. Нове обличчя українського підприємництва URL: <http://surl.li/dezjq> (дата звернення 30.11.2023)
2. Програма релокації підприємств URL: <http://surl.li/cedhw> (дата звернення 30.11.2023)
3. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану URL: <http://surl.li/nulgy> (дата звернення 30.11.2023)
4. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові

дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію URL: <http://surl.li/bsywx> (дата звернення 30.11.2023)

5. Офіційний сайт Міністерства економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення 30.11.2023)

6. На що скаржитесь бізнес під час війни. Статистика від бізнес-омбудсмена URL: http://surl.li/nulfp_ (дата звернення 30.11.2023)

УДК 329

Замула І.В., д.е.н., професор, професорка кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку Державного університету «Житомирська політехніка», м. Житомир

Танасієва М.М., к.е.н., доцент, доцентка кафедри обліку, аналізу та аудиту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ В. ЛИПІНСЬКОГО В РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

«Тільки коли існує об'єднуюча спільна ідея української національної незалежності, можемо говорити про існування української нації».

В.К. Липинський

Україна як держава переживає складні часи свого існування, перебуваючи в стані війни з російським агресором. Сьогодні перед країною постали виклики у всіх можливих аспектах державності та національності – збереження суверенітету, незалежності, державних кордонів, економічної і політичної сили країни перед власними громадянами та країнами світу, а також відновлення екологічного стану навколишнього природного середовища. Однак, всі ці труднощі за своєю суттю не є новими для нашої країни. В різні роки формування та становлення державності українці долали їх різними шляхами, сплачуючи важку ціну. Безумовно, способи та методи подолання комплексних і системних наслідків правових, національних, економічних, екологічних та соціальних процесів в країні мають базуватися на концепції сталого розвитку.

Концепція сталого розвитку сьогодні визнана усіма країнами, які входять до складу ООН, в якості одного з пріоритетів людства, перехід до якого має відбуватися на національному і глобальному рівнях. Поняття «сталий розвиток» доволі часто вживається бізнес-спільнотою, є об'єктом дослідження в наукових виданнях, згадується в офіційних політичних і економічних документах різного рівня [3, 9]. Останні десятиріччя впливові міжнародні організації вважають пріоритетним питання досягнення сталого розвитку.

Проекти відновлення країни мають враховувати основи збалансованого сталого розвитку, який потрібно розуміти, насамперед, не як технічну проблему, для розв'язання якої потрібні новітні технології, а як проблему зміни суспільних відносин і формування такого суспільства, яке не руйнуватиме середовище свого існування, а прагнучиме його відновлення, збереження та процвітання. Звісно, збалансований сталий розвиток не варто трактувати як суто наукову проблему. Урахування такої моделі розвитку має й етичний зміст, це усвідомлення і дотримання людством певних ціннісних орієнтирів. Як будь-який суспільний ідеал, концепція збалансованого розвитку є цільовим орієнтиром для створення суспільства, яке має розвиватися у гармонії з довкіллям.

Таким чином, основні засади сталого розвитку є такими:

- поєднання збереження природи і розвитку суспільства в цілому;
- задоволення базових потреб людини;
- досягнення рівності та соціальної справедливості;
- забезпечення соціального самовизначення та культурного різноманіття;
- підтримання цілісності екосистем.

Концепція сталого розвитку передбачає реалізацію цілісних системоутворюючих принципів ідеологічного національного суспільства та наслідків їхньої діяльності.

Розуміння концепцій та розвитку української ідеології національного державотворення дасть змогу окреслити практичну спрямованість державної відбудови під час та після воєнного стану. Вагому роль, в боротьбі за становлення та незалежність відігравали видатні громадські діячі, політологи, публіцисти та історики, в працях яких виражені авторські концепції української державності. Серед них виокремлюється В'ячеслав Липинський, чиї ідеологічні політико-правові погляди на державу, її національність багатогранні та актуальні сьогодні як ніколи. До слова, В. Липинський вважав, що принципи етики та людської солідарності є універсальними для всіх людей у світі, незалежно від їхньої національності, мови чи релігії. Він був щирим прихильником творчого націоналізму як патріотизму, в американському стилі, й противником агресивного націоналізму, зокрема шовінізму [4, 6, 7].

Липинський В. на власному досвіді пізнав, зрозумів і осягнув особливо гострі проблеми сьогодення – державотворення, націоналізм, патріотизм, шовінізм, консерватизм та у своїх публіцистичних працях намагався доносити їх до українського народу.

Серед політичних доктрин України в ХХ ст. вагоме місце займає монархічно-гетьманська концепція В. Липинського (1882-1931 рр.). Він вважав, що здобуття Україною державної незалежності можливе через попереднє спадкове монархічне правління. Гетьмана вважав своєрідним «національним прапором», живим символом України, навколо якого згуртовується все населення, а головним фактором державобудівництва, на його думку, було встановлення правової монархії у традиційній гетьманській формі. Однак, ця монархія, як вважав історик, суттєво різнилася від московської, яка спиралася на

насилля й необмежену владу царя, а також від польської, де король завжди був маріонеткою шляхти.

Вочевидь, засади правління народом нинішньої країни агресора мали характерні насильницькі риси ще тоді, але політичними утисками та репресіями членів українських патріотичних громадських рухів замаскували їхні жахливі наслідки для простого народу. В той час, як українську державу історик вбачає, насамперед, в простому українському народі, який обирає очільника з вільними, вже тоді з ознаками демократії, поглядами.

Липинського В. ще вважають одним із засновників українського консерватизму та одним із організаторів Української демократично-хліборобської партії (УДХП). Основоположник державницького напрямку в українській політико-правовій науці, В. Липинський вибудував свою оригінальну концепцію української державності. Доречним буде навести один із висловів історика: «Перед тим, ніж ми станем нацією і реальною Україною, ми мусимо ще перейти процес сотворення держави» [8], тобто остаточно становлення України як держави політик вбачає у тривалому процесі після офіційного оголошення незалежності. Також актуально зазначити, що В. Липинський вважав «без добре зорганізованого українського війська я не мислю можливості існування Української Держави» [8]. Реалії сьогодення підтверджують влучність та істинність політичних поглядів великого громадського діяча.

Ідея політичної інтеграції (об'єднання) В. Липинського, особлива також наявністю позитивних рис національного консерватизму, як засобу створення незалежної національної держави. При цьому, нація в його розумінні – це усі громадяни держави, незалежно від етнічного походження та релігійних поглядів.

Разом із нацією, В. Липинський міркував про людство загалом, пов'язуючи його із поняттям «цивілізація». Узагальнюючий погляд мислителя на цивілізацію характерний переконанням, що цивілізація поступово, невпинно розвивається у напрямі прогресу, а прогрес виражається в удосконаленні впливу людини на природу, більш вмілому перетворенні її, що, своєю чергою, неодмінно пов'язане з покращенням сутності людини.

Липинський В. вважав, що основна умова створення української державності – це єдність: релігійна, регіональна, політична, організаційна, національна. Справі української державності завжди заважала відсутність єдності між українцями.

Для розуміння погляду В. Липинського на поняття націоналізм та патріотизм достатньо навести цитати з його листа до Б. Шемета: «Отже, будьте патріотом, а не шовіністом. Бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення в Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути українцем», а в тім, щоб було честю носити ім'я українця. Бути патріотом – це значить перш за все вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від українця, а не перш за все ненавидіти інших тому, що вони «не українці».

Врешті, бути патріотом, це значить, будучи українцем, виховувати в собі перш за все громадські, політичні, державотворчі прикмети: віру в Бога й послух його законам, тобто духовні вартості; далі вірність, твердість, сильновольність, дисципліну, пошану для своєї традиційної влади (монархізм), загалом кажучи, лицарськість – тобто політичні вартості. Натомість бути шовіністом – це значить прикривати свою духовну пустку (безрелігійність) і своє руїнництво: отже, зрадництво, кар’єризм, здеклясованість – фанатичними вигуками про «неньку Україну», про «рідну мову», про «ми – українці!», про клятих «москалів і ляхів» і т.п. Боро́ни Вас Бо́же від такого роду «націоналізму», який може принести тільки те, що вже приніс: руїну України» [5]. В цих сильних за змістом рядках окреслена національність українського народу як нації з високими моральними, духовними та етичними цінностями. Саме це дало змогу українцям згуртуватися, об’єднатися та встояти в перші дні повномасштабної війни росії проти України. Саме завдяки, мужності, витривалості та міцному патріотизму українців, Україна змогла заявити про себе у світовій політичній спільноті, одержати визнання та підтримку на міжнародній політичній арені.

В записках В. Липинського читаємо таке: «Щоб мої «Листи...» трапили до тих, хто їх може зрозуміти, треба було б писати їх по-російськи або по-польськи. Але тоді вони не стали б відомими нашій інтелігенції. З трагедії нашої важко знайти вихід» [1, 2]. Очевидно, що В. Липинський піднімав гостру та болючу проблему сьогодення та одну із причин військової агресії росії проти України, це проблему визнання та існування української мови. На жаль, за роки незалежності України ця проблема не вирішилася. Не вдаючись у численні історико-політичні чинники складності подолання та викорінення російської мови серед українців хочеться зауважити, що однією із причин був політично нав’язаний українцям так званий «тренд російської мови», особливо це помітно було у великих містах, коли житель села переїжджаючи в місто був змушений переходити на російську мову, щоб не вирізнятися та не бути осміяним.

Згідно з концепцією В. Липинського, саме держава має об’єднати мешканців території в органічну цілісність. Цей організм як результат спільного життя і спільних інтересів породжує колективну свідомість й раціональне бажання суспільного самовираження у формі власної нації [6, 11]. Передумовою цього самовираження є існування держави, оскільки, на думку науковця, ідея бажання, кінцевою метою якого є створення нації, може реалізуватися тільки в матеріальних формах держави.

Отже, загострення соціально-економічних і політичних питань, поряд з критичною екологічною ситуацією в країні, вимагають зміни напряму розвитку сучасного суспільства. Одним з головних протиріч є зіткнення між економічною кризою, нагальною потребою виходу з неї і обмеженням природокористуванням. Вирішенням даного завдання є негайний перехід до збалансованого сталого розвитку, що поєднує рівномірний розвиток економічного, екологічного та соціального аспектів розвитку суспільства, що можливе при правильно побудованій політичній стратегії держави.

Своєрідним фундаментом в інтелектуальному становленні української політичної нації історики вважали консервативну ідеологію, втіленням якої в життя було мрією багатьох поколінь українських інтелектуалів, які поділяли консервативні погляди. Українська держава має характеризуватися наявністю національної, демократичної і правової влади, що суворо дотримується Конституції, законів, а також неухильно утверджує і розвиває національні українські пріоритети в усіх сферах правового, громадського та політичного життя, дбайливого використання природних надр та ресурсів в адаптації й гармонізації з Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року [10]. Ідея консерватизму в цьому контексті гарантує національну стабільність та могутність нації, яка є одним з потужних джерел конструктивного державотворчого процесу. Лише із стабільною та міцною владою, сильними патріотичними переконаннями та етично вихованими громадянами України, які поважають людські та природні цінності станемо здатні побудувати правову, європейську, демократичну, процвітаючу економічно стійку державу.

Література

1. Вільчинський Ю. Українська національна ідея в історії В. Липинського. *II Міжнародний конгрес українців: Філософія*. Львів, 1994. 346 с.
2. Гай-Нижник П. Позиції та завдання сучасного українського консерватизму. URL: <http://politosophia.org/page/pozytsii-ta-zavdannia-suchasnoho-ukrainskoho-konservatyizmu.html> (дата звернення 25.10.2023)
3. Зайцева Л.О. Складові концепції сталого розвитку. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf (дата звернення 25.10.2023)
4. Калакура О. Липинський В'ячеслав Казимирович. *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. с. 400.
5. Липинський В. Націоналізм, патріотизм і шовінізм. (Лист до Б. Шемета, писаний у Райхенау, Австрія) (12 грудня 1925 р.). URL: [http://hainyuzhnyk.in.ua/doc2/1925\(12\)12.lypynskyyi.php](http://hainyuzhnyk.in.ua/doc2/1925(12)12.lypynskyyi.php) (дата звернення 25.10.2023)
6. Липинський В'ячеслав Казимирович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Липинський_В'ячеслав (дата звернення 25.10.2023)
7. Поліковський М.Ф., Граб С.О. В'ячеслав Липинський як ідеолог українського консерватизму. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/may/2418/vnulpurn201582465.pdf> (дата звернення 25.10.2023)
8. Пуківський Ю. В'ячеслав Липинський (1882-1931) – класик української публіцистики ХХ століття. Етнічний поляк, який став одним з ідеологів української національної ідеї. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/viacheslav-lipinskii/> (дата звернення 25.10.2023)
9. Філіпішина Л.М. Еволюція концептуальних підходів до формування стратегії сталого економічного розвитку промислових підприємств. *Вісник Приазовського Державного технічного університету*. Сер.: Економічні науки:

36. наук. пр. Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2017.
URL:<http://ves.pstu.edu/article/view/129057/124284> (дата звернення 25.10.2023)

10. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL:<http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення 25.10.2023)

11. Шморгун О. Українська ідея та українська ідеологія в державотворчій концепції В'ячеслава Липинського. *Політологічні читання*. 1993. № 4. С. 45-48.

УДК 338.1

Куряча Н.В., к.е.н., доцент кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Інновації та інноваційний розвиток у сучасній економіці відіграють важливу роль. Створити конкурентоспроможну продукцію, що має високий рівень наукомісткості та новизни, без застосування інновацій практично неможливо. Важливість впровадження інноваційних змін підкріплена формуванням стійких конкурентних переваг на довгостроковий період, а також створенням потенціалу для майбутнього розвитку. Тому неможливо збільшити продуктивність та ефективність діяльності будь-якої організації без постійного вдосконалення інноваційної активності.

Актуальність теми полягає в тому, що у ринковій економіці успіх та конкурентоспроможність будь-якого підприємства значною мірою залежать від інтенсивності інноваційної активності та сприйнятливості до новацій.

Інноваційні процеси у будь-якій галузі та у будь-якій організації – це основний двигун прогресу. Інновація є наслідком розвитку нових технологій, зниження собівартості та підвищення якості продукції та наданих послуг. Науковці довели необхідність впровадження інновацій для компаній, а також їх постійне оновлення та вдосконалення.

В даний час все більше і більше поширення у сфері взаємини з клієнтами компаній знаходить застосування інформаційних технологій, все ширше стає перелік завдань, що охоплюються ними. Постійно зростає обсяг та складність оброблюваної інформації, що є гарантом успіху діяльності компаній у сфері маркетингу, продажу та сервісу. Ось лише деякі з переваг застосування CRM-технологій при організації робіт із клієнтами:

1) Можливість оперативного контролю над достовірністю інформації, зменшується кількість можливих помилок, при генеруванні похідних даних.

2) Відразу після введення дані можуть брати участь у різних операціях.

3) Можливість швидкого отримання необхідних звітів клієнтам.

4) Необхідна інформація може бути швидко знайдена (у тому числі за допомогою контекстного пошуку), пошук якої у звичайній папці з документами утруднений.

5) Суттєва економія часу та людських ресурсів при виконанні операцій, пов'язаних із обробкою інформації.

Придбання найдосконаліших із сучасних систем і навіть їхнє вдале впровадження не гарантують компанії грамотне становлення технології CRM. Успішна CRM-ініціатива має починатися з бізнес-філософії, яка вибудовує діяльність компанії щодо запитів клієнтів. Тільки в цьому випадку технологія CRM може бути використана ефективно як необхідний засіб автоматизації процесів, який перетворює стратегію на результат.

Більшість підприємств у зв'язку з фінансовою кризою змушені так чи інакше змінити фінансову політику, що стосується інформаційних технологій. Основна мета підприємства полягає у підвищенні своєї конкурентоспроможності та отримання переваги над конкурентами, а інновації є одним із найкращих способів досягнення цієї мети. В основному вони спрямовані на збільшення рівня якості продукції, зниження рівня витрат на процеси виробництва, обігу та реалізації продукту, а також покращення рівня обслуговування. За рахунок цього підприємства прагнуть збільшити свій прибуток в умовах ринкової конкуренції.

Література

1. П'ятницька Г. І. Інноваційні стратегії в сучасних умовах господарювання: суть та наукові підходи до формування вибору. *Проблеми науки*. 2018. № 11. С. 21-29.

2. Розвиток маркетингу в умовах інформатизації суспільства : монографія. Київ : КНЕУ, 2019. 463 с.

УДК 331.5

Мартиненко О.В., ст. викладач кафедри управління та адміністрування
Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро
Дрига Н.В., начальник відділу бухгалтерського обліку та звітності,
головний бухгалтер Черкаської селищної ради, сел. Черкаське

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ПРАЦІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Повномасштабні воєнні дії, що відбуваються на території України, призводять до фізичних руйнувань цивільної та економічної інфраструктури, втрати контролю чи згорання виробництва на тимчасово окупованих територіях або територіях, де відбуваються активні бойові дії, порушення логістичних і

виробничих зв'язків. Значна кількість громадян України була змушена переселитись у більш безпечні регіони країни та за її межі. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень, станом на 1 січня 2023 року чисельність населення України становила від 28 млн до 34 млн. [1]. При цьому Державна служба статистики інформувала, що станом на 01.01.2022 р. чисельність наявного населення країни складала 41167,3 тис. осіб [3]. Звісно, такі міграційні процеси негативно вплинули на ринок праці. Для подальшого економічного відновлення та розвитку України потрібні працівники, тому можемо казати про актуальність вивчення сучасного стану ринку праці та пошуку шляхів його покращення.

Дослідження ринку праці, існуючих проблем, пропозицій їх вирішення проводились у мирний час багатьма науковцями. А особливості зміни ринку праці в умовах воєнного стану вивчені та висвітлені у незначній кількості через брак достовірних статистичних даних, неможливості проведення соціологічних опитувань. Тому наша увага була зосереджена на звітах Державної служби зайнятості України, Державної служби статистики України, оприлюднених даних Міністерства фінансів України, даних інтернет-ресурсів для пошуку роботи.

Від бойових дій значно постраждав і ринок праці. Внаслідок зниження ділової активності або припинення діяльності значної кількості підприємств відбулось істотне скорочення обсягів зайнятості. Значна частка такого скорочення відбулась за рахунок найбільш постраждалих областей: Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської. Також істотне скорочення зайнятості спостерігалось у промислово розвинених регіонах, таких як Харківська, Дніпропетровська, Одеська, Миколаївська області та Київський регіон. Для решти регіонів України скорочення зайнятості тривало три квартали 2022 року, а вже у четвертому кварталі відзначалось незначне зростання зайнятості.

Окрім скорочення зайнятості через припинення діяльності підприємств спостерігалось скорочення кількості працівників унаслідок оптимізації чисельності персоналу на діючих підприємствах. Найбільшого скорочення зазнали підприємства Харківської (–12%), Київської (–9%), Житомирської (–8%) і Закарпатської (–7%) областей. Лише у двох областях України (Полтавській і Хмельницькій) не відбулось зменшення персоналу на працюючих підприємствах [4].

Крім вимушеного звільнення досить сильно на роботу українських підприємств вплинула мобілізація. Значна кількість працівників в перші дні війни добровільно вступили до лав ЗСУ, територіальної оборони або добровільних військових формувань.

Важливим для оцінки ситуації на українському ринку праці є аналіз безробіття. Національний банк оцінив рівень безробіття в Україні в 2022 році в 25-26%. Згідно з останнім макропрогнозом Нацбанку, на 2023 рік регулятор закладає безробіття у розмірі 19% з поступовим скороченням цього показника до 16,9% та 14,4% відповідно в наступних роках.

Релокація підприємств та вимушена міграція призвели до зміни структури ринку праці, а також структури пропозицій та насиченості фахівцями у розрізі

регіонів. У регіонах, які найбільше відчули на собі військову агресію РФ, зменшилася кількість робочих місць і зросла конкуренція. Протилежна ситуація спостерігається у західних регіонах країни.

За даними Державної служби зайнятості, однією з головних проблем на ринку праці є професійно-кваліфікаційний дисбаланс і певні диспропорції між попитом і пропозицією робочої сили.

Нині роботодавці мають найбільший попит на кваліфікованих робітників фізичної праці. Проте серед зареєстрованих безробітних 43% мають вищу освіту, а в деяких великих містах ця кількість досягає 60% і вище.

Причому кількість безробітних серед колишніх керівників, професіоналів і спеціалістів втричі перевищує кількість відповідних вакансій.

Для стабілізації чисельності та продуктивності робочої сили необхідно визначити пріоритетність підготовки спеціалістів насамперед в економічних секторах, які потребують відновлення.

На підставі проведених досліджень інститут аналітики та адвокації пропонує декілька шляхів вирішення проблеми на ринку праці [2], з якими неможливо не погодитись:

1. З метою реінтеграції внутрішньо переміщених осіб надавати можливості для перепідготовки та підвищення кваліфікації.

2. Для стимулювання розвитку важливих галузей економіки та залучення до них кваліфікованих працівників застосовувати різноманітні програми стимулювання, серед яких гранти для освіти та фінансові пільги.

3. Україна може розвивати внутрішній ринок праці шляхом розширення освітніх програм та підтримки студентів та молодих спеціалістів.

4. Брак кваліфікованих працівників може бути вирішений шляхом обміну фахівцями та стажування на підставі укладених угод про міжнародне співробітництво.

5. Створити сприятливі умови для бізнесу та інновацій через спрощення бюрократичних процедур та надання фінансової підтримки.

Література

1. Дефіцит кадрів та навичок – основний виклик ринку праці у 2023 році. URL: <https://eba.com.ua/defitsyt-kadriv-ta-navychok-osnovnyj-vyklyk-rynku-pratsi-u-2023-rotsi/#:~:text=%D0%A3%202023%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96%20%D1%83%20Metro,per%20hire%D0%B7%D1%80%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B0%208%25> (дата звернення 15.11.2023).

2. Мигаль М. Війна і дефіцит працівників: динаміка кадрових ресурсів в Україні. URL: aa.org.ua/articles/vijna-i-deficyt-praczivnykiv-dynamika-kadrovyh-resursiv-v-ukrayini/?gclid=CjwKCAiA9dGqBhAqEiwAmRpTC9mP-ThwE8IQI0ERGveW0JEksmr3czPz0JwleLuaj5vXg4WCn6N39RoC5QQQAvD_BwE (дата звернення 15.11.2023).

3. Населення України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2021/> (дата звернення 15.11.2023).

4. Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи. URL: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf (дата звернення 16.11.2023).

УДК 331.005.95

Піхняк Т.А., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Гриценко Д.А., студентка 2 курсу магістратури спеціальності 073 «Менеджмент» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ІМІДЖУ РОБОТОДАВЦЯ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ КАНАЛІВ КОМУНІКАЦІЇ

Формування зовнішнього іміджу роботодавця в сфері охорони здоров'я за допомогою цифрових каналів комунікації є важливим завданням у сучасному світі, де конкуренція за кваліфікованими медичними кадрами є значною. Цифрові канали комунікації надають можливість роботодавцям у сфері охорони здоров'я позитивно вплинути на сприйняття своєї організації кандидатами на роботу та зберегти і покращити імідж компанії. Формування позитивного зовнішнього іміджу роботодавця у сфері охорони здоров'я через цифрові канали комунікації вимагає систематичної роботи та докладання зусиль, але це може виявитися корисним для залучення та утримання високоякісних медичних кадрів.

На основі аналізу представленої в науковій літературі інформації, а також сформованого практичного досвіду, пропонуємо використовувати таку послідовність побудови зовнішнього іміджу роботодавця для медичного закладу:

Перший етап: визначення цілей побудови та розвитку іміджу роботодавця для медичної установи, постановка ключових показників ефективності (далі – КРІ). В межах цього етапу доцільно визначити 1-3 цілі для розвитку іміджу роботодавця, сформулювати задачі, які необхідно виконати для досягнення встановленої мети, визначити КРІ для кожного із завдань [1].

Цілі розвитку іміджу роботодавця для медичної організації повинні обов'язково виходити з цілей її функціонування. Так, якщо медичний заклад планує розширювати спектр платних медичних послуг, це зумовлює необхідність додаткового залучення висококваліфікованих медичних кадрів та молодих талантів. Оскільки перспективи розвитку медичних установ можуть передбачати поглиблення міжнародної співпраці, розширення практики зарубіжних стажувань, тому необхідним є пошук фахівців із знанням іноземних мов.

Другий етап передбачає виділення цільової аудиторії. Для цього необхідно визначити від 2 до 6 сегментів цільової аудиторії (з точки зору рекрутингу), описати соціо-демографічні, географічні та психографічні характеристики кожного з сегментів [2].

Виявити сегменти цільової аудиторії можна за допомогою інтерв'ю діючих співробітників і стажистів, аналізу HR-даних всіх, хто відгукнувся на вакансію, і всіх співробітників за тривалий період. Можливо також описати бажану цільову аудиторію – портрет ідеального співробітника, якого ми плануємо залучити в команду.

Третій етап: аудит існуючого стану іміджу роботодавця закладу охорони здоров'я. Необхідно зафіксувати початкові показники ефективності управління людськими ресурсами. До таких показників пропонуємо віднести наступні: середній час закриття 1 вакансії (відношення кількості днів, витрачених на закриття вакансій до загальної кількості вакансій); середня вартість закриття вакансії (відношення загальних витрат на рекрутмент до кількості закритих вакансій); ступінь закриття вакансій (відношення загальної кількості вакансій до кількості заповнених вакансій); рівень плинності (відношення кількості звільнених до загальної чисельності співробітників); рівень лояльності співробітників (Employee Net Promoter Score) (різниця між відсотком прихильників та критиків організації).

Четвертий етап передбачає аналіз конкурентів. Конкурентів можна виявити, проаналізувавши, з яких медичних закладів до вас прийшли співробітники та, в які заклади вони йдуть, а також в яких медичних організаціях можуть працювати фахівці зі схожими навичками та завданнями.

П'ятий етап включає формування ціннісної пропозиції роботодавця (далі – EVP). Формування EVP можливе лише за тісної співпраці з топ-менеджментом закладу охорони здоров'я. Необхідно актуалізувати місію та цінності медичної установи. На їх підставі виділяються якості, які мають ідеальні співробітники. А згодом формуються пропозиції, які можуть зацікавити цих працівників.

Шостий етап: вибір ключових каналів та створення стратегії просування. На основі всієї проаналізованої інформації вибираються канали просування. При виборі каналу важливо враховувати фінансові, людські та часові витрати, необхідні для створення одиниці контенту. Наявність сайту закладу охорони здоров'я та розділу з вакансіями рекомендується, якщо медична установа має можливості та засоби на підтримку роботи сайту, а також якщо сайт необхідний для роботи з пацієнтами.

Сьомий етап включає реалізацію. Для просування іміджу роботодавця медичного закладу, необхідно підготувати обліковий запис. Для цього щомісяця необхідно складати контент-план і створювати пости, які будуть цікавими для цільової аудиторії.

Таким чином, на сьогодні пошук претендентів на вакантні місця здійснюється переважно через Інтернет, тому основними засобами цифрової комунікації виступає, власне, сайт медичного закладу, соціальні мережі Instagram,

Facebook, Tik Tok, YouTube, месенджери WhatsApp, Telegram. Їх активне використання допоможе поширити інформацію серед цільової аудиторії та сприятиме покращенню іміджу закладу охорони здоров'я як роботодавця на ринку праці.

Література

1. Bareket-Bojmel L. Shuv-Ami A. The brand is my workplace. *International journal of manpower*. 2019. Vol. 40(5). pp.818-833.
2. Bradt G. B. Executive Onboarding: The Key to Accelerating Success and Reducing Risk in a New Job. *Forbes*. 15.02.2012.

УДК 334.72

Піхняк Т.А., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Чугу Т.В., студентка 2 курсу магістратури спеціальності 073 «Менеджмент» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Достатня чисельність необхідного персоналу, його раціональне використання та високий рівень працездатності є ключовими факторами для підвищення ефективності функціонування будь-якої організації. Це вимагає нового підходу до вивчення проблем контролю в управлінні персоналом у закладах охорони здоров'я, зокрема, у контексті таких проблем, як неефективне використання робочого часу, висока завантаженість, низька оплата праці та висока плинність кадрів в медичних закладах.

Важливість оцінки ефективності контролю в управлінні персоналом закладу охорони здоров'я ще більше зросла останнім часом, оскільки трудові ресурси отримали вагому економічну і соціальну вартість, а умови праці стали більш жорсткими. Це вимагає глибоких аналітичних досліджень трудових ресурсів у медичних установах.

Оцінка ефективності контролю в управлінні персоналом передбачає дослідження рівня, структури та динаміки витрат на робочу силу. У разі зниження ефективності використання персоналу, медичний заклад повинен проаналізувати чинники, що спричинили цю тенденцію. Визначення факторів, що впливають на ефективність контролю в управлінні персоналом, можна здійснити за допомогою методів економічного та статистичного аналізу, які активно застосовуються в практиці вітчизняних організацій. Джерелами для такої оцінки служать аналіз

кадрового забезпечення закладу охорони здоров'я та ефективності його використання.

На основі систематизації наукової літератури можна виділити такі основні підходи до оцінки ефективності контролю в управлінні персоналом закладу охорони здоров'я: порівняльний, витратний; результативний [1; 2].

Порівняльний підхід до оцінки ефективності контролю в управлінні персоналом закладу охорони здоров'я ґрунтується на співставленні оцінок окремих працівників і включає різноманітні методи, які можна поділити на якісні (наприклад, методи інтерв'ю, вільних характеристик, ділових ігор, матричний метод, «360 градусів», описовий метод, метод оцінки за вирішальною ситуацією) та кількісні (рейтинговий, ранговий, визначеного розподілу). Також існують комбіновані методи, які поєднують різні аспекти оцінки, такі як метод анкетування, порівняння парами, тестування, сумація оцінок, класифікація, шкала спостереження за поведінкою та оцінка на основі моделей компетентності.

Витратний підхід до оцінки ефективності контролю дозволяє оцінити продуктивність персоналу на основі минулих, поточних та майбутніх витрат на підготовку, утримання та розвиток персоналу.

Важливо відзначити, що, окрім розглянутих підходів, також використовується коефіцієнтна методика, яка передбачає оцінку окремого працівника за різними категоріями, такими як показники професійної компетентності, творчої активності, кількості та якості виконання робіт, трудової дисципліни, колективної роботи та інші.

Результативний підхід до оцінки ефективності контролю в управлінні персоналом базується на ідеї корисності праці працівників медичного закладу. Зазвичай за результати роботи працівників закладу охорони здоров'я взяті обсяги наданих медичних послуг, кількість укладених декларацій із сімейними лікарями, ефективність використання коштів та відсутність скарг на роботу медичного персоналу.

Найбільш універсальним і загальноприйнятим показником, що відображає ефективність контролю в управлінні персоналом закладу охорони здоров'я, є обсяг та якість наданих медичних послуг, які оцінюють результативність праці, отриману на одиницю витрат, пов'язаних із залученням персоналу організації [3]. Продуктивність праці є найважливішим якісним показником використання персоналу закладу охорони здоров'я та головним фактором зростання обсягів надання медичних послуг [4, с. 195].

Крім описаних вище основних методичних підходів для оцінки ефективності контролю в управлінні персоналом, використовують: ресурсний, факторний, інтегральний, суб'єктивний [5].

Підсумовуючи вищенаведене, можна порівняти різні методичні підходи до оцінки ефективності контролю в управлінні персоналом, виокремивши їх компоненти, основні переваги та недоліки.

Отже, існує безліч підходів та методів для оцінки ефективності контролю в управлінні персоналом медичного закладу. Витратний, порівняльний,

результативний, ресурсний, факторний, інтегральний та суб'єктивний методи можуть бути використані для оцінки ефективності контролю в управлінні персоналом у різних сферах діяльності. Зважаючи на те, що жоден із зазначених методів не є універсальним, важливо підкреслити, що проблема оцінки ефективності контролю в управлінні персоналом є масштабною, складною та невирішеною. Для розв'язання цієї проблеми у сфері управління персоналом закладів охорони здоров'я необхідна розробка комплексного підходу, встановлення єдиної системи критеріїв для оцінки різних аспектів контролю, забезпечення чіткої комунікації між керівництвом і підлеглими, а також усунення формалізму і суб'єктивізму під час оцінювання.

Література

1. Дибленко В.І., Шевченко О.О., Ракова С.О. Сучасні підходи щодо оцінювання трудового потенціалу підприємства. *Вісник КНУТД*. 2012. № 6. С. 277–281.
2. Калінеску Т.В. Формування та оцінювання потенціалу підприємства : навч. посіб. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2007. 352 с.
3. Дибленко В.І., Шевченко О.О., Ракова С.О. Сучасні підходи щодо оцінювання трудового потенціалу підприємства. *Вісник КНУТД*. 2012. № 6. С. 277–281.
4. Гетьман О.О. Економіка підприємства : Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2006. 488 с.
5. Шевченко І.Ю. Аналіз методичних підходів до оцінки трудового потенціалу. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?pdf (дата звернення 10.11.2023).

УДК 005.412:60:33(477)

Захаркевич Н.П., к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Лось Д.В., студентка 3 курсу спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогодні Україна переживає важливий етап свого розвитку, де інноваційна діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні сталого економічного зростання, соціальної стабільності та підвищеної якості життя громадян. Інновації стали необхідним інструментом для розв'язання глобальних проблем і вирішення внутрішніх завдань країни. У цьому контексті дослідження сучасних тенденцій

інноваційної діяльності в Україні стали вкрай актуальними, адже вони сприяють глибокому аналізу головних напрямів та складних викликів, що стоять перед країною на її шляху до інноваційного розвитку.

За даними Державної служби статистики в Україні у 2022 році обсяг витрат на інноваційну діяльність скоротився на 30,4% порівняно з 2021 роком [1]. Головним фактором, стала війна, що призвела до руйнування інфраструктури та зупинки виробництва в деяких регіонах країни, що відразу ж відобразилось на інноваційній діяльності підприємств через обмеження доступу до важливих ресурсів та інфраструктури. Крім того, нестабільність економіки призвела до зниження інвестиційної привабливості країни та обмежила можливості фінансування інноваційних проектів для підприємств. В сукупності ці фактори призвели до суттєвого спаду інноваційної активності в Україні.

Проте, у 2023 році, незважаючи на війну, інноваційна діяльність в Україні демонструє позитивні тенденції. Однією з найважливіших є зростання частки інноваційно активних підприємств. У 2023 році частка підприємств, які впровадили інновації, становила на 3,1% більше, ніж у 2022 році, що свідчить про те, що все більше підприємств в Україні усвідомлюють важливість інновацій для свого розвитку [2, с. 91].

Крім того, в останні роки спостерігається зміна структури витрат на інновації. У 2023 році найбільші витрати були спрямовані на придбання машин та обладнання, дослідження та розробки, придбання послуг, це свідчить про те, що підприємства в Україні все більше фокусуються на впровадженні інновацій у виробництво та на розвитку власних науково-дослідних потужностей.

Війна в Україні підвищила попит на інноваційні оборонні технології, такі як безпілотні літальні апарати, зброя на основі штучного інтелекту та системи захисту від кібератак. Це призвело до зростання інвестицій у дослідження та розробки в оборонній галузі [3].

Також, в Україні спостерігається зростання ролі стартапів у інноваційному розвитку. Вони є джерелом нових інновацій та технологій, що сприяють розвитку економіки країни. У 2023 році в Україні було зареєстровано понад 2000 стартапів, що на 20% більше, ніж у 2022 році. Не менш важливою тенденцією є зростання міжнародної співпраці в інноваційній діяльності. У 2023 році Україна уклала понад 100 міжнародних угод про співпрацю в галузі науки, технологій та інновацій, що відображає прагнення вітчизняних підприємств долучитися до глобальних інноваційних процесів [4].

Отже, інноваційна діяльність в Україні є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності української промисловості та її переходу на інноваційну модель розвитку. Зазначенні тенденції мають позитивне значення для розвитку інноваційної системи України та свідчать про те, що інноваційна діяльність в Україні набирає обертів незважаючи на війну.

Література

1. Економічна статистика. Наука, технології та інновації. Держстат. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm (дата звернення 2.11.2023)
2. Микитюк Н. Є. Сучасні тенденції наукової та інноваційної діяльності в Україні. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип. 18(1), 2022. С. 89-100.
3. Аналіз стану інноваційної діяльності в Україні. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/> (дата звернення 2.11.2023)
4. Глобальний рейтинг стартапів. URL: <https://report.startupblink.com> (дата звернення 2.11.2023)

УДК 338.439

Захаркевич Н.П., к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Мельник Я., студентка 3 курсу спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО АПК

Агропромисловий сектор в Україні відіграє ключову роль у формуванні ВВП, створенні робочих місць та експорті сільськогосподарської продукції. Україна завдяки запасу природних ресурсів і оброблюваних земель займає провідну позицію у вирощуванні і експорті сільськогосподарської продукції.

Проте після повномасштабного вторгнення аграрний сектор в Україні стикнувся з серйозними проблемами, і зазнав великих збитків. Згідно з даними Міністерства аграрної політики України загальна сума збитків для сільськогосподарського сектору, станом на 2022 рік, становила 6,6 мільярдів доларів США. Непрямі втрати, а саме зменшення виробництва, блокада портів і зростання витрат на виробництво, склали 34,25 мільярдів доларів США. Зниження виробництва озимих культур, також, призвело до втрат у розмірі 3 мільярдів доларів США, а в галузі багаторічних культур – 322 мільйони доларів. Окрім цього, виникли проблеми з логістикою, що призвели до втрат у розмірі 18,5 мільярдів доларів США [1].

Понад 2000 підприємствам, які входять у сферу сільського господарства, завдано шкоди через вторгнення. Площа посівів багаторічних культур зменшилась на 9 тисяч гектарів, площа оброблюваних земель – на 1,9 мільйона гектарів, а понад 1 мільйон гектарів землі потребує розмінування території.

Сфера рослинництва, також, зазнала суттєвих збитків, а саме зниження виробництва досягло 35-40% порівняно з 2021 роком через зменшення посівних площ та врожайності. А також, вкрадено приблизно 500 тисяч тонн зерна, декілька десятків тисяч тонн олії соняшника та значну кількість овочів та фруктів [2].

В свою чергу, експорт, також, постраждав через блокаду морських портів, зменшившись з 6-7 мільйонів тонн на місяць до близько 1,5 млн тонн, що призвело до зниження внутрішніх цін на продукцію агробізнесу нижче собівартості у весняний період. У липні 2022 року була підписана «зернова угода» між ООН, Туреччиною, Україною і росією, яка спрямовувалась на вирішення глобальної продовольчої кризи, спричиненої війною. Ця угода дозволила вивезти близько 9,5 мільйонів тонн зерна, але вона не розв'язала всі проблеми з логістикою. При цьому основні труднощі були пов'язані із дефіцитом суден для перевезення зерна, а також обстрілами українських портів, що створило загрозу для судноплавства. Крім того, «зернова угода» була тимчасовою і припинила свою дію влітку 2023 року, коли росія відмовилася продовжувати в ній участь. Зараз Україна шукає альтернативні шляхи для експорту зерна, але вони є менш ефективними і дорожчими [3].

Відновлення агропромислового комплексу України після війни є надзвичайно важливим завданням, вирішення якого вимагає комплексного підходу та спільних зусиль. Головним пріоритетом є відновлення пошкодженої інфраструктури, включаючи сільськогосподарські об'єкти, склади, енергетичні вузли, виробничі цехи, транспорт і ключові транспортні магістралі. Не менш важливим аспектом є розмінування земельних ділянок для безпечного доступу до посівних площ, що сприятиме відновленню виробництва сільськогосподарської продукції і забезпечить продовольчу безпеку країни. Також, суттєвим кроком є забезпечення доступу до основних ресурсів, таких як паливо, добрива, насіння, які стали дорожчими через війну. Для цього необхідно впровадити програми компенсації втрат для аграріїв та залучити міжнародну допомогу.

Отже, в довоєнні часи Україна була одним із найбільших експортерів сільськогосподарської продукції в світі, проте війна призвела до значного зниження обсягів виробництва та експорту. Такі заходи, як залучення міжнародної допомоги, дерегуляція аграрного сектору та використання інноваційних технологій стануть ключовими факторами у відновленні агропромислового комплексу України та забезпечать його подальший розвиток, сприяючи продовольчій безпеці країни.

Література

1. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення 2.11.2023)

2. Агропромисловий комплекс України, огляд ніші та реалії сьогодення. URL: <https://blog.youcontrol.market/aghropromislovii-kompliksi-ukrayini-oghliad-nishi-ta-realiyi-soghodiennia/> (дата звернення 2.11.2023)

3. Зернова угода. URL:<https://www.dw.com/uk/zernova-ugoda/t-65030117> (дата звернення 2.11.2023)

УДК 351:332.33(477)(045)

Захаркевич Н.П., к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Хомин І.В., студентка 3 курсу спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ В УКРАЇНІ

Закономірності розміщення продуктивних сил є важливим фактором економічного розвитку країни. Оптимізація цього процесу сприяє ефективному використанню природних і трудових ресурсів, капіталу та інших факторів виробництва. Такий підхід дозволяє підвищити продуктивність праці, забезпечити економічний ріст та підвищити добробут населення.

Структура розміщення продуктивних сил в Україні сформувалася під впливом законів планової економіки, які зумовили значну концентрацію виробництва в окремих регіонах. З переходом до ринкової економіки ці закони втратили свою дію, і теорія розміщення продуктивних сил пройшла значні зміни.

У цьому контексті стали надзвичайно важливими загальні економічні закони, які стосуються всіх суспільно-економічних формацій. Економічні закони відображають об'єктивні закономірності розвитку суспільства, які виявляються в процесах виробництва, розподілу та споживання матеріальних благ, а також відображають тісні і стійкі взаємозв'язки між різними явищами та процесами в економічному житті суспільства. Взаємозв'язок економічних законів та закономірностей розміщення продуктивних сил відображено на рис. 1. Вони є основою для визначення раціонального розміщення продуктивних сил, а саме характеризують, в яких районах і в якій галузі виробництва потрібно розміщувати виробництво, щоб воно було найбільш ефективним і прибутковим [1, с. 228-229].

Серед найважливіших закономірностей розміщення продуктивних сил в Україні, можна виділити, наступні.

Закономірність територіального поділу праці. Її суть полягає в тому, що виробництво різних видів продукції концентрується в тих регіонах, де є для цього відповідні природні, трудові та інші ресурси.

Закономірність територіальних зв'язків. Це означає, що різні галузі промисловості та господарства виконують певні функції в єдиному територіальному виробничому комплексі.

Закономірність раціонального розміщення продуктивних сил. Її зміст полягає в тому, що виробництво повинно бути розміщено таким чином, щоб забезпечити максимальну ефективність його використання. Це означає, що виробництво будується поблизу джерел сировини та палива, а також орієнтується на споживача продукції [2, с. 36].

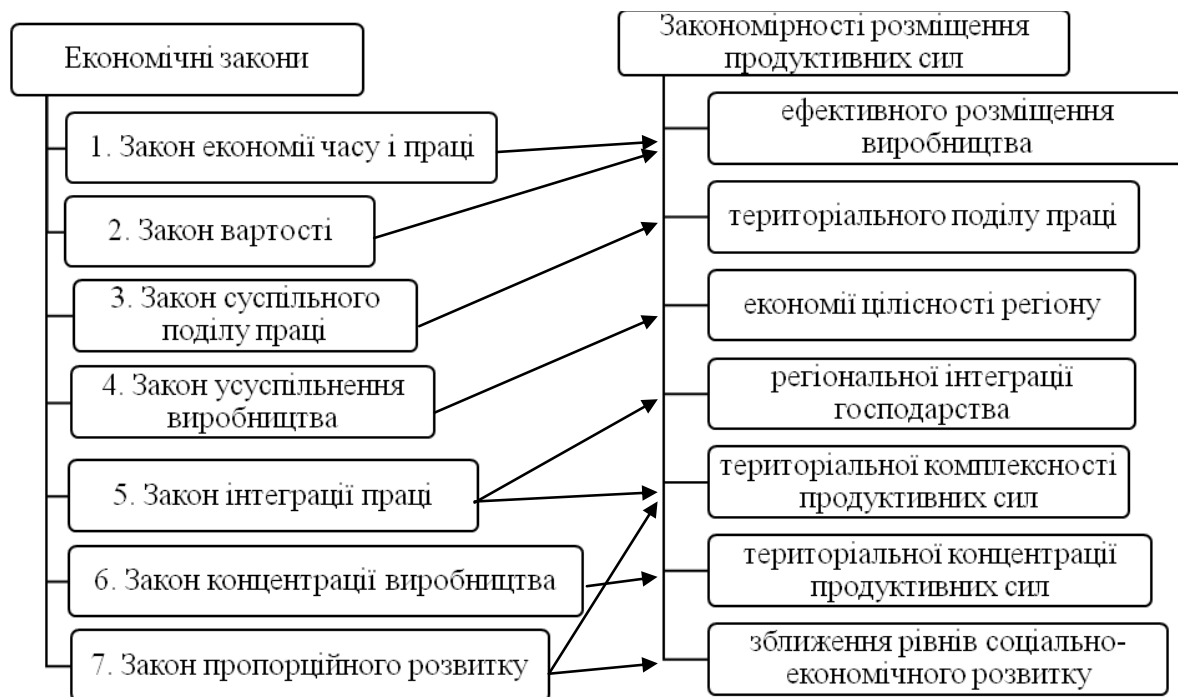

Рисунок 1 – Взаємозв'язок економічних законів та закономірностей розміщення продуктивних сил

Джерело: [1, с. 229]

Війна в Україні призвела до значних змін у розміщенні продуктивних сил. Багато підприємств були пошкоджені або знищені, а деякі регіони були повністю окуповані. Це призвело до перерозподілу виробництва в інші регіони країни та до зміни системи торговельних зв'язків.

Зміни в розміщенні продуктивних сил включають в себе перенесення виробництва з окупованих територій на неокуповані, а особливо це стосується підприємства, які виготовляють товари військового призначення, а також підприємств, що постраждали внаслідок воєнних дій. Крім того, війна призвела до розвитку нових галузей виробництва, спрямованих на виробництво товарів і послуг, необхідних в умовах війни. Зміни в розміщенні продуктивних сил, також вимагають перегляду торговельних зв'язків України. Внаслідок війни, країна втратила доступ до деяких ринків, і це змусило шукати нові ринки збуту для своєї продукції та послуг.

Отже, розміщення продуктивних сил в Україні є складним і багатогранним процесом, який визначається низкою факторів. Закономірності розміщення

продуктивних сил відображають сутність цього процесу і дозволяють більш ефективно здійснювати його управління. Війна в Україні призвела до значних змін і для того, щоб мінімізувати негативні наслідки, необхідно розробити ефективну стратегію відновлення і розвитку економіки.

Література

1. Деркач О.О. Закономірність розміщення продуктивних сил та сучасні інтеграційні процеси. *Тези доповідей студентів і магістрантів на науковій конференції 14 квітня 2016 року*. Кіровоград: КНТУ, 2016. С. 228-232

2. Совершенна Т. Закономірності розміщення продуктивних сил в регіонах України. *Сучасні проблеми науки: тези доповідей XXII Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених*. Національний авіаційний університет. Київ, 2022. С. 36-37.

УДК 005.412:60:33(477)

Захаркевич Н.П., к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Сокіл А.Ю., студентка 3 курсу спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

«ЗЕЛЕНА» ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Екстенсивний характер економічної діяльності людини, що ґрунтується на неконтрольованому використанні природних ресурсів і призводить до забруднення навколишнього середовища, значно посилює негативний вплив економічної діяльності людей на навколишнє середовище. Це є однією з основних причин серйозних негативних змін у природному середовищі, які стали надзвичайно актуальними протягом останніх десятиліть. Врахування екологічних аспектів є необхідним для забезпечення стійкого економічного розвитку, а «зелена» економіка є одним із шляхів досягнення цієї мети.

Згідно з визначенням, наданим Програмою ООН з навколишнього середовища (далі – ЮНЕП), «зелена» економіка спрямована на поліпшення добробуту людей і подолання соціальної нерівності через значне зменшення ризиків для навколишнього середовища та дефіциту природних ресурсів.

Основна мета концепції «зеленої» економіки полягає в досягненні сталого розвитку, який передбачає гармонізацію економічного, соціального та екологічного розвитку. Це є важливою складовою концепції сталого розвитку, яка рекомендує урядам сприяти збалансованому розвитку, що включає в себе

інвестиції в природний капітал, вирішення питань енергетичної безпеки та забезпечення людей екологічно чистими продуктами харчування. Важливою частиною є також оптимізація використання землі та ресурсів, перехід забруднювачів на більш ефективні, екологічно дружні технології, спрямовані на зменшення викидів, запобігання виснаженню ресурсів та зменшення впливу зміни клімату.

В Україні існує потреба впровадження концепції «зеленої» економіки, що посилюється через складну соціально-економічну ситуацію у країні. Більшість регіонів мають низьку якість навколишнього середовища, що спричиняє погіршення стану здоров'я населення та погіршення якості життя. Крім того, Україна стикається з повномасштабним вторгненням росії, що додатково ускладнює ситуацію.

Україна має значний потенціал для розвитку «зеленої» економіки, зокрема в галузі відновлюваних джерел енергії. Вітрова енергетика є одним із перспективних напрямків розвитку в Україні, оскільки країна має сприятливі природно-кліматичні умови для використання вітру як джерела енергії (табл. 1).

Таблиця 1 – Найпотужніші вітрові електростанції України станом на 2022 рік

Назва	Потужність, МВт	Розташування	Рік запуску
Приморська ВЕС	200	с. Борисівка, Запорізька обл.	2019
Ботієвська ВЕС	150	с. Ботієве, Запорізька обл.	2012
Дмитрівська ВЕС	35	с. Дмитрівка, Херсонська обл.	2011
ВЕС Старий Самбір – 2	20,7	м. Старий Самбір, Львівська обл.	2017
ВЕС Старий Самбір – 1	13,2	м. Старий Самбір, Львівська обл.	2015
Тузлівська ВЕС	12,5	с. Тузлівка, Херсонська обл.	2012

Джерело: [2, с. 104]

Аналізуючи таблицю 1, можна зауважити, що найпотужніші вітрові електростанції України розташовані в Запорізькій і Херсонській областях, які мають сприятливі вітрові умови. Проте виникає проблема нерівномірного розподілу вітрових електростанцій по території України та відображається нерівність у доступі до відновлювальної енергії. Південні області, які мають сприятливі вітрові умови, стають основними локаціями для будівництва вітрових електростанцій, і це призводить до того, що інші регіони України не отримують можливості активно використовувати вітер як джерело зеленої енергії, що обмежує географічну рівномірність розвитку вітрової енергетики в країні.

Висока вартість будівництва вітрових електростанцій є ще однією серйозною проблемою. Вартість створення 1 МВт потужності вітрової електростанції значною мірою обтяжена великими інвестиціями, що може ставити під сумнів фінансову рентабельність таких проектів. Це, в свою чергу, може ускладнювати розвиток галузі в Україні та призводити до нестачі фінансування для розширення і модернізації вітрових електростанцій.

Нестабільність виробництва електроенергії з вітру також є серйозною проблемою, оскільки залежність від погодних умов визначається надійність постачання електроенергії з вітрових джерел. Також, нерівномірність вітрогенерації в залежності від сезону та часу доби може ускладнювати планування та забезпечення стабільного електропостачання, саме тому необхідно вдосконалювати системи енергозбереження та забезпечення резервного джерела енергії для компенсації коливань вітрового виробництва.

Отже, Україна має значний потенціал для розвитку «зеленої» економіки, зокрема, для розвитку відновлюваних джерел енергії. Однак для реалізації цього потенціалу необхідно вирішити ряд проблем, зокрема нерівномірність розподілу вітрових електростанцій, високу вартість будівництва та нестабільність виробництва електроенергії.

Література

1. About green economy. United Nations Environment Programme. URL: <https://www.unep.org/ru/temy/zelenaya-ekonomika> (дата звернення 10.11.2023)
2. Олійний Т.Г., Петренко Т.С. Перспективи розвитку «зеленої» економіки в Україні. *Modernization of economy: current realities, forecast scenarios and development prospects: V International scientific-practical conference (27-28th of April 2023, Kherson – Khmelnytskyi)*. 2023. С. 102-106

УДК 351:332.33(477)(045)

Захаркевич Н.П., к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Корноухова К., студентка 3 курсу спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ЗЕМЕЛЬНИЙ ФОНД УКРАЇНИ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Земельний фонд України є одним з найважливіших ресурсів економічного розвитку країни та відіграє вирішальну роль у забезпеченні населення продовольством, сировиною для переробної промисловості, а також у створенні робочих місць і надходженнях до бюджету. Дана тема є надзвичайно актуальною, адже сільське господарство є найбільшою галуззю економіки України і від ефективності використання земельного фонду залежить продовольча безпека країни, розвиток сільського господарства та підвищення добробуту населення.

За даними Державного земельного кадастру, станом на 1 січня 2023 року земельний фонд України становить 60,3 млн га, що становить 0,4% від світового

земельного фонду. За площею земель сільськогосподарського призначення Україна займає 4-е місце у світі, а за площею орних земель – 3-є місце. Сільськогосподарські землі України становлять значну частку її земельного фонду, а саме 70,2%. Це свідчить про те, що Україна має значний потенціал для розвитку сільського господарства [1].

Структура сільськогосподарських земель характеризується домінуванням орної землі, яка займає понад 77% загальної площі сільськогосподарських земель (рис.1). Цьому сприяло те, що Україна має сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування зернових та технічних культур. Не зважаючи на те, що сінокоси та пасовища займають меншу частку загальної площі сільськогосподарських земель, вони також відіграють важливу роль у сільському господарстві, а саме забезпечують кормову базу для тваринництва, покращують стан ґрунтів і сприяють біорізноманіттю [2, с. 48-49].

На сьогодні, Україна стикається з серйозними проблемами у сфері використання земельних ресурсів, які потребують невідкладного вирішення. Однією з таких проблем є посилене розораність земель, що призводить до виснаження ґрунтів, а це в свою чергу, може призвести до зниження родючості та втраті гумусового шару, що негативно впливає на врожайність та якість сільськогосподарських культур. Для подолання цієї проблеми необхідно розробити та впровадити заходи, спрямовані на підвищення родючості ґрунтів, такі як використання методів консерваційної обробки, внесення органічних добрив та інших агротехнічних заходів.

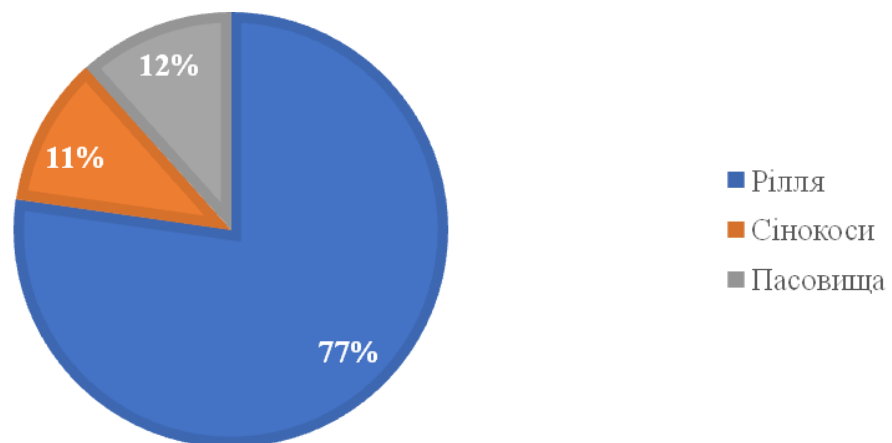

Рисунок 1 – Структура сільськогосподарських земель України за категоріями (станом на 2022 рік)

Джерело: [1]

Другою важливою проблемою є нерівномірний розподіл земельних ресурсів між різними господарствами, що ускладнює їх ефективне використання. Для

вирішення цієї проблеми необхідно впровадити механізми збалансованого розподілу земель, які враховують потреби різних господарств і сприяють оптимізації використання земельних ресурсів у країні.

Крім цього, для забезпечення ефективного використання земельних ресурсів необхідно вдосконалити нормативно-правову базу у сфері управління, що включає в себе розробку чітких і справедливих правил розподілу та використання земель, а також забезпечення контролю за їх виконанням. Виконання цих заходів сприятиме підвищенню продуктивності сільськогосподарського виробництва та забезпеченню продовольчої безпеки України, роблячи країну більш стійкою до внутрішніх і зовнішніх викликів [2, с. 131-132].

Отже, земельний фонд України відіграє провідну роль у розвитку сільського господарства, оскільки є основним засобом виробництва в даній галузі. Для забезпечення сталого розвитку сільського господарства України необхідно ефективно використання земельного фонду, впровадження сучасних технологій та механізмів управління земельними ресурсами.

Література

1. Держгеокадастр. URL: <https://e.land.gov.ua/> (дата звернення 30.11. 2023)
2. Макєєв Д. О. Особливості використання земельного фонду України в сучасних умовах. *Матеріали XIII Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених «Наукова весна»*. 2023. С. 48-50
3. Распопіна С. П. Шляхи оптимізації структури земельного фонду України. *International Scientific and Practical Conference planning and use of territories within the context of inclusive development*. 2023. С. 131-133

УДК 338.2

Прощаликіна А. М., к.е.н., доцент, завідувачка кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

Жукова М. Р., магістрантка 2 року навчання, ОП «Міжнародний бізнес» Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

Руденко В. Ю., магістрант 2 року навчання, ОП «Міжнародний бізнес» Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІОТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПАНІЙ ЯК СПОСІБ НАРОЩУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Цифрова трансформація є стратегічним інструментом для біотехнологічних компаній, яка дозволяє їм не лише оптимізувати поточні процеси, а модифікувати

бізнес-моделі. За рахунок такої оптимізації компанії можуть не лише адаптуватися до змін зовнішнього середовища, а й отримувати значні конкурентні переваги. Тому дослідження умов і можливостей цифрової трансформації біотехнологічних компаній є актуальним і має практичне значення.

Дослідженням особливостей цифрової трансформації біотехнологічних компаній займаються такі вчені, як Алонсо Т., О'Коннор А., Уолш Дж., Кіцман К., Шах М, Пател Р, Мехта С. та інші. Однак питання розробки моделей організаційної структури та процесів управління біотехнологічних компаній потребують подальших досліджень.

Цифрова трансформація біотехнологічних компаній – це інтеграція цифрових технологій у всі сфери діяльності біотехнологічної компанії, оптимізація бізнес-процесів завдяки використанню цифрових інструментів [1].

Консалтингова компанія «Deloitte» провела опитування 150 лідерів біотехнологій, щоб дізнатися, про вплив цифровізації на розвиток компанії та основних рішеннях щодо цифрових трансформацій. Переважна більшість (76%) лідерів біотехнологічної галузі розглядають цифрові інновації як конкурентну перевагу. Інвестиції в цифрову трансформацію швидко прискорилися, щоб адаптуватися до віддаленого робочого середовища та швидшого попиту на найсучасніші ліки та лікування. Половина респондентів вказали, що хмарні обчислення є пріоритетом. Інші ключові технології включали штучний інтелект (38%), озера даних (33%) і носимі технології (33%) [2].

Серед основних напрямків цифрової трансформації біотехнологічних компаній були визначені такі:

1. Цифровізація досліджень і розробок. Використання цифрових технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та аналіз даних, може значно прискорити процеси дослідження та розробок нових препаратів і технологій у біотехнологічній галузі. Компанія «Novartis», навіть створила рекомендації щодо того, як вони мають намір використовувати ШІ не порушуючи етичності використання біотехнологій.

2. Впровадження Інтернету речей. Носимі технології, такі як датчики та монітори, що носяться на тілі, допомагають дослідникам віддалено спостерігати за пацієнтами під час клінічних випробувань. Це може допомогти спростити процес, а також розширити клінічні випробування за межі географічного регіону, де фізично знаходяться дослідники. Компанія «Abbott» нещодавно представила переносний пристрій, який може контролювати рівень кетонів у діабетиків і запобігати кетоацидозу.

3. Віртуальна або доповнена реальність допоможе біотехнологічним компаніям дистанційно переглядати та налаштовувати обладнання або відвідувати виробничі потужності. У 2020 році фармацевтична компанія «Glaxo Smith Kline» розпочала пілотну програму тестування використання технології цифрових двійників у процесі розробки вакцини.

4. Впровадження цифрових систем управління може покращити ефективність виробництва, зменшити витрати, а також підвищити якість та

безпеку продукції, визначати куди розподіляються ресурси, і відстежувати, які проекти виконуються за графіком або потребують додаткової підтримки.

5. Технологія блокчейн. Деякі фармацевтичні компанії прагнуть використовувати блокчейн для відстеження руху лікарських засобів від виробника до кінцевого споживача, що допоможе виробникам підтверджувати якість та автентичність своїх продуктів. Близько 70% компаній зазначили, що вони додадуть технологію блокчейн до своїх наборів інструментів протягом наступного десятиліття. Деякі експерти вважають, що ця технологія може збільшити вартість галузі до 3 мільярдів доларів [1; 3; 4].

Отже, цифрова трансформація біотехнологічних компаній є комплексним процесом, який потребує впровадження нових технологій, активізації наукових досліджень, інвестицій в оновлення технологій та змін у організаційній структурі, процесах управління та культурі компанії.

Література

1. Alonso T. Digital Transformation in Biotech: The Competitive Advantage. Published October 24, 2022 URL: <https://www.cascade.app/blog/digital-transformation-biotech> (дата звернення 23.10.2023)
2. Deloitte Consulting LLP URL: https://www2.deloitte.com/us/en/pages/technology-media-and-telecommunications/topics/technology-industry.html?icid=top_technology-industry (дата звернення 23.10.2023)
3. O'Connor A. M., Walsh J. P., and Kietzmann K. A. Digital Transformation in the Biopharmaceutical Industry: A Survey of Adoption, Challenges, and Opportunities. *Journal: Journal of Pharmaceutical Innovation*, 2021, Volume 16, Issue 3. Pages 334-349.
4. Shah M. K., Patel R. B., and Mehta S. N. The Digital Transformation of the Pharmaceutical Industry: Challenges and Opportunities. *Journal of Pharmaceutical Innovation*, 2022, Volume 17, Issue 4, Pages: 440-455

УДК 657.3:658.5

Адонін С. В., к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, м. Дніпро
Удовиченко А. В., студентка 4 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сьогодення вітчизняні підприємства змушені здійснювати свою господарську діяльність в середовищі з набагато більшою кількістю ризиків, що

обумовлено воєнними діями на території України. Успішна діяльність підприємств повинна забезпечуватись шляхом розробки, чіткого виконання та контролю за стратегічними та оперативними планами, що відповідають цілям даного підприємства. Прийняття управлінських рішень має базуватись на детальному аналізі чинників впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, врахуванні потенційних ризиків та розробці альтернативних дій. Вдало побудована система бюджетування на підприємстві дає змогу встановити контроль та проводити моніторинг за доходами та витратами, створює можливості для розробки ефективних стратегій розвитку підприємства.

Дану тему досліджували такі вчені, як Білик М. Д., Азаренкова Г. М., Карпова А. Е., Свистун Л. А., Варналій З. С. та інші. Але питання використання інструментів бюджетування та розробок в ІТ-сфері в цьому напрямку є недостатньо вивченими.

Алгоритм бюджетування потребує трансформації задля підвищення ефективності діяльності підприємства та пристосування до середовища функціонування. Для підприємств, що провадять діяльність у кризовому середовищі, важливим є безперервний грошовий потік, який можна забезпечити тільки за умови правильної організації та контролю господарської діяльності суб'єкта [1]. Розрив між надходженнями та виплатами коштів може призвести або до дефіциту грошових ресурсів, або до високої частки вільних грошових ресурсів, які не задіяні в обороті. Система бюджетування відіграє в цьому важливу роль, адже за допомогою неї можна ефективно розподілити доходи та витрати.

Трансформація системи бюджетування базується на створенні такого механізму контролю, що дасть змогу швидко та влучно реагувати на ризики та відхилення певних показників, що забезпечить ритмічне виробництво. Особливістю такого механізму є підхід до прийняття управлінських рішень на основі багаторівневої моделі. На кожному етапі повинна здійснюватись оптимізація функціонування підприємства, що забезпечить оптимальність бюджетного балансу. Одним з критеріїв побудованої моделі на всіх етапах має бути максимізація прибутку та зменшення впливу негативних факторів.

З наявних напрямів удосконалення необхідно виділити процес автоматизації системи бюджетування. Застосування розробок в ІТ-сфері, оновлених інтернет-технологій, провідного програмного забезпечення у плануванні та бюджетуванні посприє оптимальній автоматизації процесів, що дасть відчутний поштовх зростанню ефективності роботи менеджменту підприємства [2].

Автоматизація процесу бюджетування дасть змогу:

- оптимізувати набори даних великого обсягу;
- швидко коригувати плани та бюджети організації діяльності;
- розглядати декілька варіантів можливого розвитку діяльності суб'єкта та вибрати найоптимальніший;
- зменшити ризик допущення помилки через дію людського фактора;
- скоротити терміни створення бюджетів різних видів даного суб'єкта.

Найпростішою в застосуванні програмою для бюджетування є Microsoft Excel. Достатньо розповсюдженими також є системи ERP класу (Enterprise Resource Planning). Як приклад можна розглянути програмний продукт ERP-класу – «BAS ERP». Даний програмний продукт дає змогу швидко збирати та обробляти дані з різних джерел інформації; виявляти вільні ресурси та неефективні витрати; забезпечити більшу прозорість процесів підприємства.

Удосконалення програмного забезпечення сприятиме оперативному реагуванню на відхилення в бюджетах суб'єкта господарювання, оптимізації господарської діяльності та виходу підприємства на вищий рівень управління.

В цілому для оптимізації управління грошовими ресурсами підприємства необхідно:

- створювати короткострокові фінансові плани (за можливості короткострокові та довгострокові, але середовище є дуже мінливим);
- встановлювати актуальні цілі, враховуючи можливості підприємства;
- здійснювати безперервний моніторинг за грошовими потоками;
- забезпечувати резервні джерела залучених коштів.

Отже, бюджетування є процесом, який забезпечує вищу оперативність та якість прийняття рішень, дає змогу максимізувати результати діяльності та зменшувати негативний вплив ризиків [3]. Покладаючись на реалії сьогодення необхідно удосконалювати побудовану систему бюджетування на підприємстві. Зміни мають стосуватись моделі побудови системи бюджетування. Зокрема, можуть змінитись певні цільові показники, структура бюджетів, рівні та терміни узгодження бюджетів, періодичність моніторингу та контролю за виконанням та відхиленнями показників. Не можна недооцінювати роль рівня автоматизації системи бюджетування на підприємстві. Адже при використанні розробок в IT-сфері та своєчасному оновленні програмного забезпечення, підприємство буде мати змогу вчасно та влучно реагувати на відхилення в показниках та розробляти правильні дії щодо їх усунення.

Література

- 1.Свистун Л. А. Бюджетування грошових коштів підприємства в умовах розгортання кризових явищ в економіці. Економіка і регіон. 2022. № 3 (86). С. 59-63. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/12041/1/3_86_2022-59-64.pdf (дата звернення 30.10.2023)
- 2.Кальченко О., Шишкіна О. Проблеми удосконалення процесів автоматизації фінансового планування на підприємствах. Періодичне видання НУ «Чернігівська політехніка». 2022. № 1(29). С. 88-94. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/265930/261955> (дата звернення 30.10.2023)
3. Наумчук Б.Р Сутність, об'єкти та функції бюджетування на підприємстві. 2021. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/98.pdf> (дата звернення 30.10.2023)

Адонін С.В., к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, м. Дніпро

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах нестабільності, спричиненої з початку пандемією, а потім військовим станом в Україні, підприємства стикаються зі збільшеним рівнем невизначеності та ризиків, які можуть суттєво вплинути на їхню діяльність. Велика кількість підприємств знаходяться в кризовому чи близькому до нього стані, що мотивує їх шукати ефективні засоби захисту від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Звідси, на сьогоднішній день забезпечення дієвої системи фінансово-економічної безпеки на підприємстві стає важливим чинником його прибуткової діяльності.

Фінансово-економічна безпека підприємства не є новим поняттям в економічній літературі і розглядається зазвичай як здатність компанії ефективно та стабільно вести свою діяльність, оптимально використовуючи всі ресурси і, таким чином, мінімізуючи негативні фактори та загрози [2]. На нашу думку, під організацією системи фінансово-економічної безпеки слід розуміти насамперед визначення складу центрів відповідальності та їхніх взаємозв'язків; розподіл завдань, повноважень, відповідальності між окремими ланками управління. Звідси, можемо виділити наступну послідовність основних дій у процесі впровадження такої системи:

- 1) Постановка завдань та цілей;
- 2) Моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища, аналіз наявних інформаційних ресурсів для визначення загроз та ризиків;
- 3) Оцінка заходів з організації фінансово-економічної безпеки підприємства за окремими складовими;
- 4) Розробка заходів із мінімізації та усунення виявлених ризиків;
- 5) Визначення відповідальних за впроваджені заходи;
- 6) Безперервне відстеження результатів функціонування системи.

Для великих суб'єктів господарювання буде доцільним не просто призначити відповідальних, а виокремити самостійну службу економічної безпеки – постійний структурний підрозділ підприємства, який підпорядковуватиметься його головному керівнику (власнику). Ця служба має взаємодіяти з іншими відділами з метою розробки, впровадження та контролю за заходами спрямованими на захист фінансово-економічних інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз [1].

Окрему увагу необхідно приділити основним складовим системи економічної безпеки підприємства, кожен з яких має бути впроваджений під час її організації:

1. Фінансовий аспект – найважливіший, оскільки потенційно несе в собі найбільш небезпечні ризики. При формуванні фінансового компонента економічної безпеки підлягають аналізу: фінансова звітність та результати діяльності підприємства, такі як платоспроможність, фінансова стійкість, рентабельність. Також, досліджуються капітал і прибуток компанії: їх структура і шляхи використання. Особливо актуальним в охороні фінансової складової економічної безпеки за нестабільних зовнішніх умов є планування бюджету та ефективна і швидкісна реалізація прийнятих управлінських рішень.

2. Інтелектуально-кадровий аспект відповідно залежить від складу кадрів та їх кваліфікації. Нездатність працівників приносити максимальну вигоду підприємству може бути спричинена нераціональним управлінням персоналом, недостатніми фінансовими ресурсами або, навпаки, неоптимальними їх тратами на оплату праці. Таким чином, процес належної організації цієї складової економічної безпеки має охоплювати вдосконалення системи підбору, найму, навчання та мотивації праці робітників.

3. Техніко-технологічний аспект пов'язаний із використанням новітніх, та результативних технологій у виробництві. Для його розвитку необхідно провести дослідження конкретних технологічних процесів на прикладі підприємств аналогічної сфери діяльності і згідно цього віднайти доцільні внутрішні резерви для підвищення ефективності діяльності [3].

Отже, організація системи фінансово-економічної безпеки підприємства це складний та багатовимірний процес, який вимагає належного розподілу обов'язків; вчасної оцінки внутрішніх і зовнішніх загроз; розробки, подальшого впровадження заходів різного спрямування в усіх напрямках діяльності компанії.

Дієвість та надійність сформованої системи будуть характеризуватись наступними критеріями: стабільний розвиток підприємства та високий рівень конкурентоспроможності продукції; використання інноваційних технологій у виробництві; максимальне збереження комерційної інформації та задіяння всіх резервів; своєчасне попередження кризових ситуацій та нейтралізація факторів, які негативно впливають на діяльність.

Література

1. Дрибас Н.В. Організаційні аспекти формування системи фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. №7. С. 303-306
2. Зайченко К.С., Діма Н.І. Економічна безпека підприємства: сутність та роль. *Ефективна економіка*. 2021. №5. С. 54-61
3. Зіненко К.А., Кобелєва Т.О. Економічна безпека підприємства: методологічна сутність та складові формування. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2022. №4. С. 9-16.

Адонін С.В., к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, м. Дніпро

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ НИМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Специфіка діяльності аграрних підприємств зумовлює існування великої кількості ризиків, які, при відсутності контролю за ними, можуть негативно вплинути на функціонування як конкретного підприємства, так і галузі. Особливе місце серед них займають фінансові ризики, адже вони тісно пов'язані із зовнішніми факторами, які нині є максимально несприятливими для ефективного господарювання. Враховуючи низький ступінь вивченості цієї теми, метою дослідження є визначити найбільші такі ризики для компаній галузі рослинництва в кризові часи та запропонувати управлінські рішення, які дозволять звести до мінімуму їх рівень і водночас отримати очікуваний рівень доходу.

Фінансовий ризик в першу чергу пов'язаний із використанням підприємством різних джерел капіталу, його здатністю вчасно та повністю виконувати свої зобов'язання перед різними контрагентами, а також з проведенням операцій на фінансовому ринку [3]. Однією з основних проблем аграрних підприємств в Україні є недостатнє забезпечення та неефективний контроль власних фінансових ресурсів. Це обумовлено рядом чинників, серед яких провідне місце займає сезонність та залежність діяльності сільськогосподарського виробництва від природно-кліматичних умов. Крім того, оновлення або хоча би підтримання належного стану матеріально-технічної бази виробництва рослинної продукції потребує значних вкладень, що змушує компанії вдаватись до залучення позикових ресурсів у різних формах [1]. Це призводить до зростання фінансових ризиків платоспроможності та фінансової стійкості [2].

До факторів впливу на цей процес також можна віднести: недостатню державну фінансову підтримку, високі відсоткові ставки за кредитами, проблеми зі збутом продукції, значний часовий розрив між виробництвом та реалізацією продукції, великий обсяг орендованих активів, відсутність якісного менеджменту.

З іншого боку, економічна криза, спричинена з початку епідемією, а потім військовою агресією зумовила виникнення значних негативних наслідків у вигляді зростання рівня інфляційних, валютних та політичних ризиків для всіх господарських об'єктів країни [2]. Як відомо, агробізнес в Україні в основному працює на експорт та використовує техніку іноземного виробництва. Таким чином, ця галузь щільно пов'язана з логістичною сферою та сильно залежить від міждержавних зв'язків. Висока варіативність обмінного курсу ускладнює

планування витрат і надходжень. Зазвичай вона супроводжується інфляцією, що загрожує зниженням запланованого прибутку або майбутньої вартості активу.

Отже, для ефективного управління численними фінансовими ризиками своєї діяльності, рослинницьким підприємствам необхідно приділити увагу внутрішньому механізму їх нейтралізації. До основних його форм можна віднести: хеджування, мінімізацію ризиків, диверсифікацію, лімітування, утримання, уникнення тощо [3].

Найбільш простим рішенням є уникнення фінансових ризиків, що для рослинницьких підприємств на сьогодні є не надто реалістичною стратегією, так як передбачає зменшення частки позикових засобів у господарському обороті, що в умовах економічної кризи для багатьох компаній є неможливим.

Натомість можна виділити метод лімітування, який визначається встановленням певної системи обмежень витрат, продажів, кредитів тощо. Нормативи можуть бути різними, але в сфері сільського господарства найбільш доцільно лімітувати максимальний рівень боргового навантаження, термін та обсяг дебіторської заборгованості, мінімальну частку ліквідних активів.

Також рекомендується до використання одна з найменш затратних моделей управління фінансовими ризиками – диверсифікація. Вона дозволяє уникнути частини ризиків шляхом розподілу на їх на різні діяльності, активи, зобов'язання, продукцію, джерела капіталу тощо. Для аграрного підприємства в сучасних умовах важливо знайти альтернативні джерела доходу, крім продажу основної продукції. Прикладом можуть стати: розширення асортименту товарів, продаж або здача в оренду необоротних активів, оптимізація джерел формування капіталу компанії, реструктуризація дебіторської заборгованості в фінансовий інструмент і так далі [1]. Це допоможе дещо зменшити галузеву залежність такої фірми від природно-кліматичних умов, сезонів та логістичних питань, а отже забезпечити більшу платоспроможність і фінансову стійкість, що призведе до зниження фінансових ризиків.

Якщо ж говорити про інфляційні ризики, одним з методів їх мінімізації можна назвати включення інфляційної надбавки до оцінки номінального доходу від фінансових операцій. Наприклад, за умов ускладненого передбачення рівня інфляції, реальні доходи від такої операції варто конвертувати з національної валюти в одну із стабільних іноземних.

Таким чином, використання зазначених методів управління фінансовими ризиками допоможе аграрному підприємству знизити їх у період економічної та політичної кризи, а отже з більшою вірогідністю, якщо не збільшити, то хоча б зберегти свій прибуток на стабільному рівні.

Література

1. Бондар О.А., Кучер В.А. Особливості формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах. *Modern Economics*. 2017. №6. С. 6-14
2. Панченко О. І. Типологізація фінансових ризиків як основа організації їх страхового захисту. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2019. №3. С. 350-357
3. Пожар Є.П. Аналіз фінансових ризиків та методи їх нейтралізації на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 43. С. 387-391.

УДК: 334.72

Завадських Г.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і бізнесу
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

БІЗНЕС-МОДЕЛЬ ІМРАСТ ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА В ПЕРІОД ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Головною місією соціального підприємства (далі – СП) є досягнення соціального ефекту з можливістю одержання прибутку, але це не виключає того, що СП може функціонувати і як неприбуткова організація [2]. На відміну від звичайної благодійності соціальні підприємства мають сталі бізнес-моделі – ефективний інструмент сталого розвитку СП і вирішення актуальних суспільних проблем.

Бізнес-модель (далі – БМ) – це логічне та візуальне відображення процесів компанії. Розуміння того, як працює бізнес: хто клієнт, яка ціннісна пропозиція та як ми продаємо. Все це дає розуміння про діяльність компанії чи то інвестору, чи клієнту, чи звичайному співробітнику. Усе це свідчить про те, що бізнес-модель стає важливим інструментом для підприємств, дозволяючи їм не лише функціонувати ефективно, але й робити позитивний внесок у суспільство [3].

Завдяки наявній та формалізованій бізнес моделі, такі відомі іноземні компанії як Grameen Bank, Era92, Steward, iRarmer та багато інших входять до списку топ соціальних бізнесів, які змінюють світ вже зараз у 2023 році. В Україні є також чимало таких компаній, як от, наприклад Голландська пекарня 21.3, Музей «Третя після півночі», мережа піцерій «Ветерано піца» та багато інших, які ростуть та розвиваються завдяки чіткому розумінню власників та їх команд бізнес моделей.

Ефективним інструментом, який окреслює, як компанія створює та доставляє продукти/послуги і їхню цінність для клієнта є бізнес-модель ІМРАСТ. Назва ІМРАСТ – це акронім, де кожна літера має своє окреме значення. БМ ІМРАСТ демонструє вплив як на саму компанію, так і на всю екосистему бізнесу, в якій працює соціальне підприємство.

Таблиця 1 – Характеристика основних складових бізнес-моделі ІМРАСТ

Influence	Це той позитивний вплив, який створює соціальне підприємство, вирішуючи важливу для суспільства проблему.
Market	Визначення клієнтської аудиторії та аналіз ринку.
Product	Включає до себе цінності та вигоди, які отримає клієнт від продуктів чи послуг, запропонованих соціальним підприємством.
Average	Описує особливості формування компанією ціни на свою продукцію чи послуги.
Company	Характеризує ресурси, наявні в компанії; витрати; джерела доходів; основні бізнес-процеси.
Triggers	Описує техніки та інструменти продажів, адже саме вони приносять гроші будь-якому бізнесу.

Джерело: [3]

У країнах, які пережили або переживають воєнний конфлікт, соціальні труднощі стають надзвичайно актуальними і вимагають інтервенції у різних сферах для їх вирішення. Зазвичай перші заходи включають надання гуманітарної допомоги, але подальші дії мають на меті відновлення здатності забезпечувати належний рівень життя населення [4]. Ця задача стає складнішою через те, що під час конфлікту збільшується кількість людей, які стають вразливими: внутрішньо переміщені особи, ветерани, люди з інвалідністю, ті, хто втратив житло. Це відбувається на тлі зростання безробіття, повної чи часткової втрати доходу, різкого економічного спаду та вимушеної еміграції.

Описані вище соціальні виклики та вразливі верстви населення існують і в Україні. У громадах, де пройшли бойові дії, існує необхідність швидкого перезапуску місцевої економіки для подолання проблем бідності, що виникає внаслідок втрат роботи та бізнесу. Громади, які прийняли внутрішньо переміщених осіб, стикаються з викликом інтеграції та потребують підсилення спроможності задовольняти свої основні потреби. До прикладу, по всій Україні в найближчому майбутньому виникне потреба в реінтеграції в суспільство ветеранів, які повертаються з військової служби.

Економіка України потребуватиме швидкої розбудови, потужного розвитку підприємництва, в тому числі й соціального, та відповідей на соціальні проблеми і виклики, які загостряться в повоєнний період. Отже, бізнес-модель ІМРАСТ може стати ефективним інструментом, який допоможе швидко сформулювати бачення, філософію соціального бізнесу, який створює соціальний вплив, вирішує певну соціальну проблему.

Бізнес-модель не розв'язує всі аспекти, пов'язані з управлінням бізнесом та доходами. Але вона вказує на ключові фактори, які слід враховувати при розробці аналогічного бізнес-плану. Здійснений аналіз досліджень вказує на те, що використання бізнес-моделі для аналізу дозволяє розуміти логіку та цінність, яку створює організація, зокрема, соціальне підприємство.

Література

1. Долуда Л., Назарук В., Кірсанова Ю. Соціальне підприємництво. Бізнес- модель. Реєстрація. Оподаткування. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 92 с.
2. Завадських Г. М., Тебенко В. М. Практичні аспекти становлення соціального підприємництва в Україні. БІЗНЕС ІНФОРМ, 2020. №11. С. 177-185.
3. Ільченко В.М. Кисельов В.Р. Фінансове забезпечення розвитку та інструментарій фінансової підтримки соціального підприємництва. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Науково-практичний журнал. Серія «Економіка та менеджмент». Випуск N 28.2022. С. 8-11.
4. Лебедева О. Взаємодія держави та бізнесу в соціальній сфері. Світова економіка та міжнародні відносини. 2018. № 4. С. 136-145.
5. Портал «Соціальне підприємництво в Україні»
URL: <https://socialbusiness.in.ua/> (дата звернення 23.11.2023)

УДК 334.7

Пилипенко О.С. к. е. н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Дніпро
Бегунов П.М. магістрант 1 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Дніпро

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АУТСОРСИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В основу аутсорсингу покладений важливий принцип ефективно організованої економічної системи – принцип поділу праці. Саме завдяки застосуванню його в господарської діяльності підприємств стало можливим зосередження всіх ресурсів на тому виді діяльності, який є основним для будь-якого суб'єкта господарювання та передача інших (допоміжних, супутніх) функцій надійним професійним партнерам, які виконують їх краще.

Зокрема, аутсорсинг – це цілеспрямоване виділення окремих бізнес-процесів і передача їх реалізації на договірних засадах іншим установам, організаціям, що спеціалізуються у конкретній області і мають великих досвід, знання, технічні та організаційні засоби [5].

Проблеми та зиски від використання аутсорсингу розглядаються у працях Б.А. Анікіна, Барабаш А., Дідуха О.В., Зозульова О., Лепіхіної С.Н., Нестерової О.О., Шкоди Т.Н. [1,2,3] та інших вчених. Основний акцент науковці роблять на теоретичних аспектах та особливостях впровадження аутсорсингу в окремих бізнес-процесах, але питання комплексного дослідження аутсорсингу як

важливого інструменту вдосконалення управління персоналом висвітлено недостатньо.

Передача робіт на аутсорсинг машинобудівними підприємствами в період воєнного стану в Україні може бути обґрунтованою з точки зору ефективності, ризик-менеджменту та забезпечення бізнес-стійкості. Ось деякі аргументи, які можуть пояснити необхідність передачі робіт на аутсорсинг в умовах воєнного стану (таблиця 1):

Таким чином, передача робіт на аутсорсинг в період воєнного стану може бути стратегічно важливою для забезпечення безпеки, ефективності та стійкості машинобудівного підприємства. Однак важливо ретельно вивчити потенційних аутсорсерів та враховувати всі можливі ризики та вигоди цього рішення.

Таблиця 1 – Необхідність організації аутсорсингової діяльності в умовах воєнного стану

Необхідність використання	Переваги використання
1. Забезпечення безпеки та ризик-менеджменту	- <i>Мінімізація ризиків</i> : передача деяких видів виробництва або послуг на аутсорсинг може допомогти підприємствам мінімізувати ризики, пов'язані зі збройним конфліктом та воєнним станом. - <i>Забезпечення безпеки працівників</i> : аутсорсинг може допомогти забезпечити безпеку власних працівників, особливо якщо виробничі об'єкти знаходяться в зоні активних або потенційних воєнних дій.
2. Гнучкість та швидкість адаптації	- <i>Швидка реакція на зміни</i> : аутсорсинг дозволяє швидко реагувати на зміни, що відбуваються на ринку, безпосередньо на виробництві, що може бути особливо важливим у воєнний період. - Гнучкість в розподілі обов'язків: можливість делегування частини виробництва або послуг дозволяє підприємствам концентруватися на стратегічно важливих аспектах діяльності.
3. Зменшення економічних ризиків	- <i>Мінімізація витрат</i> : аутсорсинг може допомогти мінімізувати витрати, особливо в умовах економічної нестабільності, що може виникнути внаслідок воєнного конфлікту. - <i>Економія ресурсів</i> : передача робіт на аутсорсинг дозволяє ефективніше використовувати ресурси, зокрема людські та матеріальні, зменшуючи ризики їх витрат.
4. Збереження ринкової позиції:	- <i>Збереження конкурентоспроможності</i> : шляхом швидкої реакції на зміни в економічному та політичному середовищі аутсорсинг може зберегти конкурентоспроможність підприємства. - <i>Концентрація на стратегічних завданнях</i> : аутсорсинг невеликих або менш стратегічних завдань дозволяє підприємствам сконцентруватися на ключових напрямках діяльності.
5. Можливість локалізації виробництва	- <i>Забезпечення стійкості виробництва</i> : Аутсорсинг може включати в себе можливість локалізації виробництва на більш безпечних територіях, що забезпечує стійкість виробничих процесів.

Джерело: складено авторами

Критерії і рекомендації із вибору аутсорсера в умовах воєнного стану в Україні наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Необхідність організації аутсорсингової діяльності в умовах воєнного стану

Критерій вибору	Рекомендації із застосування при виборі аутсорсера
1	2
1. Безпека і конфіденційність	- <i>Досвід інших клієнтів</i> : розглядайте референції від інших клієнтів аутсорсера та вивчайте їх досвід щодо безпеки і конфіденційності. - <i>Системи безпеки</i> : оцінюйте технічні та організаційні заходи безпеки, включаючи застосування шифрування, засоби виявлення та відповіді на інциденти.
2. Гнучкість та швидкість адаптації	- <i>Спроможність адаптації</i> : вивчайте, наскільки еластичні та гнучкі можуть бути процеси роботи аутсорсера у відповідь на зміни у замовленнях або виробництві. - <i>Масштабованість</i> : переконайтеся, що аутсорсер може ефективно масштабувати свої ресурси в умовах великих замовлень або надзвичайних обставин.
3. Локалізація та резервні ресурси	- <i>Місце розташування</i> : розглядайте місце розташування аутсорсера та його відстань від потенційної зони конфлікту. - <i>Резервування ресурсів</i> : дізнайтеся, чи аутсорсер має резервні ресурси, які можна активувати у випадку обмежень або перерв у виробництві.
4. Досвід у схожих умовах	- <i>Знання місцевого ринку</i> : вивчайте досвід аутсорсера на місцевому ринку та його здатність ефективно функціонувати в умовах воєнного стану. - <i>Робота у важких умовах</i> : питайте аутсорсера про його досвід у важких умовах та заходи, які він вживає для забезпечення стабільності.
5. Системи управління ризиками	- <i>Політика управління ризиками</i> : розглядайте політику та системи управління ризиками аутсорсера, включаючи плани кризового управління. - <i>Страховання та гарантії</i> : вивчайте наявність страхових полісів або гарантій, які можуть компенсувати можливі втрати.
6. Партнерство та співпраця	- <i>Культура співпраці</i> : досліджуйте, наскільки аутсорсер готовий до партнерської співпраці та спільної роботи в умовах воєнного стану. - <i>Комунікація</i> : важлива ефективна комунікація, особливо в умовах воєнного конфлікту. визначте як аутсорсер забезпечує прозору та своєчасну комунікацію.
7. Правовий і фінансовий аспекти	- <i>Договірні умови</i> : ретельно переглядайте договірні умови, зокрема щодо відповідальності у випадку форс-мажорних обставин. - <i>Фінансова стійкість</i> : оцінюйте фінансову стійкість аутсорсера та його здатність витримати економічні труднощі.

Джерело: складено авторами

Отже, передача робіт на аутсорсинг машинобудівними підприємствами в період воєнного стану в Україні може бути обґрунтованою з точки зору ефективності, ризик-менеджменту та забезпечення бізнес-стійкості, а врахування наведених рекомендацій допоможе здійснити обдуманий вибір аутсорсера та ефективно організувати аутсорсингову діяльність в умовах воєнного стану в Україні.

Література

1. Барабаш А. Аутсорсинг в Україні: тенденції і прогнози URL: <http://www.it4business.ru/business/2149>. (дата звернення 02.11.2023).

2. Дідух О.В. Розвиток аутсорсингової діяльності на машинобудівних підприємствах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04. Національний ун-т «Львівська політехніка». Львів. 2014. 29 с.

3. Зозульов О. Михало О. Аутсорсинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації. *Економіка України*. 2009. № 8 (573). С. 16 – 24.

4. Мошагін О.В. Аутсорсинг як специфічний інструмент інтеграції підприємств. *Торгівля і ринок*. Вип. 19. Т. 4. 2006. С. 98 – 104.

5. Попко О. Проблеми та перспективи аутсорсингової діяльності. *Вісник Нац. ун-ту вод. госп-ва та природокористування*. Економіка: зб. наук. пр. 2008. 429 с.

6. Цивільний кодекс України http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page_14 (дата звернення 01.11.2023).

УДК 001.11:3.085:658.8

Пилипенко О.С., к.е.н., доцент кафедри управління та адміністрування ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Дніпро
Смоляр І.А., начальник Слов'янського відділу обслуговування громадян та діловодства Управління соціального захисту населення Краматорської райдержадміністрації Донецької області, м. Краматорськ

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ

Актуальність повноцінної реалізації принципів соціальної відповідальності бізнесом, у розвитку маркетингу підприємств сьогодні є доведеною та декларується широким колом науковців і практиків [5,6]. Структурування ключових підходів і точок зору також у достатній мірі представлено у спеціальній літературі [2,5]. Проблемою на цьому шляху є відсутність достатньо переконливих підходів щодо обґрунтування не лише репутаційної, але й економічної ефективності відповідних стратегічних орієнтирів, можливості отримання значущих прибутків у короткостроковій перспективі [1,6]. У багатьох дослідженнях економічна результативність свідомо і принципово не передбачається.

Концепція соціально-відповідального маркетингу доволі молода для вітчизняного ринку, проте вона швидко набуває прихильників серед українських маркетологів, оскільки, в умовах сьогодення, відповідальний маркетинг приносить очевидні вигоди для всіх учасників ринку.

Більшість працівників вітчизняних підприємств мають хибне уявлення про соціально-відповідальний бізнес та соціально-відповідальний маркетинг зокрема, переважно пов'язуючи його з втіленням програм доброчинності, або соціальними чи екологічними програмами компанії [3]. Це вимагає негайної роз'яснювальної роботи для підвищення обізнаності компаній.

Соціально-відповідальний маркетинг являє собою концепцію управління маркетингом, засновану на принципах відповідальності перед споживачами, орієнтації на споживача, відповідності до наявних соціальних цілей та стандартів. Соціальну відповідальність важливо розглядати в контексті формування стратегії компанії, оскільки, націлюючись на довгострокові перспективи, підприємство намагається виправдати очікування суспільства стосовно своєї продукції чи послуг і одночасно формує високі суспільні стандарти, роблячи внесок у підвищення якості та рівня життя в країні [4].

Сьогодні використання вітчизняними підприємствами поверхових комунікацій, пов'язаних з інформуванням широкого загалу про заходи, котрі стосуються соціальної відповідальності або благодійності, не відповідають очікуванням споживачів. Сучасного споживача вже не приваблює формальне декларування цінностей. Нині для споживачів важлива щира зацікавленість у вирішенні їх проблем, прагнення підприємства не тільки стати кращим, а й змінити на краще світ навколо себе.

Нині все більше компаній не тільки великого, а й малого і середнього бізнесу залучаються до здійснення програм соціальної відповідальності. Багато в чому це пов'язано з тим, що в процесі реалізації даних програм бізнес отримує безліч переваг, таких як позитивний імідж і репутація в очах споживачів, партнерів, конкурентів й інших зацікавлених сторін, лояльне ставлення не тільки з боку власних співробітників, але й потенційних клієнтів тощо.

Як елемент стратегічного управління відповідальність має на увазі отримання економічної, соціальної та екологічної результативності в контексті корпоративної стійкості, яка забезпечує дотримання етичних норм корпоративної поведінки та передбачає участь бізнесу в розвитку суб'єктів господарювання галузі, території базування й суспільства в цілому.

Концепція соціально-відповідального маркетингу стала наслідком розвитку бізнесу, оскільки став актуальним вплив бізнесу та його цілей на економічні проблеми середовища проживання людини, проблему обмеженості природних ресурсів і проблеми соціальної сфери. Розвиток даної концепції включає в сферу маркетингу підприємства різні групи людей, які зацікавлені і/або можуть впливати на суб'єкт підприємництва, знижуючи тим самим ймовірність соціальних конфліктів.

Впровадження принципів соціально-відповідального маркетингу в діяльність підприємства має призвести до покращення репутації суб'єктів господарювання, підвищення його іміджу та впізнаваності; має сприяти

посиленню бренду, входу на нові ринки, зростанню інноваційної діяльності, довіри споживачів, вартості акцій суб'єктів господарювання та можливості інвестування, залучення нових споживачів. У результаті має відбутися підвищення економічної та соціальної ефективності діяльності, конкурентоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності, його репутації тощо.

Використання найбільш прогресивних систем оцінювання ефективності поточної діяльності і розвитку маркетингу підприємств створює передумови для більш точного і правильного визначення результативності реалізації принципів соціальної відповідальності в сучасній економіці. Вважаємо, що принциповим є відокремлення двох напрямів у цій роботі.

По-перше, пов'язаних з інноваційним розвитком на різних часових горизонтах із застосуванням підходів концепції постійного вдосконалення бізнес-процесів, інструментів маркетингу. Заходи соціально-відповідального маркетингу виконують роль одного з драйверів загальної синергії ефектів господарювання.

По-друге, тих, що нейтралізують системні обмеження простого нарощування показників (за незмінного комплексу маркетингу) – інфраструктурні, інтеграції зусиль ринку у формуванні прогресивних трендів. Соціальна відповідальність стає запорукою успішної реалізації концепції сталого розвитку. Тут формування нових стандартів функціонування бізнес-систем створює передумови отримання стабільно високої доданої вартості підприємствами, залучення зовнішнього фінансування на вигідних умовах, вагомі конкурентні бар'єри. Компанії інвестують у реальні опції, зберігаючи стратегічну гнучкість при реалізації певного набору ймовірних і привабливих сценаріїв.

Література

1. Булах І.В., Какуніна Г.А., Черних О.О. Поняття соціально-відповідального маркетингу. *Вісник ХНУ. Серія: Економічні науки*. 2010. Т. 4. № 5. С. 67-69.
2. Деркач С. Соціальна відповідальність бізнесу URL: <http://stepanderkach.com.ua / social /ua – vidpovidalnist – biznesu> (Дата звернення: 23.11.2023).
3. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу: монографія/ заг. редакцією М.П. Буковинської. К.: ЦП «Компринт». 2015. 297 с.
4. Мостенська Т.Г. Соціально-відповідальний маркетинг як складова корпоративної соціальної відповідальності. *Вісник Запорізького Національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. № 1 (29). С. 105-115.
5. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія / за ред. А.М. Колота. К. КНЕУ. 2012. 501 с.
6. Соціальна відповідальність бізнесу: монографія / О.П. Гоголя, І.П. Кудінова; Національний університет біоресурсів і природокористування України. Ніжин. Лисенко. 2011. 175 с.

Арзянцева Д.А., к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Умерова К.А., здобувачка 3 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ЗМІЦНЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний бізнес в умовах глобалізації та постійних змін вимагає від підприємств постійного адаптування та підтримки конкурентоспроможності. Одним із найефективніших засобів досягнення цієї мети є інновації. Інновації відіграють ключову роль у зміцненні конкурентоспроможності підприємств та сприяють розвитку нових продуктів, що робить їх незамінним елементом стратегії розвитку будь-якого успішного бізнесу.

Насамперед, інновації – ідея, новітній продукт в галузі техніки, технології, організації праці, управління, а також у інших сферах наукової та соціальної діяльності, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду, є кінцевим результатом інноваційної діяльності [4].

Наразі одним з видів інновацій серед підприємств є електронна комерція та електронний бізнес. Тобто, економіка все більше модернізується та переходить в онлайн-режим. Електронні системи платежів, онлайн-продажі та маркетплейси є більш зручною формою покупок, оплати для споживача; для підприємства це забезпечує оптимізацію системи реклами та маркетингу, легкість проведення аналітики задля знайдення підходу до кожного клієнту [5].

Все більшого поширення в діяльності підприємств набуває штучний інтелект. Він автоматизує процеси, поліпшує аналітику та прогнозування, забезпечує персоналізовану клієнтську взаємодію, оптимізує управління ланцюгом постачання та сприяє інноваціям у розробці продуктів [5]. Однак, впровадження даного типу інновацій є дорогим та вимагає великих витрат як фінансових, так і людських ресурсів. Також потреба в кваліфікованому персоналі, здатному ефективно використовувати ці технології, може стати викликом для багатьох компаній, але в той же момент більшість персоналу втрачає свою цінність.

Блокчейн приніс з собою численні переваги для бізнесу. Децентралізація та безпека транзакцій виключають необхідність посередників і забезпечують високий рівень безпеки. У ланцюжку постачання він дозволяє прозоро відстежувати рух товарів, а смарт-контракти автоматизують угоди, роблячи бізнес-процеси більш ефективними [3]. Швидкий розвиток криптовалюти сприяє зменшенню витрат на міжнародні трансакції, оскільки вони здійснюються без

посередництва банків та платіжних систем. Використання блокчейн-технології, яка лежить в основі більшості криптовалют, забезпечує високий рівень безпеки та прозорості у фінансових операціях. Це робить міжнародні угоди швидшими та менш витратними. Крім того, криптовалюти можуть полегшити доступ до фінансових послуг для тих, хто має обмежений доступ до традиційних банківських систем [2]. Однак, обіг криптовалюти ще не повною мірою врегульовано багатьма урядами, що може створювати невизначеність для бізнесів та споживачів. Крім того, велика волатильність курсів криптовалют може призвести до ризиків втрат вартості для підприємств, що приймають криптовалюту в якості платежу.

Зелена економіка, визначаючи новий напрямок для розвитку, вносить ключові зміни у підходи до господарської діяльності. Використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергія, стає фундаментом для зменшення залежності від вичерпуваних ресурсів та розкриває нові можливості для розвитку. Розвиток зелених технологій та виробництво екологічно чистих товарів не лише стимулює нові ринки, а й сприяє зростанню економіки та створенню робочих місць. Однак такий перехід вимагає великих фінансових витрат, щоб впровадити зміни в інфраструктурі та технологічних процесах. Зелена економіка сприяє мінімізації викидів та негативного впливу на навколишнє середовище. Вона також активно сприяє інноваціям та науковим дослідженням, розвиваючи нові методи та технології для досягнення сталого розвитку [1]. Проте, цей перехід також стикається з викликами. Витрати на впровадження нових технологій та створення інфраструктури можуть бути фінансово обтяжливими для багатьох компаній. Зміни у споживчому підході, хоча й необхідні, але можуть зустрічати опір та вимагати часу для адаптації.

У світі сучасного бізнесу, де глобалізація та постійні зміни є невід'ємною частиною, постійна адаптація та збереження конкурентоспроможності є ключовими завданнями підприємств. В цьому контексті інновації відіграють ключову роль у зміцненні конкурентоспроможності, розвитку нових продуктів та є невід'ємною частиною успішної стратегії розвитку будь-якого підприємства.

Література

1. Зелена економіка – що це таке, визначення та поняття. URL: <https://uk.economy-pedia.com/11030077-green-economy> (дата звернення 30.11.2023).

2. Легалізація криптовалюти та відображення в обліку цифрових активів. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/49_2020_ukr/58.pdf (дата звернення 30.11.2023).

3. Сутність поняття «Блокчейн». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Блокчейн> (дата звернення 30.11.2023).

4. Сутність поняття «Інновація». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інновація> (дата звернення 30.11.2023).

5. Як бізнес може використовувати штучний інтелект. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/8/699875/> (дата звернення 30.11.2023).

Арзянцева Д.А., к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Ксьондз А.Ю., здобувач 3 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

СУЧАСНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах питання оптимізації товарних запасів на підприємствах є актуальним для українських компаній. На рівні компанії запаси належать до капіталомістких активів і тому є одним із чинників, що визначають політику компанії, впливають на її ліквідність та прибуток. Управління запасами – це оптимізація запасів товарів, сировини й інших об'єктів діяльності підприємства з метою зменшення витрат на зберігання при забезпеченні рівня обслуговування й безперебійної роботи підприємства [1].

В галузі управління запасами напрацьовані різні методи контролю за ними, прогресивними на сьогодні вважаються система Just-In-Time, система управління Кайдзен-костінг, системи з використанням штучного інтелекту;

У США та Європі багато компаній вже давно використовують систему «Just-in-time», точно в термін (далі – JIT) при якому поставки матеріалів у виробництво відбуваються невеликими партіями, уникаючи необхідності зберігання на складі. Готова продукція заразу відправляється покупцям, дотримуючись чіткого залагодження між процесами виробництва та постачання. Суть системи JIT зводиться до відмови від виробництва продукції великими партіями. Замість цього створюється безперервно-потокове предметне виробництво [2]. Система «Just-In-Time» розглядає наявність запасів як негативний аспект, який ускладнює вирішення різних проблем. З практичної точки зору головним призначенням JIT є усунення зайвих витрат та ефективне використання виробничого потенціалу підприємства. Позитивною стороною системи JIT є короткий виробничий цикл, і те що витрати на зберігання виробничих та товарних запасів відсутні або надзвичайно низькі. Мінусом є великий ризик збою в процесах виробництва та реалізації продукції.

Кайдзен-костінг (англ. Kaizen costing) – це цілісна система управління витратами, що підтримує стратегію оптимізації витрат, спрямована на підвищення ефективності виробничих процесів і призводить до запланованих результатів. Головною задачею є ліквідація різниці між фактичною і цільовою собівартістю шляхом залучення всього персоналу компанії [3, 153]. Метод сприяє ідеальній ефективності управління запасами шляхом зменшення витрат, оптимізації процесів та вдосконалення якості продукції. Важливою частиною підходу Кайдзен є впровадження змін на всіх рівнях організації, що дозволяє створити концепцію

постійного вдосконалення та адаптувати її до змін на підприємстві. Основною перевагою методу «кайдзен-костінг» є його сприятливість до постійного та неперервного зниження витрат. Ідея виникає в тому, що після досягнення цільової собівартості встановлюється новий плановий показник, і підприємство зосереджує свої зусилля на досягненні цього нового стандарту.

Сучасні технології докорінним чином змінюють організацію логістичного процесу. Вони дозволяють автоматизувати багато завдань, підвищити ефективність використання ресурсів, забезпечити більш точний контроль за рухом товарно-матеріальних цінностей. Провідними технологіями в цій сфері є:

інтернет речей (далі – IoT) – використання сенсорів і пристроїв, що підключені до Інтернету, дозволяє в реальному часі відстежувати розташування товарів, стан транспортних засобів, а також моніторити умови перевезення (температура, вологість тощо), що дозволяє оптимізувати маршрути, уникати затримок і покращувати загальний контроль над логістичними операціями;

штучний інтелект – дозволяє підприємствам ефективно прогнозувати попит, оптимізувати рівень запасів, автоматизувати процеси замовлення та постачання, контролювати та підвищувати якість продукції, а також вдосконалювати логістичні процеси;

роботизація та автоматизація – дозволяє виконувати рутинні операції, такі як упаковка, сортування та перевезення, швидше і ефективніше. Це може сприяти зниженню витрат та збільшенню точності;

аналітика даних – дозволяє обробляти важливу для бізнесу інформацію з метою кращого розуміння менеджментом компаній ринку і власного бізнесу, а також прийняття своєчасних управлінських рішень. Бізнес-аналітика лежить в основі таких ідей як концепція «розумного підприємства» (далі – Smart Factory), «біг-дата» (далі – Big Data), «смарт-дата» (далі – Smart Data), «розумна логістика» [4].

Зазначені технології сприяють підвищенню продуктивності, зниженню витрат, покращенню сервісу та створенню більш гнучких та адаптивних логістичних систем. Впровадження сучасних систем управління запасами дає змогу підприємствам автоматизувати процеси контролю за наявністю запасів, зменшуючи ризики витрат, і забезпечуючи оптимальний рівень товарів. Це сприяє підвищенню ефективності постачання та забезпечує більш точне управління ресурсами при мінімальних витратах на їх утримання.

Література

1. Система управління запасами URL: https://pidru4niki.com/11510513/marketing/sistema_upravlinnya_zapasami (дата звернення 20.11. 2023).

2. Управління запасами міжнародний університет бізнесу та нових технологій. URL: <http://www.studfiles.ua/preview/3000222/page:2> (дата звернення 20.11. 2023).

3. Проданчук М. А. Таргет-костінг та кайзен-костінг як інструменти оптимізації витрат у системі стратегічного управління. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки*. 2020. № 3 (69). С. 150–155.

4. Петруня Ю. Є., Пасічник Т. О. Вплив новітніх технологій на логістику та управління ланцюгами поставок. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 1. С. 130-139.

УДК 346.57: 336.63

Арзянцева Д.А., к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Воробйова Л.С., здобувачка 2 курсу спеціальності 242 «Туризм та рекреація» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

У сьогоденних реаліях досить часто виникають ситуації, коли боржники не можуть виконати свої зобов'язання з причин, які так чи інакше пов'язані з війною. До того ж, чимало підприємств знаходяться на тимчасово окупованій території або зоні, де велись чи ведуться бойові дії, а їх власники не мають доступу до майна.

У відповідь на гострі проблеми з якими зіштовхнулася держава у сфері регулювання господарсько-правових відносин була розпочата робота над відповідними змінами і доповненнями до положень законодавства з питань банкрутства. У пояснювальній записці до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» було наголошено, що «...для повноцінного використання можливостей Кодексу для збереження сталості економічних відносин в Україні, можливості відновлення платоспроможності боржників, в тому числі збереження робочих місць і врегулювання виконання зобов'язань, а також запобігання банкрутству боржників або швидкого виходу неплатоспроможних боржників з ринку, існує необхідність передбачити компенсаторні і додаткові механізми на час воєнного стану...» [1].

В результаті було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» від 13 липня 2023 року № 3249-IX [2], положення якого в цілому схвально було прийнято громадськістю та суб'єктами правозастосування [3].

Відповідно до положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» 13 липня 2023 року № 3249-IX стосовно боржника справу про банкрутство (неплатоспроможність) може бути відкрито без здійснення авансування передбаченої цим Кодексом винагороди арбітражному керуючому на депозитний рахунок суду. У такому разі до заяви про відкриття справи про банкрутство (неплатоспроможність) додається копія укладеної заявником угоди з обраним ним арбітражним керуючим про виконання арбітражним керуючим повноважень у справі про банкрутство (неплатоспроможність) до її закриття з виплатою на умовах, визначених цією угодою, винагороди в розмірі, що не має перевищувати розмір, встановлений Кодексом України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII [2].

Арсенал правових інструментів арбітражного керуючого було доповнено можливістю направлення запиту, що в черговий раз наблизило статус керуючого до представника іншої незалежної професії. – адвоката. Запит арбітражного керуючого визначено регламентовано ст. 12-1 Кодексу України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII [2]. Таким чином, військовий стан вніс суттєві зміни у ведення бізнесу для українських підприємців. Але попри все банкрутство залишається потужним інструментом для відновлення платоспроможності або законного виходу з бізнесу для боржника та надає можливість кредиторам забезпечити повернення коштів. Це стало можливим завдяки двом факторам. По-перше, судова система продемонструвала здатність працювати невпинно навіть в умовах повномасштабної війни: суди порушують нові та продовжують чинні процедури банкрутства. По-друге, влада не ввела жодних обмежень або мораторіїв щодо банкрутства. На думку експертів, від таких обмежень було б більше шкоди, адже недобросовісні боржники могли б використовувати його для зловживань. А це викликало б ланцюгову реакцію невиконання зобов'язань у всіх секторах економіки [4].

Слід відмітити, що у 2022 році суди відкрили на 42% менше проваджень, ніж у 2021 році [5] (рис.1).

З одного боку, це свідчить про переговорну та солідарну спроможність українського бізнесу: кредитори та боржники з розумінням ставляться до збереження бізнесу один одного. Кредитори, включно з банками, якщо це можливо, намагаються врегулювати свої відносини з позичальниками шляхом реструктуризації кредитів, пропонуючи кредитні канікули та утримують від агресивних дій щодо стягнення боргів [4]. У свою чергу влада призупинила штрафи за прострочену кредитну заборгованість, що додатково підтримує бізнес у період воєнного стану. З іншого боку, якщо загроза неплатоспроможності була викликана війною або призвело до знищення виробничих фондів, внаслідок військових дій чи окупації території, боржник і кредитори повинні вжити негайних заходів, закон надає їм таку можливість.

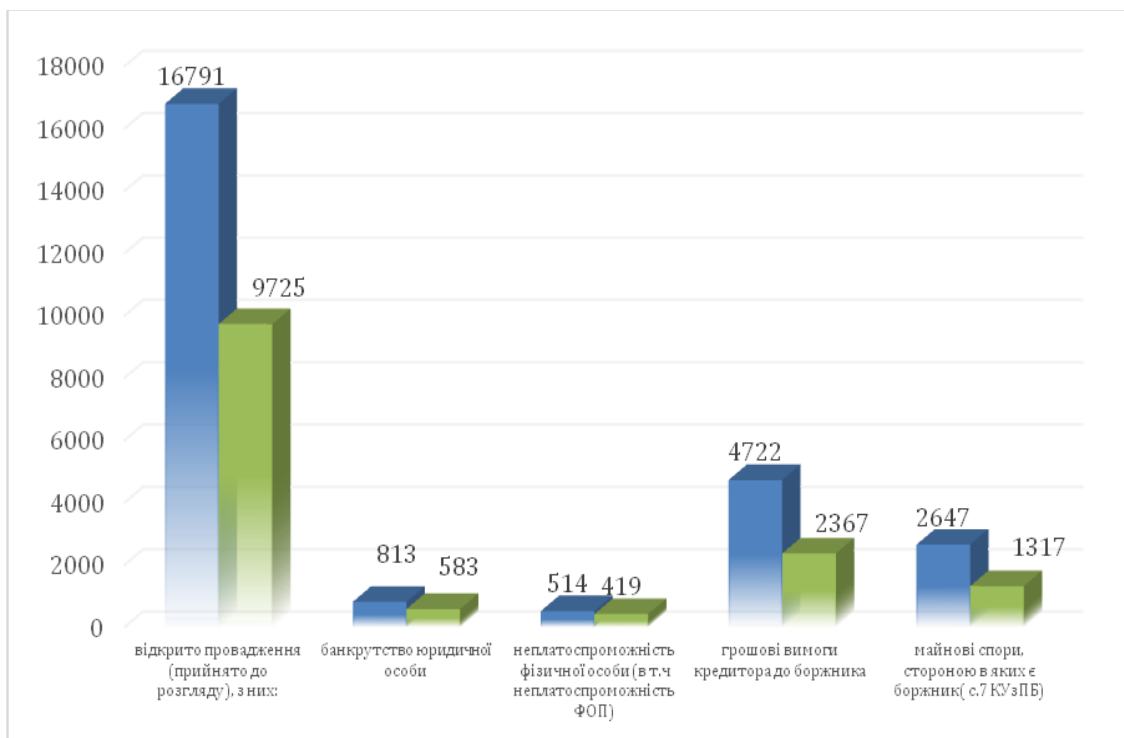

Рисунок 1 – Динаміка показників справ про банкрутство у 2021-2022 рр.
Джерело: [5, с. 3].

Навіть для працюючого бізнесу залишається актуальним питання відшкодування збитків, заподіяних війною. На жаль, національний чи міжнародний механізм відшкодування поки що відсутній. Проте боржник і його кредитори можуть зараз заздалегідь зафіксувати право на майнову вимогу до країни-агресора та забезпечити його оборотоздатність. Арбітражний керуючий виконує всі необхідні дії для фіксації завданих збитків. В контексті цього, професійна спільнота активно працює над розробкою механізму належного визначення права на майнову вимогу у складі ліквідаційної маси. Один із варіантів – вирішення питання в судовому порядку, що розглядає справу про банкрутство, для подання вимог про відшкодування збитків та ухвалення відповідного рішення в межах окремого провадження. Це дозволить розглядати таке право як актив та включати його до майна боржника.

Господарсько-правовий механізм банкрутства становить важливу складову ринкової економіки, регулюючи відносини, пов'язані з ліквідацією або відновленням фінансової стійкості підприємств. Важливо відзначити, що в сучасних умовах наша держава перебуває в умовах воєнного стану, що призводить до ускладнень або навіть неможливості функціонування багатьох суб'єктів господарювання, призводячи деякі з них на межу банкрутства. З цієї причини нагальною потребою є удосконалення процедури банкрутства, яка, не лише є інструментом ліквідації і виходу з ринку суб'єктів господарювання та/чи продажу всього їх майна, звільнення від боргів (для фізичної особи), але повинна бути й

дієвим механізмом оздоровлення фінансово-господарського стану і відновлення платоспроможності.

Література

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1335468>. (дата звернення 25.11.2023 р.)
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану : Закон України 13 липня 2023 року № 3249-IX. Верховна Рада України. База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3249-20#n6>. (дата звернення 25.11.2023 р.)
3. Діденко Ю., Смородіна Д. Застосування процедур банкрутства в період дії воєнного стану – що змінює закон № 3249-IX. URL: <https://pravo.ua/zastosuvannia-protsedur-bankrutstva-u-period-dii-voiennoho-stanu-shcho-zminiuiie-zakon-3249-ix/>. (дата звернення 25.11.2023 р.)
4. Практика банкрутства: що змінилося після 24 лютого, Юридична газета. 2022. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/praktikabankrutstva-shcho-zminilosya-pislya-24-lyutogo.html> (дата звернення 25.11.2023 р.)
5. Банкрутство під час війни: практика Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Bankr_war_prakt_VS.pdf (дата звернення 25.11.2023)

УДК 658.8.013

Арзянцева Д.А., к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Дмітрієв М. О., здобувач 2 курсу магістратури спеціальності 073 «Менеджмент» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

РОЗВИТОК КЛІЄНТСЬКИХ ВІДНОСИН ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

У звіті Інституту медицини [3] сформульовано шість найважливіших цілей для системи охорони здоров'я. Медичні послуги мають надаватися закладами, які ретельно та свідомо сформовані надавати безпечну, ефективну, орієнтовану на пацієнта, своєчасну, ефективну та справедливую допомогу. Один із ключових факторів до покращення якості медичних послуг пов'язаний зі зміною в організаціях погляду на клієнтів як на активних учасників процесу, а не на

користувачів. В результаті сприйняття клієнтів як найголовнішого пріоритету, не тільки значно підвищується задоволеність клієнтів і персоналу, оскільки позитивні стосунки з пацієнтами діють як захисні фактори та зменшують соціальні стресори, але також покращуються результати клінічної допомоги [2]. Це стосується надання послуг, які адаптуються до точки зору клієнта і ґрунтуються на повазі до гідності клієнта, автономії та його праві піклуватися про себе та приймати самостійні рішення. Орієнтація на клієнта підкреслює спільне прийняття рішень і терапевтичні стосунки між клієнтами та професіоналами. Тоді клієнта сприймають як активного агента, і його думку почують.

Термін клієнтоорієнтованість означає зосередженість на задоволенні інтересів, потреб і очікувань клієнтів, а також на наданні відповідних та персоналізованих послуг. Систематизація публікацій [1-2; 4], присвячених дослідженню клієнтоорієнтованості дозволяє виділити два головних підходи до визначення цього поняття, виходячи з логіки його процесу побудови. Представники першого напряму трактують клієнтоорієнтованість як особливий інструмент побудови бізнес-процесів з клієнтами, акцентуючи увагу на роботі персоналу і якості обслуговування з метою задоволення потреб клієнтів у контексті роботи. Другий підхід розглядає клієнтоорієнтованість як концепцію бізнесу, філософію організації. Цей підхід дозволяє визнати вплив на якість послуг якість відносин між клієнтом і надавачем послуг (працівником), а також між надавачем послуг (працівником) і керівником. Дійсно, два види відносини тісно взаємопов'язані: незважаючи на те, що орієнтація на пацієнта є важливою, ефективна організація передбачає також увагу до внутрішніх клієнтів. Оскільки внутрішні клієнти (працівники) надають послуги зовнішнім клієнтам (пацієнтам), їхня роль є життєво важливою для надання високоякісного обслуговування та задоволення пацієнтів. Працівники будуть готові робити все можливе, щоб задовольнити потреби пацієнтів лише після ефективної внутрішньої взаємодії. З цієї причини, якщо організація не зосереджується на внутрішніх бізнес-процесах, крім організації виробництва (процесу надання послуг) чи управління фінансами, економічна та організаційна ефективність не можуть бути досягнуті. Враховуючи зазначене, можемо визначити, що клієнтоорієнтованість – це концепція бізнесу, що включає комплекс заходів, спрямованих на задоволення та формування потреб клієнтів (кінцевих споживачів та торгових посередників), що реалізується на всіх рівнях менеджменту у всіх функціональних підрозділах, орієнтована на інноваційний (проактивний) розвиток з метою досягнення стійких конкурентних переваг.

Професійні компетенції, необхідні для клієнтоорієнтованого догляду та послуг, включають: навички орієнтованого на клієнта ставлення, навички роботи з клієнтами та зміцнення самоконтролю, а також навички міжпрофесійної співпраці та надання різноманітних послуг. Також слід виділити чотири елементи системи, необхідні для підтримки орієнтованого на клієнта медичного догляду (послуг). Це – інтегрована система обслуговування; наявність та доступність послуг; керівництво, ресурси та лідерство, а також потенціал технологій. В контексті

цього, слід відмітити, що лідерство вважається однією з найважливіших детермінант організаційних процесів: лідери відіграють ключову роль у впливі на ставлення працівників до клієнтів [4], оскільки менеджерська філософія та цінності впливають на внутрішню ділову практику організації, яка, у свою чергу, впливає на взаємодію та поведінку співробітників і клієнтів. Лідерство як соціальний феномен не обмежується лише офіційним статусом, однак особи, які займають офіційні лідерські ролі, мають особливо сильний потенціал впливати на результати, важливі для організацій, особливо на організаційну культуру, яка, у свою чергу, впливає на якість медичної допомоги.

Таким чином, розвиток клієнтських відносин – це стратегічний інструмент для досягнення конкурентоспроможності, який вимагає від закладу охорони здоров'я відповідної перебудови бізнес-процесів організації та їх постійного удосконалення.

Література

1. Bruno A. (2017). Customer Orientation and Leadership in the Health Service Sector: The Role of Workplace Social Support. *Front Psychol.* 8. doi: 10.3389/fpsyg.2017.01920 (дата звернення 25.11.2023 р.)
2. Guglielmetti, C., Gilardi, S., Accorsi, L., and Converso, D. (2014). The relationship with patients in healthcare: which workplace resources can lessen the impact of social stressors? *Psicol. Salute* 2, 121–137.
3. IOM (2001). *Crossing the Quality Chasm: A New Health System for the 21st Century*. Washington, DC: National Academies Press.
4. Liao, H., Subramony, M. (2008). Employee customer orientation in manufacturing organizations: joint influences of customer proximity and the senior leadership team. *J. Appl. Psychol.* 93, 317–328.

УДК 658.336

Арзянцева Д.А., к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький
Міноцька А.Ю., здобувачка 3 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

СУЧАСНІ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСВІД

Питання оплати праці завжди було одним з ключових аспектів функціонування підприємств і організацій у різних країнах світу. Сучасні системи

оплати праці вимагають постійного аналізу, оновлення та адаптації для забезпечення справедливої та конкурентоспроможної оплати праці.

Оплата праці – це винагорода, яку отримує працівник за свою працю або послуги, які він надає підприємству або організації. Оплата праці визначається на основі угоди між працівником і роботодавцем, а також може бути регульована законодавством, колективними угодами та іншими нормативними документами [5]. Вона важлива як для працівника, який отримує винагороду за свою роботу, так і для підприємства, яке визначає витрати на оплату праці в своєму бюджеті.

Відповідно до Статті 97 Кодексу законів про працю України функціонують такі види оплати праці: погодинна, відрядна або інші системи оплати праці на вибір керівників підприємств [4]. Також у вітчизняній практиці використовується система доплат і винагород (бонуси, премії, акції, участь в прибутку, навіть додаткові пільги та соціальні виплати), що передбачені нормативно-правовими актами або політикою самих суб'єктів господарювання.

Якщо розглядати саме сучасні форми оплати праці, все більше на ринок праці виходять такі оплати як – погодинно та «гонорарна» система, оплата за проєкт тощо. Найчастіше останні дві форми є практикою оплати праці у сфері «Freelance» (від англ. freelance – договірний, незалежний).

Погодинна оплата праці є також досить поширеною в Україні в приватному бізнесі, особливо в таких галузях, як ресторани та готельний бізнес. Компанії, що використовують цей спосіб оплати, пропонують часткову зайнятність, дозволяючи людям працювати неповний робочий день або гнучкий графік. Наприклад, «МакДональдз» і «Єва» – це відомі мережі надання послуг, де погодинна оплата праці діє для робітників, які обслуговують клієнтів, такі як офіціанти, касири, менеджери тощо.

Погодинна оплата дозволяє працівникам отримувати оплату в залежності від кількості годин, які вони витрачають на роботу, і може бути зручною для тих, хто бажає підтримувати баланс між роботою та особистим життям або має інші обмеження.

Також однією з форм оплати праці в Україні є відрядна. Крім традиційного використання такої форми на виробничих підприємствах, що зокрема регулюється умовами галузевих угод, та переважно стосується робітничого персоналу, сьогодні ця форма оплати використовується для працівників, які виконують тимчасові завдання або проєкти у сучасних видах бізнесу [1]. Наприклад, у вітчизняній галузі інформаційних технологій, багато стартапів та ІТ-компаній співпрацюють з фрілансерами та контрактними спеціалістами для виконання програмних проєктів та розробки програмного забезпечення. Також в будівництві, ресторанному бізнесі та галузі маркетингу можна знайти компанії, які використовують оплату праці «відрядна» для працівників, які працюють на певних проєктах або завданнях. Ця форма оплати дозволяє компаніям залучати спеціалістів для конкретних завдань, що допомагає знизити витрати та оптимізувати робочий процес.

Оплата праці в сучасних відомих компаніях в Європейському Союзі значно різниться і залежить від конкретної компанії, галузі діяльності. Зазвичай компанії пропонують конкурентоспроможні зарплати, що відображають рівень життя і інфляцію. Також надають бонуси, соціальні пакети та інші винагороди. Деякі компанії пропонують гнучкі графіки роботи та можливість працювати здалеку. Оплата може також відрізнятися в залежності від рівня спеціалізації та досвіду. Технологічні компанії, зокрема стартапи, можуть пропонувати акції та участь у прибутку. Кар'єрний розвиток та професійне навчання також є важливими аспектами.

Наприклад, оплата праці в «Volkswagen Group» включає фіксовану зарплату, бонуси за досягнення, участь у прибутку та соціальні вигоди. Компанія спрямована на те, щоб зберегти висококваліфікованих та найкращих працівників. Керівники піклуються про розвиток та навчання підлеглих.

Отже, форми оплати праці можуть суттєво відрізнятися в різних країнах, і вони визначаються законодавством, економічними факторами та соціокультурними особливостями. Наприклад, в більшості країн Європейського союзу існує вищий рівень соціального захисту та соціальних вигід для працівників, включаючи медичне страхування, пенсійні плани та відпустки. Ефективне використання зарубіжного досвіду для системного та комплексного підвищення мотивації працівників підприємств в Україні сприятиме економічному зростанню підприємств та соціальному розвитку країни [3].

Література

1. Галайда Т. О., Рябуха А. І., Європейський досвід застосування ефективних систем оплати праці та мотивації працівників підприємства *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки*. 2016. Вип. 16(1). С. 65-68.

2. Застосування різних систем оплати праці в зарубіжних країнах та можливості їх використання в Україні. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Economic-visnik-1-2019-9.pdf> (дата звернення 25.11.2023 р.)

3. Імплементация зарубіжного досвіду мотивації праці у діяльність українських підприємств. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-1_0-pages-72_77.pdf (дата звернення 25.11.2023 р.)

4. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 25.11.2023 р.)

5. Машевська А. А. Зарубіжний досвід використання системи праці та мотивації працівників підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=10175> (дата звернення 25.11.2023 р.)

Арзянцева Д.А., к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Швед І. В., здобувачка 2 курсу магістратури спеціальності 073 «Менеджмент» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА НАВЧАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Швидкий прогрес в галузі інформаційних технологій впливає на всі сфери людського життя, зокрема на медицину. Доступність мультимедійних технологій, цифрового контенту та програмного забезпечення розширює можливості сучасної освіти, оскільки дозволяє більш легко та ефективно використовувати навчальні матеріали. Інтеграція нових технологій візуалізації, таких як віртуальна реальність та розширена реальність, надає такий спосіб навчання, який раніше був неможливим.

Віртуальна реальність вже зараз застосовується в багатьох галузях клінічної та профілактичної медицини у найрізноманітніших застосуваннях, включаючи підвищення кваліфікації лікарів, професійну освіту для студентів, немедикаментозні методи лікування пацієнтів, інформування людей про хворобу чи медичний процес.

Віртуальна реальність (далі – VR) та розширена реальність (далі – AR), в поєднанні з клінічним досвідом лікаря, здатні забезпечити індивідуальне лікування кожного пацієнта, гарантуючи його швидше та стійке відновлення. VR створює тривимірний світ, повністю відокремлюючи користувача від реальності, в той час як AR зберігає зв'язок з реальністю, швидко включаючи додаткову інформацію у форматі фото, відео або AR [1, с.160].

VR-технології дозволяють моделювати абсолютно різні ситуації та сценарії, максимально наближені до реальності, формуючи у студентів-медиків та медичних працівників не тільки нові знання, вміння та навички, але емпатію та гуманне ставлення до пацієнтів. Перевагою технологій VR є можливість їх інтеграції в різні точки простору та часу системи виховання, як у навчальний процес, так і в позанавчальну діяльність. Все це сприяє особистісному розвитку та професійному зростанню студентів та медичних працівників, а також соціальним запитам сучасного суспільства.

Медичні працівники можуть використовувати можливості віртуальної реальності для розвитку технічних навичок, будь то хірургічні (планування етапів процедури та її виконання) або психомоторні (спритність, точність, швидкість). Нетехнічні навички, які вивчаються у віртуальній реальності, переважно охоплюють роботу в команді, міжособистісну та міжпрофесійну комунікацію,

адаптацію в стресових ситуаціях, розуміння ситуації та прийняття рішень. Безперечними перевагами використання VR у навчанні медичних працівників є те, що такі технології дозволяють створювати реалістичні та інтерактивні навчальні середовища. Це може бути особливо корисним для навчання складних процедур, таких як хірургія або діагностика. VR може допомогти медичним працівникам набути навичок та знань, необхідних для виконання цих процедур, без необхідності ризикувати здоров'ям пацієнтів [2].

Широке використання віртуальної реальності в діяльності закладів охорони здоров'я, у тому числі у навчальних цілях, гальмується деякими чинниками. Так, в Україні Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року, стаття 9, серед традиційних форм навчання передбачає також дистанційне, що здійснюється, зокрема, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [3]. Указом Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 № 344/2013 передбачено створення віртуальних програм для навчання. У той же час відсутнє спеціальне правове регулювання застосування технологій віртуальної реальності в медичній діяльності [4]. У зв'язку з цим захист прав медичних працівників та пацієнтів буде здійснюватися на основі норм існуючих міжнародних договорів (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція про захист прав людини і основних свобод), актів національного законодавства: Цивільний кодекс України, Основи законодавства про охорону здоров'я, Закон України «Про захист персональних даних», а також на основі угод про медичні послуги. Слід відзначити, що особливість застосування технологій віртуальної реальності в медицині полягає в тому, що такі технології повинні відповідати визначеним державним стандартам. Проблемою впровадження VR в діяльність закладів охорони здоров'я також є невелика кількість медичних центрів, обладнаних для проведення як навчання, так і лікування за допомогою віртуальної реальності, і висока вартість самого лікування. В той же час, поточна динаміка розвитку технічних засобів VR та цифрових технологій дозволяє припустити, що в найближчому майбутньому вони стануть ще доступнішими і зручнішими через більш компактне обладнання та істотне зниження його вартості, а також за рахунок активного використання в закладах системи охорони здоров'я.

Для зміцнення потенціалу впровадження технологій віртуальної реальності в вітчизняну систему охорони здоров'я необхідно об'єднати зусилля вчених, викладачів медичних університетів, розробників ІТ, керівників органів управління сферою охорони здоров'я, лікарів.

Література

1. Ковальчук О.І., Бондаренко М.П., Охрей А.Г., Прибисько І.Ю., Решетник Є.М. Особливості використання імерсивних технологій (віртуальної і доповненої реальності) в медичній освіті та практиці. *Методологія наукових досліджень*. 2020. № 3. С. 158–164.

2. Шешукова О.В., Мосієнко А. С., Поліщук Т.В., Труфанова В. П., Максименко А.І., Казакова К.С., Бауман С.С. Перспективи використання віртуальних технологій у медичній освіті в епоху стрімкого розвитку технологічних наук. Медична освіта за новими стандартами: виклики та інтеграція в міжнародний освітній простір: Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю (м. Полтава, 30 березня 2023 року). С.287-288.

3. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 25.11.2023 р.)

4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Закон України від 25.06.2013 № 344/2013. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10> (дата звернення 25.11.2023 р.)

УДК 658.3

Арзянцева Д.А., к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права ім. Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Нечипоренко К.О., здобувачка 2 курсу магістратури спеціальності 073 «Менеджмент» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК НЕОБХІДНОГО КОМПОНЕНТА УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ОРГАНІЗАЦІЇ

В умовах сучасного бізнес-середовища, яке характеризується високою динамікою та невизначеністю, конфлікти є невід'ємною частиною життя організації. У зв'язку з цим, впровадження організаційного конфліктменеджменту у систему управління суб'єктів господарювання стає необхідністю.

Технологія управління конфліктами та стресами в організації передбачає формування соціально-економічного механізму, що є комплексом економічних, соціальних, управлінських, юридичних та психологічних методів, що забезпечують їх функціонування в системі трудових відносин організації. Соціально-економічний елемент включає методи та інструменти регулювання трудових відносин між роботодавцями, працівниками та державою. Організаційно-економічний елемент передбачає виявлення організаційних форм вираження трудових відносин: методи та технології вирішення конфліктного протистояння. Правовий елемент полягає у формуванні нормативно-правового та документаційного забезпечення системи управління конфліктами та стресами.

Зниження рівня деструктивної конфліктності в колективі та професійного стресу працівників є важливим чинником для підвищення ефективності

управління організацією. Таким чином, перед керівником стоїть ключова стратегічна мета – розробити активну (раціональну) кадрову політику підприємства, яка включає в себе кадрову технологію профілактики та управління конфліктами і стресами. Важливо сформулювати технологію управління конфліктами і стресами, що дозволяє не лише мінімізувати деструктивні прояви конфлікту, але й використовувати конструктивні методи протистояння. Ефективність впровадження кадрової технології управління конфліктами і стресами залежить від рівня розвитку конфліктологічної компетентності керівника організації.

Формування конфліктологічної компетентності керівника дозволяє йому вчасно діагностувати причини конфліктної взаємодії, враховувати індивідуально-особисті особливості конфліктуючих сторін та визначати потенційні стратегії вирішення конфлікту. Високий рівень конфліктологічної компетентності є важливою складовою управлінської культури керівників, оскільки використання технології управління конфліктами і стресами позитивно впливає на соціально-економічну ефективність діяльності організації.

Медіація є важливим інструментом в арсеналі фахівця з конфліктології, оскільки вона сприяє конструктивному вирішенню конфліктів, зменшує напругу та допомагає сторонам знайти спільні рішення. Про продуктивність цього інструменту говорить досвід його успішного застосування у юридичній, психологічній, педагогічній, соціальній сферах тощо [2]. Особливо продуктивним є застосування медіації у сфері менеджменту: вирішення конфліктів між працівниками (менеджмент персоналу), конфліктів з постачальниками (операційний менеджмент), конфліктів з приводу розподілів ресурсів (ресурсний менеджмент) тощо [3, с.104]. Медіація – це процес вирішення конфліктів за допомогою нейтральної сторони, яка допомагає сторонам знайти взаємовигідні рішення. Основною метою медіації є сприяння комунікації, вироблення взаєморозуміння та досягнення домовленостей без необхідності в судовому процесі. Медіація впливає на скорочення часу, необхідного для вирішення конфлікту, і зниження рівня напруги між сторонами. Це безпосередньо призводить до поліпшення стабільності виробничих процесів на підприємстві.

Медіація є потужним інструментом збереження фінансових, репутаційних та людських ресурсів, оскільки в її основі лежить пошук компромісу шляхом активної співпраці сторін конфлікту під керівництвом медіатора без залучення судових інстанцій. Слід зауважити, що результатом застосування медіації є також збільшення прибутку підприємства на обсяг витрат щодо врегулювання конфліктів та пов'язаних з ними простоїв, страйків працівників тощо [1].

Таким чином, управління конфліктами є ключовим елементом менеджменту організації, оскільки дозволяє протистояти можливим внутрішнім суперечностям та забезпечує стійкість організації в умовах змін. Ефективне врегулювання конфліктів сприяє покращенню комунікаційних процесів, підвищує мотивацію персоналу та сприяє досягненню стратегічних цілей. Такий підхід дозволяє організації адаптуватися до викликів ринкової конкуренції та підтримувати

стабільність у стратегічному розвитку. Формування конфліктологічної компетентності керівника є важливим завданням, яке сприяє підвищенню ефективності діяльності організації.

Література

1. Голіонко Н.Г., Гновенко Д.О. Медіація як засіб вирішення конфліктів в організації. *Стратегічні імперативи сучасного менеджменту: Зб. Матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції*. К.: КНЕУ, 2022. С.45-47.

2. Островська О.А. Медіація як альтернативний спосіб урегулювання конфліктів та консалтингова послуга. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 34-38.

3. Медіація. UA: нові підходи та інструменти менеджменту конфліктів у сучасних умовах. Колективна монографія партнерів проекту Erasmus+ Медіація: Навчання та трансформація суспільства/ за ред. О. А. Седашової, О. М. Карпової. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2022. 187 с.

УДК 339.9

Сидіч М. Ю., аспірантка кафедри управління та адміністрування
Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро

ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ ПОСЛУГ ІТ-СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кожна галузь вітчизняної економіки відчула на собі руйнівну силу російської агресії в Україні. Разом із тим, завдяки мобільності та адаптивності до викликів в умовах повномасштабної війни, ІТ-сектор єдиний серед інших секторів експорту та імпорту послуг зберіг позитивну динаміку.

В даний час вивченню проблем експорту та імпорту послуг присвячено велика кількість публікацій іноземних та вітчизняних вчених економістів: А. Литвин, О. Коваленко, В. Македон, Н. Метеленко, О. Рудяк, Н. Шевцова, З. Яремко та ін. У той же час недостатньо приділено уваги питанню саме експорту та імпорту послуг ІТ-сектору в умовах війни та перспективам його розвитку.

ІТ-сектор є одним з ключових секторів експорту та імпорту послуг в Україні. ІТ-індустрія у 2022 році увійшла до ТОП-3 експортних галузей країни. Валютні надходження у 2022р. від діяльності ІТ-сектору склали 7,34 млрд дол. США. Обсяг експорту галузі у 2022 р. проти 2021 р. збільшився на 400 млн дол. США (5,8 %). Основними імпортерами таких послуг є США (майже 40,4 % експорту комп'ютерних послуг України), Сполучене Королівство (8,3 %), Мальта (7,76 %). До першої п'ятірки також входять Ізраїль та Кіпр – близько 5 % обсягів експорту комп'ютерних послуг [1; 2].

Кожна з цих країн сплатила до українського бюджету у 2022 р. близько 80 млн дол. США.

Завдяки якісно проведеній релокації ІТ-сектору вдалося зберегти результативність експорту ті імпорту послуг, створити нові продукти та робочі місця. У межах країни та за кордон перемістилися близько 70 % компаній. Більшість ІТ-компаній релокувалися в західні області України. За кордон частково або повністю перемістилися 42 % компаній, а 5 % закрили частину офісів в Україні.

Дослідження свідчать, що війна змінила регіональну структуру ІТ-галузі. До початку повномасштабного вторгнення найбільшими ІТ-кластерами були Київ та Харків. Проте через війну ці міста втратили свої позиції. Якщо Києву вдалося відновити позицію лідера в ІТ-галузі за кількістю вакансій, то другу сходинку за кількістю пропозицій роботи вже посів Львів [3].

Зазначимо, що навіть тимчасова відсутність одного з членів команди розробників створює загрозу для всього проекту, може значно затримати роботу над ним та негативно позначитися на розгортанні перспективних проєктів з українськими командами. У цьому контексті актуальними залишаються питання, пов'язані з бронюванням спеціалістів від мобілізації та надання їм права виїзду за кордон, що є важливим для успішної взаємодії та ефективної комунікації українських компаній з іноземними представниками цієї прогресивної галузі.

Мобільність та швидка адаптивність до викликів дає змогу експорту та імпорту послуг ІТ-індустрії бути важливою опорою України під час війни та в період післявоєнного відновлення. Збереження позитивної динаміки за умов повномасштабного вторгнення агресора, затребуваність на зовнішньому та внутрішньому ринках свідчать про накопичений значний потенціал та спроможність сектору до адаптації. Вітчизняний ІТ-сектор уже активно займає нішу кібербезпеки та military tech на світовому ринку і має досвід у діджиталізації державних послуг.

З огляду на важливість та перспективність експорту та імпорту послуг ІТ-індустрії в сучасній економіці і в цілому та її вагомість у забезпеченні продуктивної зайнятості, завдання щодо створення сприятливих умов для її поступального розвитку та зміцнення конкурентоспроможності залишаються пріоритетними. Ураховуючи сучасні виклики глобального та локального характеру, реалізація зазначених завдань перебуває в площині гнучкості нормативно-правового регулювання, зокрема: застосування фінансово-економічних та організаційних механізмів сприяння активному функціонуванню сектору експорту та імпорту послуг; виваженої кадрової політики, спрямованої на вирішення питань щодо створення механізмів виявлення та вирішення кадрових проблем експорту та імпорту послуг ІТ-галузі, а саме: визначення відповідності рівня кваліфікації випускників сучасним потребам індустрії, підвищення інтересу молоді до ІТ-спеціальностей і вдосконалення процесу підготовки фахівців у сфері ІТ.

Стратегічними орієнтирами державної регуляторної політики розвитку експорту та імпорту послуг ІТ-сфери мають стати: створення сприятливого інвестиційного клімату; формування дієвої податкової політики, що спрямована на розвиток адекватного вимогам часу нормативно-правового забезпечення та зміцнення конкурентоспроможності сектору; адаптація сфери підготовки кадрів.

Література

1. Фактор успіху. Вісім лідерів українського ІТ-бізнесу про результати 2022-го і те, куди рухатиметься ринок. *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/innovations/faktor-uspikhu-visim-lideriv-ukrainskogo-it-biznesu-pro-rezultati-2022-go-i-te-kudi-rukhatimetsya-rinok-28022023> (дата звернення 16.11.2023)
2. В які країни Україна найбільше експортує ІТ-послуги? *IT Ukraine*. 2023. URL: <https://itukraine.org.ua/v-yaki-krayini-ukrayina-najbilshe-eksportuye-it-poslugi> (дата звернення 21.11.2023)
3. Як працюють українські ІТ-компанії під час війни: релокація та нові проєкти. *DailyLviv.com*. 2023. URL: <https://dailylviv.com/news/osvita-i-nauka/yak-pratsyuuyut-ukrayinski-it-kompaniyi-pid-chas-viiny-relokatsiya-ta-novi-proiektiy-107536> (дата звернення 24.11.2023)

УДК 336.22(477)

Шулик В.О., аспірант кафедри управління та адміністрування
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Дніпро

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ – ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Фіскальна політика в Україні є формалізованою за формою, мінливою у деталях та передбачає нерівномірний розподіл вигод і відповідальності між різними суб'єктами таких правовідносин. Потреба адаптації фіскальної політики до викликів сьогодення загострилась в умовах широкомасштабних військових дій, прямими наслідками яких є зниження ділової активності в реальному секторі економіки, негативні демографічні тенденції та зміщення пріоритетності бюджетних видатків. Варто зазначити, що з цими викликами наша країна зіштовхнулась відразу після дворічної пандемії, спровокованої вірусом SARS COVID-19.

Проблемами оцінювання впливу пандемій і моделювання фіскальних відносин під час війни й повоєнного відновлення займаються багато науковців економічної галузі, у тому числі к.е.н. Н.Б. Фролова [4], д.е.н. К. Швабій [5], д.е.н. А.М. Соколовська [3] та ін. Проте, більшість наявних в Україні й за кордоном досліджень не дають можливості спрогнозувати реакцію вітчизняної економіки у разі «демонтажу» діючих фіскальних взаємовідносин та переходу на нові

принципи розподілу суспільних благ через фіскальні механізми в умовах очікуваної демографічної, економічної й безпекової кризи.

Ключовими викликами сьогодення для фіскальної політики в Україні є:

- *Скорочення ділової активності, чисельності населення у працездатному віці та зайнятості в реальному секторі.*

За даними Державної служби статистики України, кількість найнятих працівників суб'єктів господарювання у 2022 році зменшилось на 17% та склала 5,98 млн осіб. Скорочення зайнятих на підприємствах із чисельністю до 9 осіб та до 49 осіб було більш значним – воно склало 26% та 20% відповідно.

Директорка Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України Елла Лібанова констатує дворазове скорочення кількості населення Україна впродовж 2 років (із 38 млн осіб до 24 млн осіб) [1]. Суттєве скорочення чисельності населення в Україні, порівняно із довоєнним періодом, несе додаткові ризики для наповнення бюджетів за рахунок «зарплатних» податків й зборів.

- *Суттєва залежність економіки від зовнішнього кредитування урядами й інституційними структурами на фоні практично безумовної фіскальної підтримки експортерів сировини.*

Серед запланованих у Державному бюджеті України податкових надходжень на 2024 рік частка доходів за операціями зовнішньої економічної діяльності складає майже 41% та загалом відповідає фактичному показнику 9 місяців 2023 року. У той же час, у структурі торгового балансу спостерігаються значні дисбаланси, що може стати причиною коригування курсової політики, чергових змін у фіскальне законодавство та скорочення податкових надходжень за операціями ЗЕД у разі зниження обсягу зовнішньої підтримки.

- *Погіршення фінансової спроможності громад через скорочення їх власного й делегованого бюджетного ресурсу за умови збереження зобов'язань й обмежених повноважень із адміністрування податків.*

Очікуване скорочення зовнішнього фінансування видатків державного бюджету стимулюватиме владу на пошук додаткових джерел фінансування критичних видатків державного бюджету. Одним із таких рішень стало прийняття у листопаді поточного року Закону України № 3428-ІХ (про зарахування «військового ПДФО» до державного бюджету України, починаючи із 1 жовтня 2023 року) [2]. Також за даними МФУ, на військові потреби у 2024 році спрямують майже 95 млрд грн. коштів Державного Дорожного фонду. Маючи повноваження щодо встановлення окремих ставок податків та зборів у межах відповідних рамок (вилок) місцеві органи влади практично позбавлені важелів ефективного адміністрування таких податків.

Отже, в умовах зниження ділової активності через військові загрози й логістичні перешкоди, скорочення чисельності працездатного населення та високий рівень тіньової економіки, суттєво знижується ефективність діючої фіскальної моделі. У таких умовах доцільно запровадити принцип перерозподілу суспільних благ на основі пріоритетного оподаткування майна та природних

ресурсів або транзакцій (розширення бази оподаткування) за одночасного скорочення ставок оподаткування.

Література

1. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=102719> (дата звернення 22.11.2023).

2. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України : Закон України від 08.11.2023 № 3428-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3428-IX#Text> (дата звернення 22.11.2023).

3. Соколовська А.М. Ставки бюджетоутворюючих податків в Україні: чи доцільне радикальне зниження? *Економіка і прогнозування*. 2023. №2. С. 66 – 91.

4. Фролова Н.Б. Міжнародний досвід реформування системи оподаткування доходів у постпандемічний і воєнний періоди. *Економіка України*. 2023. №10. С. 44 – 57.

5. Швабій К. Пріоритети податкової політики держави в Україні. *Світ фінансів*. 2021. №1(66). С. 149 – 162.

УДК 334.7

Коверга С.В. д. е. н., професор, професор кафедри управління та адміністрування ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Дніпро
Дуднік В.Ю. аспірант кафедри управління та адміністрування, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Дніпро

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах глобалізації та швидкої зміни технологічного середовища важливою стає задача забезпечення збалансованого розвитку промислових підприємств. Це вимагає впровадження ефективних методів управління, серед яких ключове значення має аналітичне забезпечення, важливими аспектами яких є:

- моніторинг ефективності: використання ключових показників продуктивності для вимірювання результативності діяльності підприємства; аналіз фінансових та операційних даних для виявлення слабких місць та можливостей оптимізації.

- прогнозування розвитку: використання аналітики для прогнозування змін в ринкових умовах та технологічних трендах; розробка стратегій розвитку на основі прогнозів для забезпечення конкурентоспроможності;

- оптимізація ланцюга постачань: використання даних для вдосконалення управління ланцюгом постачань та забезпечення ефективного ресурсного використання; моніторинг та аналіз показників ефективності постачальників та партнерів;

- управління ризиками: аналіз ризиків, пов'язаних із змінами в економічному оточенні, політиці та технологіях; впровадження стратегій мінімізації ризиків та забезпечення стійкості бізнес-процесів;

- впровадження технологій ШІ: використання систем штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу великих обсягів даних; автоматизація процесів прийняття рішень на основі аналітичних результатів; використання аналітичних інструментів для аналізу збалансованості розвитку промислових підприємств може значно полегшити прийняття управлінських рішень та сприяти досягненню цілей збалансованого розвитку.

Ось деякі аспекти, які можуть бути враховані при використанні аналітичних інструментів для цього:

1. Фінансовий аналіз: аналіз фінансових показників, таких як прибуток, заборгованість, оборотність активів тощо; визначення фінансової стабільності та ліквідності підприємства; порівняння фінансових результатів зі стратегічними цілями для визначення збалансованості.

2. Продуктивність та оптимізація виробництва: використання аналітичних інструментів для моніторингу ефективності виробничих ліній та обладнання; аналіз показників виробничої діяльності, таких як відсоток відходів, час циклу виробництва, які вказують на оптимізаційні можливості.

3. Аналіз ланцюга постачання: оцінка ефективності ланцюга постачання через аналіз даних про запаси, доставки та споживання; виявлення можливостей для оптимізації витрат та покращення якості постачання.

4. Управління якістю: використання аналітичних інструментів для моніторингу якісних характеристик продукції та визначення відхилень від стандартів якості; аналіз даних з різних етапів виробничого процесу для виявлення факторів, що впливають на якість.

5. Управління людськими ресурсами: використання аналітики для оцінки продуктивності працівників, визначення зон покращення та розробки планів навчання; аналіз даних щодо втрат робочої сили та задоволення праці для забезпечення збалансованості в управлінні персоналом.

6. Соціальна відповідальність та екологічна стійкість: вивчення впливу виробництва на соціальні та екологічні показники; впровадження аналізу даних для вдосконалення екологічних стандартів та відповідності соціальним вимогам.

7. Стратегічне планування: використання аналітики для формулювання стратегій розвитку, що враховують різні аспекти бізнесу; моніторинг ключових показників продуктивності для визначення ефективності впровадження стратегій.

Взаємодія цих аналітичних інструментів дозволяє управлінцям отримувати повний обсяг інформації, необхідної для розуміння збалансованості розвитку

промислового підприємства і прийняття допрацьованих рішень для досягнення стратегічних цілей.

Таким чином, аналітичне забезпечення відіграє важливу роль у забезпеченні збалансованого розвитку промислових підприємств, допомагаючи їм адаптуватися до змін у навколишньому середовищі та зберігати конкурентні переваги. Його впровадження сприяє ефективному управлінню ресурсами, прийняттю обґрунтованих стратегічних рішень та забезпеченню сталого розвитку підприємства.

Література

1. Єлецьких С.Я. Інноваційні технології управління розвитком підприємства на основі методів імітаційного моделювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки»: наук. видання. Херсон: видавн. дім «Гальветика» 2022. Випуск 8, Ч.1. С. 87-91.

2. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: монография. 2-е изд., стереотипное. Луганск: Изд-во Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля, 2019. 320 с.

3. Коверга С.В. Управління збалансованим розвитком промислових підприємств: концепції, методи та моделі: моногр. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2014. 277 с.

УДК 658.56

Корюгін А.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Диса К.П., студентка 1 курсу магістратури спеціальності 073 «Менеджмент», Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ОЦІНКА РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ І ПОСЛУГ

Забезпечення високого рівня якості продукції і послуг є ключовим фактором для задоволення потреб та очікувань споживачів. Клієнти все більше вимагають від компаній високої якості та надійності. Якість безпосередньо впливає на бренд і репутацію компанії. Підприємства, які відомі своєю високою якістю, мають більше можливостей для залучення нових клієнтів і утримання старих. Виходячи з вищезазначеного, дана тема дослідження є актуальною.

Оцінка рівня якості продукції і послуг є важливим елементом управління якістю. Цей процес включає в себе аналіз і визначення того, наскільки вироби чи послуги відповідають встановленим стандартам та вимогам споживачів. Оцінка

якості допомагає підприємствам вдосконалювати виробництво та забезпечувати високий стандарт задоволення клієнтів [1].

Основні етапи оцінки рівня якості продукції і послуг включають такі кроки:

1. Визначення критеріїв якості. Виділення основних параметрів і критеріїв, які характеризують якість продукції чи послуги. Це може включати такі аспекти, як функціональність, надійність, зручність в експлуатації, естетичність тощо.

2. Розробка системи вимірювань. Створення системи для кожного критерію якості. Використання точних методів інспекції та вимірювань для отримання об'єктивних даних про якість.

3. Стандартизація. Встановлення стандартів якості, які визначають мінімальні вимоги до продукції чи послуги. Стандарти служать базовими точками для порівняння та оцінки.

4. Визначення процедур контролю якості. Створення процедур та контрольних точок для систематичного вимірювання та перевірки якості на різних етапах виробництва чи надання послуг.

5. Аудит якості. Проведення систематичних аудитів якості для перевірки дотримання стандартів та ефективності процедур контролю якості.

6. Збір та аналіз відгуків клієнтів для оцінки їхньої задоволеності та ідентифікації можливих покращень.

7. Впровадження змін. На основі результатів оцінки впровадження необхідних змін у виробництві чи наданні послуг для поліпшення якості [2].

Важливою частиною оцінки є постійний цикл покращення, який дозволяє компаніям адаптуватися до змін у вимогах ринку та забезпечувати високий рівень конкурентоспроможності.

Оцінка рівня якості продукції і послуг є критичним елементом для будь-якого підприємства, що прагне залишатися конкурентоспроможним та відповідати потребам сучасного ринку. Якість є ключовим фактором, який визначає задоволення споживачів, забезпечує віру в бренд та репутацію компанії.

З огляду на зростання свідомості споживачів, підприємства повинні активно вдосконалювати процеси оцінки якості. Це означає визначення ключових критеріїв якості, розробку ефективних систем вимірювань, а також впровадження стандартів якості.

Забезпечення якості вимагає систематичного контролю на різних етапах виробництва чи надання послуг. Інноваційні технології, співпраця з постачальниками та залучення персоналу є важливими компонентами цього процесу. Важливо враховувати екологічні та соціальні аспекти якості, оскільки сучасні споживачі стають все більше обізнаними у цих питаннях [3].

Отже, у сучасному бізнес-середовищі оцінка якості є динамічним і неперервним процесом. Компанії, які успішно інтегрують високі стандарти якості в свою стратегію, мають більше шансів здобути довіру споживачів та залишатися конкурентоспроможними в умовах мінливого ринку.

Література

1. Бондаренко С. Оцінка рівня якості продукції на підприємстві. *Ефективна економіка* : матеріали міжнар. студент. наук. конф., 16 листоп. 2017 р. Київ, 2017. С. 4. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/15625/1/БондаренкоС.М_ЛеусА.Ю.pdf (дата звернення 20.11.2023).

2. Якість продукції та послуг, як запорука успішної діяльності підприємств. *Менеджмент ххі століття: сучасні моделі, стратегії, технології* : VI Всеукр. науково-практ. інтернет-конф. Зб. наук. пр., м. Вінниця, 22 жовт. 2019 р. Вінниця, 2019. С. 38. URL: http://www.vtei.com.ua/doc/2019/22_10_1_2ch.pdf#page=38 (дата звернення 20.11.2023).

3. Мальцев А. Управління якістю продукції проектів : методологічні та прикладні аспекти. *Управління проектами* : матеріали міжнар. студент. наук. конф., м. Одеса, 9 листоп. 2019 р. Хмельницький, 2019. С. 25. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/277bde30-ea52-4a32-8fe8-9a79a9bde045/content> (дата звернення 20.11.2023).

УДК 005.95-047.44

Попова Г.В., канд. пед. н., доцент кафедри управління та адміністрування Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро

Гурська П.І., здобувачка I курсу магістерського рівня спеціальності «073 Менеджмент» Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Сучасні підприємства функціонують в умовах нестабільності та невизначеності у висококонкурентному діловому середовищі. Це вимагає від них постійного вдосконалення, швидкого реагування на зміни та пошук нових способів розвитку бізнесу. У сучасному ринковому середовищі ключовим фактором забезпечення ефективності господарювання підприємств є персонал, тож набуває актуальності вивчення наукових підходів оцінювання ефективності управління персоналом з метою ухвалення обґрунтованих управлінських рішень щодо досягнення вставлених цілей у цій управлінській галузі.

Аналіз наукової літератури доводить чималий дослідницький інтерес до вивчення ефективності управління персоналом та оцінювання роботи працівників, зокрема ці питання опрацьовано такими авторами, як І. Анісімова, Л. Балабанова, О. Брінцева, Т. Власенко, Т. Вонберг, Н. Гавкалова, С. Дьошина, Т. Коваленко, Е. Косолапова, Н. Подольчак, А. Романов, І. Швець. Утім, залишаються невирішеними питання щодо розробки комплексного підходу до оцінювання персоналу, що сприятиме досягненню стратегічних цілей підприємства.

Ефективність управління персоналом залежить від низки чинників, зокрема механізму оцінки та дотримання певних вимог, зорієнтованих на професійний розвиток співробітників. Механізм оцінки ефективності управління персоналом включає такі елементи: критерії оцінки діяльності персоналу; методика індивідуальних співбесід; професіоналізм експертів; якісний аналіз результатів оцінки [1].

Дослідимо основні підходи до оцінки ефективності управління персоналом. Найбільш поширеним є підхід, згідно якому ефективність управління персоналом визначається кінцевими економічними результатами діяльності підприємства. Проте він не позбавлений недоліків, оскільки не дозволяє визначити саме внесок персоналу в досягнення цих результатів. Інший підхід фокусується на трудових показниках; кількість, якість, ефективність праці. Він є більш об'єктивним, але все ж не враховує соціально-психологічні аспекти управління персоналом. Тому ще один підхід актуалізує соціальний компонент, дозволяючи оцінити соціально-психологічні аспекти управління персоналом, утім він ігнорує їх взаємозв'язок із загальними результатами діяльності підприємства [2].

Найбільш ефективним є комплексний підхід до оцінки ефективності управління персоналом, який враховує всі три аспекти: економічний, трудовий та соціальний. Цей підхід дозволяє отримати більш об'єктивну оцінку ефективності управління персоналом та розробити ефективні заходи щодо її вдосконалення.

Вище викладені наукові підходи вважаються основними, утім заслуговують на увагу в нашому дослідженні витратний підхід, який передбачає оцінку ефективності управління персоналом з точки зору окупності витрат на його формування, використання та розвиток; підхід визначення результативності системи управління персоналом, що передбачає оцінку ефективності управління персоналом щодо результативності її підсистем. Однак, маємо зауважити, що ці підходи також мають свої переваги та недоліки, тому вибір конкретного підходу залежить від конкретних умов і цілей оцінки [3].

На нашу думку, цікавим є підхід, що передбачає оцінку ефективності управління персоналом за допомогою динамічного нормативу, тобто дається узагальнена оцінка окремих показників економічної ефективності при зіставленні її з динамікою темпів їх зростання. Є. Крулько, досліджуючи ефективність використання персоналу, ототожнює її з продуктивністю. Однак, такий підхід не дає можливості оцінити ефективність у всіх її аспектах та є занадто вузьким [4].

Ефективність управління персоналом також можна оцінити за допомогою кількісних, якісних та комбінованих методів. Найпоширенішими серед них є експертна оцінка, методи Д. Ульріха та Д. Філіпса [2].

Отже, вибір інструментарію для визначення ефективності управління персоналом залежить від конкретних потреб організації, має відповідати вимогам її стратегічної спрямованості, принципам інформативності, комплексності, забезпечувати прозорість та відкритість процесу оцінки.

Література

1. Брінцева О.Г. Оцінка ефективності управління персоналом підприємств для реалізації консалтингових проектів. *Формування ринкової економіки*. 2010. Т. I. С. 113-124.
2. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Управління персоналом: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 468 с.
3. Вонберг Т.В. Методичні підходи до оцінювання ефективності роботи служби управління персоналом. *Формування ринкової економіки*. К.: КНЕУ, 2010. Т.1. С. 147-154.
4. Крулько Є.Л. Ефективність використання персоналу на підприємствах. *Культура народів Причорномор'я*. 2010. № 177. С. 93-97.

УДК 656.2

Бобиль В. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку, та психології Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро

Болюх В. М., магістр групи ІН2226 зі спеціальності 273 «Залізничний транспорт», Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро

УПРАВЛІННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНИМИ ПЕРЕВЕЗЕННЯМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Проблема управління мультимодальними перевезеннями є надзвичайно актуальною в сучасному світі, де глобалізація, технологічний прогрес та нестабільність у різних галузях економіки створюють складні виклики для логістичних систем.

Невизначеність – це стан, при якому відсутність або неповна інформація ускладнює процес прийняття рішень. У контексті логістики невизначеність може виникати внаслідок таких факторів, як змінні транспортні умови, непередбачувані події чи зміни в ринкових умовах.

Ефективне управління мультимодальними перевезеннями в умовах невизначеності вимагає використання сучасних технологій, розробки стратегій ризик-менеджменту та гнучкості в реагуванні на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Проблему прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності розглядає теорія ігор, яка використовує таку категорію, як «стан природи». В контексті мультимодальних перевезень під «станами природи» розуміються погодні умови, які впливають на надійність і час транспорту в дорозі; транспортна ситуація; стихійні лиха; політична ситуація в країні тощо.

Для ухвалення рішень в умовах невизначеності використовують низку критеріїв, а саме: критерій Вальда, критерій Гурвіца, критерій Севіджа, критерій домінуючого результату, критерій Лапласа.

Розглянемо специфіку застосування цих критеріїв у процесі управління мультимодальними перевезеннями.

Критерій Вальда базується на максимізації мінімального очікуваного прибутку, що може бути важливим у випадках, коли вирішення приймається в умовах невизначеності без детального знання ймовірностей подій. Застосовуючи цей критерій у процесі управління мультимодальними перевезеннями, можна намагатися забезпечити оптимальний вибір маршрутів чи транспортних засобів, мінімізуючи очікувані втрати в умовах невизначеності та ризику. Отже, за цим критерієм логіст підприємства обирає такий варіант, який забезпечує максимальний гарантований результат навіть у найгіршому випадку.

У свою чергу критерій Гурвіца дозволяє враховувати ступінь консервативності або оптимізму в управлінському рішенні. Суть критерію полягає в тому, щоб обрати таке рішення, яке максимізує мінімальний очікуваний результат, при цьому визначається коефіцієнт оптимізму (α) як ваговий коефіцієнт між максимумом та мінімумом.

В контексті мультимодальних перевезень критерій Гурвіца може використовуватися для вибору транспортних маршрутів чи рішень, які оптимізують баланс між ризиком та можливим виграшом. Наприклад, логіст підприємства може обрати більш безпечний, але можливо менш ефективний маршрут.

Наступний критерій – критерій Севіджа – може бути застосований для вибору оптимального рішення, максимізуючи потенційний виграш при найгірших можливих умовах. У контексті мультимодальних перевезень це означає, що логіст підприємства обирає той маршрут чи рішення, для якого найгірший можливий результат є найбільшим серед всіх можливих варіантів. Такий підхід дозволяє зменшити вплив найгіршого сценарію та спрямовувати увагу на максимізацію можливого виграшу.

Критерій Лапласа є ще одним методом прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику. Цей критерій припускає, що всі можливі результати рівно ймовірні. В контексті мультимодальних перевезень це означає, що логіст підприємства приймає рішення, яке максимізує середнє значення можливих результатів. Такий підхід може бути використаний, коли немає конкретних підстав для вагомості або невагомості різних можливих результатів.

У свою чергу критерій домінуючого результату використовується для визначення рішення, яке максимізує можливий результат для кожного альтернативного варіанту. У контексті управління мультимодальними перевезеннями цей критерій може бути застосований для вибору оптимального рішення, максимізуючи потенційний виграш при найкращому з можливих умов.

Вибір оптимального критерію для управління мультимодальними перевезеннями в умовах невизначеності залежить від конкретних умов, вимог

бізнесу та певних ризиків. Кожен критерій має свої переваги та обмеження. Критерій Лапласа простий, але передбачає рівні ймовірності, критерій Севіджа враховує ступінь ризику, Гурвіца дозволяє контролювати оптимізм, а домінуючий результат максимізує вигреш при найкращому результаті.

Важливо розглядати кожен критерій у контексті конкретної галузі, а також ураховувати особливості невизначеності та ризиків у сфері мультимодальних перевезень. В деяких випадках може бути доцільним використовувати комбінацію критеріїв чи інших методів (наприклад, аналіз чутливості).

Остаточний вибір критерію в процесі управління мультимодальними перевезеннями повинен враховувати стратегічні цілі підприємства, особливості ринку та зовнішні ризики.

Література

1. Економіка невизначеності: практичний погляд на проблему: монографія / за ред. В. І. Грушка. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2021. 503 с.

2. Економічний ризик: методи оцінки та управління : навч. посібник / під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 208 с

УДК 659.113.8

Небеснюк О.Ю., к.т.н., доцент кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

УПРАВЛІННЯ РЕКЛАМНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність теми обумовлена тим, що рекламна діяльність є різновидом взаємодії між різними соціальними об'єктами: замовником, виготовлювачем і споживачем рекламної продукції. В процесі цієї діяльності формуються певні соціальні відносини. Реклама має низку функцій, основною з яких є формування у споживачів конструктивної мотивації спрямованої на придбання рекламованих товарів.

Однією із важливих складових конкурентоспроможності підприємства є ефективне управління рекламною діяльністю, адже розвиток ринкових відносин, посилення конкуренції вимагає проведення адекватних рекламних кампаній, повнішого використання системи маркетингових комунікацій, підвищення ефективності рекламної діяльності, застосування нестандартних рекламних заходів.

Актуальність дослідження рекламної діяльності та необхідність пошуку нестандартних рекламних заходів обумовлена складністю і невирішеністю ряду проблем, що існують на підприємстві.

По-перше, реклама, виступаючи необхідним атрибутом ринку, інструментом розвитку ринкових відносин, може істотно впливати на позицію підприємства на ринку. Об'єкт господарювання, що слабо використовує засоби реклами, різко знижує свої можливості досягнення успіху в конкурентній боротьбі. Як засіб конкурентної боротьби, реклама загострює її та сприяє підвищенню якості товарів та послуг.

По-друге, із зростанням значення рекламної діяльності для підприємства посилюється необхідність наукового підходу до відповідних рішень. Від виявлення явищ, які відбуваються в області рекламної діяльності, необхідно перейти до їх узагальнення, аналізу, постановки та вирішення проблем.

По-третє, дієвість реклами в значній мірі залежить від правильного застосування відповідних методик, форм і засобів впливу на споживача.

Реалії сьогодення свідчать, що сучасна ринкова система орієнтована «на споживача», його потреби і бажання. Маркетинг взагалі і рекламна діяльність є тими основними важелями, які спроможні впливати на споживача і навіть формувати його потреби, відповідно до цілей підприємця. При правильній організації реклама дуже ефективна і сприяє швидкій та безперервній реалізації продукції. Це прискорює повернення оборотних коштів підприємств, сприяє встановленню ділових контактів виробників з покупцями і споживачами, дає змогу збільшити обсяги виготовленої продукції, і в кінцевому результаті – покращити показники господарської діяльності підприємств.

Також, необхідно зазначити, що рекламу варто розглядати також як елемент національної культури, один з основних механізмів її формування. Причому, виникаючи як феномен масової культури, реклама здатна у своїх найкращих творчих проявах формувати духовну культуру в найвищому сенсі. Щоб це сталося, суспільство має приділяти увагу рекламній діяльності, регулювати й удосконалювати її за допомогою ефективних законів, неупередженої суспільної думки, підтримувати соціально корисні й обмежувати деструктивні тенденції.

Процес управління (регулювання) рекламною діяльністю в Україні постійно розширюється. Однак існує ще чимало проблем, які вимагають подальших розробок з питань регулювання маркетингових комунікацій, зокрема реклами і стимулювання збуту, доопрацювання та вдосконалення нормативно-правової бази маркетингової діяльності. Головною метою системи державного управління рекламною діяльністю в Україні має бути максимальне сприяння вирішенню економічних, соціальних, політичних та інших проблем: розвиток національної економіки, рекламної галузі, формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені, створення оптимальних умов для розвитку добросовісної конкуренції, захист прав споживачів тощо. Структура рекламного маркетингу в Україні мало чим схожа на ринок зарубіжних країн, хоча впродовж останніх років і відбулися значні зміни: ринок став більш передбачуваним, виникли професійні агентства і рекламодавці, а також почали використовувати практику інших країн.

Автором публікації проведено детальний аналіз функціонування підприємства ТОВ «СПЕЛЛ» м. Київ, основна діяльність якого пов'язана з

виробництвом какао, шоколаду, цукрових кондитерських виробів, морозива; хліба та хлібобулочних виробів; борошняних виробів, тортів і тістечок. За допомогою SWOT-аналізу виявлено слабкі та сильні сторони господарської діяльності, можливості та загрози для підприємства, економічно обґрунтовано запропоновані заходи щодо удосконалення рекламної діяльності. Більш детальніше тема управління рекламною діяльністю на підприємстві (на прикладі ТОВ «СПЕЛЛ») та результати проведених досліджень будуть представлені Небеснюк О.Ю. у кваліфікаційній роботі магістра за спеціальністю «Маркетинг».

Література

1. Сучасні напрями діяльності підприємств у галузі реклами. Ефективна економіка URL: <https://is.gd/nikFQI> (дата звернення 29.11.2023).
2. Новий потенціал рекламування продукції вітчизняних підприємств: можливості системного інтернет-маркетингу. *Scientific journal «MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS»* URL: <https://is.gd/WgSxic> (дата звернення 29.11.2023).

УДК 3.33.336

Дронь М.А., PhD, доктор філософії з економіки, доцент кафедри «Фінанси, облік та психологія» Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро
Василенко А.В., магістрантка 2 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро

ВАЖЛИВІСТЬ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах глобалізації та нестабільності економічного середовища, фінансова діяльність підприємства стає ключовим чинником його успіху та виживання. Напрямок розвитку кожного підприємства визначається не лише його виробничим потенціалом, але і ефективністю фінансових стратегій та їхнього впливу на загальну динаміку бізнес-процесів. З цієї причини проведення глибокого дослідження сутності фінансової діяльності та її особливостей організації стає актуальним завданням, спрямованим на вдосконалення управлінської практики та підвищення конкурентоспроможності підприємств у сучасному економічному середовищі.

Фінансова діяльність є невід'ємною частиною економічного життя підприємства, визначаючи його фінансову стійкість, ліквідність і загальний фінансовий стан. Організація фінансової діяльності вимагає комплексного підходу та врахування специфіки конкретного підприємства, адже вона включає в себе

планування фінансових ресурсів, формування бюджетів, управління кредитами та інвестиційні стратегії.

В умовах воєнного стану сутність фінансової діяльності підприємства набуває особливого характеру, вимагаючи ретельного аналізу та адаптації звичайних методів та стратегій до надзвичайних умов, а саме важливим є розуміння того, як фінансові процеси взаємодіють з економічною ситуацією, що виникає під час воєнного конфлікту, оскільки змінюється природа ризиків та викликів, з якими стикається підприємство. Військові дії можуть призвести до руйнувань інфраструктури, знищення виробничих потужностей та зміни в умовах збуту продукції, і саме у таких умовах ефективна організація фінансової діяльності стає стратегічно важливою для забезпечення стійкості та життєздатності підприємства.

В дослідженні теорії та практики фінансової діяльності підприємств важливу роль відіграють як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед вітчизняних авторів, які внесли вагомий внесок в цю галузь, варто відзначити таких, як: Г. М. Азаренкова, В. І. Аранчій, М. М. Бердар, І. О. Бланк, А. Г. Загородній, І. В. Зятковський, І. А. Ломачинська, Л. С. Мартюшева, В. М. Опарін, А. М. Поддєрьогін, О. О. Терещенко, Л. М. Шаблиста та інші. Зарубіжні дослідники які внесли суттєвий вклад у розуміння та розвиток фінансової теорії, сприяючи удосконаленню практичних аспектів фінансової діяльності підприємств: П. Бароле, Р. Брейлі, С. Майерс, Дж. Мейсон, Дж. Ван Хорн та інші.

Попри значну кількість праць, присвячених дослідженню фінансової діяльності підприємств, немає єдиного підходу до визначення цього поняття, тому що різні науковці та практики підходять до цього питання з різних точок зору, що призводить до різних тлумачень та методологій. Різноманітність визначень поняття «фінансова діяльність підприємства» обумовлена не лише великою кількістю аспектів, що входять до складу фінансової діяльності, але й різноманітністю економічних та культурних умов, що впливають на сприйняття цього поняття на різних етапах наукового розвитку.

На основі аналізу та узагальнення наукових поглядів, можна уточнити, що економічна сутність поняття «фінансова діяльність підприємства» охоплює комплекс різноманітних фінансових процесів і операцій, спрямованих на управління грошовими та матеріальними ресурсами для досягнення стратегічних та тактичних цілей підприємства, і включає в себе фінансове планування, управління обіговим та основним капіталом, аналіз фінансової звітності, вирішення питань оптимізації структури капіталу та управління ризиками, формування та реалізацію інвестиційних стратегій, податкове планування, контроль за ліквідністю та здійснення інших фінансових операцій, спрямованих на забезпечення стабільності та прибутковості підприємства. Отже, фінансова діяльність підприємства визначається як стратегічно орієнтований набір заходів з управління фінансовими ресурсами для забезпечення його ефективного функціонування та розвитку [1, 2].

В умовах воєнного стану, який визначається підвищеним ступенем невизначеності та ризику, стратегічне управління фінансовою діяльністю підприємства набуває особливого значення та вимагає адаптації до змінених умов. Управління фінансовою діяльністю підприємства за допомогою вибору його стратегічних позицій визначається низкою ключових аспектів, що включають оптимізацію використання ресурсів, ефективне управління ризиками та вибір стратегій для досягнення конкурентних переваг. Особливості цього підходу полягають у поєднанні гнучкості та стабільності, спрямованих на досягнення довгострокових фінансових цілей. Систематичний аналіз та адаптація стратегій дозволяють підприємству ефективно реагувати на зміни у господарському середовищі та забезпечують йому конкурентоспроможність у динамічному бізнес-середовищі. Стратегічне управління фінансовою діяльністю стає важливим фактором в успішному веденні фінансової діяльності підприємства, сприяючи його сталому розвитку та адаптації до змін в умовах воєнного стану.

Література

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Положення від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 10.11.2023).

2. Томашук І. О., Терещук С. М., Салькова І. Ю. Теоретичні аспекти управління фінансовою діяльністю підприємства. Інфраструктура ринку. Одеса : 2019. Вип. 27. С. 345-349.

УДК 303.8:631

Денисенко В.О., к. е. н., доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси

Самойленко В.Л., аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси

СТАЛИЙ РОЗВИТОК АПК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Нелінійна динаміка сучасного світу зумовлює необхідність прийняття та дотримання нової парадигми суспільного розвитку. У нинішніх умовах глобалізації, які зумовлюють інтенсифікацію виробництва, людина наносить непоправну шкоду навколишньому середовищу, втручаючись у природні процеси, нехтуючи природою задля задоволення власних інтересів та отримання прибутку. Значна частина агропідприємств часто зневажають екологічною складовою, концентруючи увагу на максимізації прибутку. Саме тому в сучасних умовах

господарювання актуальною є проблематика урівноваження економічних пріоритетів з екологічними та соціальними.

Вагомий вклад у розвиток проблематики сталого розвитку АПК внесли такі вчені, як А. Третяк, Л. Мельник, А. Чухно та ін. Проте незважаючи на значну кількість наукового доробку з даної тематики ідея сталого розвитку АПК в Україні досі лишається задекларованою лиш на папері. Ціла низка практичних питань щодо пріоритетів і механізмів формування економічного забезпечення сталого розвитку АПК потребує подальшого дослідження.

Необхідність реалізації сталого розвитку в АПК України пов'язана насамперед із необхідністю посилення національного суверенітету та створення умов для продовольчої безпеки.

Можливо виділити три етапи еволюційного формування наукової концепції сталого розвитку АПК країни:

1. 1970-1990-ті рр. (Зародження концепції, заснованої на прерогативі екологічної складової).

2. 1990-2000-ті рр. (Стійкий розвиток під активним впливом соціальних факторів).

3. 2000- по теперішній час (гармонійне поєднання екологічних, економічних та соціальних факторів) [1, 31].

Для визначення можливостей та перспектив сталого розвитку АПК розглянемо об'єктивні та суб'єктивні причини, що сприяють формуванню ефективної ESG-трансформації сектора. Вітчизняний АПК залежить від технологічних умов розвитку, що є незакінченим процесом реорганізації агропідприємств із середини 1990-х р., і навіть від агрокліматичних умов країни. Тому серед несприятливих факторів, що гальмують процеси трансформації, можна назвати: знос основних фондів, застарілі технології, низький рівень правової культури та загалом несприятлива структура господарства.

За підсумками 2022 р. АПК країни можна схарактеризувати як сектор економіки, що активно розвивається, незважаючи на активні військові дії і значну частину втрачених сільськогосподарських угідь. Однак, незважаючи на значні успіхи та високі рейтингові позиції, рівень розвитку сектора має екстенсивний характер і характеризується переважанням в структурі експорту сировини [2, 112].

Агропромисловий комплекс характеризується технологічним розвитком, в якому поєднуються як передові, так і застарілі технології, що збереглися з 90-х років ХХ ст. Технологічний уклад сільськогосподарської галузі сформовано з урахуванням багатоукладності комплексу. Модель сталого розвитку, що реалізується сьогодні, вибудовується за принципами балансу між трьома компонентами ESG, проте насправді поки є суттєве зрушення у бік економічних факторів, і перехід до шостого технологічного укладу несе певні ризики, які можуть посилити наявний дисбаланс.

Основними ризиками є: зростання економічних показників за одночасного скорочення соціальних; брак компетенцій та навичок персоналу; зростання безробіття за рахунок вивільнення робочих місць пов'язаною з заміною робочих місць штучним інтелектом, роботехнікою, погіршення екологічної складової за рахунок впровадження нових технологій, військові дії. Таким чином, трансформація якісних показників АПК, технологічна перебудова виробничих процесів вплине на відтворення трудових ресурсів, якість життя сільського населення та на сталий розвиток сільськогосподарських територій.

На державному рівні впровадження сталого розвитку вбачаємо через збереження здоров'я ґрунту, збереження та примноження біорізноманіття та доступності води, оновлення меліоративної інфраструктури як рішення щодо адаптації до зміни клімату. Що відповідно вимагає виваженої політики держави.

Література

1. Катан Л.І. Лізингові інвестиції в аграрному секторі економіки України. *Ефективність використання ресурсного потенціалу в умовах сталого розвитку сільського господарства*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 1–2 березня 2007 р.). Харків: ХНАУ, 2007. С. 29–31.
2. Ю.О. Ярмоленко Сталий розвиток аграрного сектору економіки та його економічне забезпечення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 22. С. 110-115.

УДК: 338.43

Денисенко В.С., к. ф.-м. н., доцент кафедри моделювання економіки і бізнесу Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси
Михайленко Д.О., студент 2 курсу спеціальності 051 «Економіка» ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Конкурентоспроможність відноситься до найбільш складних понять, що характеризує сучасний ринок. Нині існує безліч понять «конкурентоспроможність підприємства», але досі не існує єдиного трактування, оскільки частина дослідників вважає, що конкурентоспроможність підприємств – це категорія, яка прямо визначається характеристиками їх продукції, а інші дослідники беруть за основу ефективність виробничого процесу чи стратегічного планування розвитку підприємств, їхню спроможність упроваджувати нові технології та боротися з суперниками на ринках тощо. У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі питання конкурентоспроможності є одним з пріоритетних. Зокрема, роботи М. Портера, В. Адріанова, Г. Куликова присвячено дослідженню фундаментальних

проблем концепції конкуренції, її трансформації в умовах глобалізації та постіндустріалізації [1]. Проте в сучасних дослідженнях відсутній комплексний підхід в аспектах методик оцінки конкурентоспроможності підприємства. Вищезазначене свідчить про важливість конкурентоспроможності у розвитку підприємства та визначає актуальність теми дослідження.

Для оцінки конкурентоспроможності підприємства використовують різні методи. Найбільш відомі на сьогоднішній день наступні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства: розрахункові (матричні методи; методи, що базуються на оцінці конкурентоспроможності продукції; методи, що базуються на теорії ефективної конкуренції; комплексні методи; методи, що базуються на оцінці ліквідності, ділової активності, рентабельності та платоспроможності підприємства) та теоретичні (матриця БКГ, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, матриця конкуренції за М. Портером).

Розглянемо більш детально розрахункові методи. Матричні методи ґрунтуються на маркетинговій оцінці господарської діяльності виробника та його продукту. Суть методу – аналіз конкурентоспроможності підприємства з урахуванням життєвого циклу продукції.

Методи, що базуються на оцінці конкурентоспроможності продукції ґрунтуються на тому, що конкурентоспроможність продукту та підприємства мають прямо пропорційну залежність. Для визначення конкурентоспроможності продукту застосовуються кваліметричні та маркетингові методи, більшість з яких полягають у знаходженні співвідношення ціна-якість.

Методи, що базуються на теорії ефективної конкуренції ґрунтуються на бальній оцінці можливостей підприємства із забезпечення конкурентоспроможності. Усі сформульовані під час аналізу його можливості, створені задля досягнення конкурентних переваг, оцінюються експертами з позиції наявних ресурсів, і чинників.

У межах комплексних методик оцінка ведеться виходячи з визначення потенційної та поточної конкурентоспроможності. Як правило, поточна конкурентоспроможність визначається на основі оцінки конкурентоспроможності його продуктів, а потенційна – за принципом методів, що ґрунтуються на теорії ефективної конкуренції.

При використанні методів, що базуються на оцінці ліквідності, ділової активності, рентабельності та платоспроможності, необхідно враховувати соціально-економічні особливості розвитку країн, підприємства яких є об'єктом вивчення. Так, якщо в країнах Західної Європи та США господарською практикою встановлено оптимальну величину коефіцієнтів K_1 та K_2 в інтервалі між 1 і 2, то в Японії ці показники рідко досягають нижньої межі. Винятком є лише найбільші компанії, такі, як «Toyota Motor Corporation», «Nissan», «Hitachi». Низький рівень цих коефіцієнтів обумовлений особливостями структури капіталу японських компаній, де частка власного капіталу середньому дорівнює 20% [1].

Коефіцієнти ділової активності дозволяють проаналізувати, наскільки ефективно підприємство використовує власний капітал. Як правило, до цих показників належать різні показники оборотності.

Коефіцієнти рентабельності показують наскільки прибутковою є діяльність компанії. А показники платоспроможності характеризують ступінь захищеності інтересів кредиторів та інвесторів, які мають довгострокові вкладення в компанії. Дані досліджень показали, що за допомогою коефіцієнтів платоспроможності в інтервалі до п'яти років можна передбачати банкрутство, що загрожує підприємству. Таким чином, визначення рівня конкурентоспроможності підприємства на ринку доцільно здійснювати за допомогою комплексного аналізу кількісних показників, порівнюючи їх в динаміці з показниками конкурентів.

Література

1. Farris, Paul & Pfeifer, Phillip & Reibstein, David & Van Nierop, Erjen. (2005). When Five is a Crowd in the Market Share Attraction Model. *Marketing ZFP*. V. 27. P. 41-58. Doi:10.15358/0344-1369-2005-JRM-1-41-1.

УДК 658

Тарасевич Г.П., аспірантка кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку Державного університету «Житомирська політехніка», м. Житомир

ГРАНТОВЕ ТА ЦІЛЬОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ

Стрімкий розвиток та постійні зміни економічного середовища змушують бізнес задуматися над перспективами пошуку альтернативних джерел фінансування. Соціальні інвестиції, грантове та цільове фінансування є одним зі способів залучення додаткових, а для стартапів, і одним з основних джерел залучення коштів. Саме тому дослідження даного питання є актуальним для сучасного етапу економічного розвитку, як України так і світу загалом. Вивченню природи соціальних інвестицій присвячено праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких варто згадати: Герасименко Т.В. [2], Жиглей І.В., Легенчук С.Ф., Грабчук І.Л., Хоменко Г.Ю., Лозинський Д.Л., Сивак О.Б., Вигівська І.М., Захаров Д.М. [3] та інші.

В даному дослідженні *соціальні інвестиції* розглядаються як спосіб вкладення ресурсів, головною метою яких є досягнення соціального й фінансового ефекту, та сприяння розвитку суспільства. Зокрема, соціальними інвестиціями можуть бути як спонсорство, так і корпоративна благодійність, як спосіб реалізації корпоративної соціальної відповідальності через цільові програми, які відповідають потребам груп зацікавлених осіб – споживачів, персоналу, влади та

суспільства загалом. В окремих випадках соціальні інвестиції можна розглядати як благодійну діяльність підприємства, з метою створення позитивного іміджу у суспільстві та надання своїм працівникам соціальних благ. А також варіантом соціальних інвестицій можуть бути вкладення у людський капітал – підвищення кваліфікації працівників через програми корпоративного навчання. Соціальне інвестування більшою мірою спрямоване на фінансування проєктів пов'язаних з вирішенням екологічних та соціальних проблем та підтримку ініціатив зі сталого розвитку. До соціальних інвестицій можна віднести всі види довгострокових соціальних проєктів та програм. Вони можуть здійснюватися через участь компанії в професійних асоціаціях і об'єднаннях, які сприяють розвитку бізнесу. Це можуть бути інвестиції в соціальний бізнес, соціальний проєкт або соціальний пакет активів. Проте саме слово «інвестиції» наштовхує на висновок, що в результаті їх здійснення має бути отримана певна віддача, позитивний ефект. Соціальні інвестори зазвичай очікують, що їх інвестиції принесуть не лише фінансовий прибуток, але й позитивний вплив на суспільство.

Проте, для фінансування соціальних проєктів нерідко використовуються не власні кошти, а залучаються донорські. Зокрема, шляхом грантового або цільового фінансування.

Слід зазначити, що в літературі *грантове фінансування* розглядається як спосіб залучення грошових ресурсів на безоплатній і безповоротній основі, для здійснення певної діяльності [1]. Гранти зазвичай надаються для компаній, які тільки створилися, і проходять початкові етапи розвитку. Грантові кошти не надаються для фінансування оборотного капіталу. Однією з основних особливостей залучення грантових коштів є звітування про їх цільове використання. Компанія, яка хоче залучити грантові кошти повинна бути готова використовувати їх під чітким контролем та обов'язково звітуватися про результати. Кожна грантова програма має свої вимоги та умови, тому перед поданням на грант необхідно уважно дослідити, та визначити чи буде залучення цього гранту доцільним для компанії. Гранти можуть бути надані на розвиток соціальних проєктів, наукових досліджень, культурних заходів тощо. Грантодавець зазвичай не очікує повернення коштів, але може встановлювати певні умови для використання гранту.

На відміну від розглянутих вище понять, *цільове фінансування* – це грошові надходження, використання яких має чітко визначену мету та умови використання, і визначається відповідними документами, де прописано плановий список напрямів використання отриманих коштів (кошториси). Цільове фінансування зазвичай надається у вигляді субсидій, асигнувань з бюджету і цільових фондів, гуманітарної допомоги, внесків фізичних і юридичних осіб. Цільове фінансування також слід розглядати як форму фінансування, при якій кошти надаються для досягнення певної мети або розв'язання конкретної проблеми або завдання. Цей вид фінансування може бути наданий як урядом, так і

приватною організацією. Цей вид інвестування може бути спрямований на розвиток освіти, охорони здоров'я, екологічних проєктів тощо.

Отже, якщо комплексно розглядати кожен з видів вище розглянутих способів залучення коштів важливо підкреслити, що грантове та цільове фінансування, насправді, можна вважати одними зі способів залучення коштів для фінансування соціальних проєктів. Саме тому, вони можуть бути нерозривно пов'язаними між собою і взаємодоповнювати один одного, але це також не виключає можливості кожного з даних видів залучення коштів бути самостійним способом фінансування. Як у випадку здійснення соціальних інвестицій, так і у випадку залучення коштів через грантове та цільове фінансування важливим аспектом є контроль та звітування щодо доцільності та раціональності використання коштів, а також дотримання умов, згідно яких надавалися кошти. Серед спільних рис варто виділити те, що залучення коштів у кожному з випадків має конкретну мету та напрямок використання, і одним із важливих аспектів є отримання позитивного соціального ефекту.

Вважаємо, що пошук та залучення коштів для фінансування соціальних проєктів є невід'ємною та важливою частиною соціально відповідального бізнесу, тому визначення можливості для компанії залучити кошти в один із вище перелічених способів є першочерговим, коли компанія приймає рішення зробити одним із пріоритетних напрямків своєї діяльності також досягнення цілей, пов'язаних з покращенням соціальної сфери, та підтримкою важливих соціальних проєктів.

Література

1. EASYфінансування: як залучити грантове фінансування?. *EasyBusiness*. URL: <https://www.easybusiness.in.ua/uk/easyfinansuvannia-iak-zaluchyty-hrantove-finansuvannia/> (дата звернення 22.11.2023)

2. Герасименко Т. Вплив соціального інвестування бізнесу на розвиток суспільства: імплементація міжнародного досвіду в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-102> (дата звернення: 29.11.2023).

3. Social capital and social investments in conditions of hibrid war :theory, accounting, government regulation : monograph / coord.:Iryna Zhyhlei, Sergiy Legenchuk, Iryna Hrabchuk, – Galați : EdituraUniversitară «Danubius», 2020. 236 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/344929754_social_capital_and_social_investments_in_conditions_of_hybrid_war_theory_accounting_government_regulation (дата звернення: 29.11.2023)

Слюсарь М.Ю., здобувач третього рівня вищої освіти ступеня доктора філософії другого року навчання спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

ВИКЛИКИ НОВОЇ ІНТЕРНЕТ-ЕКОНОМІКИ У ЦИФРОВУ ЕРУ

Життя сучасних людей та Інтернет вже давно переплетені у нерозривний зв'язок; мобільні пристрої, мережеві платформи та периферійні пристрої стали щільно об'єднані в мережі, а комунікаційне обладнання, програмне забезпечення та похідні послуги сформували нову економіку, яка тісно пов'язана одна з одною. Європейський Союз був першим, хто прагматично сприйняв зростання інтернет-економіки. Наприкінці минулого року поступово впроваджувався «Подвійний цифровий закон» «Закон про цифрові послуги» та «Закон про цифровий ринок», сподіваючись створити безпечний цифровий простір, захистити основні права цифрових користувачів та створити середовище онлайн-платформи чесної конкуренції. «Закон цифрового подвійного права» повністю реалізований, що неминуче вплинуло на бізнес-моделі інтернет-гігантів. Інтернет економіка має три основні характеристики. По-перше, користувачі створюють величезні обсяги даних в Інтернеті, і захист особистої конфіденційності став першочерговим завданням; по-друге, бізнес-операції онлайн-платформ мають характеристики «економії масштабу», яка може легко сформувати монопольне чи олігопольне становище в ексклюзивний ринок, що ускладнює конкуренцію з користувачами. Між ними є нерівні інтерактивні відносини; більшість онлайн-платформ є віртуальні операції, що перетинають національні кордони, а їх поведінковий нагляд і нарахування податків сильно відрізняються від традиційної моделі на основі фізичного проживання, тому міжнародне співробітництво особливо необхідне. Перетинання онлайн-платформами національних кордонів ускладнює законодавство. Створення повноцінної структури економічного нагляду за Інтернетом включає щонайменше три рівні: захист персональних даних, загальна індустрія інтернет-послуг та управління операторами монопольних платформ. Випадки крадіжки чи витоку особистої інформації трапляються сьогодні досить часто. Тайванський ринок інтернет-платформ практично контролюється іноземними компаніями і розвиток цифрової індустрії є складним завданням для уряду. Сінгапурська модель включає «Угоди про цифрову економіку (партнерство)», за допомогою якої Сінгапур підписав угоди з Європейським Союзом, Великобританією, Південною Кореєю, Австралією, Новою Зеландією та Чилі, щоб ефективно допомогти розвитку інтернет-економіки. Оподаткування великих інтернет-компаній є міжнародною проблемою інтернет-економіки. Очікується, що до 2025 року понад 130 країн світу передадуть права оподаткування великих транснаціональних компаній «країні продажів». Хоча

Сполучені Штати опираються, їх неможливо зупинити, зрештою буде визначено принципи оподаткування економічної діяльності в Інтернеті. Сьогодні людство спіткнулося з багатьма важливими в інтернет-середовищі викликами для цифрової економіки: 1) З підвищенням обсягів цифрових транзакцій і обміну даними, безпека стає однією з головних проблем. Зловмисники намагаються використовувати нові технології для атак, і захист від кіберзагроз стає пріоритетом. 2) З розвитком інтернету зростає обсяг особистих даних, що обробляються. Споживачі стають все більше обережними щодо того, як їхні дані використовуються, і потребують більше контролю та прозорості. 3) З збільшенням кількості підключених пристроїв з'являються нові виклики щодо управління та безпеки цих систем. Важливо розробляти стандарти та заходи безпеки для IoT для запобігання можливим загрозам. 4) Розвиток ШІ вносить значні зміни в економіку, проте постає питання про етичне використання та вплив на робочі місця. Регулятори і компанії повинні розробити стратегії для справедливого та безпечного впровадження ШІ. 5) З розвитком цифрової економіки стає важливою навичкою цифрова грамотність. Сприяти освіті та підвищенню компетенцій у цифровій сфері – ключовий аспект розвитку. 6) Потрібно створити ефективне законодавство, яке б враховувало і врегульовувало нові аспекти цифрової економіки, такі як криптовалюти, блокчейн, електронні контракти та інші. 7) Забезпечення широкого доступу до цифрових технологій і запобігання виникненню цифрових розривів є важливим викликом. Ці виклики вимагають комплексного підходу, співпраці між галузями та країнами, а також постійного моніторингу та адаптації до швидко плинного цифрового середовища. Інтернет-економіка – це сукупність економічних процесів, які прямо або опосередковано пов'язані з використанням Інтернету, охоплюють різноманітні аспекти економіки, які залежать від цифрових технологій та Інтернет-платформ. Створення та розвиток онлайн-платформ, таких як соціальні мережі, маркетплейси, сервіси хмарних обчислень, об'єднують покупців, продавців та інших учасників ринкових відносин. Використання різних інтернет-технологій для автоматизації бізнес-процесів, забезпечення комунікації між підприємствами та споживачами, а також для аналізу даних та прийняття рішень. Ці аспекти взаємодіють та впливають один на одного, формуючи нові можливості та виклики для бізнесу, суспільства та економіки в цілому [1].

Література

1. Слюсарь Микита. Інтернет як глобальний альянс цифрових мереж та забезпечення їх взаємодії. Managerial, social and technological innovations – the basis of the public good = Vadybinės, socialinės ir technologinės inovacijos – visuomenės gerovės pagrindas : tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos tezių rinkinys. Lithuania Marijampolė, Marijampolės kolegija, 2023. С.76-77.

Росва О.С, PhD, старший викладач кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг

Сідоров І.І., студент 1-го курсу другого магістерського рівня вищої освіти спеціальності 071 «Облік та оподаткування» Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг

ТЕХНОЛОГІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ ПІДПРИЄМСТВ

Суттєве пришвидшення процесів цифровізації економіки, розвитку передових технологій та їх впровадження, визначає необхідність трансформації існуючих технологій управління бізнес-процесами суб'єктів господарської діяльності. Впровадження інформаційних технологій, що ґрунтуються на штучному інтелекті (далі – ШІ), дозволяє досягти оптимізації процесів управління, що в свою чергу сприяє ефективній роботі підприємств та організацій.

Використання систем штучного інтелекту в прийнятті управлінських рішень є вкрай важливим напрямом розвитку сучасної науки як в сфері менеджменту, так і в сфері інформаційних технологій, та має великий потенціал в науці, виробництві, захисті інформації, що в свою чергу означає необхідність додаткової підготовки висококваліфікованих кадрів, додаткового фінансування відповідних установ та створення відповідних виробничих умов для подальшого розвитку даного напрямку [2].

Дослідження можливостей використання технологій штучного інтелекту вимагає детального аналізу сучасних інструментів управління бізнес-процесами підприємства.

В контексті оптимізації бізнес-процесів підприємств та організацій технології штучного інтелекту визначаються, як інструменти, «що включають набір можливостей, які дозволяють алгоритму на основі накопичених знань представляти відповіді на запитання, формулювати експертні висновки, навчатися, розмірковувати, вирішувати проблеми та отримувати знання, що не вкладаються в нього розробниками» [4].

У відповідності до чинного законодавства України: «інформаційні технології з використанням штучного інтелекту – це цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування» [3]

Потужність і можливості використання інноваційних технологій в управлінні підприємствами привернули увагу дослідників та практиків до проведення аналізу використання технологій штучного інтелекту в системах

управління бізнес-процесами та виявлення переваг і недоліків впровадження таких технологій.

Перевагами використання інноваційних технологій, у тому числі ШІ є: зменшення часу на виконання завдань, що містять велику кількість даних, а отже і підвищення продуктивності праці; забезпечення стабільних результатів; повсякчасна доступність віртуальних агентів тощо. Штучний інтелект широко використовується в галузях, що працюють з великою кількістю даних, зокрема в банківській справі та сфері цінних паперів, в страхуванні, щоб скоротити час, потрібний для аналізу великих наборів даних;

Недоліками використання штучного інтелекту є:

1. впровадження та використання інформаційних технологій, що ґрунтуються на штучному інтелекті потребує значних фінансових витрат;
2. використання інформаційних технологій, що ґрунтуються на штучному інтелекті вимагає глибокої технічної експертизи;
3. забезпечення достатньої кількості кваліфікованих працівників для створення інструментів штучного інтелекту;
4. ліквідація робочих місць, підвищення рівня безробіття.

На нашу думку, фундаментальні технології штучного інтелекту мають на меті сприяти перетворенню економіки, ринку праці, державних інституцій та суспільства в цілому. Використання ШІ відкриває значні можливості для підвищення ефективності виробництва, зменшення витрат і покращення якості товарів і послуг. Стосовно негативних наслідків впровадження технологій штучного інтелекту, слід зауважити, що, навіть якщо деякі професії і будуть замінені автоматизованими системами, то обов'язково мають з'явитись інші професії пов'язані з покращення, налаштуваннями чи спостереженням за роботою цього штучного інтелекту.

Швидкість переходу від традиційного до високотехнологічного способу ведення економічної діяльності поряд із ефективним використанням наявного трудового потенціалу визначає сьогодні рівень конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів та вимагає активізації використання передових технологій, що сприятимуть підвищенню продуктивності, інноваційності, гнучкості та адаптивності. Водночас, суб'єктам господарської діяльності досить важливо завжди залишатись «в тренді», йти в ногу з часом та достатньо швидко підлаштовуватись до змін в світі.

Література

1. Бідюк, П.І., Тимошук, О.Л., Коваленко, А.Є., Коршевніук, Л.О. (2022). Системи і методи підтримки прийняття рішень. 2022. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL <http://surl.li/ntpet> (дата звернення 27.11.2023).
2. Бей, Г. В., Середа, Г. В. Трансформація HR-технологій під впливом цифровізації бізнес процесів. Економіка і організація управління. 2019. № 2(34), С. 93-101. <http://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.2.10.22> (дата звернення 27.11.2023).

3. Концепція розвитку сфери штучного інтелекту в Україні: проект розпорядження КМУ. Режим доступу: <http://surl.li/ntpes> (дата звернення 28.11.2023).

4. Lohvinenko B. Socio-economic tool of job search based on artificial intelligence. Multidisciplinary academic notes. Science research and practice. Proceedings of the XXIV International Scientific and Practical Conference. Madrid, Spain. 2022. pp. 19-22 URL: <https://isg-konf.com/multidisciplinary-academic-notes-science-research-and-practice-two/> (дата звернення 28.11.2023).

УДК 659.4

Попова Г.В., канд. пед. н., доцент кафедри управління та адміністрування
Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро

Проскунін В.М., канд. пед. н., доцент, виконуючий обов'язки начальника
Миколаївської міської військової адміністрації Краматорського району,
Донецької області

Хашабаєв В. Д., здобувач 1 курсу третього освітньо-наукового рівня
Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро

PR-ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСОБИ ВПЛИВУ НА ЦІЛЬОВУ ГРОМАДСЬКІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ

В умовах сталого розвитку суспільства досить важливим завданням для вітчизняних підприємств є досягнення балансу між економічною ефективністю діяльності та їх внеском у розв'язання соціальних проблем. Водночас, сучасному національному товаровиробникові сьогодні досить складно ефективно провадити виробничо-господарську діяльність, зважаючи на військовий стан в Україні і пов'язані з цим складні умови господарювання. Утім питання конкурентоспроможності, формування іміджу та розвиток брендів вітчизняних підприємств, їх комунікативна політика з ключовими групами громадськості на часі й донині і стануть ще більш актуальними у післявоєнному відновленні економіки країни.

Одним із потужних інструментів підвищення конкурентоспроможності підприємств є паблік рилейшнз (PR), що широко застосовується у формуванні їх маркетингової стратегії, комунікативної політики тощо. Галузі застосування PR все більше урізноманітнюються, посилюється їхній вплив на внутрішнє і зовнішнє середовище підприємств, розв'язання конфліктно-кризових ситуацій; щільне місце посідають PR в організації брендингу та іміджмейкінгу, в корпоративній соціальній відповідальності організацій.

Питання налагодження зв'язків із громадськістю сучасної організації тривалий час є об'єктом дослідницького інтересу, зокрема їх опрацьовано в розвідках К. Прокоф'євої, Ю. Радзіховської, Л. Ткач, А. Ходаковської та ін.

авторів. Попри наявну увагу в наукових колах до окресленої проблеми, дослідження PR-інструментів як засобів впливу на цільову громадськість організації залишається донині актуальним науковим завданням.

Під PR-інструментами розуміємо засоби налагодження гармонійних зв'язків підприємства з громадськістю, зокрема: організація прес-конференцій, участь у виставках, новини і офіційні повідомлення для ЗМІ, публічні виступи керівників, благодійні акції, спонсорство, створення засобів візуальної ідентичності підприємства та ін.

Заслуговує на увагу досвід практичного застосування PR-інструментів для створення публічної відомості підприємства серед ключових груп громадськості на ПАТ Крюківський вагонобудівний завод (далі – КВБЗ), що успішно функціонує у м. Кременчук Полтавської області як потужний представник галузі важкого вагонобудування [1].

Так, на підприємстві широко використовуються такі PR-інструменти, як: прийняття участі у промислових вітчизняних та закордонних виставках; функціонування внутрішньо-корпоративного ЗМІ – газети «Вагонобудівник», що висвітлює заводські новини, проекти, представляє колективні договори заводу на обговорення, розміщує вітання, об'яви тощо; участь у науково-практичних конференціях, організація презентацій, прес-конференцій у випадках надзвичайних подій з метою достовірної інтерпретації ЗМІ; підтримка зв'язків з клієнтами за допомогою анкетування через сайт заводу; наявність Кодексу корпоративної культури – потужного нормативного регулятора поведінки членів колективу заводу, зобов'язань перед Товариством, діловими партнерами, споживачами, суспільством, що є дороговказом внутрішньо-корпоративного та зовнішнього PR; спонсорська діяльність, яка особливо активізувалася під час військового стану у вигляді допомоги мешканцям прифронтових районів; наявність офіційного Інтернет-сайту, що має виразне, привабливе оформлення та дає можливість всім бажаючим завдяки прозорій системі доступу отримати необхідну інформацію про підприємство, його цілі, орієнтири розвитку.

Отже, як бачимо досліджуване підприємство переймається питаннями формування позитивної репутації через систематичне застосування PR-інструментів у практичній діяльності. Працюючи у складний військовий час, ПАТ «КВБЗ» наразі залишається містоутворювальним, забезпечує містян і вимушених переселенців робочими місцями, виявляє соціальну відповідальність, є чесним платником податків, займається спонсорською та меценатською діяльністю. Перманентне, системне застосування PR-інструментів забезпечують його публічну відомість, формують позитивне сприйняття бренду, впливають на збільшення кола лояльної та прихильної до товаровиробника цільової громадськості.

Література

1. Крюківський вагонобудівний завод. URL: <https://kvsz.com/index.php/ua/> (дата звернення 30.11. 2023)

Ткаленко В.М., викладач, спеціаліст вищої категорії, «викладач-методист» Запорізького авіаційного фахового коледжу ім. О. Г. Івченка, м. Запоріжжя.

Присяжна В.Ю., викладач, спеціаліст вищої категорії, «викладач-методист» Запорізького авіаційного фахового коледжу ім. О. Г. Івченка, м. Запоріжжя.

Духовна О.І., викладач, спеціаліст вищої категорії Запорізького авіаційного фахового коледжу ім. О. Г. Івченка, м. Запоріжжя.

Луценко М.А., студентка 2 курсу спеціальності 051 «Економіка» Запорізького авіаційного фахового коледжу ім. О. Г. Івченка, м. Запоріжжя.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Сьогодні Україна чинить героїчний спротив повномасштабній російській агресії, має потужну армію, надійний тил, змогла об'єднати наймогутніші країни світу, отримала надійних союзників і, безсумнівно, переможе.

Та вже зараз гостро стоїть питання повоєнного відновлення держави, тож формування сприятливого інвестиційного клімату, є запорукою економічного розвитку національного господарства, що й зумовлює актуальність дослідження.

Фактори інвестиційної привабливості, загальні передумови стабільного економічного розвитку країни досліджено та проаналізовано в працях відомих науковців: Шевчук В.Я., Рогожин П.С., Бенджамін Грем. Запропоновано ряд ефективних заходів для покращення надходжень інвестицій в Україну.

Але не так багато досліджень, в даному напрямку, проведено в умовах сьогодення – повномасштабної війни російської федерації проти України. Тим важливішим є аналіз механізмів та інструментів оптимізації, модернізації інвестиційних процесів в умовах війни та повоєнний період. Саме в цьому новизна та цінність дослідження.

Особистий аналіз безцінного досвіду практиків і теоретиків різних країн, дозволяє говорити про необхідність його адаптації в процес підвищення інвестиційної привабливості України.

Безперечно, повоєнне відновлення української економіки та шлях до досягнення поставлених цілей – це тісна співпраця з іноземними інвесторами, створення сприятливого інвестиційного клімату в державі.

Зокрема, десятирічний план повоєнної відбудови економіки України складається із 850 проєктів у різних сферах та передбачає залучення іноземних інвестицій на рівні 750 млрд. дол. США і охоплює основні інфраструктури, енергетику, транспортну галузь, туризм, тощо

Можливості інвестування в Україну привабливі з точки зору:

1) сприятливого географічного положення;

2) підтримки з боку держави, шляхом впровадження реформ, спрямованих на підтримку бізнесу;

3) порівняно невисокої вартості праці;

4) високого рівня ресурсної забезпеченості.

При цьому є досить вагомими ризики:

1) фінансові ризики;

2) економічні ризики;

3) технічні обмеження та ризик неплатоспроможності;

4) недоліки правової системи, а саме, суперечливість законодавчих актів;

5) тіньова економіка.

Так, за даними бізнес-об'єднання ЕВА, 48% закордонних вкладників вважали інвестування в Україну ризиковим не лише через війну, а й через непослідовне законодавство, корупційні прояви.

Інвестиційна привабливість України, в повоєнний період, повинна формуватися на принципах правової захищеності та надійності для того, хто очікує інвестиційні надходження.

На сучасному етапі розвитку Уряд намагається покращити інвестиційне середовище в Україні шляхом:

1) розробки якісної законодавчої бази для регулювання відносин з інвесторами;

2) надання податкових знижок і пільг;

3) формування ефективної інвестиційної стратегії, використовуючи досвід зарубіжних механізмів гармонізації законодавства України із стандартами ЄС.

Успішна, модернізована Україна, обов'язково, стане надійним партнером у міжнародних відносинах. Інвестувати в таку країну – це справедливо, ефективно і надійно.

Література

1. Шевчук В. Я., Рогожин П. С. Основи інвестиційної діяльності. Київ: Генеза, 2018. 266 с.

2. Джейсон Цвейг, Бенджамін Грем. Розумний інвестор. Стратегія вартісного інвестування. Київ : Наш формат, 2019. 234 с.

3. Гук О.В., Мохонько Г.А., Шендерівська Л.П. Тенденції інвестування в Україні. Економіка та суспільство 2021 (№29) URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/577/553> (дата звернення 17.10. 2023)

4. Скрипнюк О.В., Жовнірчик Я.Ф. Перспективи реалізація публічно-приватного партнерства в умовах війни та у період післявоєнної розбудови: державно-управлінський аспект. Публічне управління та митне адміністрування 2023 № 1 (36), с. 79-88

Козирод С. В., викладач, юрисконсульт Відокремленого структурного підрозділу «Фаховий коледж бізнесу та харчових технологій Запорізького національного університету», м. Запоріжжя

ОЛІГОПОЛІСТИЧНИЙ РИНОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі така модель ринку як конкурентна олігополія заслуговує пильної уваги з боку науковців й громадськості. Аналіз останніх тенденцій показує, що конкурентна олігополія поступово формує ядро сучасної ринкової структури (переважно в основних галузях промисловості, за винятком новітніх галузей промисловості), з перспективами подальшого зміцнення. Олігополія є однією з найпоширеніших ринкових структур у сучасній економіці. Вона займає проміжне положення між досконалою конкуренцією і монополією, але ближче до монополії.

Олігополія – це галузь, в якій більша частина продажу здійснюється кількома великими фірмами, кожна з яких спроможна впливати на ринкову ціну власними діями. Олігополія існує, коли число фірм в галузі настільки мале, що кожна з них у визначенні своєї цінової політики повинна приймати до уваги реакцію з боку конкурентів

Головною рисою олігополістичного ринку є загальна взаємозалежність його учасників. Кожний олігополіст при визначенні лінії своєї економічної поведінки повинен враховувати поведінку, як споживачів продукції, так і конкурентів, оскільки їх реакція на його дії може бути неоднозначною.

На олігополістичному ринку продукція може і не бути диференційованою. Головне значення має те, що тільки декілька фірм виготовляють всю або майже всю продукцію. В більшості олігополістичних ринків деякі або всі фірми заробляють значний прибуток в довгостроковому періоді через наявність вхідних бар'єрів, які роблять складним або неможливим вступ до галузі нових фірм. Олігополія є поширеною формою ринкової структури. До олігополістичних галузей належать автомобільна, сталеплавильна, нафтохімічна, електротехнічна та комп'ютерна індустрія.

Позитивний ефект масштабу може зробити неприбутковим співіснування багатьох фірм на ринку. Патентування і ліцензування технології можуть виключити потенційних конкурентів, а необхідність витрачання засобів на рекламу фірми і її товарів, а також затвердження їх репутації на ринку може стати перешкодою для входу в галузь нових фірм. Крім того, діючи на ринку фірми можуть робити стратегічні дії, щоб обмежити вступ до галузі. Наприклад, вони можуть погрожувати, що переповнять ринок товарами і знизять тим самим ціни у разі входу на ринок нової фірми, а щоб ця загроза була реальною, вони можуть створювати надмірні виробничі потужності [3,с.119].

Управління фірмою на олігополістичному ринку складніше через прийняття стратегічних рішень про ціноутворення, обсяги виробництва, рекламу і капіталовкладення.

Олігополію досліджували багато вчених, зокрема Й. Шумпетер, Дж. Стіглер, А. Курно, Г. Бекер, Дж. Неш, А. Гальчинський, П. Єщенко, С. Мочерний та ін.

Олігополія створює сприятливі умови для активного втручання підприємців у ринкові відносини: з'являється можливість визначати обсяги попиту та пропозиції, прогнозувати динаміку цін і можливі дії конкурентів, самостійно ціноутворювати. Хоча олігополія передбачає певний рівень конкуренції, з усіх ринкових структур вона найближча до монополії та вважається більш ефективною, ніж монополія. Поведінку олігополістів на ринках особливо важко піддається узагальненню. Причиною цього є наявність всезагального взаємозв'язку між фірмами, неможливість передбачити реакцію конкурентів. На олігополістичних ринках існує підвищений ризик антиконкурентної змови між суб'єктами господарювання, що призводить до послаблення або усунення конкуренції.

Олігопольні ринки потребують підвищеної уваги з боку органів контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, і, водночас, всебічної оцінки перспектив свого розвитку в кожній конкретній ситуації.

На сьогодні оцінка ефективності олігополістичної ринкової структури з точки зору суспільних інтересів не є однозначною. Традиційною в економічній теорії є точка зору, яка передбачає, що олігополія має ті самі негативні наслідки, що й монополія, а саме: нижчий рівень ефективності використання ресурсів, недовантажені виробничі потужності, високий рівень цін, що забезпечує невиправдано високі економічні прибутки, незацікавленість в науково-технічному прогресі та впровадженні його досягнень тощо. Крім того, часто оператори олігополістичного ринку укладають таємні угоди, таким чином ухиляючись від антимонопольного законодавства.

Згідно з іншою точкою зору щодо ефективності олігополістичної структури, втрати, які несе суспільство від панування олігополій в окремих галузях, перекриваються в значній мірі їхнім внеском у науково-технічний прогрес. Дійсно, в останні десятиліття у багатьох галузях з олігополістичними структурами досягнуті значні успіхи в розвитку науки і техніки (космічна, авіаційна, електронна, хімічна, нафтова промисловість).

Література

1. Андреюк Н.В. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2006. – 176с.
2. Базилінська О.Я., Мініна О.В. Мікроекономіка: Навч. посібник / За ред. О.Я.Базилінської. Видання 2-ге, перероб. і доп. – К.: «Центр навч. л-ри», 2005. – 352с.

3. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І. та ін. Мікроекономіка та макроекономіка: Підруч. для студентів екон. спец. закл. освіти: У 2 ч. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001 – 111 – 119 с.

УДК 338

Венгерська Н.С., к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

Ворона Р.А., магістр ОП «Міжнародна економіка» Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

ТРЕНДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕЧЕЙ В «РОЗУМНІЙ» ЕКОНОМІЦІ

Інтернет речей (Internet of Things) – це глобальна мережа підключених до Інтернету пристроїв, які обладнані сенсорами, датчиками і засобами передавання сигналів. Ці цифрові пристрої можуть отримувати різні сигнали з навколишнього світу, взаємодіяти один з одним, обмінюватися даними і мають здатність віддаленого моніторингу стану об'єктів, аналізу зібраних даних та прийняття рішень на їх основі. Прикладами таких пристроїв можуть бути гаражні ворота, кавоварки, телевізори, мобільні телефони, відеокамери, датчики світла і температури тощо [1].

Переваги використання Інтернету речей (далі – IoT) для бізнесу залежать від специфічної реалізації та напрямків діяльності. Однак, взагалі, IoT надає підприємствам доступ до більшого обсягу даних про їхні продукти, внутрішні системи та стан їх роботи. Конкретні переваги включають: своєчасне отримання повної інформації та можливість прогнозування подій; формування комплексного уявлення про виробничі цикли та здатність керувати ними на всіх рівнях і етапах; ефективне та точне структурування наявних даних; підвищення конкурентної переваги на ринку шляхом оптимізації витрат; можливість віддаленого моніторингу географічно розтягнутих об'єктів, що дозволяє уникнути серйозних поломок та значних збоїв в процесах виробництва; веб-розвідка та аналіз даних про клієнтів. Набагато ефективніше використовувати вказані можливості, модифікуючи продукт, звертаючи увагу на реальну групу потенційних споживачів та клієнтів, а не на цільову аудиторію, яку визначають продавці тощо [2].

Технології Інтернету речей успішно використовуються у різних сферах, зокрема: виробництві, інфраструктурі, логістиці, транспорті, військовому комплексі, аграрній сфері, торгівлі, банківській і страховій сфері, нафтогазовій промисловості та видобутку корисних копалин, секторах Smart home і Smart city, виробництві і продажі продуктів харчування, сфері обслуговування, медицині і, звісно, IT-індустрії [1].

В сільському господарстві все частіше використовуються розумні пристрої. Вони знаходять застосування як у фермерстві, так і в галузі розведення тварин. Серед найефективніших IoT-пристроїв в цій галузі можна виділити дрони та різні інструменти для аналізу складу ґрунту, прогнозування кліматичних змін, контролю стану здоров'я тварин та відстеження місцезнаходження хворих тварин. У сільськогосподарській галузі також значний вплив мають розумні машини. Зростає популярність автономних тракторів та прибиральних машин, що дозволяє фермерам зменшити витрати на оплату праці та підвищити продуктивність. Ці можуть бути інтегровані з іншими IoT-пристроями в полі, щоб забезпечити ефективний моніторинг та керування всіма аспектами машин рослинництва.

Аналіз даних є ще одним елементом IoT у сільському господарстві. Збираючи та аналізуючи дані з датчиків, фермери мають змогу точно прогнозувати врожайність сільськогосподарських культур та оптимізувати свою роботу. Завдяки цьому фермери приймають кращі рішення щодо сівозміни, внесення добрив і циклів збору врожаю [3].

Ще однією з найкращих сфер застосування технологій IoT є галузь охорони здоров'я. Інтернет Речей має безпосередній вплив на людське життя і демонструє важливість медицини як сфери діяльності в сучасному суспільстві. Шляхом використання IoT лікарі можуть надавати допомогу людям через Інтернет. Недавні розробки вже дозволяють медичним дронам доставляти необхідні медикаменти. У генетиці також досягаються значні досягнення завдяки IoT. Ця технологія дозволяє знаходити індивідуальний підхід до кожного пацієнта, аналізувати його стан здоров'я та розробляти індивідуальні методи лікування. Хоча розробка Інтернет-додатків наразі ще має певні труднощі, особливо якщо ми беремо до уваги поєднання IoT із традиційною медициною, розвиток IoT в галузі охорони здоров'я швидко зростає [4].

Отже, Інтернет Речей є однією з ключових технологій, які формують сучасну економіку, яка стає все більш розумною, цифровою, інтегрованою та інноваційною. За допомогою Інтернету речей, сучасна економіка може стати більш ефективною, продуктивною, якісною, безпечною та інноваційною. Інтернет речей також сприяє розвитку нових бізнес-моделей, які базуються на створенні цінності для клієнтів за допомогою інтелектуальних продуктів та сервісів, що використовують дані як основний ресурс. Інтернет речей також сприяє трансформації міст у розумні міста, які використовують інформаційні та комунікаційні технології для підвищення якості життя, забезпечення сталого розвитку та залучення громадян до управління міськими процесами.

Література

1. Жураковський Б. Ю., Зенів І.О. Технології інтернету речей: навчальний посібник, Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 23 с.
2. Олешко Т. І., Касьянова Н. В., Смерічевський С. Ф. Цифрова економіка : підручник, Київ, 2022. 82 с.

3. Дідич З. «Інтернет речей»: можливості та перспективи його використання у сільському господарстві України. Аграрна економіка: навчальний посібник, Київ, 2018. С. 88–93.

4. Баранов О.А. Інтернет речей: теоретико-методологічні основи правового регулювання: навч. посіб. Харків, 2018. С. 65–71.

УДК 657.1.011.56

Шнурко А.М., ст. викладач кафедри управління та адміністрування ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет», м. Дніпро
Крамаренко С.І., фінансовий директор ТОВ «Гуд Трак Сервіс», м. Херсон

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Актуальність дослідження зумовлена стрімкими темпами розвитку технології блокчейн та необхідністю врахування її застосування в частині переваг та ризиків, які вони продукують.

Технологія блокчейн в останні роки стала предметом інтенсивного вивчення та досліджень в науковому співтоваристві. Зарубіжні вчені розглядають різні аспекти та застосування блокчейну в різних галузях. Зокрема принципи та застосування технології блокчейн у фінансових системах, платіжних та банківських послугах аналізує М. Пилкінгтон [1]. Дослідженню застосування блокчейну в ланцюгу постачання та покращення прозорості присвячено роботи Л. Камаринх-Латоса та А. Афсарманеш [2]. Р. Хилок та Х. Зенг [3] пропонують використання блокчейну для управління медичною інформацією та забезпечення безпеки даних блокчейн-фреймворк для обміну медичними записами пацієнтів. Правові аспекти використання блокчейну в різних сферах життя, зокрема в соціальних структурах, розглянуто в роботах П. де Фліппі [4].

Проте, існуючі дослідження щодо особливостей використання технології блокчейн у фінансовій та банківській сферах в Україні мають переважно теоретичний характер та не є системними. На сучасному етапі розвитку світової економіки та її цифровізації дана технологія почала набувати більш широкого застосування, що і підтверджує її актуальність.

Технологія блокчейн – це новий концепт передачі, шифрування, обробки і зберігання даних, який кардинально змінює наше уявлення про те, як може бути влаштований електронний світ. Технологія блокчейн має величезний потенціал, який здатний кардинально змінити підхід до управління логістичними ланцюгами, проведення комерційних операцій і обміну фінансовими активами.

На основі блокчейна з'явився майнінг криптовалют, для якого потрібні найпотужніші комп'ютери з сучасними комплектуючими. Для того щоб заробляти

на технології блокчейн, потрібно купити корпус ПК і забезпечити його сильними відеокартами.

Один з найпопулярніших напрямів, де використовується блокчейн – сфера фінансів, адже ця технологія дозволяє переводити будь-які суми грошей та бути впевненим в тому, що така операція є цілком безпечна. Основними перевагами, що відкривають нові можливості для фінансового сектору є:

1. Механізм запису інформації, децентралізоване розташування файлів, де вона зберігається;
2. Прозорість та менша вразливість до кібератак;
3. Безпечний та стабільний запис усіх фінансових транзакцій.

Усі описані вище переваги блокчейн технологій можуть допомогти не лише сфері фінансів, спрощуючи міжнародні перекази, а й покращити взаємодію бізнесу з клієнтами та органами влади, зокрема спростити процес оцифрування документації та доступ до суспільних та фінансових послуг. Завдяки смарт-контрактам можна спростити ведення документообігу підприємства, усунувши ймовірність підробки документів.

Це спростить процес подання звітності, забезпечить постійний доступ до державних реєстрів та документів і прозорість оплати податків підприємством.

Незважаючи на багатообіцяючі можливості блокчейн технологій, існують певні недоліки та виклики, які необхідно враховувати:

1. Масштабованість.
2. Енергозатрати.
3. Приватність та конфіденційність.
4. Правові та регуляторні питання.
5. Тривалість транзакцій.
6. Трудність внесення змін
7. Ключовий вплив великих учасників.
8. Безпека смарт-контрактів.

Необхідно розглядати ці недоліки та виклики при впровадженні блокчейн технологій та шукати шляхи їх вирішення для покращення ефективності та прийняття цієї технології в різних галузях.

Проте, блокчейн технологія має величезний потенціал для використання в різноманітних сферах нашого життя, зовсім скоро ми побачимо широке застосування її в медицині, страхуванні, банківській сфері, логістиці та багатьох інших галузях.

Блокчейн можна порівняти з бухгалтерською книгою, яка постійно доповнюється новими записами. Але це незвичайна книга, оскільки вона децентралізована (різні її частини знаходяться в різних місцях). Більш того, вона володіє настільки високим ступенем захисту, що змінити записи в ній практично неможливо.

На практиці, дані передаються по великомасштабній децентралізованій комп'ютерній мережі, що не піддається ризикам через людський фактор. Більш того, зі збереженими даними можна взаємодіяти в режимі реального часу без

посередників. Мережа блокчейн не використовує традиційні IT-інфраструктури. Блокчейн – це нова, незалежна, прозора а також захищена платформа безпечного зберігання, передачі та обробки конфіденційних і цінних даних.

Блокчейн – одна з найперспективніших технологій, що дозволяє значно знизити рівень корупції, адже всі операції з грошима стануть прозорими, а маніпуляції з коштами можна повністю відслідковувати, крім того це дасть змогу мінімізувати транзакційні витрати та захистити інтелектуальну власність.

Запорукою подальшого розвитку блокчейну та пов'язаних з ним технологій є розв'язання ряду ключових викликів та проблем, а також вдосконалення певних аспектів:

- розробка ефективних механізмів масштабування для забезпечення високої швидкості обробки транзакцій та підтримки великого обсягу даних.

- розробка енергоефективних алгоритмів консенсусу, оскільки велика частина блокчейнів використовує Proof of Work, що вимагає значних енергетичних затрат.

- розвиток технологій, які дозволяють зберігати конфіденційні дані в блокчейні та забезпечувати захист від несанкціонованого доступу.

- розробка міжнародних стандартів та правових рамок для забезпечення єднання та правової чіткості в галузі блокчейну.

- забезпечення подальшої децентралізації мереж і уникнення впливу великих учасників.

- покращення безпеки смарт-контрактів та розробка нових можливостей їх програмування.

- розробка стандартів та технологій, які забезпечать взаємодію між різними блокчейн-платформами.

- забезпечення більш широкого розуміння та прийняття технології серед бізнесу, громадськості та урядових органів.

- розробка ефективних моделей управління блокчейн-екосистемами, враховуючи різноманітні інтереси різних учасників.

- забезпечення того, щоб впровадження блокчейну приносило реальну вартість та покращувало ефективність процесів у різних галузях.

Ці аспекти є критичними для подальшого успішного розвитку блокчейн технологій та їх інтеграції в різні сфери життя. Усунення цих викликів допоможе сприяти ширшому застосуванню блокчейну та підтримає його стабільний розвиток.

Література

1. Pilkington, Marc. “Blockchain Technology: Principles and Applications.” In Research Handbook on Digital Transformations , edited by F. Xavier Olleros and Majlinda Zhegu , 225-253. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2016.

2. Osório, A.L., Belloum, A., Afsarmanesh, H., Camarinha-Matos, L.M. (2017). Agnostic Informatics System of Systems: The Open ISoS Services Framework. In: Camarinha-Matos, L., Afsarmanesh, H., Fornasiero, R. (eds) Collaboration in a Data-

Rich World. PRO-VE 2017. IFIP Advances in Information and Communication Technology, vol 506. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-65151-4_37

3. Hylock R, Zeng X. A Blockchain Framework for Patient-Centered Health Records and Exchange (HealthChain): Evaluation and Proof-of-Concept Study J Med Internet Res 2019;21(8):e13592 URL: <https://www.jmir.org/2019/8/e13592> DOI: 10.2196/13592 (дата звернення 25.11.2023)

4. De Filippi, Primavera & Wright, Aaron. (2018). Blockchain and the Law: The Rule of Code. 10.2307/j.ctv2867sp.

УДК 351:004.8

Крутогорський Я.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ

Ярова А.Л., начальник управління комунальної власності Слов'янської ВЦА, м. Слов'янськ

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

В епоху стрімкого розвитку технологій штучного інтелекту (далі – ШІ), його використання в державному управлінні стає ключовим елементом для досягнення ефективності та інноваційності багатьох адміністративних процесів.

Огляд сучасного стану використання ШІ у світовому державному управлінні визначає ключові тенденції та напрямки розвитку цих технологій. В останні роки багато вчених та дослідників, таких як: Бардах О., Карпенко О.В., Карпенко Ю.В., Квітка С., Новіченко Н., Яровий Т.С. приділяють увагу використанню ШІ в управлінні державним апаратом, економічними процесами та іншими сферами людської діяльності [1-3]. У наукових публікаціях описані актуальні досягнення та перспективи, які стали можливими завдяки впровадженню ШІ. Це дає можливість отримати комплексне уявлення про те, як ШІ впливає на державне управління в різних частинах світу [4-5].

Важливість цього питання полягає в потенційних перевагах і ризиках, пов'язаних із використанням ШІ на державній службі. ШІ здатний швидко й точно обробляти великі обсяги даних, дозволяючи урядам приймати обґрунтовані рішення та покращувати надання послуг. Він також може виявити закономірності та тенденції, які можуть залишитися непоміченими людьми, дозволяючи вживати профілактичних заходів для вирішення проблем, перш ніж вони стануть критичними.

Штучний інтелект стає домінуючим фактором у трансформації державного управління на всесвітньому рівні. У ряді країн, включаючи США, впровадження ШІ у державні структури призвело до значних змін у функціонуванні та наданні громадських послуг. Автоматизація та використання аналітичних алгоритмів

дозволяють урядам здійснювати більш точне та ефективне прийняття рішень, враховуючи великі обсяги даних.

Приклади успішного впровадження інноваційних технологій можна відзначити у Сінгапурі та Естонії. У першій країні концепція «Smart Nation» відобразилася у створенні інтегрованої системи державних сервісів, що полегшує взаємодію громадян з урядом. Зокрема, використання ШІ в Сінгапурі дозволило автоматизувати велику частину обробки запитів громадян, забезпечуючи швидкий та якісний відгук.

Естонія впроваджує систему e-Governance, базовану на ШІ, яка включає в себе електронні ідентифікаційні карти. Ця ініціатива не лише полегшує отримання громадянами доступу до послуг, але й сприяє збільшенню рівня довіри до державних інституцій. Естонський досвід підкреслює, як ШІ може стати катализатором для вдосконалення системи управління країною.

Однак, разом з потужним впливом ШІ, виникають етичні та безпекові виклики. Франція ініціювала створення «Ethics Committee for Digital Public Services», що покликане розглядати питання етики використання ШІ в державних службах. Цей крок визначає важливість збереження прозорості та довіри при використанні новітніх технологій у сфері державного управління.

Світовий досвід використання ШІ в державному управлінні підтверджує його значущість та перспективність. Основні результати вказують на успішність впровадження технологій та їхній позитивний вплив на адміністративні процеси. Однак важливо враховувати етичні та безпекові аспекти для забезпечення сталого та довірливого розвитку. Інтеграція технологій штучного інтелекту, таких як ChatGPT, в державні веб-сайти та програми можуть надати швидкі та точні відповіді на поширені запитання громадян, слугуючи ефективним та доступним каналом зв'язку для отримання інформації про державні послуги, закони, нормативні акти та інші теми.

Однак, незважаючи на потенційні переваги штучного інтелекту на державній службі, існують небезпеки та обмеження, пов'язані з його використанням. Одним із основних ризиків є можливість упередженості алгоритму, який може призвести до несправедливих або дискримінаційних рішень. Це відбувається тому, що алгоритми програмуються людьми, і якщо ці програмісти мають упередження, ці упередження можуть бути включені в алгоритм, посилюючи дискримінацію та необ'єктивне ставлення до запитувачих.

Література

1. Карпенко О.В., Карпенко Ю.В. Штучний інтелект як інструмент публічного управління соціально-економічним розвитком: смарт-інфраструктура, цифрові системи бізнес-аналітики та трансферти. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. №10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/4.pdf (дата звернення: 28.11.2023)

2. Яровий Т. С. Можливості та ризики використання штучного інтелекту в публічному управлінні. *Economic Synergy*. 2023. №2. С. 36–47. URL: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-2-3> (дата звернення: 28.11.2023)

3. Квітка С., Новіченко Н., Бардах О. Штучний інтелект у муніципальному управлінні: вектори розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2021. №9(4). С. 85-94. URL: <https://aspects.org.ua/index.php /journal/article/view/891> (дата звернення: 28.11.2023)

4. Matthew M., Justin B. Bullock, and Jesse D. Lecy. Artificial discretion as a tool of governance: a framework for understanding the impact of artificial intelligence on public administration. *Perspectives on Public Management and Governance*. 2019. №2(4). Pp.301-313. URL: <https://doi.org/10.1093/ppmgov/gvz014> (дата звернення: 28.11.2023)

5. Wirtz, Bernd W., Jan C. Weyerer, and Benjamin J. Sturm. The dark sides of artificial intelligence: An integrated AI governance framework for public administration. *International Journal of Public Administration*. 2020. №43(9). Pp. 818-829. URL: <https://doi.org/10.1080/01900692.2020.1749851> (дата звернення: 28.11.2023)

УДК 330

Колоша В.П., к.е.н., докторант Інституту агроекології і природокористування НААН, м. Київ

ПОНЯТТЯ ТА МІСЦЕ МЕТОДУ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Слід відмітити, що питанням підвищення рівня методологічного забезпечення досліджень, які здійснюються у сфері економіки завжди приділялась підвищена увага. Це обумовлено тим, що провідним завданням економічної науки є формування теорій, на підставі яких з'являється можливість регулювання економічних процесів і прогнозування розвитку економічних систем, що значно підвищує вимоги до методології, яка теж повинна виходити на якісно інший рівень, причому з врахуванням досягнень у цій сфері світової наукової думки.

Поняття «методологія» складається із двох частин – «метод», що на грецькій мові означає «шлях дослідження», і «логія», що на тій же грецькій мові означає «вчення», тобто, дослівно, «методологія» – це вчення про шляхи дослідження [1]. Як вважає О. Шаманська термін «методологія» доцільно розуміти у загальному (сукупність загальних принципів, світогляду, точок зору людей) та конкретизованому (сукупність принципів, методів, методик, технологій, інструментів дослідження у галузі конкретної науки) сенсі та який застосовується як в аналітично-пізнавальній, так і в практичній діяльності людини [2, с. 11].

Термін «методологія» використовується як загальний напрям вирішення проблем. Методологічні положення і принципи знаходять своє тактичне втілення в методах. На думку авторів, метод як явище в практичній діяльності людей – це спосіб виконання конкретної дії, або операції, або роботи. Методи наукового дослідження як явище – це також способи виконання конкретних дій, або операцій, або робіт на всіх етапах (ланках) процесу дослідження: від обрання об'єкта дослідження й до запровадження результатів дослідження у практичну діяльність [3]. Інші автори трактують метод дослідження як сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкований вирішенню конкретного завдання [4].

Метод визначає потребу і місце застосування наукових прийомів та способів дослідження, експериментальної перевірки результатів дослідження. В свою чергу метод розуміють як засіб, за допомогою якого досягається нове знання чи здійснюється систематизація, оцінка, узагальнення інформації; як спосіб, шлях пізнання та практичного перетворення реальної дійсності, система прийомів та принципів, що регулює практичну та пізнавальну діяльність суб'єктів; як прийоми та способи виконання наукового завдання; упорядкований та організований спосіб діяльності, спрямований на досягнення певної практичної чи теоретичної мети; сукупність конкретних прийомів та засобів, вибравши які, дослідник розраховує отримати знання про об'єкт вивчення [5, с. 22].

Крім того, кожна наука може мати і притаманні саме їй методи. Досить часто в юридичній літературі використовується поєднання зазначених методів, і вони отримують назву системно-структурного чи структурно-функціонального методу [6, с. 25]. О. Кархут, зокрема, відмічає, що методологічні засади дослідження механізму правового регулювання суспільних відносин в сфері освіти включають в себе систему взаємодоповнювальних філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових та спеціально-наукових методів, до яких відносимо як основні: діалектичний, формально-логічний, функціональний, системно-структурний, історичний та порівняльний методи. [7].

Окремо підкреслюється, що сьогодні з'являються нові методи дослідження. Сьогодні все більш актуальним стає Big Data Analytics (далі – BDA) [8]. Впровадження технології Big Data у сфері туризму може забезпечити ряд переваг, а саме, відкриє нові можливості для подорожей, на підставі аналізу відгуків полегшить вибір напрямку, покращить туристичний досвід та дасть змогу заощадити на подорожі. Автори проаналізували велику кількість літератури з BDA у сталому туризмі, простежили тенденції розвитку, охарактеризували прогалини та надали рекомендації для майбутніх досліджень.

Таким чином, можна констатувати, що методологія є окремим елементом дослідження як у філософії, так і в кожній окремій науці. Вона потребує базових знань з широкого кола питань, однак без розуміння її принципів, подальший успіх буде неможливий. Це в повній мірі стосується і економічної науки.

Література

1. Мокін, Б. І., Мокін О. Б. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ. 2015. 317 с
2. Шаманська О. І. Методологія дослідження основних складових розвитку спиртової промисловості України. *Агросвіт*. 2018. № 8. С. 3–10.
3. Худолій Л. М., Ларіна Я. С., Чорний Г. М. Методи наукових досліджень в аграрній економіці. *Економіка АПК*. 2013. № 9. С. 79-84.
4. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень. Тернопіль: Економічна думка. 2005. 124 с.
5. Тарахонич Т. І. Методологічні аспекти дослідження правового регулювання. *Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. 2009. Вип. 45.– С. 20-26.
6. Тарахонич Т. І. Методологічні аспекти дослідження правового регулювання. *Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Київ. 2009. Вип. 45.С. 20-26
7. Кархут О. Я. Методологічні засади дослідження механізму правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право*. 2012. Вип. 18. С. 111-118.
8. Agrawal, R., Wankhede, V. A., Kumar, A., Luthra, S., Huisingh, D. (2022). Big data analytics and sustainable tourism: A comprehensive review and network based analysis for potential future research. *International Journal of Information Management Data Insights*. 2022. 2(2). 100122. <https://doi.org/10.1016/j.jjime.2022.100122>

УДК 338.2

Корж М.В., д.е.н., професор, професор кафедри світової економіки Державного торговельно-економічного університету, м. Київ
Марченко С.А., студентка 4 курсу спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» Державного торговельно-економічного університету, м. Київ

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Сучасний розвиток економіки вирізняється значними трансформаціями в організації та управлінні підприємствами. Оскільки глобалізація, технологічний прогрес та зміна споживчих запитів змінюють бізнес-ландшафт, підприємства повинні адаптуватися, щоб залишатися конкурентоспроможними. Тому нами були проаналізовані ключові рушійні сили та тенденції сучасного розвитку економіки, а також аналізується їхній вплив на організацію та управління підприємствами.

Глобалізація як рушійна сила сучасного економічного розвитку стала фундаментальною силою, що змінює економіку. Підприємства тепер працюють у

взаємопов'язаному світі, де зростає міжнародна торгівля, прямі іноземні інвестиції та глобальні ланцюги поставок. Ці зміни призвели до появи транснаціональних корпорацій, що сприяло розширенню масштабів діяльності та диверсифікації на нові ринки. Щоб розширюватися в цьому глобалізованому ландшафті, підприємства повинні впроваджувати стратегії, які враховують крос-культурні виклики, складне регуляторне середовище та інтенсивну конкуренцію.

Стрімкий розвиток технологій відіграв важливу роль у сучасному розвитку економіки. Поява Інтернету, штучного інтелекту, автоматизації та аналізу великих даних докорінно змінили роботу підприємств. Цифрова трансформація стала необхідною для оптимізації продуктивності, покращення процесів прийняття рішень та підвищення ефективності. Зараз підприємства покладаються на передові програмні системи, хмарні обчислення та аналітику на основі даних, щоб отримати конкурентну перевагу. Крім того, платформи електронної комерції сприяли появі нових бізнес-моделей, таких як стратегії прямого зв'язку зі споживачами та онлайн-маркетплейси, що революціонізували традиційні канали збуту.

У сучасній економіці мінливі споживчі запити змушують підприємства застосовувати клієнтоорієнтовані підходи. Споживачі тепер прагнуть персоналізованого досвіду, етичних та сталих практик, а також інноваційних продуктів/послуг. Підприємства повинні зосередитися на розумінні споживчих уподобань через дослідження ринку та використовувати гнучкі методології для швидкої адаптації. Це підкреслює потребу в ефективних системах управління взаємовідносинами з клієнтами та інтеграції зворотного зв'язку зі споживачами в процес розробки продукту.

Сучасний розвиток економіки спричинив кілька наслідків для організації та управління підприємствами. Традиційні ієрархічні структури поступилися місцем більш гнучким і децентралізованим структурам, які сприяють інноваціям, гнучкості та швидкому прийняттю рішень. Підприємства прийняли більш плоску організаційну ієрархію, сприяючи розвитку культури співпраці, міжфункціональних команд і розширенню прав і можливостей працівників. Крім того, впровадження технологій сприяло організації віддаленої роботи, що дозволило географічно розподіленим командам безперешкодно працювати разом.

Підприємства також стали свідками значних змін у філософії та практиці управління. Акцент змістився з традиційного командно-адміністративного управління на більш партисипативні та інклюзивні підходи. Лідери тепер зосереджуються на сприянні залученню працівників, створенні спільної місії та бачення, а також просуванні культури безперервного навчання та розвитку. Важливість ефективного управління змінами стала першорядною, оскільки організації прагнуть адаптуватися до економічного ландшафту, що швидко змінюється.

Отже, сучасний розвиток економіки спричинив трансформацію в організації та управлінні підприємствами. Глобалізація, технологічний прогрес і мінливі потреби клієнтів зумовили необхідність гнучких бізнес-моделей, цифрової

трансформації та клієнтоорієнтованих підходів. Підприємства повинні адаптувати свої структури, стратегії та філософію управління, щоб залишатися конкурентоспроможними у швидкозмінній та взаємопов'язаній світовій економіці. Успішна орієнтація в цих змінах дозволить організаціям процвітати в сучасному економічному ландшафті.

Література

1. Бабчинська О. І., Соколовська В. В. ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ. *Ефективна економіка*. 2017. 17 жовт. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5809> (дата звернення 28.11.2023).

2. Яровий І., Гальмакова Н., Михайлова О. ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. 17 черв. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/YArovij-I.M.-Galmakova-N.B.-Mihajlova-O.V..pdf> (дата звернення 28.11.2023).

УДК 339.138

Корж М.В., д.е.н., професор, професор кафедри світової економіки
Державного торговельно-економічного університету, м. Київ
Шкорин І.І., аспірант кафедри світової економіки
Державного торговельно-економічного університету, м. Київ

МАРКЕТИНГ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ В ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

Кризові та рецесійні явища у світогосподарській системі, загострення конкуренції, COVID-2019 значно ускладнили систему господарських відносин між окремими підприємницькими структурами та країнами, спричинили обмеження світової торгівлі. Все це вимагає зміни орієнтирів економічного розвитку світової торгівлі та трансформацію світового ринку логістичних послуг. В розвинутих країнах логістична система – це основа успішного функціонування суб'єктів господарювання, а формування ефективної логістичної мережі забезпечує підвищення результативності економічних процесів та зниження загальних витрат, що сприяє підвищенню ефективності підприємництва. Тому, в даний час ефективне функціонування світогосподарської системи та міжнародного підприємництва залежить від рівня інтернаціоналізації логістичних мереж та прискорення темпів формування міжнародної логістичної інфраструктури, як відкритої системи. Така логістична інфраструктура зазвичай набуває розвиток у двох організаційних формах, а саме інституціональній і неінституціональній. Перша вимагає наявності міжнародних угод між партнерами логістичних каналів

щодо засобів транспорту, розміщення складських баз та використання інформаційної мережі, тому ця форма має юридичне підґрунтя. Друга передбачає лише погодження часу доставки продукту, однак використання інфраструктури партнерами відбувається за власними критеріями, тому результативність реалізації цієї форми залежить від ефективності позиціонування в глобальних логістичних мережах та базується на використанні системного підходу.

Що стосується вітчизняної господарської системи, то в теперішній час вона переживає складний етап у своєму розвитку, який супроводжується інтеграцією України в світові глобалізаційні процеси, що ускладнюється військовими діями на території України та наслідками COVID-2019. Внутрішні та зовнішні кризові явища створюють для підприємництва умови невизначеності та нестабільності, що призводить до підвищення ризику участі в міжнародних бізнес-процесах та їх розвитку. В цих умовах одним з першочергових завдань є пошук шляхів виходу логістичної системи України з глибокої економічної кризи та впровадження її в глобальну логістичну мережу, що в свою чергу потребує принципово нових підходів до формування механізмів управління логістичними мережами.

Забезпечити ефективну участь у світовому ринку логістичних послуг можна через високоякісне використання інструментарію міжнародного маркетингу та врахування його відмінних характеристик, таких як складність ціноутворення та волатильність ринку, недостатність знань і труднощі в оцінюванні якості послуг клієнтами.

Саме тому міжнародний маркетинг логістичних мереж в глобальному економічному просторі є одним з ключових факторів розвитку економіки, післявоєнної відбудови України та формування загальної концепції прискорення процесу інтеграції України в логістичну систему ЄС.

Одним з основних напрямків інноваційного розвитку логістичних систем є використання сучасних технологій, таких як інтернет речей (InternetofThings – IoT), штучний інтелект (ArtificialIntelligence – AI) та блокчейн (Blockchain). Використання цих технологій може допомогти у покращенні ефективності логістичних систем, зменшенні витрат та підвищенні якості надання послуг.

Однією із ключових інновацій в технологіях міжнародного маркетингу є впровадження систем Lean Manufacturing, завдяки якій можливе ефективне планування та контроль логістичних ланцюгів, зменшення помилок та підвищення якості послуг.

Література

1. Циганкова Т. М. Сучасна парадигма міжнародного маркетингу : дис. ... д-ра екон. наук : 08.05.01. Київський національний економічний ун-т. К., 2004. 474 с.
2. Циганкова Т., Гордєєва Т. Розвиток концепції міжнародного маркетингу у цифровій економіці. Міжнародна економічна політика. 2023. № 1. С. 55–77.

3. Маркетинг. Навчальний посібник / Старостіна А. О., Кравченко В. А., Пригара О. Ю., Ярош-Дмитренко Л. О. / За заг. ред. проф. Старостіної А. О. Київ : «НВП «Інтерсервіс», 2018. 216 с.

4. Kramer R. International Marketing. Cincinnati: South-Western Publishing C.O., 1977.

5. Backhaus D., Buschken J., Voeth M. International Marketing. Stuttgart: Schaffer-Poeschel, 1996.

6. Сідельникова А. Як робити маркетинг під час війни. URL: <https://skvot.io/uk/blog/marketing-during-the-war> (дата звернення: 28.01.2023).

7. Aulakh Preet S., Rotabe Masaaki. An Assessment of Theoretical and Methodological Development in International Marketing: 1980–1990 / Journal of International Marketing, Vol. 1, № 2, 1993. P. 25–29.

8. Міжнародний маркетинг : підручник / за заг. ред. А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 448 с.

УДК 336.131

Клименко А.А., к.е.н., доцент, викладач ЦК суспільствознавчих, економічних дисциплін та права ВСП «Фаховий коледж бізнесу та харчових технологій ЗНУ», м. Запоріжжя

ЗАХОДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Сьогодні українська економіка зіткнулася з небаченим за всю свою історію шоком. Повномасштабне військове вторгнення російських загарбників завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави, що вимагає перегляду підходів до формування політики у сфері державного регулювання економіки та пошуку нових ефективних методів державного управління.

Аналіз останніх досліджень показав, що ключовими викликами для нинішньої економіки України є падіння виробництва, ріст числа безробітних, послаблення стійкості державних фінансів, загрози валютній стабільності.

Зміни умов функціонування економіки, зокрема посилення падіння ВВП, потребують корекції в параметрах макроекономічної політики, як фіскальної так і монетарної. Як відомо, левову частку видатків державного бюджету країна спрямовує на потреби оборони, а з соціальною підтримкою громадян та відновлення зруйнованої війною інфраструктури нам допомагають міжнародні партнери.

Валютна стабільність української економіки нині тримається на таких елементах як масштабна зовнішня допомога та валютні обмеження на виведення капіталу. Однак, скорочення виробництва та падіння його

конкурентоспроможності підриває фундаментальні основи стійкості національної валюти.

Тому країні потрібна потужна державна політика підтримки зайнятості, яка має включати проекти створення робочих місць в державному секторі, стимулювати приватний бізнес, розвивати та відновлювати його інфраструктуру. Пріоритет має віддаватися бізнесам, що працюють на обороноздатність країни. Нині спостерігається непродуктивне нарощування грошей у банківській системі - критична нестача ліквідності в державних фінансах та реальному секторі супроводжується її надлишком в банківській системі.

Розв'язання проблеми потребує перегляду концептуальної ролі монетарної політики, зміщення її акцентів до питань підтримки економічного зростання з використанням потенціалу банківської системи. Оскільки, не тільки війна у нас гальмує економіку, а й неоптимальна державна політика [1].

Шляхи економічної стійкості України під час військового стану:

1. Інструментами державної політики для відбудови повоєнної економіки має стати воєнна економіка та виробництво товарів подвійного призначення, а підтримка економічного зростання та фінансова стабільність – пріоритетами монетарної політики. Цінову стабільність варто забезпечувати більш адекватними засобами, які відповідають умовам воєнного періоду.

2. Посилення частки видатків на підтримку створення робочих місць з метою формування мультиплікативного ефекту в економіці і зниження ризиків критичного звуження податкової економічної бази в середньостроковій перспективі. Цьому має сприяти залучення коштів міжнародних фінансових організацій та країн-партнерів для цільових державних інвестицій у створення нових цілісних виробничих комплексів у пріоритетних видах діяльності, а також широкий інструментарій державної підтримки підприємств, важливих для економіки і безпеки в умовах війни (кредити, гранти, акціонерне фінансування, державні гарантії, страхова підтримка, державне замовлення, субсидії).

3. Доцільним було б змінити вид процентної політики, який стимулював би банки вкладати кошти у державні облігації, змінивши їх пасивне зберігання на депозитних сертифікатах НБУ.

4. Можливість актуалізації параметрів монетарного регулювання та цільових заходів її політики для розвитку кредитного каналу, саме в частині запуску інструментів цільового рефінансування банківських кредитів інвестиційного спрямування.

5. Посилення ролі державних банків для реалізації державних програм підтримки економіки, яка включає глибоко спеціалізовані державні комерційні банки, державні банки широкого профілю, державні банки розвитку, партнерські фінансові установи, регіональні фонди, страхові організації.

6. Держава має активно зайнятися питаннями інтегрованого розвитку територій, де розміщуються релоковані підприємства для усунення логістичних проблем та формування регіональних промислово-виробничих комплексів.

7. Розширення цільової державної підтримки підприємств, які виробляють продукцію імпортозаміщення або реалізують проекти локалізації виробництва в межах економічної території України [2].

Таким чином, слід констатувати, що повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в тому випадку, якщо заходи економічної політики держави реалізовуватимуться в напрямку чіткої та послідовної стратегії, яка буде спрямована на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Література

1. Данилишин Б. Як забезпечити економічне зростання в умовах війни. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/3/697664/> (дата звернення: 29.11.2023).

2. Радіонов Ю. Д. Напрями реформ і соціально-економічного розвитку України в період післявоєнного відновлення. *Управління економікою та її інституційне забезпечення*. 2023. Вип. 11. С. 3-26.

УДК 681.51: 65.011.56

Голомб В.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Поляков І.А., здобувач 1 курсу магістратури спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

КЛАСИФІКАЦІЯ КЛЮЧОВИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМНИЦТВО

Цифровізація змінює суспільство, впливаючи на всі сфери нашого життя, включаючи підприємництво. Процес впровадження цифрових технологій охоплює всі аспекти бізнесу. Ці технології дозволяють підприємствам збирати та аналізувати великі обсяги даних, вдосконалювати взаємодію з клієнтами, оптимізувати виробничі процеси, впроваджувати інновації та швидко адаптуватись до змін на ринку [1].

Цифровізація економіки має значний вплив на підприємництво і вимагає від підприємств адаптації до нових умов, впровадження цифрових стратегій та використання сучасних технологій для досягнення успіху [2]. У результаті дослідження, авторами було виділено основні фактори впливу цифровізації на підприємницьке середовище: технологічний прогрес, зміна споживачьких звичок, глобалізація, конкуренція, зміна бізнес-моделей, доступ до даних та аналітика,

забезпечення кібербезпеки, навички та перепідготовка працівників, взаємодія зі спільнотою.

Розширення цифрових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей, обробка даних, хмарні рішення та інші, відкриває перед підприємствами нові можливості для впровадження цифрових інструментів та розширення їх бізнесу. Ці технологічні інновації дозволяють підприємствам автоматизувати свої процеси, підвищувати ефективність та стимулювати інноваційний розвиток.

Інтегровані системи управління, такі як ERP-системи, CRM-системи, SCM-системи та HRM-системи, забезпечують підприємствам оптимізацію ресурсів, ефективне управління запасами, покращення процесів виробництва та зниження витрат. Ці системи також забезпечують точне прогнозування та планування, що забезпечує підприємствам гнучкість та конкурентоспроможність на ринку.

Використання аналітичних систем та бізнес-інтелекту, таких як Tableau, Microsoft Power BI, QlikView, Qlik Sense, IBM Cognos та SAP Analytics Cloud, дозволяє підприємствам отримати глибоке розуміння своїх процесів, виявити можливості для оптимізації та підвищення продуктивності, а також приймати обґрунтовані та стратегічні рішення на основі аналізу даних. Ці інструменти стають необхідними у сучасному підприємницькому середовищі, де належне управління інформацією є критично важливим для досягнення успіху.

Дослідження та аналіз факторів впливу цифровізації на підприємницьке середовище дозволяє запропонувати їх класифікацію.

За характером взаємодії з підприємством їх можна поділити на:

- внутрішні фактори. Ця група включає фактори, які пов'язані безпосередньо з самим підприємством і його внутрішніми процесами. Сюди можна віднести зміну бізнес-моделей, доступ до даних та аналітику, забезпечення кібербезпеки, навички та перепідготовку працівників. Ці фактори вимагають внутрішнього управління з боку підприємства.

- зовнішні фактори. Ця група включає фактори, які є результатом змін у зовнішньому середовищі. Сюди можна віднести технологічний прогрес, зміну споживацьких звичок, глобалізацію, конкуренцію та взаємодію зі спільнотою. Ці фактори є важливими з точки зору зовнішнього адаптування підприємства до змін у бізнес-середовищі.

За сферою впливу фактори можна групувати наступним чином:

- технологічні фактори. Ця група включає технологічний прогрес, доступ до даних та аналітику, забезпечення кібербезпеки. Ці фактори пов'язані з використанням цифрових інструментів та технологій для оптимізації бізнес-процесів, аналізу даних та забезпечення безпеки інформації.

- соціально-економічні фактори. Ця група включає зміну споживацьких звичок, глобалізацію, конкуренцію. Ці фактори відображають соціальні та економічні зміни, що виникають у зв'язку з цифровізацією, вплив споживачів, міжнародну конкуренцію та масштабність бізнесу.

- організаційні фактори. Ця група включає зміну бізнес-моделей, навички та перепідготовку працівників, взаємодію зі спільнотою. Ці фактори відображають організаційні аспекти, пов'язані з пристосуванням підприємств до цифрових технологій, розвитком компетенцій працівників та взаємодією зі спільнотою споживачів.

Дослідження показало, що цифровізація економіки має значний вплив на підприємництво, змінюючи бізнес-середовище та відкриваючи нові можливості для підприємців. Аналіз ключових факторів, що впливають на підприємництво в процесі цифровізації економіки, дозволяє краще розуміти ці зміни і їх наслідки для бізнесу. У результаті дослідження було запропоновано класифікувати досліджені фактори двома ознаками: за характером взаємодії з підприємством (внутрішні та зовнішні) та сферою впливу (технологічні, соціально-економічні та організаційні).

Література

1. Бужимська К. О. Желіховська М. В. Сучасні тенденції та моделі розвитку підприємництва в умовах цифрової економіки. *Підприємництво і торгівля*. 2021. № 28. С. 15-19.

2. Церковна А. В., Карелова К. С. Вплив цифровізації на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Вип. 2 (45). Том 19. С. 328-339.

УДК 338.22:004.4

Голомб В.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Сластьон В.О., аспірант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНСТРУМЕНТІВ БІЗНЕС АНАЛІТИКИ

Бізнес-аналітика стає необхідною для сучасних підприємств, надаючи засоби для систематизації та аналізу великого обсягу даних з метою прийняття обґрунтованих та стратегічних управлінських рішень, тому вивчення особливостей використання інструментів бізнес-аналітики в управлінському процесі та аналіз їх впливу на ефективність бізнес-процесів підприємства і зумовило напрям нашого дослідження.

Бізнес-аналіз є набором інструментів, що дозволяють отримувати та систематизувати інформацію, необхідну в роботі компанії на всіх рівнях, а також встановлювати логічні зв'язки між усіма зацікавленими сторонами, регламентами та оперативною діяльністю. Базою бізнес-аналізу є штучний інтелект, на основі

якої будуються рішення бізнес-аналітики та знаходять своє вираження в інструментах бізнес-аналітики. Основні інструменти бізнес-аналітики представлені електронними таблицями, OLAP-кубами та BI-системами. Останні є найефективнішими і потужнішими, мають найбільший функціонал, і при цьому є найдорожчими. Проте в силу своєї функціональності та універсальності для вирішення зазначених завдань саме ці системи є найбільш затребувані як інструмент бізнес-аналітики, що застосовує великий бізнес [1].

У багатьох компаній виникає проблема фрагментарності звітності через використання різноманітних облікових систем, таких як ERP, CRM, WMS та інші, що призводить до того, що працівники різних відділів працюють у різних інформаційних середовищах. Впровадження бізнес-аналітики стає необхідним для забезпечення єдності інформаційних потоків [2]. Це допомагає вирішити стратегічну задачу підприємства – дати працівникам можливість приймати обґрунтовані та своєчасні рішення на основі повної та узгодженої інформації.

Впровадження бізнес-аналітики дає можливість використовувати єдину методологію розрахунків ключових показників діяльності підприємства. Це сприяє надійності результатів, що використовуються в управлінському процесі, а також ефективному взаєморозумінню та спільному управлінському рішенню. Завдяки такій інтеграції, сучасна бізнес-аналітика повинна відповідати наступним бізнес-критеріям:

1. Інтеграція джерел даних та гнучкість. Можливість об'єднувати дані з різних джерел для створення повного образу діяльності. Здатність пристосовуватися до змін у обсягах даних та розширюватися відповідно до потреб підприємства.

2. Швидкість. Здатність аналізувати великі обсяги даних в реальному часі.

3. Візуалізація та зрозумілість. Надання інформації в легко зрозумілій та візуальній формі для полегшення аналізу та прийняття рішень.

4. Прогнозування та передбачення. Здатність використовувати аналітичні моделі для прогнозування та передбачення тенденцій.

5. Забезпечення безпеки даних. Високий рівень захисту для забезпечення конфіденційності та цілісності даних.

6. Мобільність. Забезпечення доступу до аналітичних інструментів через мобільні пристрої для зручності управлінців.

7. Легкість використання. Інтуїтивний інтерфейс, що дозволяє без глибоких знань аналітики ефективно користуватися системою.

8. Підтримка прийняття рішень. Надання конкретних рекомендацій та аналітичних висновків для полегшення процесу прийняття рішень.

9. Швидкість впровадження та вартість. Оскільки вартість проекту корелює із термінами впровадження, це робить бізнес-аналітику досить доступною для компаній різного розміру та фінансової спроможності.

BI-рішення мають весь потенціал, щоб стати важливим інструментом для прийняття рішень і розробки стратегії. Отримана інформація може бути використана для вирішення наступних завдань: вимірювання результатів

маркетингових кампаній; забезпечення прозорості грошових потоків, валового прибутку та операційних витрат; збір відомостей про співробітників та перспективи для оптимізації hr-процесів та підбору персоналу; відстеження тенденцій у сфері постачання запасних частин/матеріалів та ефективності роботи постачальників; прогнозування доходів та операцій; оптимізація штатної чисельності контакт-центрів та пунктів ремонту; отримання уявлення про цілісну діяльність підприємства; визначення нових можливостей та моделей отримання доходу.

Таким чином, бізнес-аналітика стає визначальним інструментом для підприємств, спрямованим на забезпечення єдності інформаційного середовища та покращення управлінських рішень; відкриває нові можливості для стратегічного розвитку підприємства, змінює спосіб взаємодії компанії з даними, роблячи їх більш адаптивними та конкурентоспроможними.

Література

1. Пуцентейло П., Довбуш А., Бінчаровська Т., Гомотюк В. Сучасні технології бізнес-аналітики як інструмент для підвищення бізнес-комунікацій компанії. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 1-2. С. 29-40. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2022.01-02.029>.
2. Пономаренко І. В. Бізнес-аналітика як ефективний інструмент обробки даних. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2020. № 23. С. 64-70.

УДК 332.72

Прус Ю.О., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Ринок землі, включаючи головним чином, продаж та оренду землі, відіграє важливу роль у досягненні ефективного і стійкого управління землею та сільськогосподарським розвитком. Особливо це важливо для суспільств, де такі ринки недосконалі та знаходяться на стадії становлення, що характерно для України. Ринок землі впливає на різні типи інвестицій у землю та практики управління, урожайність і якість землі, адже ефективний ринок землі є основою спроможності банків та інших фінансових організацій позичати гроші, а землекористувачів – їх інвестувати.

Проблемам формування та функціонування ринку купівлі та оренди землі в Україні присвячено праці Данкевича В.Є., Кошеля А.О., Мартина А.Г., Пруса Ю.О., Шарія Г.І. та інших. На сьогодні стан та пріоритети розвитку ринку земель

сільськогосподарського призначення залишаються у центрі уваги науковців і практиків. Головні причини – необхідність постійного моніторингу стану земельних відносин, їх впливу на розвиток і результативність агробізнесу та сільських територій, а також наявність негативів, пов'язаних з російською агресією, що відображається на обсягах виробництва, рівні цін на сільськогосподарську продукцію, якості ґрунтів, інвестиційних можливостях тощо. Все це вимагає осмислення, аналізу та розробки оптимальних шляхів розвитку земельних відносин в аграрній сфері України.

Ряд положень законодавчих актів, прийнятих в 2021 році з метою завершення земельної реформи, розпочатої Україною ще 30 років тому, вступають в силу через певний період. Так, з 01.01.2024 року власники земельних ділянок для товарного сільськогосподарського виробництва зможуть їх відчужувати юридичним особам шляхом продажу, обміну та укладання договору ренти. Максимальна площа, яка може бути у власності юридичної особи (крім банків) – 10 тис. га.

Водночас, з 01.01.2024 року загальна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності громадянина України також не може перевищувати 10 тис. га. Для фізичної особи при підрахунку загальної площі будуть враховуватися і ділянки, що належать їй особисто, і площа ділянки, яка визначається як частка в корпоративних правах юридичної особи, яка має у власності земельну ділянку. Законодавчо передбачений також контроль за походженням коштів у покупця.

Але внаслідок війни агропідприємства другий рік поспіль працюють зі збитками, на що впливають заблоковані порти, логістичні проблеми та низькі ціни на продукцію. Агресор й надалі атакує склади аграрних підприємств, знищує зернові елеватори і порти. Це викликає занепокоєння у представників малого та середнього аграрного бізнесу, які не мають коштів на купівлю землі та не можуть залучити на це кредити, а отже будуть відрізані від можливості придбати землю.

Всеукраїнська аграрна рада наголошує, що збільшення ліміту купівлі зі 100 га до 10 тис. га призведе до скупівлі землі за безцінь олігархами та корупціонерами, тому закликає залишити до закінчення війни та ще на два роки після перемоги чинний ліміт на купівлю у 100 гектарів землі в «одні руки» як для юридичних, так і для фізичних осіб.

Звісно, існує певна небезпека нестачі коштів на купівлю земельних ділянок, особливо для малих господарств, які, навіть маючи, як орендарі, право першочергової купівлі, не зможуть ним скористатися. Проте з 01.07.2021 року при можливостях власникам аграрних підприємств як фізичним особам купляти по 100 га на жовтень 2023 року було придбано 396 тис. га, що становить близько 1,5 % від загальної площі земельних «паїв». Київська школа економіки наводить дані про середньозважену вартість 1 га сільськогосподарських угідь – 35,9 тис. грн/га. За іншими даними, з початку 2023 року доля транзакцій із зареєстрованою ціною становила лише 18,8 %, що менше, ніж в 2021 році, на 36,2 пункти.

При цьому у 60% випадків, коли ціна ділянки була зазначена, вона знаходилась на мінімально можливому рівні, тобто на рівні нормативної грошової оцінки – в середньому 27,5 тис. грн/га. Очевидно, середня ціна 1 га сільськогосподарських угідь є не досить надійною. Проте ми можемо отримати уявлення про величину необхідних коштів на купівлю масиву орендованих земель. При площі 500 га на одне підприємство вона становитиме 14-18 млн. грн, що становить не більше двох річних середніх прибутків, які отримували аграрії до 2022 року.

Для більш надійної оцінки ринку землі необхідно, щоб запрацювала Система публічного моніторингу земельних відносин, порядок здійснення якого затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2023 року № 474.

Література

1. Кошиль А.О. Формування системи масової оцінки земель в Україні : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.06. Київ, 2012. 494 с.
2. Мартин А.Г. Регулювання ринку земель в Україні : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.06. Київ, 2013. 403 с.
3. Прус Ю.О. Оренда землі та напрямки її розвитку в сільськогосподарських підприємствах : дис. ... к-та екон. наук : 08.00.04. Харків, 2012. 292 с.
4. Шарий Г.І. О. Інституційне забезпечення розвитку земельних відносин в аграрному секторі України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.06. Львів, 2017. 400 с.

УДК 504.064

Ткаченко Є.Ю., к.е.н., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Зінченко В.В., аспірант 3 року навчання спеціальності 073 «Менеджмент»
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ЕКОЛОГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах господарювання, охорона навколишнього середовища є проблемою, до якої прикута увага суспільства. Актуальність проблеми збільшується поряд із зростанням світових обсягів виробництва та накопиченням виробничих відходів у природному середовищі. Сьогодні вирішення цієї проблеми забезпечується переважно використанням технічних та технологічних можливостей. Ці засоби можуть забезпечити певне поліпшення стану навколишнього середовища, та зменшити негативний вплив на природне середовище окремих підприємств. Але їх недостатньо для вирішення проблеми забруднення в цілому по регіону чи країні.

Проблема охорони навколишнього середовища в цілому може бути вирішена тільки за умови забезпечення комплексного підходу до управління всією сукупністю економічних та екологічних процесів.

Дослідженню проблеми формування екологічного управління підприємством присвячено роботи таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Т.П. Галушкіна, І.В. Замула, Є.В. Ільчева, М.І. Іщенко, Т.А. Керсанова, Л.М. Пелиньо, В.І. Прокопенко, М.І. Просандєєва, Я.Я. Сердюк та ін.

Концепція еколого-економічного управління повинна базуватися на синергетичному ефекті взаємодії екологічних та економічних факторів задля підвищення результативності діяльності підприємства. Це вимагає трансформації системи екологічного управління, заснованої на екстенсивній основі, що гальмує впровадження інноваційних процесів на засадах дієвого організаційно-економічного механізму, стимулюючого розвиток підприємств на основі зниження навантаження на навколишнє середовище [1].

У сфері матеріального виробництва екологічні інтереси по відношенню до економічних інтересів фактично є супутніми, другорядними. Тому екологічне управління, покликане врівноважити ці інтереси, або змінити пріоритети управління.

Екологічне управління – це система управління діяльністю підприємства (організації) в тих чи інших її формах, напрямках, сторонах, які прямо чи опосередковано стосуються взаємовідносин підприємства з навколишнім природним середовищем. Екологічне управління – це тип управління, принципово орієнтований на формування та розвиток екологічного виробництва й екологічної культури життєдіяльності людини. Це тип управління, побудований на соціально-економічному й соціально-психологічному мотивуванні гармонії взаємин людини із природою.

Екологічне управління пов'язане з постановкою завдань, включаючи обмеження та рамкові умови їх реалізації [2, с. 41].

Обов'язковою умовою процесу екологічного управління є наявність суб'єкта, під яким розуміють апарат управління, техніку управління та організаційну структуру управління.

Об'єктом управління є процеси забезпечення екологічної ефективності діяльності підприємства.

З урахуванням розв'язуваних завдань, предметом екологічного управління підприємством є: економічний механізм природокористування, організаційна структура, екологічний маркетинг, персонал, екологічно значуща інформація, екологічна та корпоративна культура, поведінкові мотиви, взаємодія із зовнішнім середовищем та громадськістю, а також інші складові частини системи управління.

Принципи екологічного управління повинні інтегрувати у собі принципи управління та принципи природокористування, висловлюючи нову якість та зміст управлінського процесу, обумовленого необхідністю поєднання поточних та

довгострокових цілей соціально-економічного розвитку. Ефективне екологічне управління можливо за умови реалізації наступних специфічних принципів:

– принципу стратегічного рішення, який забезпечує перевагу довгострокових цілей над поточними та обумовлює необхідність обов'язкового підпорядкування економічних процесів екологічним задачам сталого розвитку;

– принципу «бумерангу», який обумовлює необхідність обліку законів та правил екології, обов'язкового дотримання екологічних обмежень у розвитку суспільства. Інакше можуть виникнути проблеми, як екологічного, так й соціально- економічного характеру;

– принципу паритету екологічних та економічних інтересів, що свідчить про рівнозначність та рівноцінність екологічних та економічних результатів господарської діяльності підприємства.

Особливої уваги в системі екологічного управління потребує система критеріїв ефективності. Фінансові показники, які характеризують діяльності підприємства та ефективність системи управління, складно відокремити від показників (критеріїв) екологічності. Тому доцільно забезпечити формування системи екологічних показників, які зможуть характеризувати господарську діяльність підприємства, протягом довгострокового періоду часу.

Література

1. Швиданенко Г. О. Розвиток підприємства на еколого-економічних засадах: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 184 с.

2. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посіб. Львів : Інтелект + ; Інтелектзахід, 2007. 384 с.

УДК 338.24 : 339.137.2 : 631.11 : 338.432

Макаренко П.М., д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Полтавського державного аграрного університету, м. Полтава.

Пілявський В.І. д.е.н., доцент кафедри маркетингу Міжнародного університету бізнесу і права, м. Миколаїв.

УМОВИ І ЧИННИКИ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВ

Середовище ринкової конкуренції (надалі – конкурентне середовище) пов'язується з екзогенними і ендогенними умовами і чинниками його формування, які впливають на конкуренцію між підприємствами; тобто «їх суперництво, боротьбу за вигідніші умови застосування капіталу, виробництва, купівлі й продажу товару» [1, с. 357].

Потенціал підприємства постійно взаємодіє з елементами зовнішнього середовища в якому функціонує. Це середовище під впливом ринкової конкуренції

постійно змінюється. А тому кожному з них доводиться постійно враховувати ті зміни які проявляються у застосуванні певних методів управління конкурентоспроможністю яка тісно пов'язана з характеристикою конкурентного середовища підприємства.

Дослідники з різних позицій підходять до формування сутності «конкурентне середовище» яке створюється сукупністю активно-діючих суб'єктів і чинників [2, с. 168]; формуванням певних умов діяльності [3, с. 210]; сукупністю умов і чинників, які визначають і впливають на розвиток конкуренції [4]; сукупністю умов в яких діють суб'єкти господарювання [5; 6]; інституційними умовами координації діяльності суб'єктів ринків [7]; суперництвом між суб'єктами ринкового господарства за найбільш вигідні умови виробництва і реалізації (купівлі, продажу) товарів [8, с. 294]; взаємодією п'яти сил: загрози вторгнення на ринок нових конкурентів, інтенсивності конкуренції; загрози появи продуктів заміників, сили торгової позиції покупців, сили торгової позиції постачальників» [9, с. 86].

Л.В. Михальчук; І.В. Батуріна відслідковуючи в публікаціях спільні риси поняття «конкурентне середовище» зазначають, що на його формування впливають тільки «зовнішні чинники, які створюють мультиплікаційний ефект внутрішніх змін всередині цього середовища» [10, с. 153].

Між тим Т.В. Футало і К.А. Львівська аналізуючи чинники конкурентного середовища підприємства поділяють їх на дві зони взаємодії: макросередовища та мікросередовища [11].

Ряд дослідників дефініцію «конкурентне середовище» розглядають з позиції комплексного підходу визначаючи її як систему відносин значної кількості суб'єктів ринку за певного зовнішнього впливу що характеризується конкретним комплексом дій та часовим періодом [12; 13].

Конкурентне середовище – це результат і умови взаємодії великої кількості суб'єктів ринку, що визначає відповідний рівень економічного суперництва і можливість впливу окремих економічних агентів на загально ринкову ситуацію. Важливим є те, що конкурентне середовище утворюється не лише і не стільки власне суб'єктами ринку, взаємодія яких викликає суперництво, але в першу чергу – відносинами між ними.

Проведений аналіз сутнісної характеристики конкурентного середовища дає підстави підтримати думку І.Ю. Мелушової, О.В. Прокопової, К.О. Твердохліб, що зазначене поняття «ґрунтується на системі відносин між окремими суб'єктами ринку й має набір ключових елементів і відмінних характеристик у визначений момент часу та базується на поняттях конкуренції і складових його внутрішнього і зовнішнього оточення» [14; с. 384].

Часто конкурентне середовище підприємства ототожнюється з його маркетинговим середовищем, яке включає сукупність суб'єктів і факторів ринку, що впливають на відносини між виробником (продавцем) і споживачем продукції. Незважаючи на те, що конкурентні відносини мають свою специфіку, але включають також ряд маркетингових характеристик. Зокрема це стосується обсягу

продаж, ціни, умов реалізації, тощо. Особливості конкурентного оточення визначаються ступенем розвитку ринку і складністю роботи на ньому. Через призму взаємовідносин між підприємствами досить часто проявляються зміни які відбуваються на ринку, тому що саме конкурентне суперництво є основною рушійною силою ринкових процесів.

Суперництво (боротьба) підприємств за споживача на даному ринку створює між ними середовище яке визначається типом конкуренції: досконалої (чистої), монополістичної, олігополістичної та чистої монополії (табл. 1.).

Таблиця 1 – Характеристика типів конкурентного середовища підприємств за моделями конкуренції

Моделі конкуренції	Характеристика моделі
1	2
Досконала (чиста) конкуренція	<p>Різниця в цінах – єдина причина за якої покупець може надати перевагу певному продавцю за ідентичної продукції.</p> <p>Рішення будь-якого підприємства знизити або підвищити обсяг виробництва впливає помітно на ціну товару.</p> <p>Всі види ресурсів повністю мобільні і легко переміщуються з одного виду діяльності на інший.</p> <p>Характеризується станом досконалого знання і рішення приймаються в умовах визначеності функцій доходів і витрат, цін на ресурси і різних технологій використаних для виробництва, цін всіх підприємств.</p>
Монополістична конкуренція	<p>Передбачає створювати умови для реалізації ефекту економії від збільшення масштабів виробництва за рахунок технологічного прориву, підвищення ступеню стандартизації потреб ринку за рахунок створення нової продукції, придбання дрібних підприємств для досягнення критичної маси, використання системи привілеїв і торгівлі фірмовими товарами. Для ведення цінової гри і заняття кращої позиції на ринку здійснюється виключення зайвих витрат.</p> <p>Спеціалізація на виробництві окремих типів товару із всього широкого асортименту різних виробів та спеціалізація на індивідуальних замовленнях покупців. Активні дії для реалізації мети швидкого захоплення частини всього ринку на локальному і місцевому рівні.</p>
Олігополістична конкуренція	<p>Агресивна реакція на зміни цін. Зміна цін негайно має бути вирівняна таким чином, щоб перешкодити конкуренту, який знижує ціну, захопити додаткову частину ринку.</p> <p>Організація таємних альянсів за умов невеликої різниці у витратах олігополістів, не реагування на цінову реакцію з боку підприємств що не приймають участь в таємній змові, не суттєві витрати для того щоб нові конкуренти не збільшували ринкову пропозицію, в межах дії антимонопольного законодавства.</p> <p>Лідерство в цінах, тобто координація олігополістом своєї цінової політики не вступаючи в таємні альянси.</p>

Продовження таблиці 1

1	2
	Підвищення ціни відбувається лише при суттєвих змінах витрат виробництва по всій сфері внаслідок підвищення цін на сировину, електроенергію, зростання зарплати, податків тощо. Активна нецінова конкуренція за рахунок широкомасштабної реклами і просування продукту на ринку що дозволяє уникати «цінової війни».
Чиста монопольна конкуренція	Монополіст за збереження свого привілейованого становища на ринку: а) підвищує вхідні бар'єри в агропродовольчу сферу щоб вони були для інших товаровиробників нездоланими та заблокованими, наприклад, юридичними нормами. б) протидіє нововведенням інших підприємств які можуть дестабілізувати його позицію на ринку. Це примушує його постійно аналізувати можливості якісного вдосконалення продукції, запровадження нових технологій, зниження цін та застосування таких заходів. в) протидіє товарам замінникам та захищає унікальність власної продукції і виключне право на її виробництво.

Для визначення особливостей конкурентного середовища необхідно співставити характеристики кожної із чотирьох моделей конкуренції з основними параметрами ринку на якому діє підприємство. Як зазначає Г.А. Азоев, що додатковими критеріями для визначення моделі конкуренції, яка реалізується на ринку можуть бути пріоритети маркетингової політики підприємства.

Хід ринкових перетворень вимагає від підприємств цілеспрямованого використання реальних можливостей конкуренції. Однак, пов'язані з нею проблеми залишаються і, мабуть завжди будуть складними і далеко не завжди теоретично прозорими.

Конкуренція є важливим елементом ринкового механізму та має на увазі конкуренцію виробників, їхнє суперництво за споживача. Без неї ринковий механізм не зможе регулювати обсяг і структуру пропонованих товарів та стимулювати виробництво, забезпечити пріоритети покупця. За умов командно-адміністративної системи господарювання також діяла конкуренція, але то була конкуренція між споживачами, боротьба між ними за дефіцит. Результатом тієї боротьби був диктат виробника над споживачем. Такі зловживання обмежує ринкова конкуренція. Найважливішою передумовою її існування стає розподіл економічної влади, при якій продавець або покупець не може зайняти позицію повного монополіста.

Результат – широкі можливості вибору, що обмежують потенційну шкоду. Більше того дотримання правил «чистої гри» не достатнє при розвиненій конкуренції, оскільки навіть з двох відмінних продуктів споживач прагне вибрати кращий, що і примушує на підприємствах постійно впроваджувати інновації в економічній, соціальній та екологічній сферах діяльності.

Конкурентне середовище підприємства, галузі чи сфери виробництва включає ряд чинників які його формують (рис. 1.)

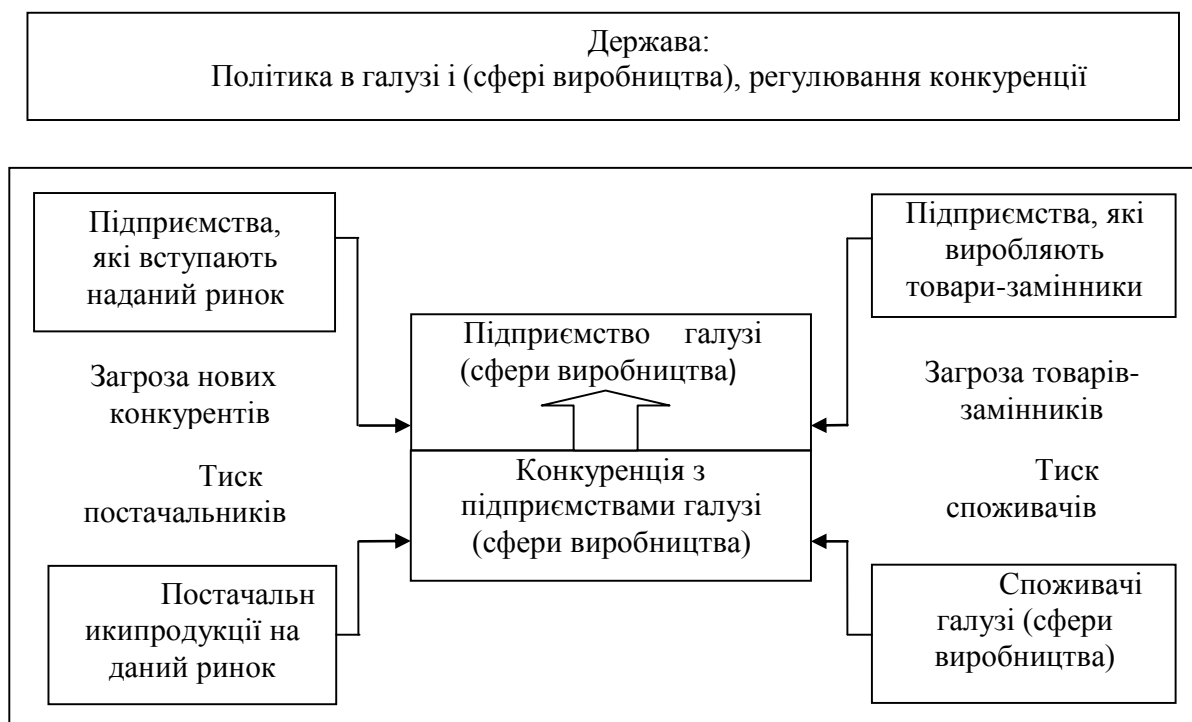

Рисунок 1 – Основні чинники формування конкурентного середовища підприємства

Джерело: узагальнено на основі [15].

Зокрема роль держави полягає в регулюванні конкуренції через антимонопольну політику, яка визначає засоби і методи контролю і обмеження існуючих природних і державних монополій, контролює злиття і поглинання підприємств, здійснює систему заохочення створення і функціонування конкуруючих виробництв та підприємств, квотує і ліцензує певні види діяльності, спрощує умови організації бізнесу в галузі чи сфері виробництва та інше. Держава стимулює конкуренцію шляхом регулювання обсягів та умов надання кредитів, депозитних ставок, системи оподаткування, динаміки і розмірів доходів суб'єктів ринку; ліцензує, квотує, змінює меншу політику для експорту та імпорту продовольчої продукції; стандартизує продукцію, технології, умови безпеки і екологічності виробництва; здійснює заходи з охорони навколишнього середовища, патентно-ліцензійну політику; законодавчо закріплює виключні права на відкриття, винаходи, ноу-хау, тощо. Важливо зазначити і такі функції держави щодо конкурентного середовища як соціальний захист споживачів за допомогою законодавчо закріплених їх прав, а також регулювання цін на сировину, матеріали, енергію, воду, землю в тому числі

сільськогосподарського використання.

Важливим чинником конкурентного середовища є підприємства, які вступають на ринок і які загострюють конкурентну боротьбу. Поява нових конкурентів приводить до перерозподілу і зменшення часток ринку, які раніше належали вже функціонуючим підприємствам. Це тягне за собою загострення конкуренції і, як наслідок – зменшення цін і зниження рентабельності. Реальність такої загрози залежить від рівня «вхідного бар'єру» для створення нового виробництва тобто сукупності його економічних, технічних і організаційних умов функціонування. Відносно формування потенціалу нового підприємства що це стосується: високої захищеності сучасних технологій патентами, ліцензіями; утруднений доступ до використовуваної сировини; недостатність трудового потенціалу з високими професійними навичками і кваліфікацією, які необхідні для виробництва продукції.

В конкурентному середовищі вплив на підприємства здійснюють споживачі продукції. Сила впливу різних груп споживачів на інтенсивність конкуренції може бути значною при наявності наступних умов: споживачі купують більшу частину продукції підприємства і чинять тиск на нього під загрозою зменшення обсягів закупок; купована продукція складає значну частину бюджету споживача, що робить його більш цікавим до зміни цін і якості продукції; висока ступінь стандартизації продукції усуває перешкоди для переключення споживача на іншого виробника; споживачі із невеликими доходами і малими закупівлями формують високу чутливість до зміни цін, підвищують еластичність попиту і обмежують виробників у підвищенні цін; висока ступінь вертикальної інтеграції у споживача; споживач має розлогу інформацію про продукцію яка виробляється у агропродовольчій сфері що дозволяє робити більш широкий її вибір і загострює конкуренцію; висока ступінь організації споживачів [15].

Постачальники сировини, матеріалів, комплектуючих виробів впливають на конкурентну боротьбу підприємств в основному за допомогою ціни і якості продукції та послуг. Тобто постачальники формуючи ресурсний потенціал виробництва і його вартість відіграють важливу роль у ціні кінцевого виробу та одержанні прибутків в тому числі для відновлення потенціалу підприємства.

Таким чином, конкуренція в середовищі функціонування підприємств спонукає їх як суб'єктів ринку постійно формувати виняткові чинники та ресурсні і функціональні властивості внутрішнього і зовнішнього середовища що вигідно відрізняють їх один від одного, які цілеспрямовано впливають на споживачів та роблять продукцію виробника унікальною. Мова іде за формування конкурентних переваг потенціалу одних підприємств які в результаті конкурентної боротьби на ринку протистоять загрозам інших та здійснюють радикальні зміни в діяльності на засадах науково-технічного прогресу й інноваційного розвитку.

Література

1. Мельник Л.Ю., Макаренко П.М., Кириленко І.Г. Економічна теорія на

межі тисячоліть. Навчальний посібник. Київ: УАЕ УААН, 2003. 748 с.

2. Хвостенко О.А. Концептуальні засади класифікації середовища підприємства. Актуальні проблеми економіки, 2009. № 5. С. 166-173.

3. Ніколенко С.С., Кириченко Л. М. Оцінка конкурентного середовища торговельного підприємства. Економічний простір : зб. наук. пр. Дніпропетровськ: ПДАБА. 2012. № 60. С. 207-219.

4. Лазебна І. Формування конкурентного середовища у роздрібній торгівлі. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету, 2011. № 2. С. 26-37.

5. Ленгинович С. Г. Конкурентная среда: методы исследования. Экономическая наука и практика матер. III между- нар. науч. конф. Чита. Изд-во «Молодой ученый», 2014. С. 88-91.

6. Білоусько Т. Ю. Аналіз конкурентного середовища аграрних підприємств. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Мелітополь, 2013. Вип. 2 (6). С. 50-57.

7. Усик Н.Н. Формирование конкурентной среды и конкурентная політика. Теоретическая экономика, 2012. № 4. С. 33-42.

8. Шморгун Л.Г. Менеджмент організацій : навч. посібник. Київ: Знання. 2010. 452 с.

9. Портер М. Стратегія конкуренції. Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. Київ: Основи, 1998. 390 с.

10. Михальчук Л.В., Батурина І.В. Конкурентне середовище підприємства в сучасних умовах. Вісник Житомирського державного технічного університету. Серія Економічні науки. №3(69). Житомир. ЖДТУ. 2014. С. 152-156.

11. Футало Т.В., Львівська К.А. Чинники і умови формування конкретного середовища підприємства роздрібної торгівлі. Науковий вісник ПЛТУ України, 2009. Вип. 19.1 С.232-237.

12. Андросова Т. В., Власова Н. О., Михайлова Н. В., Круглова О. А. Оцінка конкурентоспроможності підприємств ресторанного господарства: монографія. Харків: ХДУХТ, 2010. 144 с.

13. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. С. М. Клименко, Т. В. Омеляненко, Д. О. Барабась та ін. Київ: КНЕУ. 2008. 520 с.

14. Мелушова І.Ю., Прокопова О.В., Твердохліб К.О. Конкурентне середовище підприємств: сутність та види. Бізнес інформ. Економіка, №11. 2016. С. 379-385.

15. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації). Навчальний посібник. за ред. І. Ю. Сіваченка. Київ: ЦУЛ, 2003. 186с.

Сілін А.І., аспірант 2 курсу спеціальності 073 «Менеджмент»
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя
Стратілат І. М., аспірант 2 курсу спеціальності 073 «Менеджмент»
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ І ЗАХОДИ ВІДНОВЛЕННЯ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Гірничо-металургійна галузь десятиліттями була одним із основних наповнювачів бюджету України. У довоєнні роки гірничо-металургійний комплекс (далі – ГМК) забезпечував та формував:

- більше 10% ВВП країни;
- 33% експорту з України (на 22,2 млрд доларів у 2021 році);
- 3,5 млрд доларів податків в бюджет України у 2021 році;
- 38% завантаження державної «Укрзалізниці» і 37,4% морських портів;
- 38% ВВП регіонів, де розташовані металургійні та гірничі підприємства.

Гірничо-металургійний комплекс України постраждав від війни значно сильніше, ніж інші галузі економіки[1].

В липні 2022 року сукупне виробництво гірничо-збагачувальних комбінатів скоротилося на 75% від середньомісячного довоєнного виробництва, зокрема видобуток руди зупинений на Інгулецькому та Південному ГЗК, з серпня призупинив роботу ГЗК АрселорМіталл Кривий Ріг. В той же час виробництво металургійних комбінатів скоротилося на 84% від довоєнного рівня. Слід також зазначити, що підприємства «Азовсталь» та ММКІ у захопленому рашистами Маріуполі забезпечували близько 40% виробництва металопродукції [2].

Перелік проблем ГМК України в умовах війни:

- проблеми з вивезенням металургійної продукції на експорт, блокування морських портів (як руди, так і готової продукції);
- скорочення постачання металобрухту на українські металургійні підприємства;
- високі тарифи на вантажні перевезення АТ «Укрзалізниця»;
- нестача оборотних коштів;
- зниження світових цін на сталь та залізну руду [3].

Це втрати податків, роботи для людей, експортно-валютних надходжень, долі вкладу до ВВП країни

Заходи для виходу ГМК з кризи:

- поліпшення логістики для продукції гірничо-металургійного комплексу, у т.ч. збільшення експорту металургійної продукції залізницею, у т.ч. пришвидшення митного оформлення українського експорту;
- подовження строків доступу українських підприємців на пільгових умовах до зарубіжних ринків, надання українським металургам нових преференцій на західних ринках;
- на державному рівні опрацювати питання щодо введення податкових пільг (звільнення від оподаткування митом та податком на додану вартість імпорту нового устаткування (обладнання), що ввозиться учасниками індустріального парку (далі – ІП) для власного використання з метою здійснення діяльності у сферах переробної промисловості або науково-дослідної діяльності на території (в межах) ІП; звільнення від податку на прибуток протягом 10 років учасників ІП за умови виконання низки встановлених законом умов; надання права органам місцевого самоврядування встановлювати пільгові ставки податку на нерухомість і плати за землю) [3];
- послідовне впровадження тарифної політики для ГМК;
- розробка стратегії, яка би включала план заходів, щодо виходу металургійної галузі з кризи з урахуванням пропозицій з цього питання асоціацій підприємців галузі. Для підготовки такої стратегії важливий діалог уряду і металургійних компаній у розв’язанні питань взаємодії ГМК з іншими галузями (формуючими попит на металопродукцію). На цій основі можливо налагодити внутрішньогалузеву взаємодію в металургії, нормалізувати поточне функціонування підприємств і розв’язання відтворювальних проблем у ГМК.

Література

1. О. Каленков. Порятунком ГМК під час війни. Або як зберегти 175 млрд грн ВВП України. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/851227.html> (дата звернення 24.11.2023).
2. О. Каленков Подолання кризи у гірничо-металургійному секторі дасть країні 174 млрд грн ВВП – експерт. URL: https://interfax.com.ua/news/blog/851227.html?fbclid=IwAR0SB_Ibx9pnqizSmXEg5ksiV_txc3Uxo9SVwt64e_rfnqJWz87ZoTdsNV20 (дата звернення 24.11.2023).
3. О. Собкевич. Криза української металургії: основні чинники. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/kryza-ukrayinskoji-metalurhiyi-osnovni-chynnyky> (дата звернення 24.11.2023).

Колокольчикова І.В., д.е.н., професор, професор кафедри економіки і бізнесу
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ТА СУКУПНИХ ВТРАТ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ – ЗАПОРУКА РОЗРОБКИ ДІЄВИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ

Туризм є суспільно-господарським явищем. Він торкається усіх сфер діяльності людини – економічної, технологічної, соціальної, наукової та економічної. Завдяки багатим природним ресурсам, історичній та культурній спадщині туристичний бізнес в Україні має розвиватись швидко, позиціонуючи державу єдиним брендом. Лише динамічний розвиток усіх регіональних дестинацій дозволить Україні бути державою з сучасними європейськими цінностями та виглядати гідним представником туристичного бізнесу на міжнародній арені.

Вітчизняні та закордонні науковці, що займаються проблемами розвитку туристичної галузі знаходять ці дослідження міждисциплінарними. Вони стосуються психології, поведінки споживача, маркетингу, менеджменту, економіки. Багато досліджень вітчизняних науковців стосуються питань функціонування галузі. Так, проблематикою та перспективами розвитку туризму в підприємницькій площині, займаються В. Гаворецький, П. Гудзь, Н. Кушнір, В. Павлова, Д. Стеченко та інші. Закордонні вчені, такі як Л. Варейро, Й. Мендес, Г. Октадіана досліджують туризм як суспільне явище, його вплив на бізнес з точки зору економічних показників.

У зв'язку з останніми подіями з 2014 року (війна, пандемія) багато наукових праць присвячено визначенню стратегічних орієнтирів та сценаріїв розвитку галузі в умовах кризи. Такі науковці як Є. Богданов, О. Гулич, В. Демко, І. Мініч та інші займаються саме цими питаннями. Однак, з часом, в умовах повномасштабної війни, все більше постають питання вихідних показників, так званої «відправної точки» розрахунку показників діяльності туристичного бізнесу після війни. Тому, на нашу думку, питання моніторингу та оцінки втрат і пошкоджень туристичних об'єктів, а також виробничої та соціальної інфраструктури мають бути першочерговими у розробці будь-якої стратегії розвитку. Ці питання сьогодні найбільш актуальні.

Туризм відчув збитки від воєнних дій ще у 2014 році. Це були східні регіони та АР Крим. Відсутність можливості відвідати півострів були відчутні одразу ж. За статистичними даними лише за період 2014 по 2016р.р. зафіксовано зниження прибутків від міжнародного туризму на 30% [1]. Наступним випробуванням для туристичного бізнесу була пандемія COVID – 19. Але це не про руйнування, а про безпеку подорожей. Той період охарактеризовано як переорієнтування роботи

суб'єктів туристичного бізнесу з зовнішнього на внутрішній туризм, позиціонування України, як єдиної туристичної платформи для кожного пересічного громадянина. Відбувалися позитивні зрушення в розробці та освоєння додаткових дестинацій, початок швидкого поширення зеленого туризму та інших напрямів. А ось значний удар по бізнесу було задано з початку повномасштабної війни у лютому 2022 році. Особливі втрати та вплив на екологічний стан заповідних зон відчув південь України, а саме Запорізький регіон.

Запорізький край гідно тримався в туристичному бізнесі, тому що мав свою культурну спадщину, яка завжди була об'єктом уваги туристів. Це 8315 пам'яток, з яких 6563 – це археологічні пам'ятки, 1700 – історичних, 52 – мистецтва, науки та техніки, 12 об'єктів – культурної спадщини півдня України (які внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток національного значення) [2]. Але з початком повномасштабного вторгнення туристична галузь зазнала найбільших руйнувань як фізично, так і економічно. Зменшення туристичних об'єктів, їх пошкодження та небезпека змусили туристичні фірми переглянути перелік своїх пропозицій, зменшити в рази звичайну діяльність по наданню туристичних послуг. Кон'юнктура послуг в цей час змінилась, зменшилися і обсяги, і напрями, і тенденції. За даними ЮНЕСКО в Україні постраждало понад 274 об'єктів культурної спадщини. Якщо переглянути лише області півдня, то цифри такі: Запорізька – 12 об'єктів, Одеська – 8, Миколаївська – 8, Херсонська – 6. Разом постраждало 34 об'єкти, що складає 12,4% від загальних втрат [3].

Серед втрачених об'єктів Запорізької культурної спадщини знаходяться: Храм Преподобного Тихона Задонського – Гуляйполе; історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова», Василівка; колишній будинок Генріха Янца (збудований наприкінці XIX ст.), Оріхів; церква на честь священномученика Олександра – с. Темирівка [3].

У самому Запоріжжі нанесені значні збитки екосистемі Національного заповідника «Хортиця». Ці втрати оцінюються у розмірі понад 7 млн. грн., і це не остаточна цифра. Цей заповідник нажаль закрито відвідувачам, хоча в мирні часи його відвідувало майже тисяча туристів.

Нажаль, зараз ми не маємо змоги оцінити усі збитки в грошовому вимірі, тому що війна не закінчилась і прогнозовано збитків може бути більше. Однак, підрахунок цих збитків є невід'ємною частиною зібрання вихідних даних для когнітивних моделей поведінки суб'єктів туристичного бізнесу за умов впливу зовнішніх та внутрішніх чинників; це поштовх до розробки нових туристичних продуктів «на тлі цієї війни»; адаптаційних стратегій розвитку туристичної галузі.

Література

1. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 28.11.23)
2. Запорізька обласна державна адміністрація/ URL : <https://www.zoda.gov.ua/article/61/kultura-i-turizm.html> (дата звернення 28.11.23)

3. 12 культурних пам'яток пошкоджено у Запорізькій області внаслідок війни – ЮНЕСКО. URL : <https://suspilne.media/353974-12-kulturnih-pamatok-poskodzeno-u-zaporizkij-oblasti-vnaslidok-vijni-unesko/> (дата звернення 28.11.23)

4. Туристичний барометр України, 2020. URL : [ntou-statistics-barometer-poster-2020.pdf](#) (дата звернення 28.11.23)

УДК 338.439

Ульянченко Н.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

Ковальова О.В., к.е.н., докторант Державного біотехнологічного університету, м. Харків

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія рф суттєво вплинула на стан всього українського суспільства. Вона призвела до загибелі багатьох громадян, мільйони людей вимушені були стати біженцями, економіка держави зазнала значних збитків. Аграрний сектор виявився одним з найбільш постраждалих від військових дій. Це обумовлено тим, що сільське господарство не може бути переміщено до інших регіонів, або тимчасово призупинити свою діяльність. Всі технологічні операції повинні виконуватися відповідно до зазначених термінів та з чітким дотриманням технологічних умов. Крім того, суттєвих проблем галузь зазнала через блокаду та порушення роботи морських портів на півдні країни. Всі ці фактори не могли не вплинути на фінансовий стан господарств галузі.

Проблема впливу воєнних дій на економіку України досліджується в роботах багатьох вчених. Мацибора Т. зазначає суттєвий негативний вплив війни на Україну, що створює нові ризики та небезпеки для інвестиційної діяльності в сільському господарстві. Це може негативно вплинути на подальше нарощуванні процесів інтенсифікації та навіть повернути ситуацію на багато років назад [1]. Інші дослідники звертають увагу на роль дрібних аграрних підприємств у підтримці галузі під час військової агресії [2]. Зокрема, на думку авторів, мікропідприємства здатні креативно сприяти досягненню критеріїв сталого розвитку, формувати сталі агропродовольчі ланцюги, гарантувати самозабезпечення харчовими продуктами, розвивати локальні нішеві ексклюзивні виробництва, забезпечити самозайнятність сільського населення. Вони також виявились найбільш адаптованими до факторів зовнішніх ризиків пов'язаних з війною. Також зазначимо, що військовий стан негативно впливає на фінансові ресурси підприємства [3]. При цьому держава має досить обмежені можливості відносно відновлення підтримки аграрного сектору.

Для оцінки впливу воєнного стану на зміну рівня ефективності діяльності

аграрних підприємств було вирішено порівняти рівень урожайності зернових культур та прибутку в розрахунку на одиницю земельної площі у сільськогосподарських підприємствах Харківської області за 2020 та 2022 рр. Останній рік включав в себе саме фактор впливу військових дій. Для проведення показників за ці періоди було використано метод t-Стюдента порівняння середніх, що дає можливість встановити надійність розбіжностей середніх величини по різним сукупностям (рис. 1,2).

Відмічаємо, що величина прибутку, та урожайності пшениці у 2022 році виявилась суттєво меншою ніж у 2020 році, це безумовно обумовлено впливом військової агресії рф. Так, у 2020 році середня величини прибутку на 100 га сільськогосподарських угідь дорівнювала 546,3 тис. грн. У 2022 році вона була рівною лише 44,1 тис. грн., що менше за рівень попереднього року у 12 разів. Величина урожайності пшениці у 2020 році була рівною 50,7 ц/га тоді як у 2022 році – 36,5 ц/га. Надійність даних розбіжностей майже 100%.

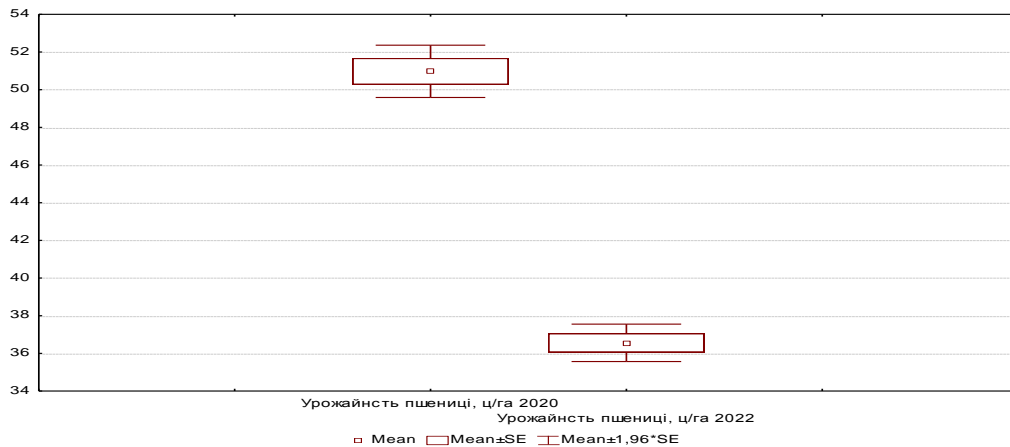

Рисунок 1 – Розбіжності середніх значень урожайності пшениці в аграрних підприємствах Харківської області за 2020-2022 рр.

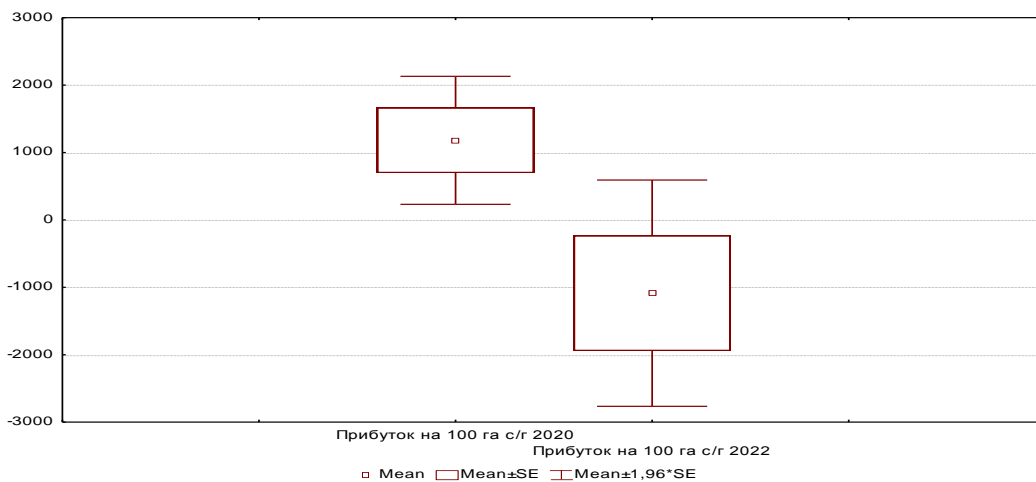

Рисунок 2 – Розбіжності середніх значень величини прибутку на 100 га с-г угідь в аграрних підприємствах Харківської області за 2020-2022 рр.

Проведене нами дослідження дозволило встановити, що військова агресія РФ негативно вплинула на рівень ефективності діяльності аграрних підприємств Харківської області. Слід відмітити, що у період після закінчення військових дій, отримані результати можуть бути використанні для позовів проти країни агресора з метою отримання компенсації.

Література

1. Matsybora T. (2023). Investment activity in Ukrainian agriculture during the war: New challenges and threats. *Ekonomika APK*. 2023. №30(5). PP. 10-18. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202305010> (дата звернення 25.11.2023)
2. Malik M., Shpykuliak O., Kravchenko S., Malik L., Yuzhykova V. (2023). Development of farms in wartime conditions. *Ekonomika APK*. 2023. №30(1). PP. 40-50. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202301040> (дата звернення 25.11.2023)
3. Radchenko O., Strykhovskiy, D., & Leontovych, S. (2022). Impact of martial law on development financial mechanism of the agricultural sector of Ukraine. *Ekonomika APK*. № 29(5). P. 47-56. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202205047> (дата звернення 25.11.2023)

УДК 658.339

Якубовська Н. В., к.е.н., доцент кафедри економіки та управління бізнесом Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне
Осипчук М. С., студентка 4 курсу спеціальності 075 «Маркетинг» Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ СПОЖИВАЧІВ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ

Маркетингова інформація є важливою передумовою для прийняття управлінських рішень, адже, дозволяє забезпечити: створення бізнесу та виробництво продукції, що відповідають вимогам ринку, а отже є конкурентоздатними; у тому числі забезпечити якісне стратегічне управління підприємством, можливість формувати та підтримувати збалансований портфель бізнесу [1].

В цілому розрізняють первинну і вторинну маркетингову інформацію: первинна, яку збирають уперше для досягнення поставлених цілей; вторинна, яку було вже зібрано для іншої мети. Джерелами вторинної інформації виступають: фінансова і статистична звітність підприємства, дані про збут товарів, результати попередніх досліджень, статистичні щорічники, періодичні видання, книги, комерційна інформація [2].

В маркетингу одним із інструментів збору первинної інформації є анкетування (polling, survey) – різновид маркетингового дослідження, який дає

можливість дізнатись думку про товар чи послугу, роль його на ринку та власне бачення споживацького середовища.

Анкетування є хорошим інформаційним джерелом для пошуку шляхів підвищення конкурентоздатності підприємства. Повною мірою це актуально і для фітнес індустрії, яка зараз стрімко розвивається, адже конкуренція у сфері послуг, зокрема спортивних, досить інтенсивна. Причинами цього стають відносно невеликі складнощі на початку бізнесу та бар'єри для потрапляння в галузь. Індустрія спорту (фітнес-послуг) є дуже контактною сферою діяльності, а якість послуги залежить від персоналу організації. Власникам та керівникам підприємств у цій сфері потрібно розвивати маркетинг, який спрямований на споживача й персонал, щоб одночасно задовольнити їх потреби та забезпечити конкурентоспроможність своїх послуг на ринку та організації загалом.

Було проведено анкетування у Спортивному просторі «Праджат» серед тренерського складу команди [3]. В середньому вікова категорія 26-40 років є найпоширенішою, але були і доволі юні тренери, і ті які входили в вікову категорію 60 і більше. Серед опитаних стаж тренерської роботи в форматі індивідуальних занять становить від 4 до 10 років, мінімальний – 1, максимальний – 40 років.

На питання: «Чи погоджуєтеся Ви з твердженням: «В здоровому тілі здоровий дух!»?» отримані відповіді: 83% – так, 17% – ні.

Серед головних цілей, з якими до тренера приходять клієнти найчастіше були названо схуднення, набір м'язової маси, підтримка вже наявної фізичної форми. Слід зауважити, що серед клієнтів бійцівського залу, основними запитаними були: фізична підготовка, самозахист, навчитися бойовому мистецтву (в залежності від обраного напрямку). Додатково були отримані такі відповіді, що розкривають мотивацію клієнтів закладу: «хочу побити чоловіка»; «накачати» ямочки на плечах»; «підтягнутися 50 разів за один підхід, за місяць для жінки»; «сподобався тренер(я), а потім і спорт».

Відповіді на питання: «Які, на Вашу думку, основні переваги індивідуальних занять (з точки зору тренера)?» дозволили виділити три основні фактори, які переважали в відповідях респондентів: 1 – увага тренера на одному клієнтові; 2 – контроль виконання поставлених цілей; 3 – створена програма тренувань під особливості тіла клієнта.

Відповіді на питання: «З точки зору тренера, які, на Вашу думку, основні недоліки/складнощі в індивідуальній роботі з клієнтом?» за суттю виявилися досить однаковими: «кожна людина індивідуальна, і з кожною потрібно знайти конект», «нестабільність, у виконанні програми, зі сторони клієнта», тренери бійцівського залу зазначили, що «не вистачає спаринг-партнерів».

На питання: «Продовжіть думку: бути тренером – це ...» були найпоширеніші відповіді наступні: «наставником або провідником, до здорового способу життя», «психологом, другом, наставником», «взірцем того, заради чого звернулася людина».

В анкеті було запропоновано описати «ідеальний заклад» для тренерської роботи (які фактори є важливими для тренера) Найпоширенішими відповідями були: «наповнений різноманітними тренажерами, світлий по дизайну, охайний та доглянутий», «укомплектований зал, тренажери, інвентар тощо, оплата, колектив, люди які займатися в цьому залі», «ідеальний заклад для бійцівських видів спорту це «Спортивний простір Праджат»», «спортзал з всім необхідним обладнанням для тренувань».

Отже, з вищенаведеної інформації можна зробити висновок, що первинна інформація найцінніша, хоча і збір її вимагає багато зусиль, часу та певних знань і навиків. Отримані результати допоможуть підвищити конкурентоздатність підприємства, а саме: отримані результати будуть корисними менеджменту, тренерам, дозволять зрозуміти, які потреби мають клієнти, що їх мотивує до занять спортом, а також сприятиме більш якісній розробці стратегічних планів розвитку закладу.

Література

1. Шелюк Л. О., Крикавський Є. В., Дейнега І. О., Дейнега О. В., Патора Р. Маркетингова інформація : навч. пос. Рівне: видавець О. Зень, 2008. 456 с.
2. Яневич М. М. Удосконалення прийняття стратегічних управлінських рішень на основі маркетингової інформаційної системи. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. №16. 2011. С. 322-329. <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108728> (дата звернення: 16.11.2023).
3. Спортивний простір «Сила». Офіційний сайт. URL: <https://syła.rv.ua/> (дата звернення 16.11.2023).

UDC 330.15

Ogloblina V.O., PnD. in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Information Economics, Entrepreneurship and Finance of the Engineering Institute of Zaporizhzhia National University
Netyaga A.V., Postgraduate student of speciality 073 "Management" of the Engineering Institute of Zaporizhzhia National University
Zagorodnii S.A., Postgraduate student of speciality 073 "Management" of the Engineering Institute of Zaporizhzhia National University
Hendrikhovskiy M.S., Master's degree in speciality 072 "Finance, banking, insurance and the stock market" of the Engineering Institute of Zaporizhzhia National University

MODERN APPROACHES TO MANAGING SUSTAINABLE ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT OF DOMESTIC NON-FERROUS METALLURGY ENTERPRISES ON THE WAY TO THE EU

Ukraine's integration into the European Community, the high level of competition in the global market, and the current environmental situation are driving domestic

steelmaking companies to seek new ways and directions of development in the context of environmental sustainability. Today, industrial enterprises in Ukraine operate in a highly uncertain environment, with a dynamic external environment and crisis phenomena in both the economic and environmental spheres. The environmental component of the company's activities is becoming increasingly important and is an indicator of the technological efficiency of production, development of the company's innovation base and social and environmental responsibility, and helps companies to increase efficiency, minimize resource use, reduce costs, help ensure compliance with regulatory requirements and improve relations between consumers and the state [1].

Zaporizhzhia region belongs to the regions where a significant number of heavy industry enterprises are located. The high level of industrial development leads to a significant man-made load on the environment of the region, which is the cause of significant pollution of the air basin of the region.

Enterprises of ferrous and non-ferrous metallurgy, thermal power engineering, mechanical engineering, chemical and food industries remain the biggest air polluters in the region.

The causes of excessive emissions of pollutants into the atmospheric air are: the operation of enterprises in conditions of wear and tear of fixed assets, imperfection of technological processes of basic industries, insufficient supply of the latter with treatment facilities for the capture and disposal of pollutants, the introduction of new enterprises [2].

In order to encourage air polluting enterprises to implement the best existing production technologies, it is advisable to amend the current legislation on improving the methods of assessing and compensating environmental damage based on the actual costs of remedial measures [3].

At the local level, the following issues should be resolved in order to improve the management mechanism of sustainable ecological development:

- local and facility monitoring;
- implementation of state control over compliance with environmental protection legislation;
- organizing the development of local environmental programs and projects.

The program for solving environmental problems of the metallurgical industry to improve the management mechanism of sustainable environmental development should provide [4]:

- conducting an in-depth environmental audit at all metallurgical complexes of Ukraine;
- development of ecologically oriented criteria for the structural restructuring of the metallurgical complex of Ukraine, which would be based on the results of the audit of the metallurgical industry;
- development of a program of priority measures in the metallurgical complex with the aim of reducing the amount of emissions of solid particles into the air and improving the quality of the environment;

- improvement of regulatory and methodical means of regulation of emissions of polluting substances in the metallurgical industry;
- development and implementation of a mechanism for harmonizing the level of permissible emissions with the pace of technology modernization and structural restructuring in the metallurgical industry;
- implementation of a complex of programs for processing and disposal of solid waste.

As evidenced by the practice of the EU and the USA, ecologically clean production dominates in any field of activity, is highly profitable and the most profitable types of activity. Thanks to the implementation of environmentally friendly technologies, a significant reduction in the production costs of enterprises, a significant increase in the level of competitiveness of products, and the achievement of strategic priorities in the context of sustainable development of the enterprise are achieved.

Therefore, the simultaneous implementation of the Program for solving environmental problems of the metallurgical industry to improve the mechanism of managing sustainable ecological development and environmental protection measures, updating worn-out equipment, replacing outdated technologies with more modern ones will have a positive effect on the state of ecology and the development of the enterprise as a socio-ecological system.

LIST OF REFERENCES

1. Управління сталим розвитком промислового підприємства : теорія і практика: колективна монографія / За ред. д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкової, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 588 с. ISBN 978-966-992-559-6

2. Екологічний паспорт Запорізької області. URL: Запорізька обласна державна адміністрація. 2023. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/ekologichni-pasporty/> (дата звернення 01.12.2023).

3. Белоконь К.В., Гордієнко Д.Р., Ситий В.Л., Сушко М.В. Управління екологічними ризиками діяльності металургійних підприємств. Міжнародна науково-практична конференція «Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України». Запоріжжя : ЗНУ. 2023.

4. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР.

UDC 339.138

Kateryna Malinoshevska, PhD, Financial Director of «Highline Media» Ltd
Valerii Krasnoshchok, postgraduate student of the Zaporizhia National University

FEATURES OF INNOVATIVE ACTIVITIES IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Innovative development is a prerequisite for the efficient functioning of agriculture. The strategic direction of innovative development of agribusiness entities is the competitiveness of goods and quality through the formation of the necessary conditions for production. To implement the innovative activities of agricultural enterprises, it is necessary to create favorable conditions in the form of strengthening the production infrastructure, adoption of laws and regulations in the interests of agricultural enterprises, support of agricultural enterprises by state and regional authorities. At the same time, it should be noted that business susceptibility to innovation remains low. As a rule, the lack of innovative activity is explained by the weak financial, organizational, economic and informational support of this process. Thus, of particular interest today is the problem of evaluating the performance of innovative development of agribusiness entities.

The main purpose of this article is to determine methodological approaches to the evaluation of both quantitative and qualitative result indicators of the innovative activity of agricultural enterprises, which characterize the effectiveness of their functioning in the market.

Measures are proposed to ensure the innovative development of agribusiness entities, including: improving the legislative framework at the state level; development of regional programs of innovative development, as well as support of innovative agricultural enterprises and individual projects.

Improvement of the regulatory framework of the innovation process in agroindustrial complex should include mechanisms, a number of regulatory documents and bills, the adoption of which will be carried out by the scientific and technological development of agroindustrial complex. The specification of innovation processes in the agro-industrial complex, which combines the classification of types of innovations in agroindustrial complex, the ways of increasing the innovation activity in the agrarian sector are offered.

Therefore, the organization of innovation activities in the agro-industrial complex is impossible without the participation of the state as an objectively necessary coordinator and regulator of innovation processes. In terms of market relations, the state should provide an opportunity to regulate the impact on the innovation process in the agro-industrial complex by providing science-based pricing, financial policy, stimulating the activity and provision of investment services, targeted state financing, choosing the

main areas of investment and investment, drawing up indicators of solvency capital. The introduction of innovations and the improvement of the efficiency of agricultural production creates new challenges: the industry needs more qualified staff, requires a comprehensive approach to the problem of employment, including the creation of processing plants close to the production of agricultural raw materials, training programs and retraining of staff. The problems facing agribusiness subjects can only be resolved in the context of innovative development. As a result of the research we have identified the main strategic directions of innovative development of agribusiness entities: providing legal regulation of innovative development and protecting the interests of its participants, providing direct support for the creation and education of innovations, identifying and implementing priority development, developing effective forms of partnership and cooperation, forming organizational -economic structures, training of personnel for the sphere of innovative activity for agroindustrial complex, priority development of material and technical base of agroindustrial complex, development of international cooperation in the field of innovation. The proposed strategic directions are universal, as they allow to analyze the efficiency of innovative activity of the enterprise as a whole, as well as the effectiveness of a specific enterprise of agroindustrial complex, as well as to form or adjust the strategy of development of innovations for additional competitive advantages in a dynamic market environment.

Refereces.

1. Datsii, O. I. (2018). Development of innovative activity in agroindustrial production. Actual problems of public administration. Kharkiv: View of KRI NAPA «Master», 1 (33), 318–325 [in Ukrainian].
2. Gurochkina, V. V. (2015). Innovation potential of the enterprise: the essence and the system of protection. Economics: realities of time. Scientific Journal, 5 (21), 51–57 [in Ukrainian].
3. Nikiforov, A. E. (2010). Innovative activity: theory and practice of public administration. K. : KNEU[in Ukrainian].
4. Gryshova, I., Shestakovska, T. (2018). FinTech business and prospects of its development in the context of legalizing the cryptocurrency in Ukraine. Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, 5, 77–89.
5. Gryshova, I. Yu., Shestakovska, T. L., Glushko, O. V. (2017). The economic measurement of convergence of institutional impact on the sustainability of development. Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, 4, 75–80.
6. Myshchak, I. (2018). Problems and Prospects of Legislative Support of Innovation Development in Ukraine. Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, 6, 34–43. <https://doi.org/10.32886/instzak.2018.06.05> [in Ukrainian].

УДК 331.5

Ghenadie CIOBANU, Doctor of economics, senior researcher, National scientific research institute for labour and social protection, Bucharest

ARTIFEX University of Bucharest

LOCAL LABOR MARKET AND REGENERABLE ENERGY STRATEGY AND OBJECTIVE OF DEVELOPMENT

Abstract

The development of strategies for the field of renewable energies at the local level, and the support of the local labor market, involves the planning and coordination of ensuring sustainable economic growth, the creation of jobs and benefits for the environment. It is important to study and propose objectives and development strategies for the integration of the branch of renewable energies on the local labor market. The renewable energy integration strategy includes the evaluation of renewable energy potential, analysis of areas and localities with the involvement of experts and interested groups. Collaborating with local businesses, government agencies, educational institutions, community organizations to create a multi-stakeholder platform. This will stimulate acceptance, support, shared responsibility for the development of renewable energy initiatives.

Key words : local labor market, regenerabile energy, local level

I. Виробництво енергії в ЄС

Виробництво енергії в ЄС відбувається з низки різних джерел енергії: тверде паливо, природний газ, сира нафта, атомна енергія, відновлювані джерела енергії (гідроелектростанція, енергія вітру та сонця). Відновлювана енергія становить найбільшу частку виробництва енергії. Згідно з даними Європейської служби статистики, відновлювана енергетика становить 41% від загального виробництва енергії в ЄС і є найбільшим джерелом, первинної енергії в ЄС у 2021 році. Атомна енергетика становить 31%, займає друге місце, за нею йдуть викопне паливо 18%, природний газ 6% і сира нафта 3%.

Структура виробництва енергії значно відрізняється серед країн-членів ЄС. У 2021 році відновлювана енергія була головним джерелом первинного виробництва на Мальті, крім того вона була основним джерелом у багатьох країнах ЄС, наприклад, у Латвії, Португалії, Кіпрі її частка складала понад 95%.

Атомна енергетика займає досить велику частку у Франції – 76% від загального національного виробництва енергії, Бельгії – 70%, Словаччині – 60%. Тверде паливо, як і раніше, є основним джерелом енергії, виробленої в Польщі 72%, Естонії 56%, Чехії 45%. Найвищі частки споживання природного газу спостерігаються в Нідерландах (58%) та Ірландії (42%), тоді як частка сирої нафти найбільша в Данії (35%). Відновлювані джерела енергії мають певні потенційні переваги, скорочуючи викиди парникових газів, диверсифікуючи постачання енергії та зменшуючи залежність від ринків викопного палива. Слід зазначити, що

збільшення використання енергії з відновлюваних джерел може підвищити рівень зайнятості в ЄС шляхом створення робочих місць у нових зелених технологіях. Відновлювані джерела енергії включають енергію вітру, сонячну енергію (теплову, фотоелектричну та концентровану), електроенергію, яка вироблена за допомогою гідроелектростанції, енергію моря, геотермальну енергію, тепло навколишнього середовища, яке уловлюється тепловими насосами, біопаливо та переробки частини відходів (табл. 1).

Таблиця 1 – Енергоефективність (одиниця євро на кілограм нафтового еквівалента (KGOE))

	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022
EU 27 from countries (2020)	6,83	6,84	7,22	7,68	7,82	8,09	8,60	9,32
Belgium	5,22	5,32	6,16	6,43	6,21	6,34	6,80	7,22
Bulgaria	1,94	2,13	2,13	2,20	2,29	2,35	2,50	2,53
Czechia	3,55	3,47	3,69	3,88	4,23	4,38	4,62	4,71
Denmark	11,87	11,57	13,22	14,01	14,53	15,18	16,77	17,74
Germany	7,53	7,52	8,21	8,62	8,83	9,34	10,04	10,65
Estonia	2,89	2,40	2,87	2,89	2,85	3,27	4,23	4,19
Ireland	10,82	11,01	11,97	13,78	15,63	18,58	22,58	26,77
Greece	7,18	7,22	6,34	7,09	7,17	7,19	7,83	8,32
Spain	7,40	7,74	7,51	8,19	8,40	8,48	8,92	9,26
France	7,34	7,34	7,65	8,05	8,24	8,62	9,27	10,31
Croatia	5,04	4,84	5,13	5,44	5,49	5,76	5,69	6,73
Italy	8,92	8,96	9,43	10,18	10,08	10,13	10,28	11,09
Cyprus	6,12	6,61	6,90	6,99	6,94	7,34	8,49	8,78
Latvia	4,47	3,68	4,12	4,37	4,63	4,84	4,97	5,55
Lithuania	3,33	3,88	4,10	4,68	4,60	4,67	5,03	5,87
Luxembourg	9,11	9,13	9,76	10,92	11,81	11,27	13,05	14,70
Hungary	3,89	3,75	4,05	4,47	4,42	4,64	4,75	5,39
Malta	3,46	2,85	3,29	3,83	3,71	3,58	3,65	4,30
Netherlands	6,64	6,39	6,80	7,40	7,52	8,04	8,34	9,85
Austria	8,78	8,49	9,09	9,37	9,30	9,79	9,75	10,63
Poland	3,44	3,53	3,91	4,22	4,28	4,36	4,76	5,28
Portugal	6,98	7,23	7,38	7,25	7,23	7,53	7,97	8,54
Romania	3,56	3,66	3,91	4,51	4,76	5,17	5,38	6,06
Slovenia	4,80	5,00	5,09	5,49	5,61	5,94	6,44	7,24
Slovakia	3,73	3,73	4,13	4,58	4,66	4,84	5,11	5,37
Finland	5,45	5,09	5,55	5,45	5,69	5,75	6,18	6,40
Sweden	7,16	7,15	7,34	7,82	8,33	8,42	9,39	10,12
Iceland	2,02	1,85	1,82	1,87	2,23	2,08	2,17	
Norway	10,39	9,85	10,97	11,75	12,20	11,90	12,78	

Джерело: www.eurostat.eu

Ми хочемо зазначити, що показник відображає обсяг економічного виробництва, яке отримується на одиницю доступної валової енергії. Доступна валова енергія являє собою кількість енергетичних продуктів, необхідних для задоволення загального попиту підприємств у певній географічній зоні. Економічний випуск виражається або в одиницях євро, прив'язаних до базового 2010 року за обмінним курсом 2010 року, або в одиницях PPS (стандарт купівельної спроможності). Перший використовується для моніторингу динаміки певного регіону, а другий дозволяє порівнювати країни-члени за певний рік.

Таблиця 2 – Ціни на електроенергію за типом користувача (кВт·год/ Євро)

	2012	2014	2016	2018	2020	2022
EU 27	0,1916	0,2058	0,2051	0,21	0,2131	0,2525
Belgium	0,2327	0,2097	0,2544	0,2824	0,2792	0,3437
Bulgaria	0,0846	0,0832	0,0956	0,0979	0,0997	0,1093
Czechia	0,1664	0,1388	0,142	0,1573	0,1841	0,2445
Denmark	0,2997	0,3042	0,3088	0,3126	0,2833	0,4559
Germany	0,2595	0,2981	0,2969	0,2987	0,3043	0,3279
Estonia	0,1096	0,1307	0,1208	0,1348	0,1236	0,2056
Ireland	0,2155	0,2407	0,232	0,2369	0,2413	0,2324
Greece	0,1391	0,1767	0,1716	0,1672	0,1674	0,2101
Spain	0,219	0,2165	0,2185	0,2383	0,2239	0,3071
France	0,1392	0,1585	0,1685	0,1748	0,1893	0,2092
Croatia	0,1208	0,1312	0,1311	0,1311	0,1301	0,1354
Italy	0,2132	0,2446	0,2342	0,2067	0,2226	0,3115
Cyprus	0,2781	0,2291	0,1527	0,1893	0,2133	0,2607
Latvia	0,1382	0,1365	0,1628	0,1531	0,1420	0,1759
Lithuania	0,126	0,133	0,1231	0,1097	0,1426	0,1497
Luxembourg	0,1696	0,1738	0,1698	0,1671	0,1986	0,2017
Hungary	0,1549	0,1202	0,1114	0,1123	0,1031	0,0948
Malta	0,1673	0,1474	0,1257	0,1285	0,1284	0,1298
Netherlands	0,185	0,1841	0,162	0,1706	0,1427	0,0451
Austria	0,1975	0,2021	0,2034	0,1966	0,2111	0,2249
Poland	0,1418	0,1421	0,1332	0,1410	0,1475	0,1464
Portugal	0,1993	0,2175	0,235	0,2246	0,2120	0,2199
Romania	0,105	0,129	0,126	0,1333	0,1459	0,2362
Slovenia	0,1542	0,163	0,1618	0,1613	0,1448	0,1390
Slovakia	0,1716	0,1507	0,1423	0,1566	0,1686	0,1796
Finland	0,1549	0,1563	0,1541	0,1612	0,1740	0,1934
Sweden	0,2027	0,1967	0,1915	0,1910	0,1914	0,2278
Iceland	0,111	0,1133	0,1312	0,1545	0,1341	0,1530
Liechtenstein	:	0,1531	0,1728	0,1916	0,2115	0,2201
Norway	0,1881	0,1653	0,1515	0,1751	0,1355	0,1994

Джерело: www.eurostat.ue

Цей показник відображає ціни на електроенергію для кінцевих споживачів. Ціни на електроенергію для побутових споживачів визначаються наступним чином: Середня національна ціна в євро за кВт·год без урахування податків, що застосовується в першій половині кожного року для середніх промислових споживачів (діапазон споживання Іс із річним споживанням від 500 до 2000 МВт·год). Ціни на електроенергію для побутових споживачів визначаються таким чином: Середня національна ціна в євро за кВт·год, включаючи податки та збори, що застосовуються в першій половині кожного року для середніх побутових споживачів (діапазон споживання енергії постійного струму з річним споживанням від 2500 до 5000 кВт·год).

2. Бібліографічне дослідження

Румунія активно розглядає можливості довгострокового розвитку галузі електроенергетики, спрямовані на використання енергії з відновлюваних джерел енергії. Відповідно до автора Van, O. I. та ін. (2023), цей підхід передбачає покриття потреб в енергії промислових та побутових споживачів. Зокрема, Ілора Каснічі визначає цю стратегію. У 2023 році кількість споживачів електроенергії з відновлюваних джерел в Румунії становить близько 63 000, що свідчить про зростання інтересу до даного виду енергії.

Filimon, D. та ін. (2023) дійшли до висновку, що транзит енергії з відновлюваних джерел вимагає особливого підходу. ЄС може сприяти організації транспортування такої енергії, зокрема, від сонячних фотопанелей. Однак основною проблемою є обмежений доступ до інформації, пов'язаної з фінансовими ресурсами.

Автори Moise G., та ін., (2023) характеризують села в гірській місцевості повіту Сібіу, Румунія, як «розумні» туристичні населені пункти. Згідно з їх оцінкою: 78,2% місцевих мешканців користуються Інтернетом, володіють принаймні одним «розумним» пристроєм – 74%, та 60,16% використовують енергію з відновлюваних джерел.

Cristea, S., et al., (2022) стверджують, що завдяки значному вдосконаленню сонячної фотоелектричної технології разом зі значним скороченням витрат, фотоелектричні системи, підключені до мережі, стають важливим варіантом переходу на енергію з низьким вмістом вуглецю.

Gaman F., et al., (2022), зазначають, що досягнення успішного енергетичного переходу вимагає співпраці всіх зацікавлених сторін і політики декарбонізації на всіх рівнях. У цьому контексті ми пропонуємо оцінити перспективи енергетичного переходу в маргіналізованих міських районах Румунії.

Tanase A.V., et al., (2022), стверджують, що Європа перебуває в розпалі енергетичної кризи, яка значно посилюється стрімким зростанням цін на газ. Відновлювана енергія має зменшити залежність Європи від імпортової енергії;

Щоб збільшити використання відновлюваної енергії в Європі, потрібен новий Енергетичний пакт – скоординовані зусилля всієї Європи для створення більшої кількості відновлюваної енергії.

Balugani, E., et al. (2022). зазначають, що біоматеріали можуть допомогти досягти відновлюваної циклічної економіки, але їхній вплив може бути подібним до впливу невідновлюваних матеріалів. У випадку біопалива непрямі наслідки зміни землекористування (ILUC) визначають, чи можуть вони забезпечити стійкість переваг порівняно з викопним паливом. Оцінки моделювання ILUC мають значну невизначеність, що ускладнює їх включення до політики, спрямованої на зменшення впливу на навколишнє середовище.

Автори Joern Huenteler, та ін, (2016) дослідили вплив місцевого та глобального навчання населення на вартість відновлюваної енергії в деяких країнах, що розвиваються, на прикладі Таїланду. Автори стверджують, що високі початкові витрати є критичною перешкодою для інвесторів у технології чистої інфраструктури в країнах, що розвиваються. Автори використовують тематичне дослідження електроенергетики Таїланду, щоб створити реалістичні оцінки відносного внеску місцевих і глобальних технологічних знань у майбутнє скорочення витрат і обговорити наслідки цих знань для міжнародної кліматичної політики. Результати авторів свідчать про те, що, загалом, найбільший потенціал для зниження витрат полягає в навчанні на місцях.

Результати свідчать про те, що по-перше, технологічне навчання може допомогти знизити вартість електроенергії з відновлюваних джерел у країнах з економікою, що розвивається, до рівнів, близьких до конкурентоспроможних з викопним паливом; по-друге, основний потенціал для скорочення витрат через навчання полягає в розвитку місцевих технологічних можливостей; по-третє, відносна важливість локального та глобального навчання значно різниться залежно від технологій. Цей висновок надає кількісну підтримку аргументу про те, що умови, які сприяють місцевому навчанню, такі як кваліфікована робоча сила, стабільна нормативна база та створення стійких бізнес-моделей, мають більш значний вплив на вартість відновлюваної енергії в країнах, що розвиваються, ніж у всьому світі. Перспективним є зміцнення місцевих інноваційних систем. Проте наші результати також показують, що міжнародна підтримка не повинна ігнорувати перспективу глобальної інноваційної системи, щоб повною мірою скористатися перевагами технологічного навчання в широкому діапазоні чистих технологій. Ці висновки мають відношення до поточного дизайну та функціональної специфікації механізмів технологічної підтримки в рамках посткіотського режиму кліматичної політики РКЗК ООН. Кількісний підхід, зосереджений на витратах та пом'якшенні їх наслідків, доповнює існуючу якісну та концептуальну роботу з цієї теми. Майбутнє якісне дослідження має більш детально вивчити економіку проєктів відновлюваної енергетики в країнах, що

розвиваються, та ефективність різних варіантів політики для сприяння технологічному навчанню в розвиненому світі та в усьому світі. У майбутніх кількісних дослідженнях слід вивчити вплив різних варіантів політики, зокрема відносні переваги варіантів, зосереджених на навчанні, зниженні ризиків і глобальному ціноутворенні на викиди вуглецю.

Нижче наведено ключові компоненти, цілі та стратегії розвитку для інтеграції відновлюваної енергетики на місцевий ринок праці.

3. Стратегія інтеграції відновлюваної енергетики вимагає виконання певних етапів

Перший етап. Оцінка потенціалу відновлюваної енергії, яка передбачає аналіз територій і місцевостей (муніципалітети, міста, комуни, села, щоб визначити джерела відновлюваної енергії – сонця, вітру, біомаси, геотермальної та гідроенергії). Це стане основою для розробки стратегій місцевої інтеграції.

Другий етап. Залучення зацікавлених сторін передбачає роботу з місцевим бізнесом, державними установами, навчальними закладами, громадськими організаціями для створення багатосторонньої платформи.

Третій етап. Розробка чіткої місцевої політики та нормативно-правової бази для заохочення розробки та впровадження технологій відновлюваної енергетики, що може включати податкові пільги, субсидії та спрощені дозвільні процедури для залучення інвестицій.

Четвертий етап. Розвиток навичок, професійна підготовка та освітні ініціативи з метою оволодіння місцевою робочою силою навичками, необхідними у секторі відновлюваної енергетики. Співпраця з навчальними закладами для розробки відповідних програм.

П'ятий етап. Розвиток інфраструктури шляхом інвестування в інфраструктуру, необхідну для проєктів у сфері відновлюваної енергетики (модернізація мережі, системи зберігання енергії, станції для зарядки електромобілів). Це створить сприятливе середовище для інтеграції відновлюваної енергетики.

3.1. Цілі розвитку

1. Створення робочих місць, створення можливостей для працевлаштування в ланцюжку вартості відновлюваної енергії, від виробництва до технічного обслуговування та досліджень. Встановлення кількісних цілей щодо створення робочих місць протягом певного періоду часу.

2. Диверсифікація місцевої економіки шляхом розвитку відновлюваних джерел енергії як каталізатора диверсифікації економіки. Заохочення створення нових підприємств у секторі відновлюваної енергетики, сприяння стійкій та диверсифікованій місцевій економіці. Диверсифікація місцевої економіки в Румунії є стратегічним підходом, спрямованим на зменшення залежності від конкретних галузей і створення більш стійкого, інноваційного та стійкого

економічного середовища. Ось основні міркування, цілі та стратегії досягнення диверсифікації економіки в Румунії:

Пріоритетні міркування: 1. Визначення ключових секторів: для цього необхідно провести ретельний аналіз, з метою визначення секторів з потенціалом зростання та порівняльними перевагами. Розглянемо як традиційні, так і нові галузі, такі як технології, відновлювані джерела енергії, туризм і агробізнес. 2. Аналіз глобальних ринкових тенденцій: розуміння глобальних ринкових тенденцій і потреб. Визначення галузей зі зростаючим світовим попитом, у яких румунський бізнес може конкурувати та процвітати. 3. Освіта та розвиток робочої сили: інвестиції в освіту та програми розвитку робочої сили, щоб гарантувати, що місцева робоча сила має необхідні навички для різних цільових секторів. 4. Інноваційна екосистема: просування інноваційної екосистеми шляхом підтримки досліджень і розробок, заохочення підприємництва та сприяння співпраці між дослідницькими установами, підприємствами та стартапами. 5. Сприяння політиці інвестицій в інфраструктуру шляхом розвитку інфраструктури, яка підтримує диверсифіковану економічну діяльність, включаючи транспорт, телекомунікації та енергетичну інфраструктуру. Це дасть змогу залучити національні компанії та спростить їх діяльність. Впровадження політики, яка створює сприятливе середовище для бізнесу в цільових секторах. Це може включати податкові стимули, регуляторні реформи та заходи щодо залучення прямих іноземних інвестицій.

3.2. Рухи

1. Розробка цілей диверсифікації економіки шляхом зменшення залежності від окремих секторів. Зменшення залежності від певних секторів, особливо тих, які схильні до глобальних економічних коливань. 2. Створення робочих місць шляхом встановлення кількісних цілей щодо створення робочих місць у різних секторах на певні періоди часу. Особлива увага на секторах, які можуть створити значну кількість робочих місць. 3. Диверсифікація експорту шляхом збільшення асортименту товарів і послуг, що експортуються, шляхом розвитку секторів з експортним потенціалом, що сприятиме підвищенню стійкості економіки до міжнародних економічних викликів. 4. Сприяння сталим практикам шляхом надання пріоритетів секторам, які відповідають цілям сталого розвитку (відновлювана енергія, екотуризм та екологічне сільське господарство). 5. Інновації та впровадження технологій шляхом сприяння інноваціям та впровадження передових технологій у диверсифікованих секторах для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. Підтримка зростання МСП шляхом надання доступу до фінансування, навчання та ресурсів. МСП часто сприяють диверсифікації економіки. 6. Регіональний баланс шляхом збалансованого регіонального розвитку з урахуванням унікальних сильних сторін і можливостей різних регіонів Румунії. Що дозволить уникнути концентрації економічної діяльності на окремих територіях.

3.3. Стратегії впровадження повинні включати:

Розвиток державно-приватного партнерства шляхом заохочення співпраці між державним і приватним секторами для мобілізації ресурсів, досвіду та інвестицій у диверсифіковану економічну діяльність.

Розвиток маркетингу та просування шляхом реалізації маркетингових кампаній, реклами, для представлення сильних сторін та можливостей Румунії в цільових секторах, шляхом залучення вітчизняних та міжнародних інвесторів.

Програми розвитку навичок шляхом впровадження спеціальних програм розвитку для забезпечення різних секторів необхідним персоналом, що забезпечило б наявність кваліфікованої та адаптованої робочої сили.

Розвиток кластерів у галузі шляхом сприяння розвитку промислових кластерів, сприяти співпраці, обміну знаннями та інноваціям у конкретних секторах.

Стимулювання інвестицій. Надання конкретних стимулів для залучення інвестицій у диверсифіковані сектори, заохочення вітчизняних та іноземних підприємств засновувати або розширювати свою діяльність у Румунії.

Моніторинг та оцінка. Створення надійної системи моніторингу та оцінки для відстеження прогресу, виявлення проблем і коригування стратегій, якщо це необхідно для досягнення цілей диверсифікації економіки.

Дотримуючись цих міркувань, цілей і стратегій, Румунія може працювати над створенням диверсифікованої та стійкої економіки, яка буде краще підготовлена до того, щоб орієнтуватися в глобальних економічних змінах і використовувати нові можливості.

Для скорочення викидів вуглецю, необхідно встановити чіткі цілі щодо скорочення даних викидів шляхом впровадження відновлюваних джерел енергії. Регулярний моніторинг прогресу та коригування стратегії забезпечить досягнення екологічних цілей.

Зменшення викидів вуглекислого газу в Румунії є важливою ініціативою для вирішення проблеми зміни клімату, покращення екологічної стійкості та внеску в глобальні зусилля щодо пом'якшення впливу викидів парникових газів. Ось основні міркування, цілі та стратегії для досягнення значного скорочення викидів вуглецю.

Оцінка базової лінії: Проведення комплексної оцінки поточних викидів вуглецю в регіоні, визначивши основні джерела та сектори, які сприяють викидам парникових газів. Потенціал відновлюваної енергії: оцінка потенціалу регіону щодо відновлюваних джерел енергії, включаючи сонце, вітер, гідроенергію та біомасу. Визначення можливостей розширення виробництва енергії з відновлюваних джерел.

Транспорт і мобільність: оцінка транспортного сектору, який вносить значний внесок у викиди вуглецю. Розробка стратегії для просування екологічно

чистих транспортних засобів, таких як громадський транспорт, велосипедна інфраструктура та електромобілі.

Промислова та комерційна діяльність: аналіз промислової та комерційної діяльності у регіоні, з метою визначення можливості підвищення енергоефективності та заходи щодо зменшення викидів. Землекористування та урбаністика: застосування практик сталого міського планування, включаючи зелені зони, енергоефективні будівлі та багатофункціональні забудови, для зменшення викидів, пов'язаних з урбанізацією.

Інформування та освіта громадськості забезпечує підвищення обізнаності громадськості щодо важливості скорочення викидів вуглецю. Впровадження освітніх програм для заохочення стійкої поведінки на індивідуальному та громадському рівні.

Цілі скорочення викидів вуглецю. Мета вуглецевої нейтральності передбачає встановлення вуглецевої нейтральності в регіоні протягом певного періоду часу. Це передбачає збалансування викидів вуглецю з видаленням або компенсацією вуглецю.

Інтеграція відновлюваних джерел енергії, шляхом збільшення їх частки в енергетичному балансі регіону завдяки розробці та впровадженню проектів з відновлюваної енергетики.

4. ВИСНОВКИ

Встановлюючи чіткі цілі та впроваджуючи цілеспрямовані стратегії розвитку, Румунія може досягти значного прогресу в напрямку скорочення викидів вуглекислого газу, сприянні сталого розвитку економіки та внеску в глобальну мету пом'якшення зміни клімату. Це потребує:

Покращення енергоефективності у житловому, комерційному та промисловому секторах шляхом запровадження заходів з енергоаудиту, модернізації будівель та ефективних технологій.

Переходу до сталого розвитку транспортного сектору шляхом встановлення цілей щодо скорочення викидів вуглецю, використання електромобілів, інвестування в інфраструктуру громадського транспорту та заохочення екологічних методів пересування.

Зменшення та управління відходами шляхом встановлення цілей щодо зменшення утворення відходів, сприяння їх переробці через реалізацію проєктів переробки відходів для отримання енергії з органічних відходів.

Підтримки природних джерел вуглецю та лісонасадження необхідних територій, шляхом встановлення цілей щодо покращення природних резервуарів вуглецю, таких як ліси та водно-болотні угіддя через розвиток реалізації проєктів лісорозведення та лісовідновлення для поглинання вуглецю та збільшення біорізноманіття.

Розробки та коригування нормативної бази шляхом розробки та впровадження політики, яка винагороджує низьковуглецеві практики та карає високовуглецеву діяльність, що потребує перегляду системи торгівлі викидами та механізму ціноутворення на вуглець.

Сприяння інвестиціям у чисті технології, заохочуючи інвестиції в чисті та стійкі технології, пропонуючи фінансові стимули, гранти та субсидії підприємствам, організаціям, які застосовують екологічні практики.

Підтримки державно-приватного партнерства шляхом заохочення співпраці між урядом, бізнесом і місцевими громадами щодо проєктів зі скорочення викидів. Підтримки досліджень та інновацій. Інвестиції в дослідження та інновації для впровадження нових технологій, стратегії скорочення викидів вуглецю.

Залучення місцевих громад, місцевої влади до планування, реалізації ініціатив щодо зменшення викидів вуглекислого газу.

Запровадження надійної системи моніторингу та звітності для відстеження прогресу в досягненні цілей скорочення викидів, що дасть змогу оцінити ефективність впроваджених заходів та коригування стратегій.

Підвищення потенціалу людських ресурсів шляхом розробки програм навчання та розвитку для державних службовців, підприємств і місцевих громад, щоб забезпечити ефективне впровадження політики скорочення вуглецю.

Підтримки інновацій і технологічних досліджень, сприяння культурі інновацій, підтримка досліджень і розробок у сфері технологій відновлюваної енергії. Заохочення партнерства між місцевими підприємствами, дослідницькими установами та стартапами для стимулювання технологічного прогресу.

Розвитку заходів для більшої енергетичної незалежності шляхом зменшення залежності від невідновлюваних джерел енергії. Встановлення відсотка енергії, що надходить з відновлюваних джерел протягом певного періоду часу.

Висвітлення переваг розвитку відновлюваної енергетики в громаді.

Розробки стратегії для забезпечення довгострокової сталості ініціатив у сфері відновлюваної енергії (постійний розвиток робочої сили, регламентоване оновлення технологій і постійне залучення громади). Узгодивши стратегії та цілі, місцева влада може створити основу для інтеграції відновлюваної енергетики на місцевий ринок праці, сприяючи сталому економічному розвитку та збереженню навколишнього середовища.

Бібліографія

1. Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_30/default/table?lang=en
2. Ban, O. I., Dzitac, S., Simó, A., & Florea, A. (2023). Romania Residents' Attitude Investigation toward the Transition to Renewable Energy Sources through Importance-Performance Analysis. *Sustainability*, 15(20), 14790.

3. Balugani, E., Sumfleth, B., Majer, S., Marazza, D., & Thrän, D. (2022). Bridging modeling and certification to evaluate Low-ILUC-Risk practices for biobased materials with a user-friendly tool. *Sustainability*, 14(4), 2030.
4. Cristea, C., Cristea, M., Micu, D. D., Ceclan, A., Tîrnovan, R. A., & Şerban, F. M. (2022). Tridimensional Sustainability and Feasibility Assessment of Grid-Connected Solar Photovoltaic Systems Applied for the Technical University of Cluj-Napoca. *Sustainability*, 14(17), 10892.
5. Gaman, F., Iacoboaia, C., Aldea, M., Luca, O., Stănescu, A. A., & Boteanu, C. M. (2022). Energy Transition in Marginalized Urban Areas: The Case of Romania. *Sustainability*, 14(11), 6855.
6. Filimon, D. (2023). Status of the Marinas' Development in the Southern Region of the Romanian Sea Coast: Implications for Sustainable Recreational Transport in the Black Sea. *Sustainability*, 15(10), 7979.
7. Moise, G., Popescu, A., Bratu, I. A., Răducuță, I., Nistoreanu, B. G., & Stanciu, M. (2023). Can We Talk about Smart Tourist Villages in Mărginimea Sibiului, Romania?. *Sustainability*, 15(9), 7475.
8. Tănasie, A. V., Năstase, L. L., Vochița, L. L., Manda, A. M., Boțoteanu, G. I., & Sitnikov, C. S. (2022). Green economy—green jobs in the context of sustainable development. *Sustainability*, 14(8), 4796.
9. Joern Huenteler, Christian Niebuhr, Tobias S. Schmidt, The effect of local and global learning on the cost of renewable energy in developing countries, *Journal of Cleaner Production*, Volume 128, 1 August 2016, Pages 6-21

Секція 2. Практичні засади розвитку менеджменту

УДК: 339.138:61

Артюхіна М.В., к.е.н., доцент кафедри управління та адміністрування
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Дніпро

СЕГМЕНТАЦІЯ РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ (НА ПРИКЛАДІ ГРУПИ ОРРЕА)

Здоров'я населення є одним з базових чинників розвитку будь-якої держави. Як в Україні, так і в країнах Східної Європи, актуальними залишаються питання удосконалення медичної системи, спостерігаються процеси розширення спектру послуг приватних закладів охорони здоров'я, підвищення конкуренції між закладами і, як наслідок, підвищення якості медичної допомоги. В таких умовах функціонування закладів охорони здоров'я підвищується актуальність їх маркетингової діяльності, у тому числі сегментації ринку медичних послуг.

Питанням ефективного управління закладами охорони здоров'я присвячені праці багатьох авторів, таких як: Виноградов О.В., Зеленевиц В.О., Кризина Н.П., Лехан В.М., Надюк З.О., Павлюк К.В., Слабкий Г.О., Шевченко М.В. Проте питання сегментації ринку медичних послуг залишаються практично недослідженими.

Перед будь-яким закладом охорони здоров'я постає питання сегментації споживачів медичних послуг та розрахунок ємності ринку. Сегментацію ринку медичних послуг можливо проводити за такими ознаками:

- за нозологічними формами захворювань та врахуванням важкості їх перебігу. Дослідники пропонують поділяти ринок медичних послуг за цим критерієм сегментації на три частини:

1) споживачі, що потребують послуг із збереження життя (у перинатальному періоді, при екстремальних станах, що загрожують життю пацієнта, у похилому віці тощо);

2) споживачі, що потребують повернення здоров'я, збереження відповідного рівня працездатності при її тимчасовій втраті;

3) споживачі, що потребують збереження та підтримки стану відносно здорового організму (імунопрофілактика, диспансеризація тощо);

- за географічними ознаками, при цьому враховувати місце мешкання споживачів, щільність населення, транспортні комунікації;

- за демографічними ознаками, такими як вік та стать (чоловіки, жінки, діти, підлітки, дорослі, люди похилого віку);

- за доходами споживачів;

- за джерелом оплати за медичні послуги (за рахунок фізичних осіб, юридичних осіб чи держави);

- за об'єктом надання медичної послуги (фізична особа, сім'я чи організація);

- за місцем роботи пацієнта (лікування професійних захворювань).

Відповідно до обраних сегментів та їх ємності і повинно бути організовано позиціонування відносно конкурентів.

Розглянемо практичний досвід маркетингової діяльності групи компаній ORPEA (Польща). Група компаній займається розвитком та розширенням мережі реабілітаційних лікарень під брендом CLINEA та домів опіки під брендом ORPEA на території країни. В реабілітаційних лікарнях CLINEA застосовується така система сегментації споживачів та позиціонування:

- пацієнти, які потребують реабілітації кардіологічної. Це споживачі, які перенесли інфаркт та мають супутні хвороби. Позиціонування та особливості пакету медичних послуг залежать від фізичних можливостей пацієнта та ризику серцево-судинних подій. Для цієї групи пацієнтів застосовуються послуги кардіологів, лікарів медичної реабілітації, терапевтів, психологів, дієтологів, ерготерапевтів. Пацієнти можуть отримувати послуги цілодобово, як безпосередньо в лікарні, так і вдома, шляхом телереабілітації за допомогою спеціального обладнання;

- пацієнти, які потребують реабілітації після інсульту. Застосування моделей реабілітації, які спрямовані як на короткотермінові, так і на довготермінові цілі;

- пацієнти, які потребують реабілітації після перенесених операцій на стегнах, колінах, хребті, при різних переломах костей. Послуги для таких пацієнтів спрямовані на підвищення якості життя пацієнта шляхом відновлення в максимальному ступеню його вихідної фізичної форми. Для цього використовуються інтенсивні програми реабілітації – фізичні вправи, тренування, фізіопроцедури, які адаптуються до індивідуальних потреб і можливостей кожного пацієнта.

- Пацієнти, які потребують ортопедичної реабілітації, з дископатіями чи дегенеративними захворюваннями. Послуги для таких пацієнтів включають профілактичну реабілітацію, яка дозволяє уникнути хірургічного втручання. Застосування комплексного системного підходу до процесу оздоровлення сприяє мінімізації болю і страждань пацієнта, рухаючись у напрямку покращення самопочуття і комфорту на кожному етапі лікування.

- Пацієнти, які потребують реабілітації після перенесення захворювання COVID-19. Ці люди можуть мати такі проблеми: порушення вентиляції легень, зниження фізичної активності, хронічну втому, болі в м'язах, суглобах, порушення нервово-м'язової координації, проблеми з концентрацією уваги і пам'яті, головні болі, депресія тощо. Послуги для таких пацієнтів носять індивідуальну траєкторію і спрямовані на системне покращення самопочуття пацієнта.

Література

1. Артюхіна М.В. Маркетингова діяльність закладів охорони здоров'я в умовах реформування галузі. Економічний вісник Донбасу. 2011. № 2. С. 135-137 <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/24092>
2. Сайт Grupa ORPEA. URL: <https://orpea.pl/> (дата звернення 29.10.2023).

УДК 005+005]:004.9

Воронкова В.Г., д.ф.н., професор., завідувач кафедри управління та адміністрування Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Розвиток практичних засад менеджменту в умовах цифровізації вимагає адаптації до нових технологій та стратегій управління. Приведемо деякі практичні засади для успішного впровадження цифрових технологій у менеджмент: 1) Формування чіткої концепції і стратегії, враховуючи цілі та завдання вашої компанії, які необхідні для досягнення цілей. 2) Обробка даних для отримання цінної інформації, для чого слід використати big data, машинне навчання та інші технології для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. 3) Ефективна комунікація та зовнішня комунікація за допомогою цифрових засобів, соціальних мереж, корпоративних порталів та інших інструментів для підвищення зв'язку. 4) Автоматизація бізнес-процесів у різних сферах бізнесу для підвищення продуктивності та зниження ризиків помилок, що можуть бути оптимізовані за допомогою цифрових інструментів. 5) Кібербезпека, яка необхідна для захисту важливих даних та інформації з метою навчання персоналу засобам захисту від кіберзагроз; 6) Навчання та розвиток персоналу: навчання персоналу в сфері цифрових технологій, створення програм навчання та стимуляції працівників з метою розвитку своїх навичок в цьому напрямку. 7) Гнучкість та інновації, які необхідні для формування гнучкої організаційної культури, яка сприяє інноваціям та експериментам; 8) Інтеграція з екосистемою, з іншими компаніями та партнерами в цифровій екосистемі для спільного розвитку та обміну інноваціями. 9) Моніторинг результатів та відстеження результатів впровадження цифрових ініціатив для коригування стратегії, де це необхідно. Ці практичні засади допоможуть організаціям ефективно адаптуватися до умов цифровізації та досягти конкурентних переваг на ринку. Зарубіжний досвід у сфері розвитку менеджменту в умовах цифровізації включає ряд концепцій та практик, які допомагають компаніям ефективно адаптуватися до цифрового середовища: 1) Використання методології Design Thinking дозволяє компаніям створювати інновації, спрямовані на потреби користувачів. Цей підхід акцентує на залученні співробітників з різних

відділів до процесу розробки продуктів та послуг. 2) Lean Management: принципи Lean дозволяють ефективно управляти ресурсами та процесами. Це включає в себе видалення зайвих етапів у виробництві чи надмірної складності в управлінських процесах. 3) Agile Management дозволяє організаціям швидко адаптуватися до змін шляхом гнучкого управління проектами, що особливо важливо в умовах швидкозмінюючогося цифрового середовища. 4) Digital Leadership: концепція цифрового лідерства визнає необхідність лідерів, які можуть вести компанії через цифрові трансформації. Це означає розвиток навичок у галузі цифрових технологій та здатність до стратегічного бачення. 5) Open Innovation: використання відкритих інноваційних моделей передбачають співпрацю зі стартапами, дослідницькими лабораторіями та іншими компаніями для спільного розвитку нових ідей та продуктів. 6) Blockchain та Smart Contracts: використання технології блокчейну та смарт-контрактів для автоматизації та забезпечення безпеки угод та транзакцій. 7) Customer Journey Mapping: аналіз та визначення шляху користувача дозволяє краще зрозуміти його потреби та надає можливість впроваджувати персоналізовані рішення. 8) Cloud-Based Technologies: використання хмарних технологій для забезпечення доступу до даних та ресурсів з будь-якої точки світу сприяє гнучкості та ефективності. 9) Industry 4.0: застосування концепції Четвертої промислової революції, яка включає в себе автоматизацію, Інтернет речей, обробку даних та інші передові технології виробництва необхідно впроваджувати на підприємствах та організаціях. Успішна цифрова трансформація вимагає глибокого розуміння цих концепцій та їх впровадження в контексті конкретної компанії та галузі. Наведемо практичні рекомендації для розвитку менеджменту в організації в умовах цифровізації: 1) створення чіткої стратегії, яка відображає місію, візію та конкретні цілі компанії, враховує виклики та можливості цифрової економіки. 2) Розвиток цифрових навичок персоналу цифровим технологіям та інструментам, для чого проводяться тренінги, семінари та онлайн-курси. 3) Використання аналітики та Big Data для обробки великих обсягів даних для прийняття управлінських рішень, керівники повинні розробити систему збору та аналізу даних, щоб приймати ефективні управлінські рішення. 4) Гнучкість та адаптивність необхідна для швидкої адаптації до змін у середовищі. 5) Стимулювання інновацій, для чого необхідно сформувати внутрішню культуру інновацій, де працівники відчують, що їхні ідеї важливі. 6) Ефективне ведення проектів, методології управління проектами, для чого визначити чіткі ролі та відповідальності. 7) Розвиток лідерських навичок, які включають в себе вміння комунікації, мотивації, делегування та вирішення конфліктів. 7) Залучення професіоналів для вивчення та запровадження кращих практик відомих компаній, залучення консультантів та експертів для оцінки та вдосконалення управлінських практик. 8) Командна робота, яка вимагає використання інструментів для спільної роботи та забезпечення відкритого обміну інформацією. 9) Створення умов для розвитку, забезпечення позитивного робочого середовища, самовираження та саморозвитку працівників. Ці

рекомендації можуть служити основою для створення ефективного стратегічного плану розвитку менеджменту в умовах цифровізації [1].

Література

1. Цифрова трансформація промислового менеджменту: теорія і практика: монографія / За ред. д.філософ.н., проф. Воронкової В. Г., д.е.н., проф. Метеленко Н.Г. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. 816 с

УДК 339

Міщук Є.В., к.е.н., доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг.

Солов'ян Є., здобувач вищої освіти спеціальності 075 «Маркетинг» Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг.

ПРОФЕСІЙНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СУЧАСНОГО МАРКЕТОЛОГА: ІНСТРУМЕНТИ, ЗАСОБИ

Сучасний маркетолог, для досягнення максимальної професійної ефективності, повинен володіти трьома важливими формулами успіху. По-перше, цифрова грамотність стає вирішальним елементом у сучасному маркетингу. Володіння сучасними сайтами є необхідністю, дозволяючи створювати ефективні та привабливі онлайн-присутності для брендів. Здатність розробляти вражаючі презентації стає ключовою для ефективного комунікування з аудиторією та подачі інформації в узгодженому форматі. Робота з документами в електронному форматі спрощує обробку та обмін інформацією, роблячи процеси швидшими та ефективнішими. Використання соціальних мереж та електронної комунікації стає необхідністю для побудови та збереження взаємодії з аудиторією. В цифрову грамотність також входить вміння адаптуватися до нових цифрових трендів та технологій. Розвинута цифрова грамотність робить маркетолога більш гнучким та конкурентоспроможним на ринку. Загалом, цифрова грамотність виступає не лише як інструмент, але й як стратегічний елемент у досягненні високого рівня успіху в сучасній маркетинговій сфері.

Друга формула успішного маркетолога – проектне мислення. Це надає можливість бачити завдання як частину великого плану, розглядаючи їх не просто як ізольовані елементи. Для успішного сучасного маркетолога вміння працювати у команді виявляється ключовим фактором. Ефективна комунікація з іншими членами команди сприяє обміну ідеями та розробці інноваційних стратегій маркетингу. Командна робота дозволяє об'єднати різні компетенції, включаючи аналітику, креатив і технічні знання. Спільна робота з різними відділами підприємства поліпшує розуміння бізнес-процесів та потреб клієнтів. Робота у групі розвиває навички лідерства та сприяє побудові ефективних робочих

відносин. Здатність слухати та приймати думки інших допомагає у вдосконаленні стратегій та планів маркетингу. Колективний інтелект команди дозволяє вирішувати складні завдання, вимагаючи різноманітних підходів. Взаємодія у команді підвищує мораль та заохочує до досягнення спільних успіхів у сфері маркетингу.

Третя формула – тайм-менеджмент – визначає ключовий аспект професійної ефективності для сучасного маркетолога. Це невід'ємний елемент організації та продуктивності в галузі, де вимагається високий рівень відповідальності. Метод «Швейцарський сир» раціоналізує робочий процес, дозволяючи маркетологові розподіляти час на блоки для конкретних завдань. «Поглинання слона» вчить починати робочий день з найбільш важливих завдань, звільняючи енергію для подальших викликів. Метод «Помідора» допомагає уникати відволікань та підтримує високу концентрацію, поділяючи час на періоди роботи та короткі перерви. Врахування різних методів управління часом покращує концентрацію та зменшує стрес, сприяючи досягненню вищого рівня успіху в професійній сфері.

Сучасні девайси є невід'ємною частиною професійної ефективності сучасного маркетолога для комунікації, аналітики та моніторингу ринку. Девайси розширюють можливості для творчості, дозволяючи маркетологам створювати вражаючий вміст, графіку та презентації. Сучасні гаджети також сприяють виробництву високоякісного відеоконтенту для рекламних кампаній та соціальних мереж. Електронна пошта та календарі вбудовані в девайси полегшують організацію робочого часу та спільну роботу в команді. Синхронізація між різними пристроями забезпечує зручний доступ до важливої інформації навіть у русі. Технології штучного інтелекту та аналізу даних на сучасних пристроях роблять обробку та інтерпретацію великих обсягів інформації ефективнішою. Для маркетолога важливо високоякісно користуватися сучасними гаджетами, оскільки це не лише підвищує продуктивність, але і забезпечує конкурентні переваги в швидкозмінному світі маркетингу. Однак важливо розуміти як їх використовувати належним чином, щоб максимізувати їхню користь і одночасно уникнути можливих викликів та ризиків, пов'язаних із використанням цих технологій.

Читання відіграє ключову роль у професійному рості сучасного маркетолога. Книги дозволяють освоювати нові технології, ідеї, тенденції та глобальні питання. Це сприяє розширенню вашого світогляду і можливості бачити проблеми з різних кутів. Читання розвиває ваші аналітичне, критичне та креативне мислення. Ви вчитеся аналізувати та оцінювати інформацію, роблячи обґрунтовані висновки. Прочитані книги розширюють ваш словниковий запас, поліпшують комунікаційні навички і роблять вас привабливішими співрозмовниками. Книги про саморозвиток надають практичні поради щодо підвищення продуктивності, управління часом, підвищення мотивації та розвитку лідерських якостей.

Таким чином, цифрова грамотність, проектне мислення та тайм-менеджмент є критичними елементами успіху сучасного маркетолога. Використання сучасних технологій та правильне управління часом, сприяють досягненню ефективності та успіху в динамічному світі маркетингу.

Крупа А.Г., здобувач третього рівня вищої освіти другого року навчання ступеня доктора філософії спеціальності 073 «Менеджмент Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

МІСЦЕ І РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інформаційно-комунікаційні технології (далі – ІКТ) відіграють важливу роль у цифровому суспільстві, впливаючи на різні аспекти людського життя, економіки та суспільства загалом. ІКТ – це аббревіатура, яка означає інформаційні та комунікаційні технології і використовується для опису сукупності технологій, які включають в себе обробку, зберігання, передавання та обмін інформацією. ІКТ займають центральне місце в еволюції сучасного суспільства. Вони пронизують всі сфери життя, створюючи нові можливості та трансформуючи традиційні підходи. Основні складові ІКТ включають: обробку даних, зберігання та вивід даних, програмування та розробку програмного забезпечення. Комунікаційні технології включають: технології передавання даних (наприклад, мережі зв'язку), засоби комунікації (електронна пошта, відеозв'язок, соціальні мережі). ІКТ використовуються в різних галузях, таких як освіта, бізнес, медицина, виробництво, державне управління та інші, для полегшення обміну інформацією, оптимізації процесів та забезпечення ефективної комунікації. Технологічний розвиток у сфері ІКТ має величезний вплив на сучасне суспільство, приводячи до швидших та ефективніших засобів взаємодії та обробки інформації. Виокремимо ключові місця і ролі ІКТ у цифровому суспільстві: 1) Сприяння зв'язку: ІКТ забезпечують ефективний зв'язок між людьми навіть на великій відстані, що сприяє спілкуванню, співпраці та обміну інформацією. 2) Соціальні мережі та медіа: ІКТ дозволяють взаємодіяти через соціальні мережі, сприяючи обміну інформацією, ідеями та культурними цінностями. 3) Освіта та навчання, доступ до інформації: ІКТ роблять інформацію доступною за декілька клацань, полегшуючи процес навчання та дослідження. 4) Дистанційне навчання: ІКТ дозволяють впровадження систем дистанційного навчання, що особливо актуально у випадку обмежень пересування територією. 5) Електронна комерція: ІКТ відіграють ключову роль у розвитку електронної комерції, сприяючи онлайн-торгівлі та електронним фінансовим операціям. 6) Автоматизація бізнес-процесів: використання ІКТ дозволяє підприємствам автоматизувати багато процесів, що призводить до підвищення ефективності та зниження витрат. 7) Електронна медицина: ІКТ сприяють впровадженню електронних медичних записів, телемедицини та інших технологій для поліпшення надання медичних послуг. 8) Цифрова медицина: Використання ІКТ допомагає ефективнішому проведенню медичних досліджень. 9) Електронне урядування: ІКТ сприяють впровадженню електронних послуг та електронного урядування, що полегшує взаємодію між

владою та громадянами. 10) Е-демократія: ІКТ можуть підтримувати участь громадян у прийнятті рішень та поліпшенні демократичних процесів. ІКТ продовжують змінювати спосіб функціонування сучасного суспільства, забезпечуючи нові можливості та виклики. Зростання їхньої ролі може призвести до подальших інновацій та змін у різних галузях життя, зокрема зміна комунікаційного ландшафту, збільшення доступності ІКТ, що дозволяють людям взаємодіяти та обмінюватися інформацією навіть на великій відстані, збільшуючи доступність комунікації. Розвиток соціальних мереж приводить до того, що соціальні платформи стають майданчиками для взаємодії, обміну думками та спільного творчості. Економічна трансформація приводить до електронної комерції: ІКТ відіграють ключову роль у розвитку електронної комерції, забезпечуючи глобальну торгівлю та доступ до ринків для бізнесу будь-якого розміру. За допомогою ІКТ виникають нові ідеї, технології та бізнес-моделі, стимулюючи економічний розвиток, інновації та стартапи. ІКТ роблять освіту доступною в будь-якому місці світу, сприяючи глобальній освітній рівноправності, електронні платформи дозволяють проводити заняття та навчальні курси дистанційно. ІКТ покращують доступ до медичних послуг, дозволяючи консультивання та діагностику віддалено, сприяючи забезпеченню зручного та ефективного управління медичною інформацією. ІКТ полегшують надання громадянських послуг та електронних документів, сприяючи розвитку електронної демократії, використання технологій для залучення громадян у процеси управління та прийняття рішень. Усі ці аспекти свідчать про те, що ІКТ є не тільки інструментом для зручності, але й механізмом трансформації сучасного суспільства, впливаючи на його структуру, взаємодію та розвиток. Таким чином, відмітимо, що сьогодні без ІКТ не може обійтися жодна сфера будь-то економічної, соціальної, культурної чи індивідуальної сфери життєдіяльності.

Література

1. Крупа А.А. Характеристика парадигми ІКТ постінформаційного суспільства. Комунікаційний простір постінформаційного суспільства: проблеми та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2023 року). Київ: ТОВ «Твори», 2023. С.47-49.

2. Крупа А.Г. Ключова роль ІКТ у розвитку цифрового суспільства. Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2023 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Олді+, 2023 С.314-318.

3. Крупа А.Г. Напрями упровадження ІКТ нового покоління в інтелектуально-цифрове виробництво регіонів. Проблеми управління економічним потенціалом регіонів: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції: Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. С.37-38.

4. Крупа А., Воронкова В.Г. Сучасні ІКТ як чинники удосконалення інформаційної системи підприємства. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023»*: у 5 т. / Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. Т.5. С.220-222.

УДК 658.8:004.77(477)

Пилипенко О.С., к.е.н., доцент кафедри управління та адміністрування ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету» м. Дніпро

Киркач Р.Г., магістрант 1 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету» м. Дніпро

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ

Вплив Інтернет-технологій на суспільне життя став передумовою створення нового виду маркетингу – Інтернет-маркетингу. За сучасних умов розвитку світової економіки загалом та економіки України зокрема відбуваються суттєві зміни в діяльності підприємств та підходах до ведення бізнесу. Найбільш очевидна зміна полягає в тому, що більшість компаній і людей перейшла в онлайн-середовище.

Успішність діяльності в такому середовищі, як Інтернет, де користувачі самі управляють процесом навігації, визначається лише тим, наскільки враховуються їхні інтереси. Значна увага до визначення аудиторії Інтернету (загальної кількості користувачів та їхньої різноманітності) зумовлена величезним впливом Інтернету на суспільство. У галузі економіки цікавість до цього питання обумовлена тим, що ефективність комерційного використання даного комунікаційного каналу, як і більшості традиційних засобів масової інформації, значною мірою визначається ступенем його поширення у середовищі, для якого він призначений [4, 6, 8].

Вважається, що при досягненні деякої критичної величини (маси), прийнятого зазвичай у розмірі 20%, застосування засобу стає адекватним витратам на його впровадження та експлуатацію, і його поширення набуває лавинний характер. Часто для характеристики динаміки кількості користувачів якої-небудь послуги використовують математичну модель логістичного зростання. Суть її полягає в тому, що на першому етапі адаптації суспільства до нової послуги темпи зростання її використання незначні, нею користуються найбільш схильні до інновації особи, потім настає період швидкого зростання (20% - критична маса), коли нову послугу освоює значна частина населення. Далі настає третій, завершальний етап, під час якого темпи зростання знов незначні, а кількість користувачів послуги досягає рівня насичення [3,7].

На підставі аналізу динаміки кількості користувачів Інтернету можна зробити висновок, що наша країна вже пройшла перший етап адаптації цієї

послуги, коли ми спостерігали невеликі темпи зростання. Отже, в Україні відповідно до моделі логістичного зростання спостерігається фаза швидкого зростання кількості користувачів Інтернету. Частка користувачів Інтернету в Україні в цілому зросла до майже 21 %.

Інформаційні технології дають змогу зменшити затрати на виконання маркетингових функцій компанії та розширити застосування Інтернет-інструментів маркетингової діяльності підприємства. Система технологій просування товарів чи послуг в Інтернет включає десятки гнучких у налаштуванні й ефективних в роботі механізмів [2]. Інформаційні технології та мережа Інтернет зменшують витрати на виконання маркетингових функцій. Будь-яку інформаційну технологію простіше всього розробляти і реалізовувати з використанням сучасних програмних продуктів, це також забезпечить високу якість роботи такої технології і розроблення достовірних звітів на основі великої кількості оперативної інформації.

Інтернет-маркетинг переважно розглядають тільки на рівні окремих інструментів, а саме: просування ідей, товарів і послуг через Інтернет або як середовище для пошуку інформації та продажу своїх товарів та послуг. Швидкий розвиток Інтернет-технологій призводить до появи нових інструментів маркетингу. Отже, виникає необхідність систематизації інструментів Інтернет-маркетингу з урахуванням нових технологій в Інтернеті.

Сутність Інтернет-маркетингу, його основні інструменти, проблеми та тенденції застосування в електронному бізнесі досліджуються зарубіжними та вітчизняними науковцями. Особливості застосування Інтернету в маркетинговій діяльності висвітлювали теоретики та практики: Д. Еймор, С. Кадулін, Р.А. Костяєв, В.Л. Плескач, Я. Фенвік, А.В. Юрасов [7] та інші.

Проблемні питання специфіки функціонування та тенденції розвитку Інтернет-маркетингу розкривали у своїх працях Ф. Котлер, В. Холмогоров, І. Успенський, І. Литовченко, І. Бойчук [1, 3, 4, 5] та інші.

Особливостям віртуального простору, ефективним маркетинговим підходам до бізнесу в Інтернеті та принципам застосування Інтернет-маркетингу присвячено дослідження А. Хартмана, У. Хенсона [9] та інших.

Щорічно зростає показник проникнення Інтернету в Україні. Це вказує на збільшення потенційної споживацької аудиторії, зростання масштабів електронної комерції, а також на актуальність розвитку Інтернет-маркетингу. Інтернет в Україні найбільш перспективний, тому що виступає досить новим рекламним майданчиком для ведення бізнесу. Маркетологи, виходячи із цілей підприємства використовують синтез виключно необхідних інструментів у рамках стратегії Інтернет-просування – сайт компанії.

Екстранет – захищений веб-сайт, доступ до якого видається компанією. Створюється для взаємодії з клієнтами та партнерами компаній. Можливе функціональне наповнення: онлайн-форма розміщення замовлення, новини, інформаційна підтримка, детальна інформація про продукти.

Контексна реклама – рекламні оголошення, які розміщуються на сторінці залежно від змістовного наповнення сторінки. Це більш інтелектуальний підхід до розміщення реклами, більш релевантний, аніж, наприклад, банерна реклама. Контекст може бути текстовим, а також може включати картинки та медіа. Часто зустрічаються на веб-сайтах або в блогах, а також на сайтах електронної пошти.

Спонсорство та крос-брендинг є ефективними інструментами налагодження комунікацій з цільовою аудиторією, що призведе, безперечно, до підвищення ефективності бізнесу. Метод просування бренду цільової аудиторії, за якого сайт, який просуває бренд компанії і розміщує адресне повідомлення, отримує винагороду. Такий вид спільної роботи зустрічається на інформаційних сайтах, шоу, медіа, блогах, підкастах.

Афілійований, тобто партнерський маркетинг базується на тому, що мережі, побудовані за принципом партнерського маркетингу, виплачують партнерам винагороди за залучення нових клієнтів, реєстрацію користувачів або за фактом продажу. Незважаючи на те, що ця форма Інтернет-маркетингу перегукується з іншими, метою її розміщення релевантного повідомлення для групи з відповідною демографічною ознакою. Крім цього, за результатами останніх досліджень маркетологів, близько 30% компаній розглядають блоги як засіб комунікації з потенційними клієнтами. Особливо популярними є корпоративні блоги.

Миттєвий обмін повідомленнями доцільно використовувати як дієвий інструмент маркетингового впливу. Практично використовуються в онлайн-додатках або в мобільному телефоні. Деякі компанії використовують сервіси як пріоритетний метод комунікації в Інтернеті.

Розглянувши і проаналізувавши основні інструменти Інтернет-маркетингу, можна зауважити, що їх застосування окремо один від одного не дасть позитивних результатів для компанії. Успіх буде там, де вони об'єднані та використовуються в рамках чіткої стратегії компанії в Інтернеті.

Література

1. Бойчук І.В., Музика О.М. Інтернет в маркетингу: Підручник. Київ. Центр учбової літератури. 2010. 512 с.
2. Затонацька, Т.Г., Плескач В.Л. Електронна комерція: Підручник. Київ. Знання. 2007. 535 с.
3. Котлер Філіп, Катар джал Гермаван, Сетьяван Іван. Маркетинг 4.0. Від традиційного до цифрового. пер. з англ. Куницької К. та Замаєвої К. Київ. Видавництво група КМ-БУКС. 2018. 208 с.
4. Литовченко І.Л., Пилипчук В.П. Навч. посіб. для вузів. Київ. Центр учбової літератури. 2008. 184 с.
5. Литовченко І.Л. Інтернет-маркетинг. Навчальний посібник. Київ. Центр учбової літератури. 2011. 332 с.
6. Мозгова Г.В. Інструменти Інтернет-маркетингу та їх переваги для сучасних українських підприємств. Ефективна економіка. 2013. № 10

7. Плескач В.Л. Технології електронного бізнесу: монографія. Київ. КНЕУ. 2004. 223 с.

8. Присакар І. Інтернет-маркетинг як счасна платформа для розвитку бізнесу. Бізнес-Інформ. 2015. № 12. С. 333-339

9. Хартман А. Стратегії успіху в Інтернет-економіці. Київ. Лорі. 2001. 265 с.

УДК 330.342

Шапуров О.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Федотов С. О., аспірант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

УПРАВЛІННЯ СУПУТНИМИ ПРОДУКТАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Управління супутніми продуктами промислового підприємства є важливою складовою стратегії розвитку та конкурентоспроможності в сучасному бізнес-середовищі. Тема супутніх продуктів (co-products, by-products) набуває зростаючої актуальності через вимоги споживачів, технологічні зрушення та постійний розвиток ринків, особливо питання цієї теми стосуються сталеливарної промисловості.

Однією з ключових стратегій підприємства є максимізація ефективності виробництва основних продуктів. Однак супутні продукти, що виникають у процесі виробництва основних товарів, також можуть мати значний вплив на успішність підприємства. Управління супутніми продуктами стає ключовим фактором для забезпечення оптимальної рентабельності та ефективності бізнесу.

Супутні продукти сталеливарної промисловості мають багато застосувань у самій галузі, в інших галузях промисловості та в суспільстві в цілому. Можна сформулювати загальний перелік застосування супутніх продуктів сталеливарної промисловості: доменний шлак – замітник клінкеру в цементній промисловості; сталеплавильний шлак – заповнювачі в дорожньому будівництві, поліпшенні ґрунтів; технологічні гази – виробництво теплової та електричної енергії; пил і шлам – внутрішнє і зовнішнє застосування оксидів заліза і легуючих елементів; нафтохімія з коксохімічного виробництва – дьоготь, аміак, фенол, сірчана кислота і нафталін для хімічної промисловості; емульсії з млинів і відпрацьоване масло – відновник в доменних печах або використовується на коксохімічних підприємствах [1].

Ряд супутніх продуктів з високим вмістом заліза утворюється протягом усього сталеплавильного процесу. До них відносяться пил і шлам з мокрого і сухого сповільнюваного обладнання, млинова окалина з стану гарячої прокатки, а

також залізна руда і агломераційна дрібниця. Дьоготь є супутнім продуктом коксування який використовується як матеріал для покриття ущільнювачів у будівельному секторі, а також для виробництва фарб і синтетичних барвників. Дьоготь можна додатково переробляти та використовувати в таких споживчих продуктах, як мило та шампунь для лікування лупи та шкірних захворювань (псоріазу). Сірка використовується для вулканізації каучуку та виробництва сірчаної кислоти, а також в інсектицидах та добривах.

Таким чином значна кількість супутніх продуктів формує необхідність визначення стратегічних напрямів їх використання. На наш погляд металургійні підприємства повинні стати на шлях нової парадигми кругової економіки.

В парадигмі кругової економіки ресурси розглядаються як невід’ємні цінності, які слід зберігати в обігу якнайдовше (стратегії вторинної переробки, відновлення та повторного виробництва, спрямовані на подовження терміну служби продуктів та матеріалів).

На відміну від лінійної моделі, де відходи є неодмінним наслідком, економіка замкненого циклу прагне зменшити генерацію відходів. За допомогою розробки продуктів для демонтажу та переробки підприємства можуть значно зменшити негативний екологічний вплив своєї діяльності. Заохочення довговічності та можливості ремонту є основним принципом кругової економіки. Продукти повинні бути спроектовані з урахуванням можливості подовження їх функціонального терміну служби, а ремонт та обслуговування повинні бути легкодоступні [2].

Науково-практичним прикладом переходу від лінійної до циркулярної моделі в металургійному секторі може бути європейський проєкт H2020 CIRMET (Інноваційне та ефективне рішення на основі модульних, універсальних, інтелектуальних технологічних установок для забезпечення гнучкості енергоспоживання та ресурсів у високоенергоємних процесах) Циклічне рішення, запропоноване CIRMET, полягає в розробці циркулярного процесу, який представляє собою комбінацію різних модульних установок (пірометалургійного процесу і установки рекуперації тепла) (рис.1) [3].

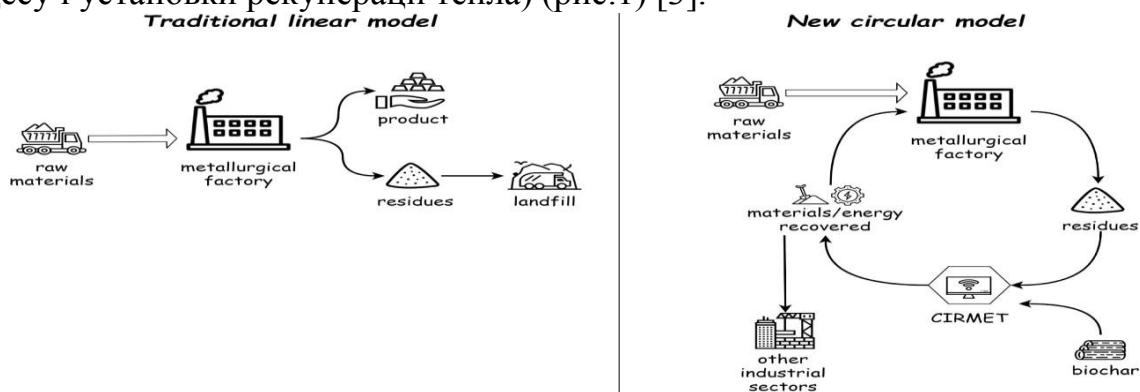

Рисунок 1 – Науково-практичний приклад переходу від лінійної до циркулярної моделі в металургійному секторі.

Джерело: [3]

Література

1. World Steel. Steel - the permanent material in the circular economy. Available at: <https://worldsteel.org/wp-content/uploads/worldsteel-circular-economy.pdf> (accessed Nov. 01, 2023).
2. Evaluating energy and resource efficiency for recovery of metallurgical residues using environmental and economic analysis / A. Di Maria et al. *Journal of Cleaner Production*. 2022. P. 131790. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.131790> (date of access: 20.11.2023).
3. Morseletto P. Targets for a circular economy. *Resources, Conservation and Recycling*. 2020. Vol. 153. P. 104553. URL: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.104553> (date of access: 20.11.2023).

УДК 338.45:519.237.7

Шапуров О.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Гайворонська А. І., здобувач 2 курсу навчання, спеціальності 073 «Менеджмент», Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

АНАЛІЗ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ РЕГРЕСІЇ ЗА ФІКТИВНИМИ ЗМІННИМИ

Аналіз промислових підприємств за допомогою регресії за фіктивними змінними є важливим і актуальним напрямком досліджень у сучасному управлінні промисловими підприємствами. Даний метод аналізу базується на використанні регресійних моделей з включенням *dummy* змінних, які відображають якісні характеристики, що не можуть бути виміряні числовими значеннями безпосередньо. Актуальність цього підходу полягає в здатності враховувати індивідуальні особливості підприємств у контексті їх діяльності та конкурентного середовища. Визначений метод регресії дозволяє не лише розуміти вплив окремих факторів на результативність підприємства, але й розробляти більш точні та ефективні стратегії управління. Застосування регресії за фіктивними змінними дає можливість отримувати більш точні та обґрунтовані результати порівняно з традиційними методами аналізу [1].

Основні види моделей з фіктивними змінними: ANCOVA (модель коваріаційного аналізу) містить як фіктивні, так і кількісні пояснювальні змінні); ANOVA – модель дисперсійного аналізу, містять у правій частині лише фіктивні змінні; LPM-модель – економетрична модель, в якій залежна змінна є фіктивною, а пояснювальні змінні можуть бути як кількісними, так і якісними; Logit-модель – модель з фіктивною залежною змінною [2].

Приведемо приклад моделі з фіктивними змінними. Маємо деякі дані про різні типи обладнання та їх вплив на виробничу потужність підприємств в галузі автомобільного виробництва. Для цього ми зібрали дані про п'ять різних автозаводів, їх типи обладнання (наприклад: ручне, напівавтоматичне, повністю автоматизоване) та виробничу потужність (у кількості автомобілів, які вони можуть виготовити за місяць).

Таблиця 1 – Вихідні дані для розрахунку регресійної моделі з фіктивними змінними

Підприємство	Тип обладнання	Виробнича потужність
Завод 1	Ручне	100
Завод 2	Напівавтоматичне	150
Завод 3	Повністю автоматизоване	200
Завод 4	Напівавтоматичне	160
Завод 5	Ручне	110

Тип обладнання – це фіктивна змінна, яка приймає різні категорії. Таким чином регресійна модель нам буде необхідна для визначення, чи існує статистично значущий вплив типу обладнання на виробничу потужність.

Розрахуємо модель за допомогою програми Python з бібліотеками для аналізу даних (наприклад, Pandas та StatsModels) [3]. Приклад скрипту наведено на рис.1.

```
import pandas as pd
import statsmodels.api as sm
# Створення DataFrame з наведеними даними
data = {
    'Підприємство': ['Завод 1', 'Завод 2', 'Завод 3', 'Завод 4', 'Завод 5'],
    'Тип обладнання': ['Ручне', 'Напівавтоматичне', 'Повністю автоматизоване',
'Напівавтоматичне', 'Ручне'],
    'Виробнича потужність': [100, 150, 200, 160, 110]
}
df = pd.DataFrame(data)
# Створення фіктивних змінних на основі категорій типу обладнання
dummy_vars = pd.get_dummies(df['Тип обладнання'])
# Об'єднання фіктивних змінних з основним DataFrame
df = pd.concat([df, dummy_vars], axis=1)
# Розрахунок регресії
X = df[dummy_vars.columns]
y = df['Виробнича потужність']
X = sm.add_constant(X) # Додаємо константу для регресії
model = sm.OLS(y, X).fit()
# Виведення результатів
print(model.summary())
```

Рисунок 1 – Розрахунок регресійної моделі з фіктивною змінною за допомогою програми Python (скрипт)

Наведений скрипт створить DataFrame з наведеними даними, створить фіктивні змінні для категорій типу обладнання, проведе регресійний аналіз та визначить отримані результати. Щоб виконати цей скрипт, вам знадобиться бібліотека pandas для роботи з даними та statsmodels для обчислення регресії.

В наведеній моделі може виявитись, що тип обладнання має статистично значущий вплив на виробничу потужність підприємств у галузі автомобільного виробництва. Побудова даної регресійної моделі може бути корисною для збільшення продуктивності та ефективності виробництва.

Література

1. Козьменко О. В. Економіко-математичні методи та моделі (економетрика) : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2018. 406 с.
2. Кузьмичов А.І. Економетрія. (З використанням засобів Excel) : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2020. 214 с.
3. Asteriou D., Hall S.G. Applied Econometrics. London: Red Globe Press, 2021. 555 p.

УДК 330.88

Шапуров О.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Краснощок В. В., аспірант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ЕКОНОМІКА СУСПІЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА РОЗВИТОК

Різноманітні дослідження останнім часом акцентують увагу на поступовому перетворенні параметрів та визначенні меж концепції «економіки спільного споживання» (sharing economy). Наразі існує більш загальна концепція, згідно з якою економіка спільного споживання є економічною моделлю, що ґрунтується переважно на обміні товарами та послугами між людьми (peer-to-peer), полегшеній цифровізації та часто здійснюється за допомогою цифрових платформ [1]. Також цілком можливо охарактеризувати економіку спільного споживання як оцінку активів, що недовикористовуються, через децентралізовану мережу, відмінну від традиційної економічної системи, що сильно спирається на капіталізацію і ціноутворення [2].

Існує низка термінів, що конкурують у визначенні «економіки спільного споживання» зі схожою концепцією, але з деякими відмінностями у підходах: колаборативне споживання (collaborative consumption), споживання на основі доступу (access-based consumption), доступна економіка (access economy), мережа

(the mesh) і колаборативна економіка (collaborative economy). Споживання на основі доступу звертає увагу на спільне споживання як новий спосіб споживання для клієнтів порівняно з володінням, який є традиційним способом споживання [3]. У той час як колаборативна економіка фокусується на співпраці учасників у спільному споживанні, а не на конкуренції між постачальниками та споживачами. Це свідчить про те, що тенденція спільного споживання все ще розвивається, і остаточна згода на його визначення потребуватиме часу, подібно до таких трендів, як персональні комп'ютери та Інтернет у 1990-х та 2000-х роках.

Клієнти, які раніше вважали спільне споживання менш переважним способом порівняно з володінням, почали переглядати свої стилі споживання та перевизначати цінності спільного споживання, особливо після глобальної фінансової кризи 2008 року [4]. У сучасних умовах споживачі отримали швидкий доступ до широкого спектра важливих ресурсів, товарів і послуг для свого повсякденного життя через спільне споживання, а не через володіння, охоплюючи товари, такі як предмети розкоші (наприклад, Rent the Runway або Fashionhire), автомобілі (наприклад, Zipcar) і навіть житло (наприклад, Airbnb), транспорт (наприклад, Uber), працю й навички (наприклад, TaskRabbit і Vayable).

Х.Гайнрікс визначив економіку спільного споживання як «Економічні та соціальні системи, які забезпечують спільний доступ до товарів, послуг, даних і талантів. Ці системи представлені різними фірмами, але всі вони використовують інформаційні технології для надання людям, корпораціям, некомерційним організаціям та уряду інформації, що дає змогу розподіляти, обмінюватися і повторно використовувати надлишкові можливості в товарах і послугах» [5].

Таким чином, економіка спільного споживання – це нове явище, яке набуває поширення по всьому світу. Згідно зі звітом Price Waterhouse Coopers [6], про соціальне підприємництво, пов'язана індустрія прогнозується до зростання на 2133% за період 12 років. Швидке зростання економіки спільного споживання затьмарило всі аспекти соціально-економічної системи та суттєво вплинуло на життя людей. Традиційно, обмін означав постійний доступ до зручностей, який із розвитком економіки спільного споживання та розвитком платформ перетворився на тимчасовий, і його основними цілями є зменшення споживання ресурсів, рівня безробіття та просування стійкості. Ця царина є динамічним явищем, яке змінюється з часом, і нині розглядається її суспільний вимір, а наслідки ще невизначені [7].

Революція спільної економіки призвела до появи нових учасників у різних сферах, які замінили старих, наприклад, Airbnb, що трансформувала індустрію туризму та відкрила новий спосіб подорожей, оцінюваний у \$30 мільярдів, чи Uber з вартістю \$68 мільярдів, який перевершив своїх конкурентів, таких як Ford, General Motors і Honda.

З усіх секторів, охоплених економікою спільного споживання, найбільш значимі пов'язані з туризмом і гостинним бізнесом, транспортом (Uber), одягом і модою (Rent and Runaway), їжею і розвагами. Згідно з розрахунками Price Waterhouse Coopers, загальний дохід від економіки спільного споживання у

згаданому аспекті зросте до 335 мільярдів до 2025 року порівняно з 15 мільярдами у 2015 році.

З огляду на вражаюче розширення, економіка спільного використання мала сприятливий вплив на зниження негативного соціального та екологічного впливу [8] і спрощення ланцюжка поставок [9], з іншого боку, було задокументовано негативні наслідки, наприклад, низькооплачувані робітники в Uber Eat, Airbnb підвищує орендну плату та позиціонує себе як суб'єкт оперативного ринку. На основі дослідження економіки спільного споживання було виявлено 15 початкових перешкод, серед яких «відсутність довіри» є найбільш значущою, а «капітальні витрати» – найменш важливою [10].

Дослідження підтверджують ідею про те, що економіка спільного використання позитивно впливає на стійкість, пом'якшуючи виснаження ресурсів, спричинене споживанням, коли споживчі товари є спільними, а не індивідуальними. Шеренгова економіка виходять за рамки прибутку, охоплюючи альтруїстичні цінності, пов'язані з обміном інформацією, допомогою іншим і сприянням більш сталому способу життя.

Література

1. Dabbous A., Tarhini A. Does sharing economy promote sustainable economic development and energy efficiency? Evidence from OECD countries. *Journal of Innovation & Knowledge*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jik.2020.11.001> (date of access: 10.12.2023).
2. Botsman R., Rogers R., *What's Mine Is Yours: the Rise of Collaborative Consumption* HarperCollinsPublishers, New York. 2010.
3. Bardhi F., Eckhardt G. M. Access-Based Consumption: The Case of Car Sharing: Table 1. *Journal of Consumer Research*. 2012. Vol. 39, no. 4. P. 881–898. URL: <https://doi.org/10.1086/666376> (date of access: 10.12.2023).
4. Ronald R. *The Ideology of Home Ownership: Homeowner Societies and the Role of Housing*. Palgrave Macmillan. 2008.
5. H.G. Heinrichs. *Sharing economy: a potential new pathway to sustainability*. *Perspect. Sci. Soc.* 2013
6. *The sharing economy: Consumer intelligence series*. LLP PwC - PwC: London, UK, 2015
7. Jaremen, Nawrocka, Zemła. *Sharing the Economy in Tourism and Sustainable City Development in the Light of Agenda 2030*. *Economies*. 2019. Vol. 7, no. 4. P. 109. URL: <https://doi.org/10.3390/economies7040109> (date of access: 10.12.2023).
8. Govindan K., Shankar K. M., Kannan D. Achieving sustainable development goals through identifying and analyzing barriers to industrial sharing economy: A framework development. *International Journal of Production Economics*. 2020. Vol. 227. P. 107575. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2019.107575> (date of access: 10.12.2023).
9. Gansky L. *The Mesh: Why the Future of Business Is Sharing*. Portfolio Trade, Penguin. 2010)

10. How sustainable is the sharing economy? On the sustainability connotations of sharing economy platforms / A. Geissinger et al. *Journal of Cleaner Production*. 2019. Vol. 206. P. 419–429. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.09.196> (date of access: 10.12.2023).

УДК 519.876.5:658.562.22(075.8)

Шапуров О.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Фурсін О.О., к. держ.упр., доцент кафедри управління та адміністрування Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Дуюн О. Д., здобувач 2 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ АДЕКВАТНОСТІ ЕКОНОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ

Промислові підприємства у пошуку оптимальних стратегій управління та прогнозування розвитку використовують економетричні моделі для аналізу своєї діяльності. Розуміння адекватності цих моделей та їх здатності відтворювати реальні економічні процеси є ключовим при прийнятті обґрунтованих управлінських рішень. Сучасний інструментарій, такий як розширені методи машинного навчання, Data Science, байєсівський підхід, дозволяє покращити оцінювання адекватності моделей промислових підприємств. Вони надають можливість більш точно враховувати складні взаємозв'язки між різними змінними та прогнозувати поведінку підприємства в мінливих умовах ринкового середовища. Дослідження адекватності економетричних моделей вимагає комплексного підходу, в якому враховуються не лише класичні статистичні методи. Важливо визначити, які змінні впливають на результати моделі, наскільки вона адаптується до змін у зовнішньому середовищі та наскільки точно регресійна модель передбачає майбутні результати. Традиційно адекватність моделі перевіряється за допомогою оцінки мультиколінеарності, гетероскедастичності, розрахунку можливої автокореляції [1].

Для оцінювання параметрів моделі з автокорельованими залишками застосовують методи Ейткена, Кочрена–Оркатта, Дарбіна. Перевірка припущень про наявність гетероскедастичності залежить від природи вихідних даних. Для перевірки наявності гетероскедастичності використовуються наступні методи: параметричний тест Гольдфельда–Квандта, непараметричний тест Гольдфельда–Квандта, тест Глейзера, тест Спірмена, тест Парка. Мультиколінеарність

негативно впливає на кількісні характеристики економетричної моделі або робить її побудову взагалі неможливою, основні наслідки мультиколінеарності: дисперсія і коваріація оцінок параметрів моделі різко збільшуються, похибки оцінок параметрів значно збільшуються, відповідно збільшуються їхні інтервали довіри; оцінки параметрів моделі можуть бути статистично незначущими. Основний традиційний метод, який виявляє мультиколінеарність визначається на базі алгоритму Фаррара–Глобера [2].

На сучасному етапі розвитку економетрії для визначення мультиколінеарності використовуються такі методи як: LASSO (L1-регуляризація) або Ridge (L2-регуляризація), згадані методи дозволяють не лише виявляти проблеми в регресійних моделях, але й зменшувати їх вплив або автоматично виключати найменш важливі змінні. Сучасні підходи включають в себе використання різних метрик для оцінки точності регресійної моделі, таких як коефіцієнт детермінації (R-squared), корінь середньоквадратичної помилки (RMSE), середня абсолютна помилка (MAE) та інші, для оцінки точності моделі та її здатності передбачати результати на основі наявних даних [3]. Також слід зазначити про наявність методу крос-валідації, який використовується для оцінювання адекватності моделі шляхом поділу даних на тренувальний та тестовий набори. Цей підхід дозволяє перевірити, наскільки добре модель відтворює реальні дані та чи є загальний рівень адекватності на нових даних. Wavelet-аналіз дозволяє розкрити автокореляцію на різних часових шкалах, виявляючи динаміку кореляції, що може змінюватися в часі. Використання методів спектрального аналізу, таких як пристосовані функції автокореляції (adapted autocorrelation functions) та періодограми, дозволяє виявляти автокореляцію на основі частотних характеристик сигналу [4].

Література

1. Кобець В.М. Економетрика в RSTUDIO : навч. посіб. Київ : Олді+, 2021. 132 с.
2. Козьменко О. В. Економіко-математичні методи та моделі (економетрика) : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2018. 406 с.
3. Asteriou D., Hall S.G. Applied Econometrics. London: Red Globe Press, 2021. 555 p.
4. Chang C.-L. (ed.) Applied Econometrics. MDPI, 2019. 224 p.

УДК 658.5

Шапуров О.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Голомб В. В., аспірант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасні тенденції в економіці країни мають короткостроковий характер та мінливість взаємозв'язку. Колишні економічні зв'язки змінюються новими, які позначаються на методичних положеннях та моделях інформаційного забезпечення сталого розвитку промислового підприємства, які створюються на засадах динамічних рядів відтворювальних процесів, суперечностей внутрішнього середовища й особливостях зовнішнього середовища ринку. Виходячи з цього, професійні знання мають спрямовуватися на коректування старих і розробку нових моделей інформаційного забезпечення роботи промислового підприємства на основі змін та сформованих особливостей функціонування.

Інформаційне забезпечення відіграє значну роль у реалізації процесу оцінювання потенціалу підприємства. Корисність аналізу інформаційної бази оцінюється ступенем задоволення потреб в інформації про діяльність підприємств різних категорій користувачів. Адже саме можливість одержати відповіді на питання, які їх цікавлять, і є метою інформаційного забезпечення процесу оцінювання [1].

Аналітичної системи управління промисловим підприємством може бути подана у вигляді блочно-структурної моделі, до складу якої входить: блок роботи з даними, блок розрахунків, блок рекомендацій, інтерфейс експерта, інтерфейс користування.

Для наочного подання відповідним суб'єктам (споживачам, акціонерам промислових підприємств, іншим користувачам інформації) інформаційної системи забезпечення ефективності функціонування інноваційного механізму сталого розвитку промислового підприємства буде використовуватись інтерактивна динамічна аналітична панель.

Інформаційним продуктом, що набуває поширення, є дашборди (панель індикаторів) – інтерактивні динамічні аналітичні панелі, які дають змогу користувачеві виконувати найрізноманітніші операції, пов'язані з динамікою розвитку промислового підприємства, а саме: аналіз отриманих даних, відстеження бізнес-процесів, підбір параметрів процесів.

З'ясовано, що основними перевагами використання дашбордів у системі інформаційного забезпечення промислових підприємств є можливість: відображення великої кількості даних різного типу на одній сторінці за допомогою різних способів подання інформації із виділенням найбільш вагомих показників та супроводжувального опису; порівняння показників для різних альтернативних рішень, що дає більш точне і швидке уявлення про наслідки після виконання цих рішень; налаштування дашборду і вибору різних допустимих варіантів рішення навіть непрофесійними менеджерами промислового виробництва для прийняття на їх основі оптимального варіанта [2].

Основою динамічних інтерактивних панелей (у т.ч. дашбордів) є інформаційні платформи Business Intelligence. У всьому світі організації накопичують у процесі своєї діяльності великі обсяги даних, тому з'явилася потреба в їх аналізі та візуалізації. Ці колекції зберігають великі потенційні можливості отримання інформації, яка дасть змогу компаніям краще зрозуміти ринкову ситуацію, а також відповідно до зроблених висновків приймати більш ефективні управлінські рішення за умов посиленої конкурентної боротьби [3].

Дослідниками доведено, що понад 90% усієї інформації людина сприймає у формі зображень. Найкраще у свідомості фіксуються картинки. Швидкість їх оброблення мозком у 60 тисяч разів вище, ніж засвоєння даних, поданих у формі тексту. Більше того, експерименти засвідчили цікаву закономірність: близько 40% всіх користувачів Інтернету вважають за краще вивчати тільки зображення на сайтах. Лише після ознайомлення з картинками вони приймають рішення про прочитання самої публікації [3].

Вітчизняні науковці Н. Дрокіна, В. Дарчук та О. Крижко, досліджуючи сучасні інформаційні платформи, дійшли висновку, що Business Intelligence (далі – BI) – це термін-метафора, який не має дослівного тлумачення та означає ієрархічно-синергетичний комплекс автоматизованих засобів нетривіального аналізу первинних даних і візуалізації його результатів для підтримки рішень (Decision Support) [4].

Business Intelligence не замінює, а розвиває й доповнює традиційні засоби аналізу, які були відомі до 1990-х рр. Business Intelligence також не замінює висококваліфікованих і досвідчених аналітиків, а доповнює та підсилює їх можливості, інсайти, удосконалює їх аналітичне мислення, оскільки він реалізований на основі типових ідеалізованих алгоритмів мислення аналітиків. Засоби Business Intelligence забезпечують швидке добування потенційно корисних нетривіальних знань з первинних даних та їх візуалізацію для прийняття більш корисних рішень, які недоступні без цього аналітичним робочим групам будь-якого розміру, інтелектуальної потужності й досвіду [4].

Вважаємо, що кількість інформації, яку генерують корпоративні інформаційні системи, буде збільшуватися. Ці дані разом із неструктурованими даними різних джерел, а також даними з «хмарних» додатків, соціальних мереж і

різних пристроїв мають бути зроблені доступними для аналізу і прийняття рішень. ВІ-платформи і ВІ-додатки стануть ключовою ланкою стратегії і будуть активно застосовуватися для аналізу зростаючої кількості даних від різних пристроїв з тією метою, щоб визначити ключові можливості і ризики для бізнесу та оптимізувати процес прийняття рішень [5].

Автоматизовані системи інформаційного забезпечення промислових підприємств стають ключовими елементами розвитку бізнесу. За даними Aberdeen Group кращі у своєму класі компанії для підвищення швидкості прийняття рішень використовують такі сучасні інструменти, як Enterprise Resource Planning – 57% (порівняно з 24% серед аутсайдерів), Business Intelligence – 39% (порівняно з 29% для аутсайдерів), Enterprise Performance Management – 38% (порівняно з 13% для аутсайдерів), Governance, Risk and Compliance – 33%, рішення для фінансової звітності на платформі Mobile Platform – 9% [6].

Таким чином, пропонуємо створити інформаційну систему забезпечення ефективності функціонування інноваційного механізму сталого розвитку промислового підприємства, яка належить до інформаційної системи підтримки прийняття рішень (далі – СППР) (рис. 1).

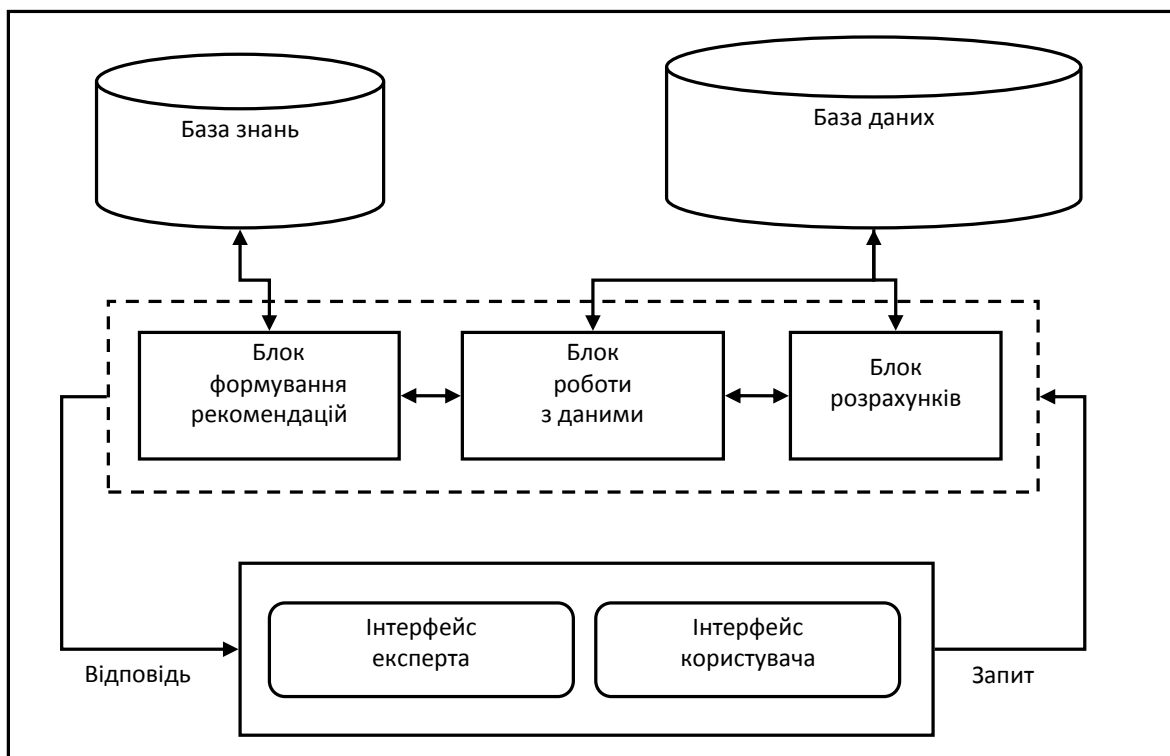

Рисунок 1 – Структура інформаційної системи підтримки прийняття рішень сталого розвитку промислового підприємства

Джерело: сформовано авторами

Слід зазначити, що перше покоління СППР майже повністю повторювало функції звичайних управлінських систем щодо підтримки прийняття рішень; наступне покоління формувало можливість допомоги в розумінні розв'язуваної проблеми, у вирішенні завдання, в аналізі отриманих рішень; а сучасні СППР мають додаткові можливості за рахунок впровадження нових технологічних засобів та методів штучного інтелекту, а саме: сховищ і вітрин даних, OLAP-систем, дейтамайнінгу, засобів підтримки рішень, основаних на знаннях, новітніх засобів телекомунікацій, географічних баз даних та геоінформаційних систем.

ВІ-системи направлені на підтримку процесів прийняття рішень. Вони передбачають процес перетворення даних в інформацію для підтримки прийняття рішень; інформаційні технології збору даних, консолідації інформації та забезпечення доступу користувачів до накопичених знань; безпосередньо знання, видобуті в результаті поглибленого аналізу детальних даних і консолідованої інформації; наочне подання інформації та автоматичну генерацію звітів.

На наш погляд, інформаційна система забезпечення ефективності функціонування промислового підприємства має складатись з інтерфейсу взаємодії з користувачем, інтерфейсу взаємодії з експертом, бази даних, бази знань, блоку роботи з даними, блоку розрахунків і блоку формування рекомендацій.

Література

1. Ткаченко М. А. Інформаційне забезпечення оцінювання комунікативного потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 525–533.
2. Гринчак О. В. Розробка інформаційної технології оперативного управління сільськогосподарським виробництвом. *Восточно-Европейский журнал передовых технологий*. 2016. № 2 (2). С. 36–44.
3. Передерій Л. В. Проектування, реалізація та використання інтелектуальних інформаційних систем у рішенні різного класу економічних задач. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2. С. 96–102.
4. Дрокіна Н. І. Інструменти бізнес-аналітики для візуалізації маркетингових даних. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 26 (1). С. 128–138.
5. Штефан Б. Ринок бізнес-аналітики: тенденції та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12 (4). С. 301–303.
6. Каткова Н. В. Оптимізація процесів прийняття управлінських рішень із використанням звітності в режимі реального часу. *Проблеми економіки*. 2018. № 1. С. 194–200.

УДК: 004.738.5:621.396.96

Шапуров О.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Аскольдов В.І., аспірант спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРОМИСЛОВИЙ ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ: АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА РОЗВИТКУ

Промисловий Інтернет речей (далі – ІоТ) сприяє підвищенню ефективності галузей, що веде до зниження капітальних і операційних витрат. ІоТ являє собою розширену форму Інтернету речей, що об'єднує в собі пристрої та технології із застосуванням автоматизації та цифровізації, орієнтовані спеціально на промислову взаємодію. Раніше промислові бездротові технології здебільшого ґрунтувалися на спеціалізованих рішеннях, але з розвитком ІоТ почали створювати економічно ефективні технології (WirelessHART і ISA100.11a), які мають вищу адаптивність [1]. На сьогодні ІоТ визнано найоптимальнішим способом збільшення виробничої ефективності, оскільки він здатний інтегрувати як інформаційні, так і операційні технології, скорочуючи експлуатаційні витрати і підвищуючи релевантність комунікації від машини до машини. Економія витрат у таких промислових сферах, як виробництво промислового обладнання та систем енергетичного розподілу та інші, може бути досягнута завдяки додаткам ІоТ[2]. Застосунки ІоТ сприяють формуванню «розумних заводів», які об'єднують пристрої з вбудованими датчиками через Інтернет для забезпечення доступу до даних у реальному часі. У промисловості ІоТ-моніторинг допомагає підтримувати здорове робоче середовище, виявляючи забруднюючі речовини, а також вимірюючи якість повітря і води. Інформація, зібрана з робочого середовища, передається через інтернет мережу від кожного кластера на централізований сервер [3].

Технологія промислового Інтернету речей досягла значного прогресу в різних промислових секторах, пропонуючи рішення для підвищення ефективності, безпеки, управління ресурсами та сталого розвитку. Однак проблеми залишаються, що вимагає подальших досліджень і розробок для оптимізації.

Визначимо основні подальші дослідження у галузі ІоТ:

1) Інфраструктура ІоТ. Добре розроблена інфраструктура ІоТ має вирішальне значення. Додаткові дослідження можуть бути спрямовані на поліпшення взаємодії між різними промисловими системами, забезпечення надійних заходів кібербезпеки, а також підвищення масштабованості і надійності мереж ІоТ.

2) Безпека на основі блокчейну. Хоча блокчейн продемонстрував перспективність у вирішенні проблем безпеки в таких галузях, як будівельна, металургійна, подальші дослідження можуть визначити більше галузей і розробити спеціалізовані фреймворки блокчейну, пристосовані до вирішення суттєвих проблем з безпекою.

3) Хмарні обчислення. В подальшому дадуть можливість обробляти великі масиви даних та створювати базу для відновлення засобів праці на основі хмарних обчислень [4].

4) Когнітивні обчислення для виявлення вторгнень. Висока точність когнітивних обчислень дає можливість посилити кібербезпеку в промислових системах. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз загроз у реальному часі на основі штучного інтелекту.

5) Мультиінтелектуальна система управління водними ресурсами. Розвиток цієї інновації може включати розробку більш складних систем на основі штучного інтелекту, здатних не лише економити воду, але й оптимізувати її використання, виявляти витіки і адаптуватися до різних умов навколишнього середовища для досягнення максимальної ефективності.

6) Розумні будівельні рішення. Ансамблева модель knn-АНР для розумного освітлення в «зелених» будівлях показала багатообіцяючу точність. Майбутні дослідження можуть визначити розширення цієї моделі, щоб охопити ширші екологічні фактори.

В цілому, подальші дослідження і розробки в цих областях можуть допомогти усунути існуючі обмеження і розкрити весь потенціал технологій ІоТ в різних галузях промисловості. Постійні інновації та експерименти є ключем до вдосконалення і розвитку цих технологій для задоволення постійно мінливих потреб сучасної промисловості.

Література

1. Mohd J., Abid H., Ravi P. S., Shanay R., Rajiv S. Upgrading the manufacturing sector via applications of Industrial Internet of Things (IIoT). *Sensors International*. 2021. Vol.2. 2021. 100129. DOI: 10.1016/j.sintl.2021.100129.

2. Li D., Ren M., Meng G. Application of Internet of Things Technology on Predictive Maintenance System of Coal Equipment. *Procedia Engineering*. 2017. Vol. 174. P. 885-889. DOI: 10.1016/j.proeng.2017.01.237.

3. Jiangfeng C., Weihai C., Fei T., Chun-Liang L. Industrial IoT in 5G environment towards smart manufacturing. *Journal of Industrial Information Integration*. 2018. Vol. 10. P. 10-19. DOI: 10.1016/j.jii.2018.04.001

4. Sadiku, Matthew NO, Yonghui Wang, Suxia Cui, and Sarhan M Musa, Industrial internet of things. *International Journal of Advances in Scientific Research and Engineering*, 2017.

Якубовська Н. В., к.е.н., доцент кафедри економіки та управління бізнесом
Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне
Трофимчук О.В., фахівець з SMM, фрілансер, м. Рівне

SMM -МЕНЕДЖЕР: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЇ

Відповідно до останнього звіту HubSpot Social Media Report 82% компаній світу вважають, що споживачі знаходять потрібні їм бренди за допомогою соціальних мереж, а не традиційних пошукових систем [1], що повною мірою актуально і для України; під час війни ми маємо наглядний приклад активної роботи всіх сфер бізнесу завдяки цифровому формату діяльності. На ринку праці запит на digital-професії стрімко зріс і ця тенденція залишається стійкою.

Відповідно, оцифрувався і маркетинг, і на сьогодні існує цілий ряд тактик, які відносяться до поняття цифрового маркетингу, зокрема: веб-сайт компанії та канали Інтернет-маркетингу: SEO, Інтернет-реклама, воронки продаж, контент-маркетинг, банерна реклама, маркетинг в соціальних мережах (далі – SMM) та ін.

В залежності від цілей своєї маркетингової стратегії маркетологи можуть розширювати масштаб своїх рекламних кампаній, як за допомогою платних, так і безкоштовних каналів просування.

Основні інструменти цифрового маркетингу: пошукова оптимізація веб-сайту, яка допомагає йому займати більш високі позиції в пошуковій видачі; контент-маркетинг; SMM; реклама з оплатою за клік (далі – PPC); емейл маркетинг.

Одним із типів інструментів маркетингу який набирає все більшої популярності є SMM.

SMM (Social Media Marketing) – це використання соціальних мереж і їх інструментів з метою просування продукту, бренду, товару або послуги. Навколо просування товару або бренду вибудовується певна активність з метою підвищення його пізнаваності. Також формується лояльна аудиторія і, як наслідок роботи, збільшується матеріальний прибуток.

При коректній стратегії з урахуванням зростання популярності соціальних мереж такий підхід може дати навіть більший результат просування, ніж офлайн просування, а SMM-менеджер – це фахівець, який працює з аналітикою, бюджетом та рекламними інструментами ключових соцмереж та месенджерів.

Наші дослідження практики освоєння даної професії дозволили виділити обов'язкові складові:

- зареєструватися в соцмережах, щоб бути досвідченим користувачем;
- пройти навчальні курси з SMM, щоб мати базові знання та навички професії;
- відразу практикувати, на початку, можливо, для друзів, знайомих, безоплатно, або на бартерних умовах. Будь-яким чином починати відпрацьовувати отримані знання;

◦ мати мінімальний набір технічних засобів для якісної роботи (телефон або фотоапарат для зйомки контенту, доступ до Інтернету 24/7, ноутбук в разі роботи з таргетованою рекламою).

SMM-менеджер повинен бути в курсі останніх SMM-новин, знати про трендові SMM-продукти, добре орієнтуватися в сучасних передових, а також інноваційних SMM-інструментах. Крім того, робота SMM-спеціаліста вимагає постійного спілкування і перебування онлайн.

Рівень заробітної плати SMM-менеджера залежить від рівня кваліфікації фахівця, масштабу проекту і широти функціональних обов'язків. В середньому «SMM-менеджер» в Україні заробляє 20 000 грн.

За періодичністю і змістом послуги в сфері SMM можна класифікувати наступним чином: циклічні; перманентні (постійно); разові. Наприклад, разово SMM менеджер може виконувати для клієнта аудит акаунта та контенту, а також аналіз статистичних показників за певний період.

До постійного сервісу відносимо такі послуги як:

- ведення сторінки в соцмережах Instagram, Facebook, Тік-ток, YouTube та інших, (щоденна публікація сторіз та дописів, які є, по суті, вітриною бізнесу в соцмережах);

- просування сторінки в соцмережах (публікації та поширення контенту на безкоштовних платформах, пошук груп споживачів із потрібними нам інтересами в соцмережах, регулярне створення рілс (відео роликів).

Циклічна робота SMM: запуск таргетованої реклами (створення рекламних кабінетів, банерів, роликів), налагодження співпраці з блогерами, лідерами думок, експертами.

Отже, цифровий маркетинг – це маркетинг майбутнього, він має безліч переваг, оскільки оцифрувати можна абсолютно всі етапи бізнесу: від старту та пізнаваності бренду до логістики товару. Для маркетологів оволодіння навиками SMM може стати чудовою вихідною точкою і для професійного зростання, і для гідного заробітку, особливо з огляду на те, що дана професія цілком прийнятна на засадах фрілансу, а отже, дозволяє поєднувати, роботу і, наприклад, навчання (для студентів). Особливо це актуально для студентів спеціальності «Маркетинг», оскільки просування та комунікація в принципі є предметами маркетингу, а SMM – це і оцифроване просування, і комунікація.

Література

1. Головні висновки звіту Global Digital 2023. URL: <https://cutt.ly/pwPGWayU> (дата звернення 15.11.2023).

2. Горбаль Н.І., Ільницька К.О., Романишин С.Б. Професія SMM-маркетолога в Україні: проблеми та перспективи. Бізнес Інформ. 2018. №12 (491). С. 477-482.

Artemchuk Y.V., independent researcher, Dnipro

Artemchuk V.V. Doctor of Science, Professor, Department of Electrical Engineering and Cyberphysical Systems, Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebny, Zaporizhzhia

DEVELOPMENT OF MECHANISMS OF MANAGEMENT OF ENTERPRISES USING INFORMATION AND INTELLECTUAL TECHNOLOGIES

Improving the process of enterprise management based on information and intelligence systems (IIS) plays a key role in the modern business environment. Information-intelligent systems combine advanced data processing technologies, artificial intelligence, analytics and process automation to increase the efficiency of management decision-making and ensure competitive advantages.

The use of modern information technologies in industry, the energy sector, transport and other industries is currently becoming a mandatory prerequisite for maintaining market positions and achieving sustainable development. There are already enterprises that employ a limited number of personnel responsible for the maintenance of equipment and control of production processes, while technological operations are performed automatically.

One of the positive features of this approach is the exclusion of the influence of the human factor, which can significantly affect the quality of products. In addition, it contributes to increasing the level of safety at the workplace, since workers are practically not involved in technological operations in such productions. And, for example, in the energy sector, many operations to regulate the flow of electrical energy are already performed automatically, including the operation of power plants. Personnel play the role of controller and enter the necessary data into the control system, and some operations can be performed using remote control.

A number of key aspects can be attributed to the improvement of the enterprise management process based on IIS, such as increasing data collection and processing, forecasting and analytics, business process automation, inventory and supply optimization, improving the quality of customer service, and ensuring cyber security. Let's consider them briefly.

Increased data collection and processing. IIS allows enterprises to collect, process and analyze large volumes of data in real time. This makes it possible to receive up-to-date information about the state of the enterprise, the market and competitors.

Forecasting and analytics. IIS uses machine learning algorithms and analytical tools to forecast market development, product demand and other key indicators. This helps managers make more informed decisions.

Automation of business processes. IIS allows you to automate many routine operations, such as order processing, logistics, financial planning, etc. This increases productivity and reduces the risk of errors.

Optimization of stocks and supply. Information and intelligence systems help manage inventory and the supply chain more efficiently. They forecast resource needs, optimize inventory, and help select the best suppliers.

Improving the quality of customer service. IIS allow the collection and analysis of customer data to personalize service, create individual offers and support customer interaction.

Ensuring cyber security. The increased use of IIS requires stronger cybersecurity measures because they store and process large amounts of sensitive information. Protection against cyber threats and data abuse becomes a priority.

Thus, improving the process of enterprise management on the basis of IIS helps enterprises to be more competitive, flexible and ready for changes in the modern business world. It is important to carefully develop an IIS implementation strategy, provide staff training, and improve systems to achieve maximum benefits from these technologies.

References

1. Глущевський В.В. Адаптивні механізми в системах управління підприємствами: методологія і моделі: монографія / В.В. Глущевський. Запоріжжя: КПУ, 2016. 352 с.
2. Глущевський В.В., Смородін В.В., Метрик Р.Ю. Методологічні та концептуальні засади інтеграційної парадигми моделювання систем управління підприємствами. Сучасні тенденції та перспективи формування траєкторії україно-польського співробітництва в умовах євроінтеграції: монографія / за ред. Н. Метеленко, Г. Макушинської. Запоріжжя: ЗДІА, 2018. Розд. 2, гл. 2. С. 127-155.

*Секція 3. Теоретичні та практичні засади розвитку бухгалтерського обліку,
аналізу та аудиту*

УДК 657.4:655

Проскуріна Н. М., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя
Васильченко Р.І., директор ТОВ «Маслосвіт», м. Запоріжжя

**УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ
ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ**

В умовах ринку інформація про фінансовий стан та результати діяльності організацій є предметом уваги різних груп користувачів. Всі учасники взаємовідносин зацікавлені в тому, щоб отримувати і використовувати достовірну інформацію про своїх партнерів для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У цьому аспекті найбільшу зацікавленість представляє собою фінансова звітність

При формуванні фінансової звітності, концептуальною основою якої є МСФЗ, особлива увага приділяється питанням транспарентності наведеної в ній інформації. Транспарентність за МСФЗ доречно розглядати як основу сприятливого середовища в якому фінансова звітність буде доступна і відкрита усім користувачам.

Для України взагалі поняття «транспарентність», є новим, тому єдиного підходу до його визначення немає, але відомі українські науковці вже досліджують дане питання.

Ми поділяємо думку Харламової О. В., яка розглядає транспарентність фінансової звітності як якісну характеристику фінансової звітності, яка забезпечується прозорістю, відкритістю та доступністю і конкретизується через підвищення репрезентативності, релевантності поданої і розкритої інформації та інклюзивності доступу, що в сукупності забезпечує функціональність фінансової звітності [1].

Рівень прозорості підприємства оцінюється через розкриття інформації фінансового і нефінансового характеру, оскільки транспарентність також включає сукупність дій щодо розкриття внутрішньої інформації. Метою проведення таких дій є створення повного і адекватного уявлення про всі аспекти діяльності.

До основних елементів транспарентності відносять такі як: фінансова, правова, технологічна та соціальна прозорість а також прозорість управління. Виділені складові елементи у повній мірі відповідають транспарентності як характеристики, що відображає комунікації підприємства із зацікавленими сторонами. Основні користувачі фінансової звітності це: акціонери; податкова

служба, покупці продукції (послуг); постачальники ресурсів; працівники підприємства; місцева громада; суспільні групи; держава. Відповідно виділені елементи транспарентності і повній мірі відповідають на запити з боку користувачів щодо прозорості підприємства. Фінансова та правова прозорість є предметом інтересу акціонерів (інвесторів), контролюючих органів; технологічна прозорість – покупців і місцевої громади; соціальна – працівників підприємства; прозорість управління цікавить акціонерів; держава та суспільні групи зацікавлені у відкритості компанії за всіма виділеними напрямками.

Для проведення оцінки рівня прозорості пропонується використовувати індекс транспарентності, розрахований як сума балів за вказаними показниками. Спираючись на наведені розробки у подальшому обґрунтовано систему показників, а також визначено послідовність та умови для оцінювання транспарентності підприємства.

До основних етапів, що сприятимуть подальшому зростанню рівня транспарентності на підприємстві відносяться:

- прийняття рішення про підвищення рівня інформаційної відкритості підприємства;
- створення відділу, який відповідатиме за виконання завдань щодо підвищення рівня транспарентності
- здійснення постійного контролю, оцінки і моніторингу результатів процесу транспарентності.

Якщо розглянути кожен із етапів можна відмітити, що прийняття рішення про підвищення відкритості підприємства має супроводжуватися усвідомленням вигід, а не лише оцінкою додаткових витрат, які виникнуть внаслідок рішень щодо підвищення рівня інформаційної відкритості.

Щодо центру транспарентності, то його діяльність має бути направлена на створення і підтримку внутрішнього і зовнішнього середовища транспарентності. Зокрема, при формуванні зовнішнього транспарентного середовища суттєвим є публікація нефінансової інформації (екологічний звіт, звіт про соціальну відповідальність, інформація про пріоритетні напрямки діяльності та перспективи розвитку підприємства).

Також варто зауважити, що одним із важливих завдань підрозділу, що відповідає за транспарентність, є контроль за дотриманням належного рівня інформаційної безпеки, оскільки конфіденційна інформація (персональні дані, бази даних, технології виробництва, банківські таємниці) за будь-яких умов не підлягають розкриттю.

Отже, транспарентна фінансова звітність підприємства є досить важливою складовою бізнесу. Як зовнішній, так і внутрішній ефекти зростання транспарентності фінансової звітності полягають в отриманні користувачами достовірної та прозорої інформації щодо діяльності підприємства для подальшого прийняття управлінських рішень.

Література

1. Харламова О.В. Методологія формування та архітектоніка транспарентної фінансової звітності : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Міністерство освіти і науки України, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Харків, 2016. 555 с.

УДК 657.6:657.44

Макаренко А.П., д.е.н., професор, професор кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Меліхов Є.В., магістрант 2 курсу спеціальності 071 «Облік та оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ: ВИЗНАЧЕННЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ, СТРУКТУРА

Термін «запаси» в українській науковій літературі виник під час реформування бухгалтерського обліку в Україні, спрямованого на наближення до міжнародних стандартів. До введення цих стандартів, термінологія використовувалася різноманітно: «товарно-матеріальні цінності», «предмети праці», «матеріальні ресурси», «виробничі ресурси». Зараз, відповідно до національних положень, узгоджених з МСБО та НП(С)БО 9 «Запаси», термін «запаси» визначається як активи, які утримуються для подальшого продажу, перебувають у процесі виробництва для подальшого продажу, або утримуються для внутрішнього споживання в рамках виробництва та управління підприємством [1].

В літературі існує розбіжність у трактуванні терміну «виробничі запаси». Згідно з НП(С)БО 9 «Запаси», виробничі запаси є частиною «запасів» і включають сировину, матеріали, паливо, тару та інші матеріали, використовувані в процесі виробництва. Проте, в плані рахунків бухгалтерського обліку передбачено розрізнення, де «виробничі запаси» визначаються як окремий клас рахунків, але у літературі та інших стандартах, це поняття не завжди є чітко визначеним [1].

Наприклад, І.А. Бержанір зазначає, що виробничі запаси слід розглядати як складову частину матеріальних ресурсів підприємства, що представляється сукупністю предметів праці. Ці запаси, які включають сировину, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі деталі, паливо, тару та будівельні матеріали, утворюють матеріальну основу для виробництва підприємства, які беруть участь у виробництві протягом одного виробничого циклу та повністю передають вартість на готову продукцію [2].

Н.М. Бондаренко має інший погляд на цей термін, у зв'язку з чим вважає, що виробничі запаси, як частина загальних запасів, є активами, які підприємство придбало чи виготовило для подальшого продажу, використання у виробництві, надання послуг та інших операцій. Ці запаси використовуються повністю в одному операційному циклі [3].

Ф.Ф. Бутинець вважає, що: виробничі запаси – це активи, призначені для подальшого продажу, виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг. Вони також використовуються для управління підприємством [4].

Враховуючи те, що важливою передумовою ефективного управління виробничими запасами є їх чітка класифікація, не менша полеміка розгорнулася і стосовно класифікації виробничих запасів.

Так, О.С. Рєва в своєму дослідженні класифікує виробничі запаси наступним чином:

1. За призначенням запасів на різних стадіях процесу виробництва, що визначається їхньою економічною класифікацією.

2. За технічними ознаками, які відображають технічні характеристики запасів.

3. За сферою діяльності підприємства, тобто врахуванням особливостей галузі, в якій функціонує підприємство.

4. За способом включення до собівартості готової продукції, що визначає, чи враховуються витрати на запаси у розрахунку вартості готової продукції [7].

О.Г. Лавруша розрізняє наступні групи виробничих запасів:

1. Виробничі запаси, які входять до складу готової продукції: Це запаси, які безпосередньо включаються до структури готової продукції підприємства.

2. Виробничі запаси, які забезпечують процес виробництва: Ця група охоплює запаси, які використовуються для безперебійності та ефективності виробничого процесу.

3. Виробничі запаси, призначені для обслуговування діяльності підприємства: Це запаси, які використовуються для підтримання робочого середовища та забезпечення потреб підприємства у засобах інфраструктури чи обслуговуючих ресурсах [6].

А.М. Коваленко, С.С. Хомяк, І.Г. Киян, О.Г. Харитонova поділяють всі виробничі запаси на дві основні групи: власні та забалансові. У групу власних виробничих запасів входять такі складові, як сировина та матеріали, покупні напівфабрикати та комплектуючі вироби, тара, запасні частини, матеріали, передані в переробку, будівельні матеріали та матеріали сільськогосподарського призначення. З іншого боку, до складу забалансових виробничих запасів включаються обладнання, що прийняте до монтажу, матеріали, прийняті в переробку, матеріальні цінності, прийняті для відповідального зберігання, товари, прийняті на комісію, та майно на довірчому управлінні [5].

НП(С)БО 9 «Запаси» визначає, що до виробничних запасів включаються сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, які призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, розподілу, передачі, обслуговування виробництва та адміністративних потреб [1]. У Інструкції про застосування Плану рахунків ретельніше визначено структуру цих активів, де до виробничних запасів віднесено сировину й матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, паливо, тару й тарні матеріали, будівельні матеріали, матеріали, передані в переробку, запасні частини, матеріали сільськогосподарського призначення та інші матеріали.

Відповідно до пункту 9 НП(С)БО 9 «Запаси», первинною вартістю запасів є їх фактична собівартість, що складається з таких реальних витрат:

1. Сум, сплачених згідно з договором постачальнику (продавцю): Це – включає вартість запасів, яку підприємство оплачує своєму постачальнику (продавцю) відповідно до умов угоди.

2. Сум, сплачених за інформаційні, посередницькі та інші схожі послуги: Це – витрати на додаткові послуги, пов'язані з пошуком та придбанням запасів, що включають в себе різноманітні сервіси та послуги.

3. Суми ввізного мита: Це – обов'язкові витрати на мито, сплачувані при ввезенні запасів на територію країни.

4. Суми непрямих податків, які не відшкодовуються підприємству: Це – витрати на податки, які не підлягають відшкодуванню підприємству в зв'язку з придбанням запасів.

5. Затрати на заготівлю, вантажно-розвантажувальні роботи тощо: Це – охоплює витрати на процес заготівлі, вантажно-розвантажувальні роботи та транспортування запасів до місця їх використання, включаючи витрати на страхування та відсотки за комерційний кредит від постачальників.

6. Інші витрати, що безпосередньо пов'язані з придбанням запасів та їх доопрацюванням: Це – включає прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці та інші витрати підприємства на доопрацювання та покращення якісно-технічних характеристик запасів.

Враховуючи все вищенаведене, дає змогу сформулювати дане визначення терміну виробничі запаси, а саме: виробничі запаси — активи, призначені для використання під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та управління підприємством.

Література

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : НАКАЗ від 20 жовт. 1999 р. № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення: 21.06.2023).

2. Бержанір І.А. Проблеми та напрями вдосконалення обліку виробничих запасів. Економічний простір. 2016. № 107. С. 161–168.
3. Бондаренко Н.М. Сутність та класифікація виробничих запасів на підприємстві. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2014. № 4. С. 273–281.
4. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. Житомир : ЖІТІ, 2010. 618 с.
5. Коваленко А.М. Бухгалтерський облік в Україні: Від теорії до практики : підручник. Дніпропетровськ : ВКК «Баланс-Клуб». 2006. 1024 с.
6. Лавруша О.Г. Класифікація виробничих запасів на металургійних підприємствах. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. № 1, Т.2. 2012. С. 135-139.
7. Роева О.С. Розвиток підходів до класифікації виробничих запасів на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. № 29. 2016. С. 163-169.

УДК 657

Макаренко А.П., д.е.н., професор, професор кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Феофанов Л.К., к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Панченко А.В., магістрант 2 курсу спеціальності 071 «Облік і оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Україна потерпає від російської агресії з 2014 року. Військові та населення несуть людські втрати. Промислова та житлова інфраструктура зазнає пошкоджень, як фатальних, так і таких що потребують відновлення під час війни. Багато маленьких міст стали привидами. Після артобстрілів та прильотів ракет зруйновані вікна, двері, дахи тимчасово закривають плівкою, ДВП, OSB-плитами, ДСП, а вже потім йде встановлення нових віконних та дверних блоків, відновлення дахів та будівель. Для подальшої відбудови інфраструктурних об'єктів та житла потрібна велика кількість різноманітних будівельних матеріалів.

Таблиця 1 – Методологічні основи обліку будівельних матеріалів

НП(С)БО 9 «Запаси» [1]	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності
Рахунок	205 «Будівельні матеріали»
За дебетом	За кредитом
відображаються надходження запасів на підприємство, їх дооцінка	витрачання на виробництво (експлуатацію, будівництво), переробку, відпуск (передачу) на сторону, уцінка тощо
Фінансова звітність	Баланс ряд 2000

На субрахунку 205 «Будівельні матеріали» підприємства-забудовники відображають рух будівельних матеріалів, конструкцій і деталей, обладнання і комплектуючих виробів, які потребують монтажу, та інших матеріальних цінностей, необхідних для виконання будівельно-монтажних робіт, виготовлення будівельних деталей і конструкцій. На субрахунку 205 «Будівельні матеріали» не враховується обладнання, яке не потребує монтажу: транспортні засоби, вільно розміщені верстати, будівельні механізми, сільськогосподарські машини, виробничий інструмент, вимірювальні та інші прилади, виробничий інвентар та інше. Витрати на придбання такого обладнання, що не потребує монтажу, відображаються безпосередньо на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» у міру надходження їх на склад чи інше місце зберігання, експлуатації. Устаткування й будівельні матеріали, що передані підряднику для монтажу й виконання будівельних робіт, списується з субрахунку 205 на рахунок 15 «Капітальні інвестиції» після підтвердження їх монтажу й використання [2].

Українцям дуже допомагає Європейська спільнота, яка виділяє військову техніку, продуктову та речову гуманітарну допомогу, приймає та утримує у себе біженців, надає будівельні матеріали та ліки. Міжнародні фонди навіть не забувають про тварин та передають корм для них. Але, надана допомога потребує контролю за її виділенням та розподілом.

Контроль за будівельними матеріалами – це періодична інвентаризація, перевірка в обліку та у фінансовій звітності відображення будівельних матеріалів.

Отже, правильне ведення обліку та своєчасне проведення контролю за наявністю та відображенням будівельних матеріалів є важливим кроком для підвищення ефективності діяльності та подальшої відбудови країни. З підтримкою міжнародних країн, Україна обов'язково переможе.

Література

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» № 246 від 20.10.1999р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 21.10.2023)

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 21.10.2023)

УДК 339.3:657

Меліхова Т.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Марега С.Ю., магістр спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСНОВИ ОБЛІКУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ

Метою діяльності будь-якого підприємства є отримання прибутку. В широкому розумінні прибутком є позитивна різниця між доходами та витратами. На прибуток покладається велике податкове навантаження, тому при можливості, підприємства переходять з загальної системи оподаткування на спрощену зі сплатою замість податку на прибуток єдиного податку.

Малі підприємства у своїй діяльності використовують спрощений план рахунків. Схема обліку фінансових результатів малого підприємства наведена на рисунку 1.

79 «Фінансові результати»			
Дебет з кредитом рахунків		Кредит з дебетом рахунків	
90	Собівартість реалізації	Доходи від реалізації	70
96	Інші витрати	Інші доходи	74

Рисунок 1 – Схема обліку фінансових результатів малого підприємства

Схема обліку прибутку малого підприємства наведено на рисунку 2.

79 «Фінансовий результат»	
Дебет	Кредит
Списання витрат за рахунками 90, 96	Списання доходів за рахунками 70, 74
Списання податку на прибуток 96	
Доходи – Витрати = + або -	
- Збиток	+ Прибуток

Рисунок 2 – Схема обліку прибутку малого підприємства

Схема обліку формування та використання прибутку малого підприємства наведено на рисунку 3.

44 «Нерозподілений прибуток (непокріті збитки)»			
Дебет з кредитом рахунків		Кредит з дебетом рахунків	
443	Використано прибуток	Визначено фінансовий результат	79

Рисунок 3 – Схема обліку формування та використання прибутку малого підприємства

Розподіл прибутку відбувається за наступними напрямками, а саме: на виплату засновникам, дивідендів, формування резервного та статутного фондів, накопичування до фонду заохочення та інше.

Отже, у досліджені побудовані схеми обліку фінансових результатів, прибутку, формування та використання прибутку малого підприємства. Наголошено на проблеми з великим податковим навантаженням на прибуток у вигляді 18% податку на прибуток, тому все більше підприємств переходять на єдиний податок для зниження податкового тиску на підприємства. Це дозволить зменшити податкове навантаження, спростити ведення обліку, складання звітності та проведення оподаткування.

УДК 657

Меліхова Т.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Ярошенко О.В., магістр спеціальності 071 «облік і оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ НАДХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА МАЛОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

У військовий час виникає проблема у своєчасності і повноті надходження виробничих запасів. Особливо страждають від цього малі підприємства, оскільки у них не має складів та великих запасів.

Для налагодження графіків отримання матеріалів та здійснення бюджетування треба чітко розуміти концептуальні основи обліку та оподаткування надходження виробничих запасів на малому підприємстві (рисунок 1).

Методологічні основи обліку	НП(С)БО 9 «Запаси»
Первинні документи	Накладні Товарно-транспортні накладні Акт приймання матеріалів Прибуткова накладна
Рахунок обліку	20 «Виробничі запаси»
За дебетом	Надходження запасів, дооцінка
За кредитом	Витрачання запасів, відпуск на сторону, уцінка
Кореспонденція рахунків з надходження виробничих запасів	Дт 20 Кт 68
Фінансова звітність малого підприємства	Рядок 1100 «Запаси»
Оподаткування виробничих запасів	При надходженні виробничих запасів одночасно підприємство отримує податковий кредит з ПДВ 20%

Рисунок 1 – Концептуальні основи обліку та оподаткування надходження виробничих запасів на малому підприємстві

Джерело: згруповано авторами

Отже, на підставі вивчених літературних та законодавчо-нормативних джерел згруповані концептуальні основи обліку та оподаткування надходження виробничих запасів на малому підприємстві. Це допоможе структурувати облік, попередить помилки та підвищить ефективність управління запасами.

УДК 336.226.1: 657.433.9

Меліхова Т.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Тимошенко О.С., магістр спеціальності 071 «Облік і оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЄДИНИМ ПОДАТКОМ

З початком воєнного стану держава активно підтримувала малий бізнес. В Україні діє спрощена система оподаткування, яка базується на сплаті єдиного податку з доходів підприємств. Держава з початку дії воєнного стану знизила ставки єдиного податку до 2%, припинила проведення податкових перевірок, але починаючи з серпня 2023 року ставки повернули на довоєнний рівень та скасували мораторій на перевірки. Зараз існує чотири групи єдиного податку, так на першій і другій групі знаходяться тільки фізичні особи підприємці, на третій групі можуть

бути як фізичні так і юридичні особи зі сплатою 3% єдиного податку від доходу для платників ПДВ та 5% для неплатника ПДВ, а четверта група призначена для сільськогосподарських підприємств.

Концептуальні основи обліку та оподаткування для юридичних осіб – платників єдиного податку третьої групи наведено на рисунку 1.

Методологічні основи оподаткування	ПКУ
Об'єкт оподаткування	дохід
Ставки єдиного податку: платник ПДВ неплатник ПДВ	3% 5%
Обмеження за обсягом доходу:	1167 мінімальних зарплат на 01.01
У 2023 році	7.818.900 грн
У 2024 році	8 285 700 грн
Кількість працюючих, чол.	Не обмежена
Методологічні основи обліку	НП(С)БО 16 «Витрати»
Рахунок в обліку за загальним планом рахунків	92 «Адміністративні витрати»
Нарахування єдиного податку	Дт 92 Кт 641
Рахунок в обліку за спрощеним планом рахунків	96 «Інші витрати»
Нарахування єдиного податку	Дт 96 Кт 64
Сплата єдиного податку	Дт 64 Кт 311
Фінансова звітність	Фінансова звітність малого підприємства (форма 2-м) рядок 2180
Податкова звітність	Податкова декларація платника єдиного податку третьої групи
Звітний період щодо єдиного податку	квартал
Термін подачі декларації	Подається у квартальний термін, тобто впродовж 40 к. днів по закінченню кварталу
Термін сплати єдиного податку	Сплата протягом 10 к. днів після граничної дати подання декларації

Рисунок 1 – Концептуальні основи обліку та оподаткування для юридичних осіб – платників єдиного податку третьої групи.

Джерело: складено авторами

Отже, розглянуто облік і оподаткування юридичних осіб – платників єдиного податку третьої групи, згруповані терміни подачі фінансової та податкової звітності, а також наведені їх терміни сплати у бюджет. Це допоможе бухгалтеру правильно вести облік та оподаткування єдиним податком, а також здійснювати ефективне податкове планування.

УДК 657:332.3:631

Меліхова Т.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Кравець О.А., магістр спеціальності 071 «облік і оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ МАТЕРІАЛІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Південний регіон України завдяки своїм природно-кліматичним умовам та значною кількістю сільськогосподарських земель завжди мав розвинену галузь сільського господарства. Цей регіон історично був основним виробником овочів та фруктів в нашій країні, вирощування яких залежить від зрошувальних систем, зокрема понад 35% овочів борщового набору до війни постачалося на внутрішній ринок України саме з цього регіону. Вночі 6 червня 2023 року росіяни підірвали Каховську ГЕС та спричинили масштабну техногенну катастрофу, наслідки якої особливо катастрофічні для цього регіону. Каховське водосховище було основним постачальником води для однієї з найбільших у Європі зрошувальних систем. Вода з цієї системи зрошення давала змогу вирощувати до 80% усіх овочів України та значний відсоток фруктів і винограду. Практично всі теплолюбні фрукти України вирощувалися саме на базі зрошення з Каховського водосховища. Основні потужності літніх теплиць, що забезпечують населення України та Молдови дешевими помідорами, баклажанами, огірками та перцем, також розташовувалися вздовж відгалужень Каховської зрошувальної системи. В результаті терористичного акту без води залишилось 94% зрошувальних систем в Херсонській, 74% – в Запорізькій та 30% – в Дніпропетровській областях. У 2021 році ці системи забезпечували зрошення на 584 тис. га. з яких українські аграрії збирали близько 4 млн тонн зернових і олійних культур, на суму близько 1,5 млрд доларів. Через відсутність зрошення аграрії на півдні України будуть змінювати структуру посівів та переорієнтуються на інші галузі сільського господарства.

Сільськогосподарська діяльність – процес управління біологічними перетвореннями з метою отримання сільськогосподарської продукції та/або додаткових біологічних активів [1].

Сільськогосподарська продукція – актив, одержаний в результаті збирання врожаю, призначений для продажу, безоплатної передачі, переробки або внутрішньогосподарського споживання. Прикладом є зерно для зернових культур [1].

Таблиця 1 – Концептуальні основи обліку матеріалів сільськогосподарського призначення

Методологічні основи	НП(С)БО 30 «Біологічні активи» НП(С)БО 9 «Запаси»
Рахунок обліку	208 «Матеріали сільськогосподарського призначення»
Призначення рахунку	Обліковуються мінеральні добрива, отрутохімікати для боротьби зі шкідниками й хворобами сільськогосподарських культур, біопрепарати, медикаменти, хімікати, що використовуються для боротьби з хворобами сільськогосподарських тварин. Тут також відображаються саджанці, насіння й корми (покупні й власного вирощування), що використовуються для висаджування, посіву та відгодівлі тварин безпосередньо в господарстві.
За дебетом рахунку	відображаються надходження на підприємство, їх дооцінка
За кредитом рахунку	витрачання на виробництво, переробку, відпуск (передачу) на сторону, уцінка
Відображення в обліку:	
Додаткові біологічні активи рослинництва очікують використовувати на підприємстві (не для продажу), їх зараховують до складу виробничих запасів	Дт 208 Кт 27
Надходження матеріалів сільськогосподарського призначення від постачальників	Дт 208 Кт 631
Відпуск матеріалів на вирощування сільськогосподарської продукції	Дт 91 Кт 208

Джерело: сформовано авторами

Отже, на підставі проведеного дослідження обґрунтовані концептуальні основи обліку матеріалів сільськогосподарського призначення, які включають у себе їх законодавчо-нормативне забезпечення та методологічні основи відображення в обліку. Це допоможе здійснювати правильне ведення обліку та подачу звітності, прискорить відображення господарських операцій та ефективно управління ними.

Література

1. Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення 01.11.2023 р.)

Меліхова Т.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Вітценко Л.Р., студент 2 курсу спеціальності 071 «Облік оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Використання плану рахунків є одним із компонентів ведення обліку та фіксації певних операцій. План рахунків бухгалтерського обліку являє собою сукупність записів бухгалтерського обліку, в яких фіксується рух певного виду коштів підприємства. Перш за все план рахунків характеризує такі об'єкти, з якими здійснюються операції: бухгалтерський облік активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій.

У ньому за десятковою системою наведені коди (номери) й найменування синтетичних рахунків (рахунків першого порядку) й субрахунків (рахунків другого порядку). Першою цифрою коду визначено клас рахунків, другою – номер синтетичного рахунку, третьою – номер субрахунку. Рахунки поділяються на певні класи: 1. Необоротні активи (активи, оборот яких більше ніж 1 виробничий цикл (12 місяців)); 2. Запаси; 3. Кошти, розрахунки та інші активи; 4. Власний капітал та забезпечення зобов'язань; 5. Довгострокові зобов'язання; 6. Поточні зобов'язання; 7. Доходи і результати діяльності; 8. Витрати за елементами; 9. Витрати діяльності; 0 (нульовий рахунок). Позабалансові рахунки. План рахунків бухгалтерського обліку затверджується Міністерством фінансів України. Законодавчо-нормативним актом є Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Також, план рахунків поділяється на такі типи: 1. План рахунків бухгалтерського обліку організацій та підприємств; 2. План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ; 3. План рахунків бухгалтерського обліку Національного банку України; План рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків.

Облік підприємства ведеться за допомогою методів, один із яких є подвійний запис, що є способом відображення кожної операції в дебеті одного і кредиті другого взаємозв'язаних рахунків в одній і тій же сумі. Дана система запису відображає необхідність внесення як мінімум двох записів операції в рахунки для того, щоб зберігалась рівність частин балансу.

У наші скрутні часи ведення обліку і оподаткування на підприємствах займає одне з головних місць, бо бухгалтер повинен бути завжди у курсі актуальних змін у законодавчій базі та змін у правових актах. Справна робота бухгалтерської системи задає стабільну внутрішню та зовнішню економічну

систему на підприємстві, що сприяє збільшенню доходів та різносторонній розвиток. Особливо це стосується актуального (робочого) плану рахунків, за яким бухгалтер визначає тип активів і пасивів підприємства.

Також слід зауважити, що нещодавно Міністерство фінансів вносило коригування у певних нормативно-правових актах бухгалтерського обліку, де йдеться про особливості інвентаризації підприємств, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях України. Це зумовлено неможливістю українських контролюючих органів контролювати діяльність підприємств під владою окупантів, які через свої «аукціони» крадуть підприємства привласнюючи їх собі.

Пропонуємо додати до робочого плану рахунків субрахунки третього порядку, а саме до третього класу рахунків «Кошти, розрахунки та інші активи» може бути доповнено субрахунок 311 «Поточний рахунок в національній валюті» додатковими субрахунками 3111 «Поточний рахунок в національній валюті в Приватбанку» та 3112 «Поточний рахунок в національній валюті в УкрСиббанку». З'являються нові види грошових еквівалентів, за якими відбуваються сучасні розрахунки, які також потребують охарактеризуванню зі сторони бухгалтера. Наприклад, можна відокремити субрахунки до розрізнення поточних банківських рахунків (рахунок 31) типу «Н» і типу «П», які є дуже важливими для ведення обліку із застосуванням банківських рахунків у сучасному середовищі. Таким чином, рахунок «Н», який можна затвердити під номером 313, відповідає за рахунки, які відкриваються в національній валюті офіційним представництвом, які не займаються підприємницькою діяльністю на території України, а тип «П», який може стати під номером 314, насамперед несе відповідальність у обліку за поточні рахунки, які відкриваються в національній валюті постійним представництвом. Дійсні субрахунки під номерами 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті» і 314 «Інші розрахунки в іноземній валюті» можна вказати нижче під новими субрахунками. Також слід зауважити, що деякі рахунки вже є неактуальними у наші часи та підлягають зміні чи видаленні із загального плану рахунків бухгалтерського обліку, на що також слід звертати увагу.

Підводячи підсумок, можна сказати, що відкриття додаткових субрахунків у робочому плані рахунків полегшує ведення обліку та системи управління, бо саме від бухгалтера буде залежати ефективність діяльності всього підприємства. Також слід сказати, що робочий план рахунків слід аналізувати дуже уважно задля недопущення помилок при веденні обліку.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звертання 03.12.2023 р.);
2. Наказ міністерства фінансів України «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування» № 291 від 30.11.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звертання 03.12.2023 р.);

3. Наказ міністерства фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»» № 73 від 07.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звертання 03.12.2023 р.).

УДК: 336.64

Птіцина Л.А., к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М.Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Трикоз І.В., магістрант спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М.Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСНОВИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

В умовах воєнного стану у підприємств значно зменшились доходи, тому вони скорочують витрати, а саме витрати на заробітну плату адміністративного персоналу. Зі зниженням виробництва продукції одночасно зменшується заробітна плата виробничого персоналу, але у адміністративного персоналу залишається на тому ж рівні. Питання дослідження обліку, оподаткування та контролю заробітної плати завжди актуальна.

В економіці всі процеси взаємопов'язані. Зі зниженням рівня заробітної плати зменшуються податки, які утримуються із неї та нараховуються на фонд оплати праці та перераховуються у бюджет. Податки є доходами держави, які направляються на покриття видатків на освіту, сферу охорони здоров'я, оборону та інші.

Таблиця 1 – Облік та оподаткування заробітної плати

Джерело	Утримання	Відрахування
Заробітна плата	Податок на доходи фізичних осіб 18%	Єдиний соціальний внесок 22%
	Військовий збір 1,5%	
Витрати підприємства	Витрати працівника	Витрати підприємства
Доходи бюджету		
Рахунок 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»	Рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами»	Рахунок 65 «Розрахунки за страхуванням»
НП(С)БО 26 «Виплати працівникам», НП(С)БО 16 «Витрати»	ПКУ	Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»

Контроль за обліком та оподаткування заробітної плати треба здійснювати на усіх етапах нарахування, утримання з неї податків та зборів, відрахування у фонди соціального страхування.

Отже, від правильності ведення обліку, проведення оподаткування та контролю заробітної плати залежать розмір понесених витрат підприємства та отримані доходи бюджету. Правильне ведення обліку, проведення оподаткування та контролю заробітної плати попередить помилки, фінансові санкції та зловживання персоналу.

Література

1. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення 10.11.2023)

2. Податковий кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 10.11.2023)

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 10.11.2023)

4. НП(С)БО 26 «Виплати працівникам» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03#Text> (дата звернення 10.11.2023)

5. НП(С)БО 16 «Витрати» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення 10.11.2023)

УДК 657.6

Подмешальська Ю.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Богма Н.О., студентка 2 курсу спеціальності 071 «Облік та оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

У сучасних умовах господарювання дієва та чітка організація системи розрахунків з покупцями та замовниками є важливою умовою оптимізації грошового обороту будь-якого суб'єкта господарювання, і його стабільного та ефективного функціонування.

Неповна або відсутня інформація про розрахунки з покупцями та замовниками у звітності підприємства може призвести до некоректних аналітичних розрахунків і висновків щодо динаміки оборотності активів та інших показників ділової активності підприємства, ліквідності балансу та

платоспроможності в короткостроковій і довгостроковій перспективі. Отже, тільки ефективно організований бухгалтерський облік операцій за розрахунками з покупцями та замовниками може забезпечити формування достовірної інформації щодо розрахунково-платіжних операцій підприємства, регулювання порядку їх здійснення з найменшими втратами та прийняття своєчасних управлінських рішень.

Здійснюючи свою господарську діяльність у підприємств виникають розрахунки з іншими підприємствами. Такі розрахунки є важливим інструментом регулювання економічних відносин між суб'єктами господарювання бо від їх правильної організації залежить швидкість обертання грошових коштів, що впливає на платоспроможність та ліквідність підприємства.

Найчастіше такі розрахунки пов'язані з реалізацією продукції і наданих послуг. На етапі реалізації товарів (робіт, послуг) виникає дебіторська заборгованість, для її відображення в обліку призначено активний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». За дебетом цього рахунка відображаються суми виникнення боргових відносин. За кредитом суми погашення покупцями і замовниками своїх боргових перед підприємством.

Оскільки розрахунки з покупцями та замовниками невід'ємно пов'язані із дебіторською заборгованістю, то на рахунок цього можна виділити деякі проблемні питання:

1. Облікові реєстри, що є рекомендованими для використання не передбачають узагальнення даних та накопичення інформації про розрахунки з дебіторами різного рівня деталізації. Через це ускладнюється отримання інформації про дебіторську заборгованість в обсязі, достатньому для аналізу розрахунків з дебіторами, зокрема, аналізу заборгованості загалом для прогнозування ймовірності настання платіжної неспроможності. Тому, є необхідним доопрацювання та удосконалення нормативного забезпечення та організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві.

2. Є невирішені питання щодо відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінки поточної дебіторської заборгованості. В обліку відсутня деталізація різних видів заборгованості у загальній структурі.

3. Проблеми наближення бухгалтерського обліку сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості та обліку її для цілей оподаткування. Податковий кодекс України має деякі протиріччя, розбіжності та проблеми взаємозв'язку із бухгалтерським обліком.

Для вдосконалення системи обліку дебіторської заборгованості можна рекомендувати:

1. Розробити комплекс заходів щодо пошуку можливостей збільшення кількості покупців і замовників для зменшення масштабів ризику несплати боргів та постійний моніторинг потенційних дебіторів (оцінки фінансового стану і платоспроможності, ринкової репутації, іміджу тощо).

2. Створення резерву сумнівних боргів та розробки порядку його визначення в обліковій політиці підприємства.

3. Своєчасне здійснення контролю за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Перевищення фактичної дебіторської заборгованості призводить до загрози фінансової стабільності підприємства і викликає залучення додаткових джерел фінансування. Можливе введення лімітування дебіторської заборгованості у загальних обсягах і у розрахунку на одного дебітора.

Також необхідним є вирішення низки деяких облікових проблем. Наприклад:

- пошук ефективних та надійних шляхів управління заборгованістю;
- поліпшення теоретичних і методичних аспектів класифікації та відображення розрахунків з покупцями та замовниками в обліку та звітності;
- недосконалість обліку протермінованої безнадійної заборгованості та її рефінансування;
- розроблення ефективної системи внутрішнього контролю заборгованості;
- узгодженість українського обліку з положеннями МСФЗ;
- відповідність обліку розрахунків з покупцями та замовниками за НП(С)БО 10 та податковим законодавством тощо.

Література

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. №2258-VIII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19) (дата звернення 04.12.2023)

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV зі змінами та доповненнями. URL: [http:// rada.zakon.ua](http://rada.zakon.ua) (дата звернення 04.12.2023)

3. Про затвердження Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ МФУ від 31.12.1999 р. №318. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) (дата звернення 04.12.2023)

4. Макаренко А.П., Меліхова Т.О., Бескоста Г.М. Організація і методика аудиту: навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА напряму підготовки 8.030509 «Облік та аудит» денної та заочної форм навчання. Запоріжжя: ЗДІА. 2014. 288 с.

5. Макаренко А.П., Ахмедова Д.В. Удосконалення аудиту короткострокової дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. № 2. 2018. С. 45–51.

6. Макаренко А.П., Меліхова Т.О., Подмешальська Ю.В., Чакалова Н.С. Бухгалтерський облік: навч.-метод. посібник. Запоріжжя: ЗДІА, 2018. 602 с.

7. Меліхова Т.О., Гавриленко Ф.О. Удосконалення документування обліку розрахунків з покупцями та замовниками з метою зміцнення інформаційної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. № 2. 2018. С. 24–32.

8. Меліхова Т.О. Методичні засади проведення внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. *Агросвіт*. №9, 2019. С. 17–24.

УДК 657.6

Подмешальська Ю.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Терещенко Н.М., студентка 2 курсу спеціальності 071 «Облік та оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ ЄСВ ТА ПДФО ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА РОЗРАХУНОК ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ

В сьогоденнішніх кризових економічних умовах в Україні особливої уваги набувають питання обліку та оподаткування ЄСВ та ПДФО заробітної плати, оскільки від них залежать доходи бюджету, які потрібні для забезпечення його видатків. Від рівня податкового навантаження на заробітну плату залежить допустимий розмір оплати праці, який підприємство може встановити для виплати.

Одним з видів виплат працівникам є відпускні на які нараховується ЄСВ та утримується ПДФО. Послідовність нарахування відпускних наведено на рисунку 1.

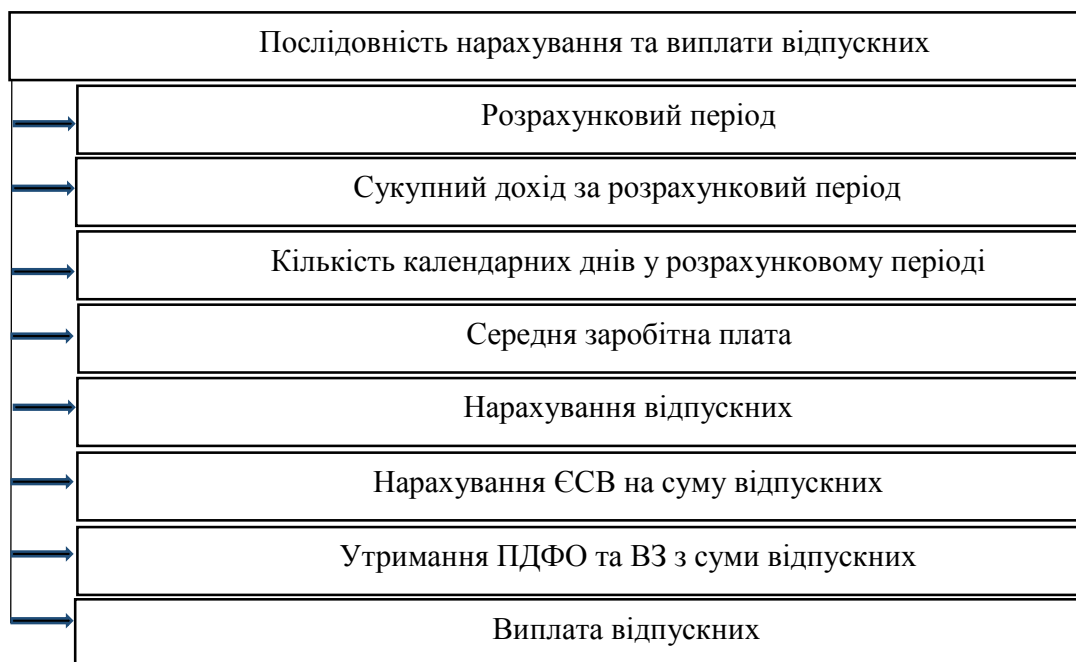

Рисунок 1 – Послідовність нарахування та виплати відпускних

Облік нарахування відпускних наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Облік нарахування відпускних

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
Нараховано відпускні бухгалтеру	92	661
Нараховано ЄСВ	92	651
Нараховано резерв відпускних	92	471
Нараховано відпускні бухгалтеру за рахунок резерву	471	661
Утримано ПДФО	661	641
Утримано військовий збір	661	642

Наразі, щоб підприємство розширювало господарську діяльність не варто підвищувати заробітну плату без проведення аналізу та прогнозування наслідків, так як може знизитися рівень фінансової безпеки підприємства.

У сучасних умовах глибокої економічної кризи в Україні особливого значення набуває проблема забезпечення високого рівня податкової безпеки як на рівні держави, так і на рівні окремих підприємств. Це явище актуалізує необхідність додаткових досліджень забезпечення високого рівня податкової безпеки підприємств.

Податкове навантаження на заробітну плату працівника:

$$\text{ПНзп}_{\text{пр}} = \frac{\text{Пу}_{\text{пдфо}} + \text{Пу}_{\text{вз}}}{\text{Зпл}} \times 100\%, \quad (1)$$

де $\text{Пу}_{\text{пдфо}}$ – утриманий податок на доходи фізичних осіб на заробітну плату працівника, грн;

$\text{Пу}_{\text{вз}}$ – утриманий військовий збір на заробітну плату працівника, грн;

Зпл – нарахована заробітна плата працівника, грн;

$\text{ПНзп}_{\text{пр}}$ – податкове навантаження на заробітну плату працівника, %.

Під час визначення податкового навантаження платежів на заробітну плату видно частку утриманих податків та внесків із заробітної плати.

Податкове навантаження на заробітну плату підприємства:

$$\text{ПНфоп}_{\text{есв}} = \frac{\text{Пн}_{\text{есв}}}{\text{Зфоп}} \times 100\%, \quad (2)$$

де $\text{Пн}_{\text{есв}}$ – нарахований єдиний соціальний внесок на фонд оплати праці, грн;

Зфоп – фонд оплати праці, грн;

$\text{ПНфоп}_{\text{есв}}$ – податкове навантаження ЄСВ на фонд оплати працівників, %;

Податкове навантаження демонструє частку сплачених внесків із заробітної плати.

Загальне податкове навантаження на заробітну плату:

$$\text{ПНзп}_{\text{заг}} = \frac{\text{Пу}_{\text{пдфо}} + \text{Пу}_{\text{вз}} + \text{Пн}_{\text{єсв}}}{\text{Зпл}} \times 100\%, \quad (3)$$

де $\text{ПНзп}_{\text{заг}}$ – загальне податкове навантаження на заробітну плату, %.

Формула визначення податкового навантаження на заробітну плату показує розмір податків та внесків, які утримані та нараховані із заробітної плати в звітному період.

Отже, з метою поліпшення обліку і оподаткування ЄСВ та ПДФО, згрупована послідовність нарахування відпускних, наведено облік нарахування відпускних, а також методика розрахунку податкового навантаження. Це дозволить знизити вірогідність помилок в обліку, своєчасно попередити порушення та фінансові санкції.

Література

1. Меліхова Т.О., Єрмоєнко М. Р. Концептуальні основи обліку заробітної плати та аналізу податкового навантаження для підвищення рівня фінансової безпеки підприємства. *Економічний вісник Донбасу № 1 (27), 2012. С. 150-155.*

2. Як провести розрахунок і нарахування відпускних 2023. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7067-rozrahunok-vdpuskних-u-2020-rots> (дата звернення 25.10.2023 р.)

УДК 331.2 (477)

Синиця Ю. С., к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Письменний С. С., здобувач ступеня вищої освіти магістр спеціальності
071 «Облік і оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ТА ЇЇ ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ

На всіх етапах розвитку економіки заробітна плата була одним із основних важелів стимулювання ринку, інструментом матеріального мотивування працівників, складовою частиною системи оподаткування та зростання трудової активності держави. Досвід провідних зарубіжних країн свідчить, що кращий

успіх в економічному розвитку мають ті підприємства, де створені сприятливі умови для реалізації творчих здібностей працівників та впроваджуються передові інноваційні технології нарахування заробітної плати.

Нормативно-правове регулювання обліку заробітної плати здійснюється на підставі Конституції України, Кодексу законів про працю України, Законів України «Про оплату праці» та «Про відпустки», НП(с)БО 26 «Виплати працівникам», Податкового кодексу України, Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції по його застосуванню, Інструкції зі статистики заробітної плати, Порядку обчислення середньої заробітної плати, Генеральних та галузевих угод, а також окремих документів в межах підприємства (колективних угод, трудових договорів, положень про оплату праці, наказів).

З метою дослідження економічної сутності поняття «заробітна плата», було проведено аналіз окремих нормативно-правових актів та наукових джерел (табл. 1).

Таблиця 1 – Підходи до визначення поняття «заробітна плата»

Джерело	Сутність поняття «заробітна плата»
1	2
Закон України «Про оплату праці» [1]	винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу
Податковий кодекс України [2]	основна та додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, які виплачуються (надаються) платнику податку у зв'язку з відносинами трудового найму згідно із законом
Економічний словник [3]	частина доданої вартості у грошовій формі, яка внаслідок його розподілу надходить працівникам залежно від кількості і якості затраченої ними праці
Мочерний С. В. [4]	грошове вираження вартості і ціни товару робоча сила та частково результативності функціонування робочої сили
Колот А. М. [5]	економічна категорія, що відображає відносини між власником підприємства і найманим працівником з приводу розподілу новоствореної вартості
Бутинець Ф. Ф. [6]	форма розподілу фонду особистого споживання між працівниками відповідно до частки їх участі у сукупній суспільній праці, кількості та якості затраченої ними праці
Швець Л. П. [7]	елемент витрат виробництва, і водночас головний чинник забезпечення матеріальної зацікавленості працівників у досягненні високих кінцевих результатів праці

Виходячи з вищевикладеного, заробітну плату слід розглядати з декількох позицій, зокрема з позиції підприємця (для нього заробітна плата є статтею витрат, що знижує прибуток), з позиції працівника (для нього заробітна плата є основним джерелом доходу, показником рівня життя, а також мотиваційним чинником), як

елемент ринку праці (утворюється в результаті взаємодії попиту на працю і її пропозиції, виражає ринкову вартість використання найманої праці), як економічну категорію (відображає відносини роботодавця і найманого працівника).

Отже, було висвітлено окремі підходи до трактування категорії заробітної плати в економічній літературі та визначено основні нормативно-правові документи, які регулюють питання обліку заробітної плати в нашій державі.

Література

1. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.11.2023).

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 25.11.2023).

3. Економічний словник / Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Київ : Кондор, 2006. 356 с.

4. Мочерний С. В. Політична економія: навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2006. 687 с.

5. Економіка праці та соціально-трудова відносини : підручник / А.М. Колот та ін. Київ : КНЕУ, 2009. 711 с.

6. Бухгалтерський словник / Ф. Ф. Бутинець та ін. Житомир: ПП «Рута», 2001. 220 с.

7. Швець Л. П., Доберчак Н. І. Дослідження шляхів удосконалення використання фонду оплати праці та системи преміювання на підприємствах зв'язку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2009. Т. 1. № 4. С. 40-45.

УДК 657.471

Синиця Ю. С., к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Зайченко Д. Р., здобувач ступеня вищої освіти магістр спеціальності 071 «Облік і оподаткування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОБЛІК ВИДАТКІВ В БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ: СУТНІСТЬ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ

Згідно Бюджетного кодексу, видатки бюджету – це кошти, спрямовані на виконання бюджетних програм, передбачених відповідним бюджетом [1]. При

цьому слід розмежовувати поняття «видатки бюджету» і «витрати бюджету», адже витрати є ширшими за змістом. Витрати бюджету включають видатки бюджету та кошти на надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

Практика ведення обліку та чинні нормативні документи дозволяють класифікувати видатки бюджетних установ в залежності від: 1) джерел покриття: видатки загального та спеціального фонду; 2) економічної класифікації видатків (КЕКВ): поточні і капітальні видатки; 3) етапу руху бюджетних коштів: касові видатки; фактичні видатки.

Розглянемо більш детально останню класифікацію. Так, фактичними видатками вважаються всі дійсні витрати з виконання кошторису, що підтверджені первинними документами (наприклад, нарахована заробітна плата, списана вартість використаних матеріалів тощо).

Для обліку фактичних видатків загального фонду бюджетних установ передбачено субрахунок 801 «Витрати розпорядників бюджетних коштів на виконання бюджетних програм», до якого відкриваються субрахунки нижчого порядку, зокрема 8011 «Витрати на оплату праці», 8012 «Відрахування на соціальні заходи», 8013 «Матеріальні витрати», 8014 «Амортизація» [2]. Аналітичний облік фактичних видатків ведеться в «Картці аналітичного обліку фактичних видатків» за кожним кодом програмної та функціональної класифікації видатків, в розрізі кодів КЕКВ. Картка відкривається на місяць і заповнюється на підставі меморіальних ордерів [3].

Касовими видатками вважаються всі суми проведені органом Державного казначейства або установою банку з реєстраційного, спеціального реєстраційного та поточного рахунку як готівкою, так і шляхом безготівкової оплати рахунків (наприклад, оплата рахунку за матеріали або послуги).

Для обліку касових видатків передбачено субрахунок 2313 «Реєстраційні рахунки» [2]. Аналітичний облік касових видатків ведеться в «Картці аналітичного обліку касових видатків». Картка відкривається окремо по кожному реєстраційному рахунку та за кожною програмою, видатки відображаються в розрізі КЕКВ. Картка відкривається на місяць і заповнюється щодня на підставі виписок Держказначейства [3].

Відображення в обліку касових та фактичних видатків бюджетних установ на виконання бюджетних програм наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Кореспонденція рахунків по відображенню видатків бюджетної установи

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків [4]		КЕКВ [5]	
		Дт	Кт	касові	фактичні
1	Нарахована заробітна плата працівникам	8011	6511		2110
2	Нараховано на заробітну плату ЄСВ	8012	6313		2120
3	Отримано кошти з реєстраційного рахунка в касу на виплату зарплат	2211	2313	2110	
4	Перераховано планові платежі постачальникам за матеріали	2113	2313	2210	
5	Списано використані матеріали	8013	1517		2210
6	Нарахована плата за комунальні послуги: тепlopостачання / водопостачання / енергопостачання	8013	6415		2271/ 2272/ 2273
7	Перерахована заборгованість за комунальні послуги: тепlopостачання / водопостачання / енергопостачання	6415	2313	2271/ 2272/ 2273	

Таким чином, було розглянуто сутність категорії «видатки», окреслено основні види видатків та порядок обліку фактичних та касових видатків в бюджетній установі.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 27.11.2023).
2. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 р. № 1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14#Text> (дата звернення: 27.11.2023).
3. Порядок складання карток і книг аналітичного обліку суб'єктами державного сектору : Наказ Міністерства фінансів України від 29.06.2017 р. № 604. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0895-17#Text> (дата звернення: 27.11.2023).
4. Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом та зобов'язаннями розпорядниками бюджетних коштів та державними цільовими фондами : Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2015 р. № 1219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0086-16#Text> (дата звернення: 27.11.2023).
5. Інструкція щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету: Наказ Міністерства фінансів України від 12.03.2012 р. № 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12#Text> (дата звернення: 27.11.2023).

УДК 657.6

Пожуєв А.В., к.ф.-м.н., професор, професор кафедри фундаментальної та прикладної математики Запорізького національного університету, м. Запоріжжя
Птіцина Л.А., к.е.н., доцент кафедри обліку та аналізу оподаткування та аудиту Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ
Манін А.А., магістрант 2 курсу спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

УДОСКОНАЛЕННЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах стрімкої технологічної еволюції та постійної динаміки бізнес-середовища, підприємства стикаються з необхідністю удосконалення існуючих методів обліку та аудиту основних засобів. Автоматизація цих процесів стає ключовим фактором для забезпечення ефективного управління ресурсами, підвищення продуктивності та зменшення ризиків.

Згідно з положенням (стандартом) бухгалтерського обліку, основні засоби представляють собою матеріальні активи, які утримує підприємство з метою використання у виробничому процесі або для постачання товарів та надання послуг, здавання в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій. Такі активи характеризуються очікуваним терміном корисного використання (експлуатації), який перевищує один рік або операційний цикл, якщо він триває довше за один рік. Ця категорія включає в себе різноманітні об'єкти, такі як будівлі, машини, обладнання, транспортні засоби, комп'ютери та програмне забезпечення, земельні ділянки тощо [1].

Основні засоби відіграють ключову роль у виробничому процесі та допомагають підприємствам забезпечувати сталість та ефективність їхньої діяльності, підлягають обліку, аудиту та управлінню для забезпечення їхнього належного використання, підтримки технічної готовності та визначення їхньої ринкової вартості. У контексті бухгалтерського обліку та фінансової звітності, основні засоби зазначаються в балансі підприємства як активи, і їхня вартість може піддаватися амортизації, а саме – її систематичному зменшенню протягом часу відображення їхньої експлуатації.

Автоматизація обліку основних засобів дозволяє підприємствам отримувати вичерпну інформацію стосовно свого майна точно та швидко. Сучасні системи спрощують процеси фіксації, аналізу та звітності, що дозволяє підприємствам зосередитися на стратегічному розвитку, а не на рутинних завданнях. Вдосконалення автоматизації обліку та аудиту основних засобів є ключовим

етапом для забезпечення ефективного використання цих активів. Для поліпшення автоматизованих процесів можна виділити наступні стратегії:

8. Використання передових програмних рішень. Оцінка наявних на ринку інформаційних технологій програмних продуктів для автоматизації обліку основних засобів та надання переваги тим, які відповідають специфіці підприємства.

9. Інтеграція з іншими системами. Є сенс віддавати перевагу тим інформаційним системам, які здатні забезпечити сумісність та інтеграцію із програмним комплексом, який вже введений на підприємстві. Це сприятиме автоматизованому обміну даних та уникненню дублювання роботи.

10. Використання технологій штучного інтелекту (далі – ШІ). Впровадження систем штучного інтелекту для аналізу даних, прогнозування потенційних проблем та автоматизації рутинних завдань. ШІ допоможе в розпізнаванні закономірностей та оптимізації стратегій управління активами.

11. Моніторинг та аналіз ефективності. Встановлення системи моніторингу для оцінки ефективності автоматизованих процесів, аналіз даних з метою виявлення можливостей їхньої оптимізації та вдосконалення в довгостроковій перспективі.

12. Навчання персоналу. Підготовлений персонал зможе ефективніше використовувати програмні застосунки та максимізувати їхню користь.

13. Постійне вдосконалення. Можливість запроваджувати нові функції та оновлювати системи автоматизації відповідно до змін у бізнес-середовищі та технологічних тенденцій.

В рамках проведеного дослідження розглянута консолідація даних, як процес об'єднання даних з різних джерел у єдину базу даних. Цей процес може бути необхідним для різних цілей, таких як аналітика даних, звітність, управління даними. Існуючі вітчизняні та закордонні ресурси для консолідації даних мають простий у використанні, потужний функціонал та широкий спектр можливостей для візуалізації. Однак, для їх використання та налаштування необхідні спеціалізовані знання, що ускладнює їх використання для потреб малих та середніх підприємств. Отже, розробка додатку для консолідації даних, що має такі вимоги як: легкість у використанні, швидкість і легкість створення звітів, широкий спектр можливостей, в тому числі можливість роботи з великими обсягами даних, підтримку різних платформ і доступність в хмарі, забезпечить максимальну ефективність управління господарською діяльністю підприємства дозволить удосконалити процес автоматизації обліку та аудиту основних засобів підприємств малого та середнього бізнесу.

Отже, удосконалення автоматизації обліку та аудиту основних засобів стає необхідністю для конкурентоспроможності бізнесу. Сучасні технології дозволяють не лише оптимізувати процеси, а й підвищувати рівень керованості та безпеки. Інвестиції у цю сферу призведуть до підвищення ефективності

підприємства та забезпечать йому стійкість у змінливих умовах сучасного бізнес-середовища.

Література

Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ Міністерства фінансів від 27.04.2000 № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 30.11.2023).

УДК 657

Лоханова Н.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту Одеського національного економічного університету, м. Одеса.

ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ МСБО 38

У сучасних умовах підприємства широко використовують нематеріальні активи для всіх сфер власної діяльності, зокрема, це стосується ліцензій, авторських прав, прав на використання майна, земельних і природних ресурсів, прав на технологічні рішення (ноу-хау) тощо.

Нематеріальні активи становлять вельми суттєву і розповсюджену в сучасному бізнес-світі групу економічних об'єктів, які зараз присутні в балансах практично всіх підприємств.

Це пояснюється тим, що інтелектуальна власність, програмні продукти, права та інші складові нематеріальних активів на стільки збільшили вагу в складі активів компаній, що станом на 31.12.2021 року вона склала щонайменше 95% всіх активів економічних суб'єктів.

Це пояснює зацікавленість в дослідженні питань обліку і аудиту відповідних видів ресурсів.

Нематеріальні активи є групою активів, які є ідентифікованими немонетарними активами, що не мають матеріальної (фізичної) форми, між тим здатні приносити економічні вигоди підприємству.

Підприємства, завдяки використанню нематеріальних активів суттєво збільшують свою вартість, а отже, важливо налагодити їх якісний облік.

Багато дослідників наголошують, що часом дуже значні розбіжності між балансовою вартістю та ринковою вартістю компаній пояснюються фактом невизнання суттєвої частини нематеріальних активів і, насамперед, власно створених товарних знаків, фірмових назв, торгових марок.

У той же час, залежність сучасних компаній від нематеріальних активів протягом останніх двадцяти років зростала практично в геометричній прогресії. Отже, вірогідним є суттєве зростання розривів між балансовою та ринковою вартістю компаній.

Щодо звіту про прибутки та збитки, то відсутність капіталізації означає негайне списання витрат, що порушує принцип відповідності. Багато укладачів фінансової звітності, бажаючи довести до своїх інвесторів додаткову інформацію, змушені використовувати додаткові показники.

Також відсутність визнання внутрішньо створених нематеріальних активів означає відсутність контролю за інвестиціями у їх створення. Може статися так, що відповідна інформація буде формуватися в менеджерських звітах на добровільних засадах. Але ця інформація не підлягатиме аудиту.

Виділимо основні дискусійні питання, які потребують відповідей стосовно нематеріальних активів.

Обмеження діючих МСФЗ щодо відображення процесу створення (і збереження) організаційної вартості пояснюється переважно застарілістю самих стандартів: вони розроблялися тоді, коли стратегії створення вартості були дещо іншими, ніж сьогодні. Сьогоднішні бізнес-моделі компаній більшою мірою зав'язані на нематеріальних активах, і у світі можна знайти чимало невеликих компаній, у яких, по суті, ніяких інших активів немає. У зв'язку з цим потрібно знайти відповіді на такі ключові питання:

1. Якою має бути мета нової покращеної системи обліку нематеріальних активів? Чи має вона проводити чіткий зв'язок між сьогоднішнім створенням вартості та майбутніми грошовими потоками, чи вона повинна більш точно відображати прибутковість на інвестиції у нематеріальні активи на основі принципу економічної доданої вартості (EVA), або ця система має забезпечувати більший контроль над управлінськими рішеннями?

2. Які нематеріальні активи повинні враховуватися в рамках такої покращеної системи обліку та які інвестиції/витрати забезпечують створення вартості?

3. На основі чого має ґрунтуватися нова покращена система обліку нематеріальних активів – на покращених розкриттях, на капіталізації активів, чи на концепціях створення вартості та оцінки?

Вибір між цими альтернативами насправді матиме прямий вплив на підсумкову корисність фінансової звітності, причому ця корисність у різних категорій кінцевих користувачів буде своя. Але яким би шляхом не йти, будь-який варіант вимагатиме детального дослідження кількох важливих питань:

1. Якщо з практичної точки зору слід починати з покращення розкриттів, як переконатися, що вони виконані відповідно до чітких правил і чи справді відображають створення вартості? У свою чергу рекомендацій щодо побудови

розкриттів до фінансової звітності в самих МСФЗ недостатньо. Відповідно це питання потребує опрацювання.

2. Якщо вибрати шлях капіталізації, тобто відображення більшої кількості нематеріальних активів на балансі, як правильніше співвідносити витрати з відповідними активами? А після капіталізації, як бути з капіталізованими нематеріальними активами, якщо одні найкраще підходять для тестування на знецінення, а інші – для амортизації? Якщо амортизувати, то на якому проміжку часу? У даному випадку удосконалення вимагають норми МСБО 38 «Нематеріальні активи».

3. Якщо ми говоримо про саме створення вартості та індикатори цього, як бути з тим, що далеко не завжди економічні вигоди, які приносять нематеріальні активи, корелюють із витратами на них?

І чи є взагалі способи адекватно визнавати створення вартості замість понесених інвестицій?

Отже, зараз в світі йдуть численні дискусії, які покликані розробити конкретні пропозиції щодо формування покращеної нової системи обліку нематеріальних активів.

Для вирішення цих питань потрібно працювати над оновленням тексту МСБО 38 і інших стандартів, що з ним корелюють.

УДК 657.6

Пушкар І.В., к.держ.упр., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

Вітер М.В., студент 1 курсу магістратури спеціальності 071 «Облік та оподаткування»
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

СVP-АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Забезпечення ефективного функціонування є найважливішим завданням підприємницької діяльності. В даному контексті, підприємству необхідно здійснювати управління фінансовими результатами, на які впливають такі фактори першого порядку, як витрати діяльності, обсяг виробництва і реалізації та ціни. Дієвим методом аналізу взаємозв'язку між цими факторами є СVP-аналіз, який широко застосовується в управлінській діяльності.

СVP-аналіз, як базовий інструмент управлінського обліку, в найбільш загальному вигляді спрямований на визначення:

- беззбиткового обсягу діяльності;
- обсягу продажу, що забезпечує відшкодування всіх витрат і отримання бажаного цільового прибутку;

- величини прибутку за певного обсягу продажу;
- впливу зміни величини витрат, обсягу та ціни реалізації на прибуток підприємства;
- оптимальної структури витрат.

Ця методика проста, наочна і оперативна у використанні. Проте слід зазначити, що особливості та труднощі у практичному застосуванні методу CVP-аналізу випливають з припущень, на яких він базується.

Вихідні умови, при яких він може застосовуватись: зв'язок між витратами та випуском продукції має лінійну залежність; усі витрати можуть бути розподілені на постійні та змінні; змінні витрати прямо-пропорційні до обсягів виробництва та реалізації; у межах певного періоду постійні витрати суттєво не змінюються разом зі зміною обсягів виробництва; питомі змінні витрати є постійними; ціни на продукцію, сировину та матеріали стабільні; продуктивність праці не змінюється; протягом аналізованого періоду залишки запасів готової продукції не змінюються; обсяг виробництва дорівнює обсягам реалізації продукції; структура асортименту продукції підприємства є незмінною [1].

За такого переліку обмежувальних умов, багато підприємств не можуть його застосовувати, зокрема використання CVP-аналізу стає недоцільним за умов значних коливань цін на ринку сировини, коли підприємство реалізує не всю вироблену продукцію за звітний період, при зростанні постійних витрат.

Наступною особливістю є те, що для проведення зазначеного аналізу необхідно розподілити всі витрати підприємства на постійні та змінні. На практиці саме даний розподіл створює безліч проблем, будучи досить трудомісткою і складною процедурою, оскільки багато статей витрат є змішаними і містять в собі як постійну, так і змінну складові.

Але найбільші проблеми при застосуванні методу CVP-аналізу виникають при розподілі постійних витрат в умовах багатопродуктового виробництва. Це пов'язано з тим, що зазвичай постійні витрати розподіляють за видами продукції пропорційно обсягам їх реалізації. Передбачається, що товари, які краще реалізуються, покривають більше постійних витрат. Такий підхід не дає можливості об'єктивно оцінити внесок окремих продуктів в загальний результат.

Вважається, що найбільш доцільною базою при розподілі постійних витрат може бути виручка від реалізації, маржинальний прибуток або обсяг продукції. Із цього випливає, що залежно від бази розподілу можна розрахувати кілька показників собівартості, точок беззбитковості, прибутку. А це в принципі суперечить основній меті CVP-аналізу – визначити обсяг продукції, за якого отримані доходи будуть дорівнювати понесеним витратам, і такий показник повинен бути однозначним [2]. В зарубіжній аналітичній практиці уникають розподілу постійних витрат в умовах асортименту, і при визначенні точки беззбитковості використовують середньозважений маржинальний прибуток.

Наступна особливість стосується показника точки беззбитковості. Цей показник часто використовують як критерій оцінки успішного функціонування підприємства – якщо його поріг рентабельності низький, а як критерій погіршення

стану підприємства – якщо відбувається зростання порогу рентабельності. Але це так лише у випадку, коли не змінюються обсяги. А коли обсяг продажу зростає великими темпами, обов'язково відбувається і збільшення постійних витрат. Отже, при збільшенні обсягів підприємства значення порогу рентабельності зростає, що не можна оцінювати в даному випадку негативно.

У точці беззбитковості постійні витрати покриваються маржинальним прибутком. Проте не всі постійні витрати є витратами у формі готівкових видатків. Частина з них не потребує грошових виплат, а має форму нарахування. Це передусім амортизаційні відрахування на реновацію основних засобів і нематеріальних активів. Тому для системи управління важливим є обсяг виробництва, за якого виручкою від продажу продукції покриваються лише ті витрати, що пов'язані з реальними грошовими виплатами. Називають цей показник обсягом (точкою) готівкової беззбитковості [3].

На основі визначеної точки беззбитковості за допомогою операційного аналізу визначають рівень безпеки операційної діяльності за показником запасу фінансової міцності, який показує ступінь перевищення фактичного (планового) обсягу виробництва продукції над беззбитковим обсягом. Таким чином, коефіцієнт безпеки операційної діяльності можна вважати мірою операційного ризику. Чим він більший, тим безпечніша ситуація з огляду на прибутковість діяльності. З його зростанням зменшується ризик зниження обсягу виробництва до точки рівноваги, і навпаки, з його зниженням такий ризик зростає. Застосування на практиці даного показника сприятиме зменшенню ризику, пов'язаного з вибором правильного рішення. Одним із результатів CVP-аналізу є також визначення виробничого або операційного важеля. Дія цього важеля проявляється в тому, що в межах певного діапазону постійні експлуатаційні витрати не змінюються, в той час як змінні експлуатаційні витрати змінюються безпосередньо з рівнем виходу продукції.

Отже, застосування CVP-аналізу в системі управління має ряд особливостей та проблемних аспектів, а саме: метод ґрунтується на значному числі припущень, що істотно обмежує його використання; відрізняється високою чутливістю кінцевого результату до змін факторів, що знижує надійність планування на основі цього методу, і виникають складнощі в застосуванні методу, коли розглядається кілька видів продукції. Проте, CVP-аналіз це дієвий метод обґрунтування широкого спектру управлінських рішень у частині планування та прогнозування витрат виробництва, ресурсомісткості та прибутковості виробництва окремих видів продукції. Його застосування дозволяє: визначити обсяг реалізації в натуральному або вартісному вираженні, що забезпечує беззбиткову діяльність; обґрунтовано приймати рішення в сфері ціноутворення, і частково в пошуку резервів зниження витрат і виборі варіантів витрат з різною комбінацією змінних і постійних витрат; оперативно оцінити умови забезпечення відсутності збитків. CVP-аналіз повинен базуватися на інформації обліку, звітності, планів і прогнозів та сприяти зменшенню ризику, пов'язаного з вибором раціонального управлінського рішення.

Література

1. Баб'як Н.Д., Іванюк К.Б. СVP-аналіз: традиційний та управлінський підходи. Бізнес Інформ. 2015. № 8. С. 272-276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_8_43.
2. Баб'як Н. Д., Крутоус Н. Ю. СVP-аналіз в умовах багатопродуктового виробництва як інструмент операційного контролінгу. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2021. № 1. С. 11-19. URL: <https://visnyk.mnau.edu.ua/statti/2021/n109/n109v1r2021babiak.pdf>
3. Кушнір О.К., Мазур Н.А. Аналіз беззбитковості підприємницької діяльності в умовах змін. Інфраструктура ринку. 2022. Вип. 67. С. 120-125. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/67_2022/24.pdf

УДК 657.1

Волошук Л.О., д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса
Урясьєв М.О., аспірант спеціальності 073 «Менеджмент»
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

ЗВІТ ПРО ДЖЕРЕЛА ТА ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В управлінні фінансовою діяльністю підприємства дуже важливими є два питання: де підприємство бере кошти і куди їх витрачає. На перший погляд здається, що відповідь на це питання надає Звіт про фінансові результати, адже він фіксує рух ресурсів з плином часу. Проте, він має два недоліки: в ньому наводяться нарахування, які не відносяться до грошових потоків, а також враховуються тільки ті грошові потоки, які пов'язані з продажем продукції, товарів або послуг протягом звітного періоду. Відтак, доволі велика низка різних випадків притоку та відтоку грошових коштів не віддзеркалюється в Звіті про фінансові результати (наприклад, приріст інвестицій у товарно-матеріальні запаси), водночас в ньому враховуються деякі нарахування, що не відносяться до грошових потоків (наприклад, амортизаційні відрахування). Слід також враховувати, що метод нарахування, що використовується в бухгалтерському обліку, призводить до того, що дохід, відображений у Звіті про фінансові результати, та реально отримані кошти – це різні величини, що відрізняються як мінімум на величину дебіторської заборгованості.

Отримати більш точне уявлення про те, звідки підприємство бере кошти і на що їх витрачає можна на засадах більш детального дослідження Балансу та складання управлінського Звіту про джерела та використання грошових коштів.

Така аналітична процедура містить 2 етапи:

- 1) визначення всіх змін статей Балансу за аналізований період (табл.1);
- 2) розподіл виявлених змін на ті, завдяки яким були отримані кошти та ті, що вимагали витрат грошових коштів (табл.2).

Таблиця 1 – Визначення зміни вартості активів та пасивів підприємства за період (форма)

Стаття Балансу	Початок року, тис. грн.	Кінець року, тис. грн.	Δ, тис. грн.
Активи			
....			
....			
Пасиви			
...			
...			

Поділ на джерела та напрямки використання коштів проводяться з урахуванням наступних правил фінансового обліку:

– Підприємство отримує грошові кошти двома способами: зменшуючи активи чи збільшуючи зобов'язання. Продаж використаного обладнання, ліквідація запасів, скорочення дебіторської заборгованості – все це слугує джерелами грошових коштів для підприємства. Аналогічно в пасивах збільшення банківських позик та продаж звичайних акцій збільшують зобов'язання, що знову ж таки приносить додаткові кошти.

– Підприємство використовує кошти також двома способами: збільшуючи обсяг активів або зменшуючи зобов'язання. Поповнення товарно-матеріальних запасів або дебіторської заборгованості, будівництво нових будівель або придбання нового обладнання збільшують активи та вимагають вкладень грошових коштів. І навпаки, виплата банківської позики, зменшення кредиторської заборгованості тощо знижують зобов'язання та також вимагають грошових коштів.

Оскільки витратити грошові кошти, яких немає, практично неможливо, то використані за звітний період кошти у сумі повинні дорівнювати їх загальним джерелам.

Отримані під час такого дослідження Балансу результати оформляються у вигляді Звіту про джерела та використання коштів підприємства за період.

Таблиця 2 – Форма Звіту про джерела та використання коштів підприємства у звітному періоді (дані умовні)

Джерела грошових коштів	Сума, тис. грн.	у % до підсумку
Зменшення статей активу: ...	1117	8,74
Збільшення статей пасиву: ...	11675	91,26
Загальні джерела	12792	100,0
Використання коштів		
Збільшення статей активу: ...	10963	85,70
Зменшення статей пасиву: ...	1829	14,30
Усього використано грошових коштів	12792	100,0

Аналізуючи дані такого звіту можна швидко виділити основні джерела фінансування та напрями використання грошових коштів, на підставі чого зробити попередні висновки про фінансові та інвестиційні процеси, що відбуваються на підприємстві. Даний звіт – це також відправна точка для аналізу Звіту про рух грошових коштів, який розподіляє джерела та витрати за трьома категоріями: грошові потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. І звичайно, він є корисним аналітичним інструментом управління грошовими потоками для тих підприємств, що складають спрощену фінансову звітність.

УДК 657

Брадул О.М., д.е.н., професор кафедри обліку, оподаткування та публічного адміністрування Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг
Дем'яненко К.О., магістр 2 курсу спеціальності 071 «Облік і оподаткування», Криворізький національний університет м. Кривий Ріг

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АУДИТУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Бухгалтерській облік нематеріальних активів ведеться щодо кожного активу за групами – сукупністю однотипних за призначенням та умовами використання прав на об'єкти.

Первинний облік надходження, створення, руху, продажу та ліквідації нематеріальних активів починається з раціонального документування таких господарських операцій. Підприємства України застосовують типові форми первинних документів, проте вони не мають специфічних даних, необхідних для більш повного обліку нематеріальних активів. Саме тому доцільно використовувати наступний документ з прийому нематеріальних активів, який

створено власними силами (табл. 1).

Таблиця 1 – Документ з обліку НМА створених власними силами

Вид НМА	Дата початку робіт	Витрати оплати праці на розробку	Витрати на соціальні заходи	Витрати матеріалів на розробку	Інші витрати	Дата закінчення робіт	Всього витрат
Сума, грн							
Синтетичний рахунок							X
Первинний документ (назва, дата, №)							X
Підпис відповідальних осіб							
Здав (підпис та ПІБ відповідальної особи) _____							
Прийняв (підпис та ПІБ відповідальної особи) _____							

Також було розроблено робочий документ аудитора, що систематизує результати аудиторських процедур з нематеріальними активами. Так перевірку фінансової звітності щодо відображення нематеріальних активів підприємства доцільно здійснювати відповідно до наступного робочого документу (табл. 2).

Таблиця 2 – Перевірка фінансової звітності щодо відображення нематеріальних активів підприємства

Дата	Наявність на початок року	Надходження за рік	Вибуття за рік	На кінець року	Дані фінансової звітності	Дані аудиту	Відх.
1	2	3	4	5	6	7	8
					Первісна вартість (ф.1 ряд. 1001)		
2020 рік							
2021 рік							
2022 рік							
					Накопичений знос (ф.1 ряд. 1002)		
2020 рік							
2021 рік							
2022 рік							
					Залишкова вартість (ф.1 ряд. 1000)		

Використання запропонованого документу дозволить аудитору відслідковувати рух (надходження, вибуття) нематеріальних активів на підприємстві.

Таким чином, впровадження на підприємстві рекомендованих заходів з вдосконалення аудиту нематеріальних активів на підприємстві дозволять отримувати керівництву ще більше інформації щодо якості ведення обліку нематеріальних активів та його відповідності вимогам чинного законодавства. Крім того, можна стверджувати, що реалізація перелічених напрямів вдосконалення обліку НМА призведе до значного підвищення результативності фінансово-економічної діяльності.

Література

1. Проскуріна Н., Гороховець Ю. Методичні підходи до класифікації нематеріальних активів. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2016/240/pdf/115-127.pdf> (дата звернення 23.11.2023)
2. Левченко Н.М., Понікарова Н.С. Удосконалення методики аудиту нематеріальних активів з метою систематизації результатів аудиторських процедур. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т.1. С. 118-121.
3. Назаренко Т. П., Симура М.В. Організація та методика аудиту нематеріальних активів. *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. С. 957–962.

УДК 657.1

Селіванова Н.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса
Подгорна Н.І., здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 071 «Облік та оподаткування», Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Облік фінансових результатів є важливим аспектом управління будь-яким підприємством та відображає його фінансову ефективність та стійкість. Відповідно організований облік фінансових результатів стає ключовим фактором успіху для сільськогосподарського підприємства у досягненні стратегічних цілей та підвищенні його конкурентоспроможності. У минулому, облік фінансових результатів ґрунтувався на традиційних методах обліку та формування фінансових звітів. Проте, зі зростанням глобалізації, швидкістю змін та складністю бізнес-процесів, ці методи втрачають свою ефективність, роблячи актуальним пошук нових підходів у фінансовому обліку.

Порядок формування та обліку фінансових результатів операційної діяльності сільськогосподарського підприємства регламентований нормами НП(С)БО 30 «Біологічні активи» [1] та Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку біологічних активів № 1315 [2].

Особливості формування фінансових результатів операційної діяльності підприємства, а саме сільськогосподарської діяльності, впливають із самого визначення поняття «сільськогосподарська діяльність», яка згідно з НП(С)БО 30 визначається як процес управління біологічними перетвореннями з метою отримання сільськогосподарської продукції та/або додаткових біологічних активів [1].

Відповідно до вимог НП(С)БО 30 «Біологічні активи» фінансовий результат від операційної діяльності аграрного підприємства формується з трьох складників: фінансовий результат від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів; фінансовий результат від зміни справедливої вартості біологічних активів, фінансовий результат від реалізації сільськогосподарської продукції та поточних біологічних активів [1] (рис. 1).

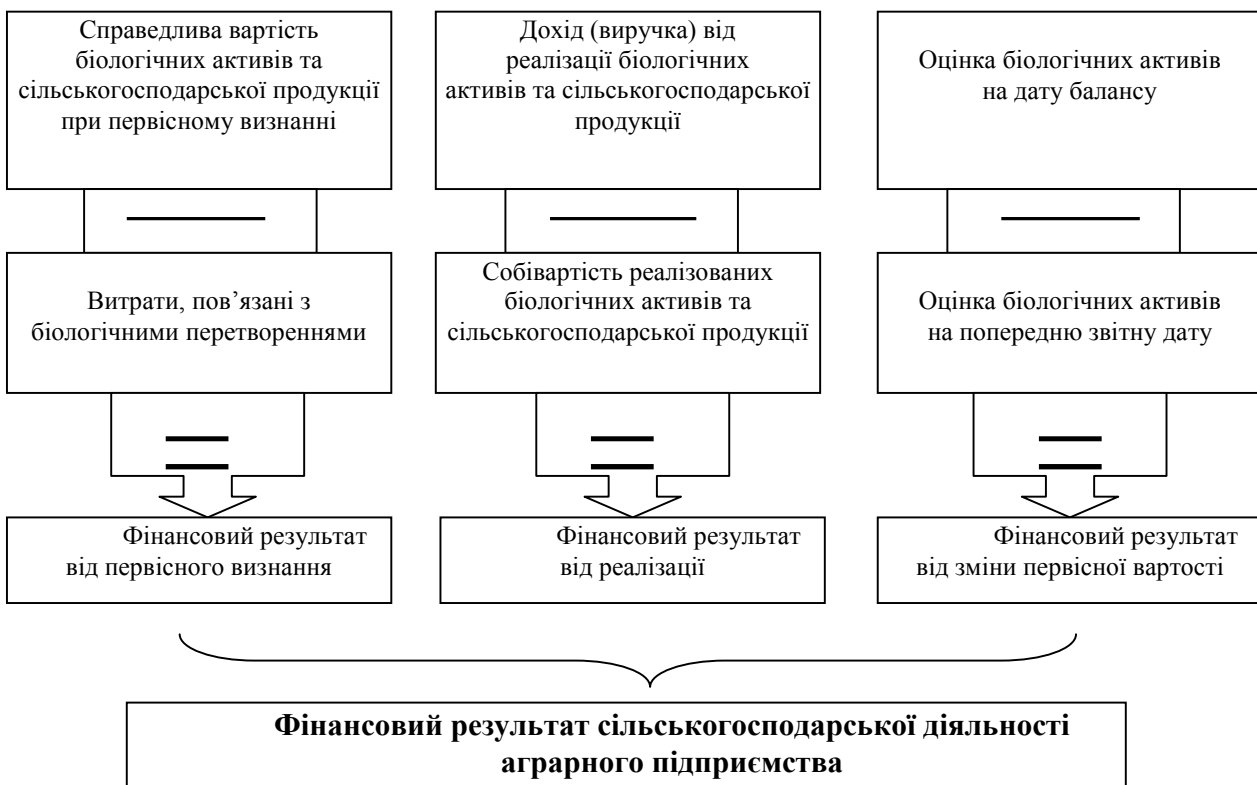

Рисунок 1 – Формування фінансового результату від операційної діяльності аграрного підприємства

Затверджена методика визначення фінансового результату операційної діяльності сільгосп підприємства не зовсім відповідає ринковій моделі економіки, оскільки фінансовий результат передбачено визначати після виробництва сільськогосподарської продукції, а не після її реалізації. Фінансовий результат операційної діяльності сільгосп підприємства обчислюються по всій одержаній продукції, а не по товарній. Але однією з особливостей сільгосп діяльності є часткове використання продукції для внутрішніх потреб, тож справедлива вартість продукції, що буде використана таким чином та визнана виробничим запасом, не повинна включатися до доходу від первісного визнання.

На розмір фінансового результату операційної діяльності сільгосп підприємства суттєво впливає оцінка продукції за справедливою вартістю за первісного визнання, але фактичний розмір доходу та витрат від первісного визнання достовірно визначити можливо лише в кінці року, оскільки на момент первісного визнання сільгосп підприємство: по-перше, не може відобразити всіх витрат, пов'язаних із біологічною трансформацією даних активів, які будуть відомі лише в кінці року; по-друге, не завжди може визнати яка сільськогосподарська продукція буде виробничим запасом, а яка – товаром для продажу. Тому розмір доходу та витрат від первісного визнання, визначений в кінці року, не співпадатиме із визначеним доходом та витратами протягом року [3].

Визначальним у системі управління фінансовими результатами операційної діяльності сільгосп підприємства є інформаційне забезпечення, що включає систематизацію облікової інформації та розкриття її у фінансовій звітності. Первинними документами при відображенні фінансових результатів операційної діяльності є бухгалтерські довідки та розрахунки, що складаються у довільній формі. Не існує типової для сільськогосподарських підприємств форми бухгалтерської довідки-розрахунку фінансового результату, що можна вважати методичним недоліком, зважаючи на специфіку його визначення у сільгосп підприємствах.

При організації поточного обліку фінансових результатів сільгосп підприємства, насамперед, необхідно звернути увагу на законодавчо запропонований План рахунків бухгалтерського обліку, згідно якого рахунок 79 «Фінансові результати», як і більшість синтетичних рахунків, має субрахунок: 791 «Результат операційної діяльності», за дебетом якого відображаються суми в порядку закриття рахунків обліку витрат, за кредитом – суми в порядку закриття рахунків обліку доходів. Для обліку доходів операційної діяльності сільгосп підприємства передбачені синтетичні рахунки 70 «Дохід від реалізації» та 71 «Інший операційний дохід», для обліку витрат – 90 «Собівартість реалізації», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші операційні витрати».

Фахівці з бухгалтерського обліку наполягають на доцільності використання аналітичних рахунків третього порядку при відображенні в обліку інформації про

фінансові результати за індивідуалізованими – робочими Планами рахунків бухгалтерського обліку, в яких чітко розмежуються витрати, доходи та фінансові результати за видами. Аналітичний облік фінансових результатів операційної діяльності може проводитися за їх характером, видами продукції та іншими напрямками, які самостійно визначаються сільгосп підприємством.

У Звіті про фінансові результати знаходить відображення порядок визначення фінансового результату операційної діяльності сільгосп підприємства (рис. 2).

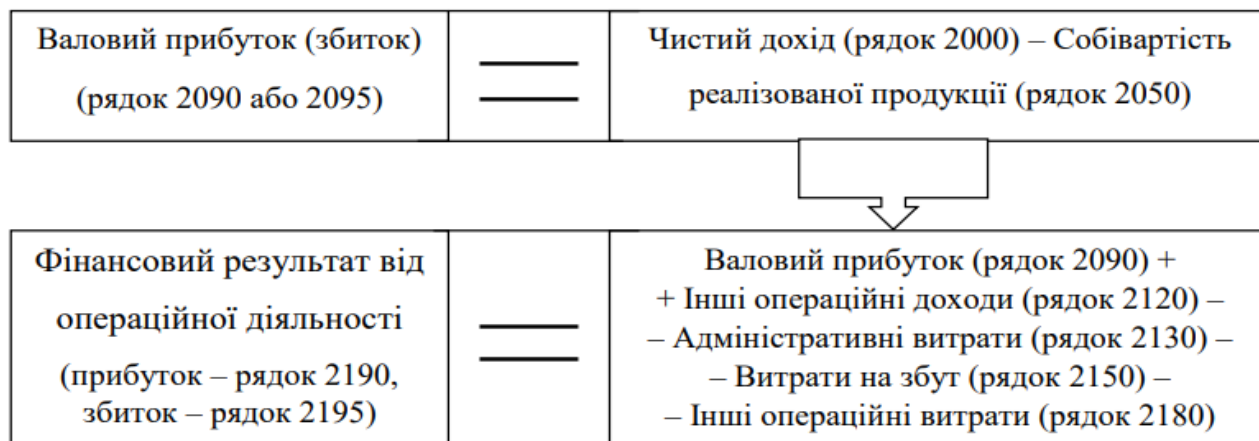

Рисунок 2 – Порядок визначення фінансового результату операційної діяльності аграрного підприємства у Звіті про фінансові результати

Звітність про фінансові результати містить величезний аналітичний потенціал і може бути використана в процесі прийняття управлінських рішень, як перспективного, так і поточного характеру. Сучасні підходи до обліку фінансових результатів операційної діяльності аграрного підприємства вимагають адаптивності та поєднання традиційних методів з інноваційними технологіями. Використання новітніх інструментів у фінансовому обліку сприяє підвищенню ефективності управління підприємством та дозволяє досягати більшої конкурентоспроможності підприємства.

Література

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи»: Наказ Міністерства фінансів України 18.12.2005 р. № 790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05> (дата звернення 23.11. 2023).

2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів: Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06> (дата звернення 23.11. 2023).

3. Добрунік Т.П. Особливості управління фінансовими результатами аграрних підприємств. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 5-1 (05). С. 76-83.

УДК 331.2.

Шиян Д.В., д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємств та організації бізнесу Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця, м. Харків

Севрюкова Є. О., аспірант, кафедра економіки підприємств та організації бізнесу Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАНЯТОСТІ ТА ОПЛАТИ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Військова агресія рф призвела до величезних збитків для всієї економіки нашої держави. Аграрний сектор виявився одним з найбільш постраждалих внаслідок даної агресії. Це зумовлено багатьма факторами, однак важливим в даному випадку є те, що не зважаючи на дуже складну ситуацію, галузь продовжує функціонувати. Вона є однією з тих, яка дозволяє отримувати валютну виручку нашій країні. Однак, постає питання: як змінились умови праці та рівень її оплати в цих нових умовах? Саме для відповіді на це питання нами було проведено дослідження зміни рівня оплати праці та середньої кількості працівників в сільськогосподарських підприємствах Харківської області за даними 2020 та 2022 років. Останній рік, підприємства вже працювали в умовах військового стану.

Проблеми, які обумовлені військовою агресією рф досліджуються в багатьох публікаціях [1-4]. Разом з тим, питання які стосуються аналізу статистичних даних на рівні конкретних підприємств залишаються малодослідженими.

На першому етапі було проведено оцінку зміни середньої чисельності працівників аграрних підприємств та їх середня заробітної плати за даними 2020 та 2022 років. Оцінка надійності розбіжностей середнього значення за аналізованими видами споживчих витрат здійснювалася з використанням методу порівняння t-середніх (рис.1). Можна зробити висновок, що у 2022 році чисельність персоналу майже не відрізнялась від даних 2020 року. В той же сам час, рівень заробітної плати у 2022 році виявився вищим ніж у 2020 році. Однак, при цьому рівень варіації заробітної плати суттєво збільшився. Це може бути пов'язано з тим, що частина підприємств області суттєво постраждала від бойових дій та вимушена була зменшувати рівень виплат працівникам. Інша частина, навпаки збільшила його. Ці результати можуть свідчити про те, що підприємства,

незважаючи на надзвичайні умови, продовжують як зберегти штатний персонал, так і виплачувати заробітну плату, навіть збільшуючи її.

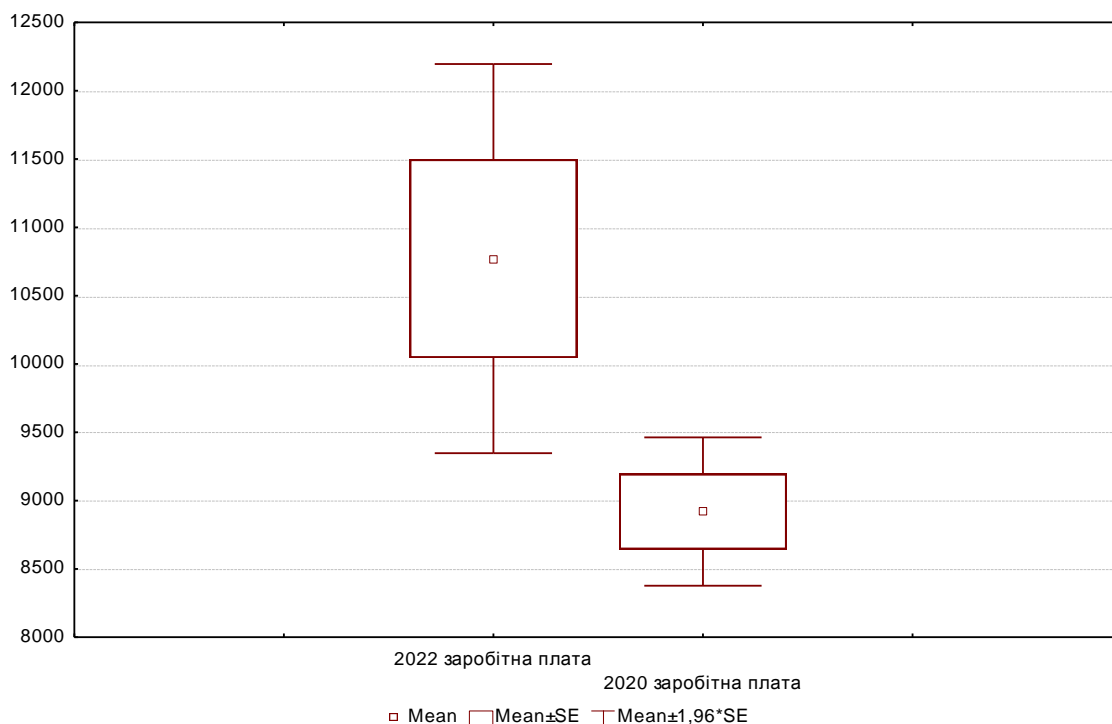
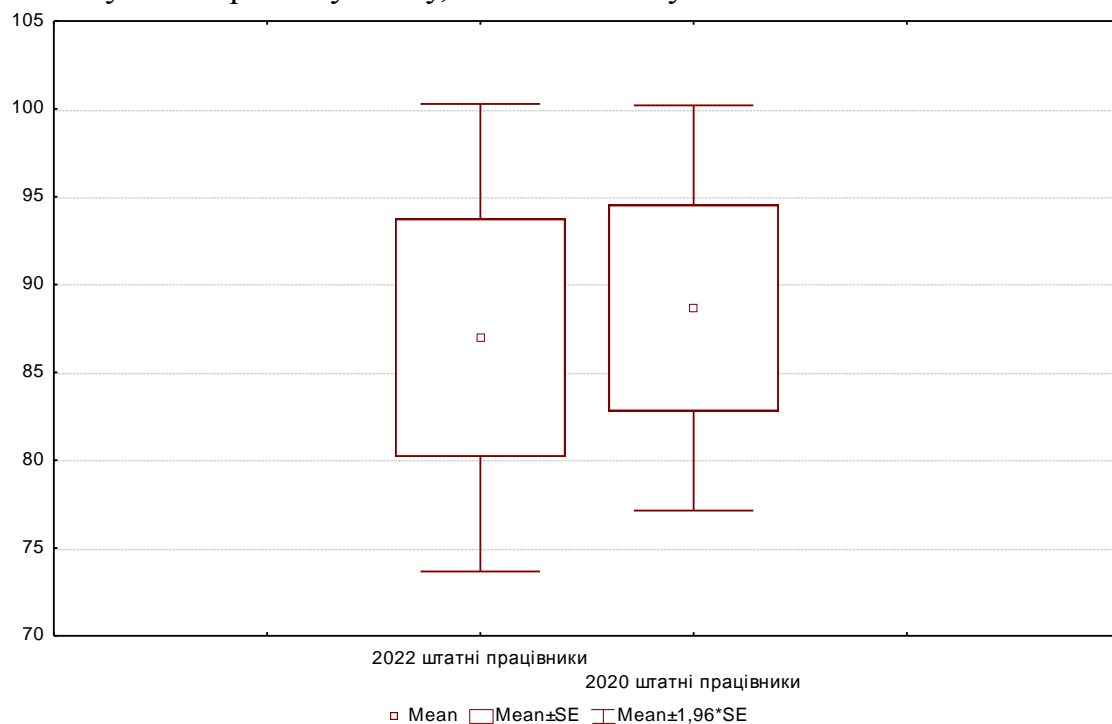

Рисунок 1 – Розбіжності середніх значень численності персоналу та рівня заробітної плати у сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2020 та 2022 роках.

Література

1. Онищенко В.П. Людський і соціальний капітал України в період її післявоєнного відновлення. *Економіка України*. 2023. № 1. С. 03-19. <https://doi.org/10.15407/econo-myukr.2023.01.003>
2. Radchenko, O., Strykhovskiy, D., & Leontovych, S. (2022). Impact of martial law on development financial mechanism of the agricultural sector of Ukraine. *Економіка АПК*. № 29(5). Р. 47-56. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202205047>
3. Осташко Т.О. Зерновий експорт України в умовах війни. *Економіка України*. 2023. № 8. С. 28-46. <https://doi.org/10.15407/econo-myukr.2023.08.028>
4. Matsybora T. (2023). Investment activity in Ukrainian agriculture during the war: New challenges and threats. *Економіка АПК*. 2023. №30(5). РР. 10-18. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202305010>

УДК 33.336

Вітер Ю. М., викладач Відокремленого структурного підрозділу «Фаховий коледж бізнесу та харчових технологій Запорізького національного університету»
м. Запоріжжя

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СИСТЕМОЮ – ФІНАНСУВАННЯ, ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ

Під час здійснення управління фінансовою системою виділяють такі методи як фінансування, фінансове регулювання і контроль. Розподіл фінансування залежить від цілей, які держава встановлює на даний час, і може здійснюватися тільки відповідно до положень чинного законодавства. Унаслідок розподілу коштів формуються доходи та видатки бюджетів усіх рівнів. Вони становлять бюджетну систему України, через яку отримують кошти всі бюджетні споживачі. У фінансово-правових термінах озвучують те, що бюджетне фінансування – надання з бюджету у безповоротному порядку коштів на видатки, пов'язані зі здійсненням державних замовлень, виконанням державних програм, утриманням державних і комунальних установ та організацій. Бюджетне фінансування являє собою процес виділення, зарахування, розподілу та перерахування коштів на рахунки розпорядників коштів у межах, визначених кошторисами і затверджених у бюджеті. Також у рамках бюджетних відносин як метод фінансування зараз використовуються міжбюджетні трансферти. Як встановлено в п. 32 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України від 8 липня 2010 року, міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно та безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Отже, під час управління фінансовою системою України на стадії розподілу централізованих і децентралізованих фондів коштів

використовується метод фінансування, який являє собою безоплатне та безповоротне виділення грошових коштів із відповідних фондів.

Окрім фінансування під час використання коштів виділяють метод фінансового регулювання. Даний метод розглядається як форма регулювання або нагляду, яка підпорядковує фінансові установи певним вимогам, обмеженням та керівним принципам, спрямованим на збереження цілісності фінансової системи. Це може бути вирішено як урядовою, так і недержавною організацією.

Фінансове регулювання також вплинуло на структуру банківських секторів шляхом збільшення різноманітності наявних фінансових продуктів. означає цільове, відплатне, термінове та поворотне передавання коштів, здійснюване на платній основі. Поворотне передавання коштів – кредитування, ще один метод управління фінансовою системою. Цей метод поєднує два різні за змістом способи: державне та банківське кредитування.

Бюджетне кредитування – це форма фінансування бюджетних видатків, при якій передбачається можливість надання бюджетних коштів юридичним особам чи іншому бюджету на зворотній і відплатній основах. Зазначимо, що як метод управління фінансовою системою кредитування здійснюється шляхом запозичення. При цьому, в науково-фінансових колах відмічають, що запозичення – це операції, пов'язані з отриманням бюджетом коштів на умовах повернення, платності та строковості, в результаті яких виникають зобов'язання держави (державних органів, органів місцевого самоврядування) перед кредитором.

Діяльність фінансової системи дуже важливо контролювати, для запобігання порушення управління державними фінансовими ресурсами та вчасного виявлення нераціонального використання бюджетних коштів.

Контроль є необхідним з огляду на те, що на керований об'єкт діють стихійні фактори й виникає потреба у широкій поінформованості для адекватного реагування на нову ситуацію. Контроль здійснюється для досягнення узгодженості й синхронізації зусиль виконавців, виявлення розбіжностей і протиріч у їхній діяльності. Контроль проводиться з метою дотримання законності при здійсненні господарських операцій, виконання певних правил, що регламентують діяльність підприємств і витрачання коштів, та інших ресурсів. Контроль виконує не лише виховну роль, але й профілактично-захисну. Він сприяє збереженню власності, правильному витрачання ресурсів, дотриманню фінансової і виконавської дисципліни.

Контроль – це критично важлива і складна функція управління. Одна з найважливіших особливостей контролю, полягає в тому, що контроль повинен бути всеосяжним. Контроль є найфундаментальнішим елементом процесу управління.

Основний контролюючий орган фінансової системи – Державна контрольно-ревізійна служба України створена в 1993 році на базі Контрольно-

ревізійного управління Міністерства фінансів України і є його правонаступником у частині майнових прав та обов'язків.

Державна контрольно-ревізійна служба є органом державної виконавчої влади, які підпорядковуються Головному контрольно-ревізійному управлінню.

Головним завданням державної контрольно-ревізійної служби є здійснення державного контролю за витрачанням коштів і матеріальних цінностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які одержують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних валютних фондів.

Отже, на рівні з методом фінансування, фінансового регулювання є контроль, як заключна частина правильності роботи в управлінні фінансовою системою.

Література

1. Контроль і ревізія: навч. посіб. / Р. Л. Хом'як, Н. С. Станасюк, В. М. Чубай та ін. ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – 2-ге вид, виправл. та доповн. – Львів: Магнолія 2006, 2013. – 315 с. : табл., схеми. – (Вища освіта в Україні). – Бібліогр.: с. 310–314 (62 назви). – ISBN 978-966-2025-94-1

2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2016-2017. Ч. 1. – 1142 с. URL : https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_чaсть1.pdf. (дата звернення 27.11.2023)

3. Фінансове право : підручник/М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін. ; за ред. М. П. Кучерявенка. Харків: Право, 2013. 400 с.

УДК 657

Шепелюк В.А., к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг

Мальцева Т.І., здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти, спеціальність 071 Облік і оподаткування, Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ МАЛОЦІННИХ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ПРЕДМЕТІВ

Діяльність виробничих підприємств зумовлена багатьма факторами, одним з яких є значна кількість матеріально-технічними ресурсів. Економічна суть

матеріально-технічних ресурсів підприємств це сукупність засобів та предметів праці.

Засоби праці, що використовуються підприємствами в процесі виробництва короткої строку і мають малу ціну, належать до малоцінних та швидкозношуваних предметів.

Відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» [1], малоцінні та швидкозношувані предмети (далі – МШП) визнаються активом, якщо вартість МШП може бути достовірно визначена, підприємству перейшли ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на актив. Крім того суб'єкти господарювання контролює МШП та існує імовірність того, що в майбутньому він отримає економічні вигоди від його використання.

Все більше сучасних підприємств застосовують у веденні бухгалтерського обліку міжнародні стандарти. Підприємства, що становлять суспільний інтерес, керуються нормами Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 2 «Запаси», що встановлює визначення підходу до обліку МШП та визначення суми собівартості, яка визначається як актив та переноситься на майбутні періоди до моменту визнання відповідних доходів. Дійсно, цей Стандарт надає рекомендації щодо визначення собівартості та подальшого визнання витрат, включаючи будь-яке часткове списання до чистої вартості реалізації. Він також визначає методологію щодо створення формул собівартості, які застосовуються для визначення саме собівартості МШП. Цей стандарт надає основне визначення собівартості і подальшого розрахунку витрат, охоплюючи кожне списання до чистої ціни реалізації. Він ще виділяє ряди з формул собівартості, які використовуються для визначення собівартості МШП [2].

На сьогодні у сфері сутності та класифікації МШП є невирішені та суперечливі питання, які впливають на ефективність управлінської діяльності на підприємстві та на облік зокрема. Такими проблемами є: суперечливість трактування вченими поняття «малоцінні швидкозношувані предмети», різні підходи до їх класифікації та її обґрунтованості. Оскільки МШП являють собою одну з важливих і значних частин виробничих запасів підприємства, розуміння їх сутності як економічної й облікової категорії, а також обґрунтування класифікаційних ознак створюють підґрунтя для підвищення ефективності бухгалтерського обліку таких активів.

Критерієм, що розмежовує віднесення предмета до однієї з розглянутих категорій (МШП чи МНМА) є термін його корисної експлуатації: якщо цей термін менше 1 року, то такий предмет враховується в складі «Запасів», а якщо більше 1 року – у складі «Необоротних активів».

Підприємства має право самостійно приймати рішення про зарахування до складу МШП чи МНМА саме тих предметів, що відповідають зазначеному критерію. Такий підхід до віднесення предметів до складу МШП без установленого вартісного критерію трохи незвичний для бухгалтера, з

економічної точки зору він цілком обґрунтований: на двох різних підприємствах той самий предмет може знаходитися в експлуатації протягом різних періодів і, отже, може бути віднесений до різних видів активів.

В своїх працях науковець В. Задорожний пропонує швидкозношувани предмети поділити на три групи: дорогі, дешеві та малоцінні [3, с. 116].

При встановленні терміну корисного використання того чи іншого предмета необхідно враховувати різні фактори, що можуть вплинути на інтенсивність використання даного предмета у виробничому процесі, очікуваний фізичний знос, а також моральний знос, що виникає в результаті зміни й удосконалення виробництва. При цьому рекомендується також враховувати інформацію, приведену в паспорті (при наявності) на предмет, чи довідкову інформацію. Для документального оформлення такого рішення на підприємстві може бути створена комісія

Аналіз наукової літератури з питань обліку малоцінних активів свідчить, що велика когорта науковців досліджує і удосконалює облікове відображення саме МШП. Вітчизняні науковці П.О. Куцик та Р.Р. Шумило пропонують удосконалити рахунок 22 «Малоцінні та швидкозношувани предмети», а саме відкрити субрахунки 221 «Малоцінні та швидкозношувани предмети» та 222 «Дорогоцінні та швидкозношувани предмети», перейменувавши рахунок 22 на «Швидкозношувани предмети» [4, с. 99].

Проблемне питання з обліку МШП, яке вимагає необхідного наукового дослідження, полягає в самій суті поняття МШП, їх ролі в забезпеченні діяльності підприємств, визначенні конкретної методики розмежування малоцінних активів, як оборотних так і необоротних, з урахуванням практичної доцільності, приведення у відповідність нормативно-правових актів.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: наказ Міністерства фінансів України від 20.10.99 р. № 246. зі URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751\\$99#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751$99#Text) (дата звернення 29.11.2023)
2. Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 2 «Запаси» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021#Text (дата звернення 29.11.2023)
3. Задорожний З. В. Проблемні питання якості інформації бухгалтерського і управлінського обліку малоцінних активів. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2018. Вип. 1. С. 115–124.
4. Куцик П.О., Шумило Р.Р. Визначення економічної суті швидкозношуваних та малоцінних необоротних предметів як передумова раціональної організації їх обліку і контролю. Економічний аналіз. 2010. № 6. С. 99 – 102.

Адамовська В. С., к.е.н., доцент, завідувачка кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг

Зозуленко А.В., здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти, спеціальність 071 Облік і оподаткування, Криворізького національного університету, м. Кривий Ріг

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО НАЦІОНАЛЬНИХ ТА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Амортизаційна політика є важливою складовою фінансового управління підприємством та має економічну сутність, яка виникає в систематичному розподілі вартості активів (наприклад, обладнання, будівлі) на протязі їх експлуатаційного строку. Питання вибору найкращого способу амортизації для оновлення основних фондів та оптимізації нарахованого податку залишається невирішеним і донині. Сучасні актуальні завдання вчених – розглянути характеристики галузі, форму бізнесу, стан основних засобів, забезпечити достатні ресурси для розширення виробництва, збалансувати результати та нараховані податки тощо, довести доцільність використання певних методів амортизації. Відмітимо, що амортизація, представляє собою поряд з прибутком одне з базових джерел власних коштів підприємств скільки є джерелом фінансування інвестиції в основний капітал. У той же час сума амортизації вітчизняних підприємств є суттєво більшими, ніж суми прибутку. При чому прибутку підприємство може взагалі не отримувати, але амортизація завжди буде. Тому використання відповідних методів амортизації є актуальним питанням для вітчизняних підприємств.

Суть амортизації за стандартами бухгалтерського обліку полягає у систематичному розподілі вартості об'єкта основних засобів, яка підлягає амортизації, протягом терміну його корисної експлуатації

Необхідно розуміти, що у НП(С)БО 7 «Основні засоби» поняття амортизація не відповідає усталеній світовій практиці. Світова концепція амортизації ототожнює її зі способом розподілу витрат на придбання основних засобів за роками його експлуатації, а не з оцінкою або їх відновленням. Це означає, що ціль амортизаційних відрахувань не тільки відтворення основних засобів. На відміну від такої світової практики, вітчизняну концепцію пов'язують із натуралістичними властивостями, тобто відтворення основних засобів у натуральній формі. Традиційний підхід представляє амортизацію як поновлення грошової вартості які витратило підприємство на придбання або виготовлення основних засобів. У цьому разі основні засоби переносять власну вартість на вартість виготовленої

продукції частинами з урахуванням строку морального, а також фізичного зношення. Основні засоби, які амортизуються зазвичай використовуються більше, ніж в одному виробничому циклі. При цьому для основних засобів притаманний обмежений термін корисної експлуатації.

За НП(С)БО 7 «Основні засоби» для українських підприємств передбачено застосування таких методів амортизаційних нарахувань: прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного, виробничого

У МСБО 16 «Основні засоби» амортизацію активу починають, коли він стає придатним для використання, тобто коли він доставлений до місця розташування та приведений у стан, у якому він придатний до експлуатації у спосіб, визначений управлінським персоналом. Амортизацію активу припиняють на одну з двох дат, яка відбувається раніше: на дату, з якої актив класифікують як утримуваний для продажу.

В сучасній обліковій практиці виникають проблеми щодо встановлення термінів корисного використання основних засобів, вибору методу нарахування амортизації (так, у НП(С)БО 7 «Основні засоби» для нарахування амортизації передбачено п'ять основних методів, у МСБО 16 «Основні засоби» три методи).

Самими раціональними методами нарахування амортизації на вітчизняних підприємствах визнано прямолінійний й виробничий методи.

Використання на українських підприємствах методу прискореної амортизації науковці та практики називають податковою пільгою. Оскільки таке використання дає змогу у перших звітних періодах накопичувати більшу величину амортизації, ніж економічно обґрунтована

У результаті порівняння встановлено як загальні, так і відмінні риси щодо надання інформації про амортизацію за НП(С)БО і МСБО. Підсумовуючи вищесказане, зробимо висновок, що неможливо відразу привести в дію міжнародний досвід на вітчизняний ринок. Як бачимо, НП(С) БО «Основні засоби» та МСБО «Основні засоби» [1,2] мають значну кількість суттєвих відмінностей.

Література

1. НП(С)БО 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92, з останніми змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства фінансів № 379 від 16.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата звернення 28.11.2023)

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби»: затверджено Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2014. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_014 (дата звернення 28.11.2023)

Яровий К.О. канд. пед. наук. доцент кафедри управління та адміністрування
Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро.

Башкаєв В.Г. генеральний директор КП «Славміськводоканал», м. Слов'янськ.

УМОВИ ТА ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ

Реформування форм власності в Україні та становлення нового механізму господарювання викликали суттєві зміни в організації забезпечення системи контролю та методах здійснення контрольної діяльності. Найважливішою відмінною якістю внутрігосподарського контролю є забезпечення юридичної доказовості результатів контролю.

Внутрішньогосподарський контроль – є видом економічного контролю власника, являє собою систематичне спостереження та перевірку ефективності використання активів та зобов'язань підприємства, виробництва при найменших витратах, повне збереження майна, профілактика безгосподарності та розкрадання, законність та доцільність господарських операцій та процесів, що здійснюються керівництвом підприємства або уповноваженим ним посадовою особою (органом) з метою формування інформаційних засад прийняття управлінських рішень або їх коригування для досягнення поставлених цілей найбільш ефективним способом [1].

Здійснення внутрігосподарського контролю дозволяє розв'язати поставлені завдання, а також сприяє вирішенню цілого ряду найбільш загальних або часткових завдань, серед яких:

- сприяння досягненню цілей господарюючого об'єкта;
- попередження зривів в роботі;
- виявлення невикористаних ресурсів;
- попередження нераціональних витрат і безгосподарності;
- виявлення сутності господарських операцій;
- попередження непростизаконних дій і втрат;
- прийняття коректуючих заходів;
- виявлення реальності фактичного стану об'єкту;
- виявлення результатів управлінських взаємодій;
- визначення відповідності господарського процесу управлінським рішенням, виявлення ступеня реалізації управлінських рішень.

Організація та здійснення поточного внутрігосподарського контролю за господарсько-фінансовою діяльністю дають змогу підвищити контрольні функції бухгалтерського обліку.

Отже, зміни, які відбулися за останні роки в економіці України вимагають

докорінної перебудови управлінських функцій держави, а контроль господарської діяльності необхідно зосередити на виконанні таких завдань [2]:

1. Забезпечення виконання державних замовлень, планових завдань та платежів до державного і місцевого бюджетів;
2. Виявлення внутрігосподарських резервів збільшення виробництва і підвищення конкурентоздатності продукції, зниження витрачання матеріальних, трудових і грошових ресурсів;
3. Зниження невиробничих витрат і втрат, попередження і виявлення недостач, розкрадань і випадків нецільового використання засобів;
4. Контроль за достовірністю даних бухгалтерського обліку та звітності.

Для вирішення основних завдань внутрігосподарського контролю необхідне організаційне, технічне, економічне, юридичне та обліково-аналітичне забезпечення контрольної діяльності.

Організаційне забезпечення контролю пов'язане з упорядкуванням взаємовідносин між працівниками, службами з приводу контролю, упорядкуванням організації виробництва для забезпечення реалізації ефективних форм і методів контролю.

Технічне забезпечення контрольної діяльності пов'язане з відповідними технічними засобами для виміру, підрахунку, зважування, обміру тощо. Без кількісної характеристики об'єкту контролю неможливе здійснення контролю. Від ступеня надійності і точності технічних засобів контролю залежать і його результати [3].

Економічне забезпечення контролю пов'язане зі створенням економічної зацікавленості в проведенні контролю. Зацікавленість в проведенні контрольної діяльності виникає в тому випадку, коли результати контролю безпосередньо пов'язані з оцінкою діяльності даного працівника, колективу і відповідно до їх стимулювання.

Юридичне забезпечення контролю пов'язане з вибором форм, методів і процедур контролю, які забезпечують повноцінну доказовість результатів контролю, однозначність у визначенні вини робітників, колективів в небажаних відхиленнях, пов'язано з встановленням прав і обов'язків при здійсненні контролю і області контролю.

Обліково-аналітичне забезпечення контролю пов'язане зі створенням системи первинного і зведеного обліку та аналізу.

До важливих умов внутрігосподарського контролю необхідно віднести організаційну і технічну можливість здійснення контролю, а також економічну доцільність його проведення.

Надійним шляхом вдосконалення є комп'ютеризація обліку і контролю. Тим більше, що основні організаційні підходи в комп'ютеризованих і комп'ютеризованих системах аналогічні. Різниця в тому, що комп'ютеризованим

системам не притаманні перевірки ручним способом, так як засоби контролю вбудовані в програмне забезпечення.

Література

1. Гуцаленко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль : навч. посібник / Л.В.Гуцаленко, М.М.Коцупатрий, У.О.Марчук. К.: Центр учбової літератури, 2014. – 496 с.
2. Державне регулювання структурних змін в економіці України : проблеми та перспективи : монографія / І.Б.Назаркевич. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 356 с.
3. Забезпечення системи внутрішньогосподарського контролю. URL: <https://finance-credit.news/buhgalterskogo-ucheta-osnovyi/zabezpechennya-sistemi-vnutrishnogospodarskogo-64415.html> (дата звернення 14.11.2023).

УДК 657

Мусійченко О.Г. асистент кафедри обліку, аналізу оподаткування та аудиту
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя.

Губенок Ю.О. студентка 3 курсу спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ З ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Актуальним питанням для економіки країни у даний час є ефективність та оптимізація системи оподаткування, зокрема податку на додану вартість, тому що він має високу фіскальну ефективність, включає більшість груп товарів і послуг, також має широку базу оподаткування, роблять ПДВ ключовим інструментом для забезпечення стабільних надходжень до бюджету та підтримки різних секторів економіки.

Податок на додану вартість – це загальнодержавний, непрямий податок з доданої вартості, який включається у вигляді надбавки до ціни товару (робіт, послуг) і сплачується кінцевим споживачем.

На сьогодні податок на додану вартість є одним із основних джерел надходження коштів до бюджету. І як наслідок фіскальні органи приділяють велику увагу, щодо правильності нарахування та перерахування податку на додану вартість.

Тому, підприємство, яке є платником податку на додану вартість, для забезпечення правильності введення обліку податку на додану вартість і уникнення додаткових витрат у вигляді штрафних санкцій повинно вести внутрішній аудит податку на додану вартість.

Першочерговій перевірці на підприємстві підлягають:

1. Податкові зобов'язання, які обліковуються на рахунку 643 «Податкові зобов'язання» виходячи із одержаних авансів, відвантаженої продукції, виконаних робіт та послуг. Рахунок активно-пасивний.

Згідно з п.187.1. Податкового кодексу України [1] датою виникнення податкових зобов'язань з постачання товарів/послуг вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

а) дата зарахування коштів від покупця/замовника на рахунок платника податку в банку/небанківському надавачу платіжних послуг як оплата товарів/послуг, що підлягають постачанню;

б) дата відвантаження товарів, а в разі експорту товарів – дата оформлення митної декларації, що засвідчує факт перетину митного кордону України, оформлена відповідно до вимог митного законодавства.

2. Податковий кредит, який обліковується на рахунку 644 «Податковий кредит». На цьому рахунку обліковуються суми, на яку підприємство може зменшити податкові зобов'язання, рахунок активно-пасивний.

Згідно з п.198.2 Податкового кодексу України (ПКУ) [1] датою віднесення сум податку до податкового кредиту вважається дата тієї події, що відбулася раніше:

- дата списання коштів з рахунку платника податку в банку/небанківському надавачу платіжних послуг на оплату товарів/послуг, а в разі постачання товарів/послуг, оплата яких здійснюється електронними грошима,

- дата отримання платником податку товарів/послуг.

3. Своєчасну реєстрацію податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних. Згідно пункту 201.1 Податкового кодексу України [1] на дату виникнення податкових зобов'язань платник податку зобов'язаний скласти податкову накладну в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації у порядку, визначеному законодавством, кваліфікованого електронного підпису уповноваженої платником особи та зареєструвати її в Єдиному реєстрі податкових накладних у встановлений ПКУ[1] термін.

Терміни реєстрації податкових накладних визначені Податковим кодексом України. За порушення строків реєстрацій у Єдиному реєстрі податкових накладних до підприємства застосовуються штрафні санкції.

4. Правильність складання та своєчасне подання декларації з податку на додану вартість. Декларація з податку на додану вартість надається до бюджету за

допомогою електронного кабінету платника податку на додану вартість. Строк надання декларації до 20 числа наступного місяця за звітним.

Аудиторські процедури контролю податку на додану вартість відображені у таблиці 1.

Таблиця 1 – Аудиторські процедури контролю податку на додану вартість

Елементи податку на додану вартість	Аудиторські процедури контролю податку на додану вартість
Податкові зобов'язання	Перевірка залишків на початок періоду Перевірка договорів з покупцями Перевірка первинної документації Перевірка надходжень коштів з бюджетів Перевірка правильності відображення експортних операцій Перевірка правильності визначення першої події Перевірка залишків на кінець періоду
Податковий кредит	Перевірка залишків на початок періоду Перевірка договорів з постачальниками та підрядниками Перевірка первинної документації Перевірка правильності відображення операцій по імпорту Перевірка дотримання строків реєстрації податкового кредиту у Єдиному реєстрі податкових накладних Перевірка дотримання 365 днів відображення податкового кредиту Перевірка залишків на кінець періоду
Податкова накладна (на відвантаження товарі, послуг)	Перевірка дотримання першої події Перевірка дотримання строків реєстрації податкових накладних у єдиному реєстрі податкових накладних Визначення суми податкових зобов'язань по несвоєчасної реєстрації податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних
Декларація з податку на додану вартість	Перевірка дотримання строків здачі декларації з податку на додану вартість Перевірка залишків та оборотів по рахунку 641 «Розрахунки за податками» Перевірка правильності відображення показників у декларації з податку на додану вартість Перевірка правильності заповнення 3 розділу декларації з податку на додану вартість Перевірка своєчасності перерахування коштів до бюджету

Отже, підприємство, яке є платником податку на додану вартість, для уникнення додаткових навантажень у вигляді штрафних санкцій з податку на додану вартість повинно вести на підприємстві внутрішній аудит з податку. Основними контрольними точками для перевірки податку на додану вартість є перевірка договорів з покупцями та постачальниками, перевірка правильності відображення в обліку первинної документації, перевірка своєчасності реєстрації податкових накладних у Єдиному державному реєстрі, перевірка своєчасності

подання Декларації з податку на додану вартість та сплати задекларованих зобов'язань з податку на додану вартість

Література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 15.11.2023).

УДК 657

Мусійченко О.Г. асистент кафедри обліку, аналізу оподаткування та аудиту
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя.

Губенок Ю.О. студентка 3 курсу спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ГОЛОВНИЙ ДОКУМЕНТ В УПРАВЛІННІ ПОДАТКОМ НА ПРИБУТОК.

Сучасний розвиток економіки підприємств України характеризується постійним зниженням норм прибутку у зв'язку з зростаючою конкуренцією, невизначеністю та мінливістю політичних, економічних і соціальних факторів. Незважаючи на воєнний стан, економіка країни продовжує своє функціонування. Держава здійснює заходи, спрямовані, насамперед, на адаптацію податкового навантаження та змінює деякі правила. Ці заходи, повинні стимулювати стійкість бізнесу в умовах економічної нестабільності. Фінансова звітність виступає основним джерелом інформації для обчислення оподатковуваного прибутку.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» дає наступне визначення фінансової звітності: «Фінансова звітність – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період» (ст. 1 Закону) [1].

Фінансова звітність – це важливе джерело для оцінки фінансової діяльності та прийняття рішень стосовно інвестицій, кредитування, аналізу ефективності та здатності підприємства до сплати зобов'язань. Її використовують на мікро- і макрорівнях для управління підприємством, а також для державного управління.

Фінансова звітність складається із наступних звітів: звіт про фінансовий стан, звіт про прибутки та збитки, та інший сукупний дохід, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до фінансової звітності.

Об'єктом оподаткування податком на прибуток, згідно з ст.134.1.1

Податкового кодексу України є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які визначені відповідними положеннями ПКУ [2].

Саме фінансова звітність, а точніше звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід відображає такий показник, як прибуток до оподаткування.

Алгоритм розрахунку податку на прибуток наступний :

Об'єкт оподаткування = Бухгалтерський фінансовий результат до оподаткування (ряд.2290/2295 ф2) +/- Податкові різниці.

Крім того у формі 2 «Звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід» також наведено основні складові податку на прибуток, а саме доходи та витрати.

У бухгалтерському обліку прибуток до оподаткування обліковується на рахунку 79 «Фінансові результати»

Підприємство, яке застосовує у своїй практиці оптимізацію податку на прибуток може впливати на його розмір шляхом коригування витрат. Саме витрати зменшують фінансовий результат до оподаткування, і тим самим зменшують податок на прибуток.

Отже, мета подання фінансової звітності загального призначення полягає у наданні фінансової інформації про компанію, яка є корисною для існуючих та потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів при прийнятті ними рішень про надання даній компанії ресурсів.

Мета подання звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід, надати корисну інформацію користувач про доходи та витрати компанії за звітний прибуток, та відображення у податковому обліку, а саме у декларації з податку на прибуток – прибутку до оподаткування

Література

1. Закон « Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» Абзац частини першої статті 1 в редакції Закону № 2164-VIII від 05.10.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 15.11.2023)

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 15.11.2023).

Секція 4. Математичні методи, моделі та інформаційні технології в сучасній економіці

УДК 519.86

Ткаченко І.Г., к.ф.-м.н., доцент кафедри фундаментальної та прикладної математики ЗНУ, м. Запоріжжя

Ткаченко А.Г., студент 2 курсу спеціальності 014 «Середня освіта» ЗНУ, м. Запоріжжя

МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ В ОРГАНІЗАЦІЇ І УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ

Тільки людина, яка малознайома з процесом організації і управління бізнесом, може вважати, що головне в бізнесі – виготовляти якусь продукцію чи надавати якісь послуги. Вже давно відомо, що потрібно шукати можливість виготовляти те, що користується попитом і може бути продано, а не навпаки – не шукати можливість продати те, що вже виготовив. Це одна з причин, чому близько 95 % новостворених бізнесів банкрутують в перші три-п'ять років. Тому в процесі організації та управління будь-яким (від самого маленького до великого) бізнесу важливе планування і передбачення шляхів розвитку ринку. Саме тому, що менеджмент в системі управління має активно застосовувати надбання математичних наук для аналізу можливих стратегій поведінки на ринку, дослідження конкурентного середовища, обробки статистичних і внутрішніх даних, комп'ютерне моделювання ринкових процесів для правильного прийняття управлінських рішень.

Широке застосування математичних моделей в процесі організації і управління пов'язане з головною проблемою як вітчизняного, так і будь-якого іноземного бізнесу – з раціональним вибором стратегії і тактики позиціонування себе на ринку. Математичні моделі (у першу чергу комп'ютерні), наприклад математичне моделювання процесу постачання сировини, виробництва та реалізації продукції, активно застосовують у процесі прийняття управлінських рішень на підставі об'єктивного і всебічного аналізу.

Сучасна наукова література визначає використання математичного моделювання як основний базис для вивчення ринкових економічних систем і визначає, що математичне моделювання – це концентрація всіх знань, уявлень і гіпотез про оригінал, записана з використанням математичних співвідношень.

У навчальній літературі виділяють наступні види математичних моделей:

- аналітичні – такі, що являють собою сукупність аналітичних залежностей, співвідношень, виразів, методів, схем і формул;

- алгоритмічні – такі, що представляються у вигляді операційних алгоритмів певної логічної послідовності виконання за допомогою електронно-обчислювальних машин;

- імітаційні – такі, що засновані на експерименті, який провадиться і створенням умов, наближених до реальних.

Управління бізнесом є складним і багатограним процесом, тому в першу чергу для побудови необхідної математичної моделі потрібна постановка задачі, яка дозволить вирішити виниклу управлінську проблему, а також причини її виникнення (1 етап).

На 2 етапі побудови формуються структура, параметри та обмеження математичної моделі, аналізуються ці параметри, визначаються можливі помилки, додаються можливі додаткові та альтернативні параметри чи обмеження, вивчаються властивості та поведінка моделі при різних варіантах вхідних та внутрішніх модельних параметрів та умов функціонування, вибираються і формуються розрахунки критеріїв ефективності.

3 етап представляє собою перевірку моделі на відповідність виробничим та ринковим умовам, тобто чи відповідає створена модель реальному стану речей. Це дозволить зрозуміти наскільки точно зможе побудована нами модель допомогти у вирішенні існуючої управлінської проблеми.

4 етап представляє собою безпосереднє практичне застосування створеної нами математичної моделі.

У багатьох випадках керівництво та власники бізнесу скептично відносяться до отриманих результатів, особливо коли отримані результати відрізняються від тих, які вони планували отримати. Для зменшення цих негативних тенденцій дуже корисно залучати замовників до процесу створення математичної моделі, в першу чергу постановки задачі і встановлення параметрів результатів.

Це також буде корисним при можливому (додатковому, не обов'язковому) 5 етапі моделювання, коли виникає потреба в додаткових вихідних даних чи зміні певних параметрів моделі. Також можливі зміни ринкової кон'юнктури чи діючого законодавства, що може потребувати внесення змін в модель.

При математичному моделюванні можуть виникати проблеми. Наприклад, неправильні припущення щодо розвитку ринку, брак знань і досвіду працівників при постановці задачі та побудові моделі, значний кошторис, який може не окупитись економією чи додатковим прибутком від запровадження у виробництво і управління отриманих результатів від моделювання.

З усього вищевикладеного, можна зробити висновок, що математичне моделювання можна і потрібно більш широко використовувати в організації і управлінні бізнес-процесами в умовах висококонкурентного ринкового середовища.

Література

1. Математичне моделювання систем і процесів : навч. посіб. / Павленко П.М. та ін. Київ : НАУ, 2017. 39

УДК 016: 339.138

Хорошун В.В., к.е.н., доцент кафедри Інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Солодухін С.В., студент 4 курсу спеціальності 051 «Інформаційна економіка» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

АЛГОРИТМ РОЗРОБКИ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ІТ-КОМПАНІЇ

Інформаційний бізнес став одним з найбільш прогресуючих секторів економіки України. З одного боку це зумовлено провідною роллю цього сектора в формуванні ринкової економіки в Україні та виході на світові ринки, а з іншого домінуванням інформаційних технологій та телекомунікацій в забезпеченні доступу до потоків політичної, юридичної, наукової та економічної інформації. Український інформаційний ринок, під яким розуміється ринок інформаційно-телекомунікаційних продуктів та послуг, характеризується наявністю найсучасніших програмно-технічних систем та засобів обробки інформації, що дає змогу на високому рівні задовольняти інформаційні потреби суспільства. Проте існує низка проблем, що пов'язані з розвитком інформаційного сектора економіки. Зокрема, це переважання на ринку програмно-технічних засобів зарубіжних виробників; неоднорідність регіональних ринків; надмірність інформації з одного боку, та неповність (пов'язана з фрагментарністю інформації, множинністю та ненадійністю інформаційних джерел) з іншого; слабка розвиненість ринку споживання інформаційних послуг населенням.

Одним з дієвих засобів розвитку інформаційного бізнесу, його повноцінного функціонування є комплекс маркетингових заходів з просування інформаційних продуктів на внутрішньому і світових ринках. Інформаційний маркетинг в останні роки став предметом багатьох теоретичних та практичних досліджень, що сприяло розробці принципів маркетингу стосовно до інформаційного сектору економіки.

Схема розробки маркетингової стратегії для компанії, що надає послуги ІТ, представлена в таблиці 1.

Після дослідження багатьох економіко-математичних методів і моделей [2] було вирішено використовувати лише деякі з них, тому що сфера ІТ-послуг, дуже специфічна. Було вирішено використати SWOT-аналіз, матрицю BCG, матрицю Shell International для дослідження в даній сфері, тому що це досить універсальні методи.

На базі досліджених моделей відгуку було розроблено модель залежності збуту від рекламного бюджету із запізненням, яка більш точно апроксимує теоретичну залежність. Ця модель підходить для аналізу попиту дрібних непостійних клієнтів, які сильно схильні до впливу реклами.

Таблиця 1 – Алгоритм розробки маркетингової стратегії для ІТ-компанії [1]

Оцінка обсягу ринку доступним способом
SWOT-аналіз
Аналіз стратегічної позиції: з допомогою матриці BCG; за допомогою матриці Shell International
Аналіз ефективності рекламної кампанії за допомогою модифікованої моделі відгуку
Моделювання збуту та прибутку, за різних умов методом Монте-Карло
Формування маркетингової стратегії виходячи з проведеного аналізу

Також було вирішено використовувати метод Монте Карло для моделювання прибутку та збуту тому, що це єдиний можливий метод для моделювання цих факторів в ІТ-сфері, оскільки необхідно змоделювати збут і прибуток у різних країнах світу, знаючи лише математичне очікування та дисперсію. Всі інші досліджені методи з тих чи інших причин не підходять для сфери надання ІТ-послуг, внаслідок чого, було вирішено не використовувати їх надалі.

Література

1. Савчук Л. М., Удачина К. О., Савчук Р. В. Стратегія інноваційного розвитку для ІТ-бізнесу. *Проблеми економіки та політичної економії*. № 2. 2018. С. 180-189.
2. Полякова Н. ІТ-маркетинг: сучасні тренди та інструменти. *Цифрова економіка*, № 1, 2020. С. 34-41.

УДК 330.34(045)

Бирський В.В., к.е.н., доц., доцент кафедри Інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Мержинський Є.К., к.е.н., доц., доцент кафедри Інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

МЕДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Будь-яка господарська діяльність пов'язана з ризиком, або ймовірністю економічних втрат через майбутню невизначеність факторів внутрішнього й зовнішнього середовища. З метою нівелювання цієї невизначеності й зниження ризику, в сучасній економіці широкого застосування набули математичні методи

та моделі прогнозування. Їхньому широкому розповсюдженню також сприяв розвиток інформаційних технологій. Дослідженням методології прогнозування, переваг, недоліків та сфери застосування сучасних інструментальних засобів займалися Геєць В.М., Закаблук Г.О., Іванов В.В., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Рудаченко О.О., Ставицький А.В., Черняк О.І. та інші вітчизняні науковці [1-4].

Узагальнення результатів їхніх досліджень дозволяє стверджувати, що сучасна методологія прогнозування містить ряд невирішених проблем, які вимагають зосередження уваги, що підкреслює безумовну актуальність даного напрямку наукового дослідження.

Якщо проблемна ситуація не дозволяє застосовувати формалізовані (кількісні) методи прогнозування, на практиці до даного процесу нерідко залучають експертів. Однак, слід зважати, що процедура узгодження експертних оцінок може кардинальним чином викривлювати їхні висновки й впливати на кінцевий результат прогнозування. В наведеному на рис. 1 прикладі показано, як група з 7 експертів, шляхом більшості голосів нав'язує свою думку іншим 8 експертам.

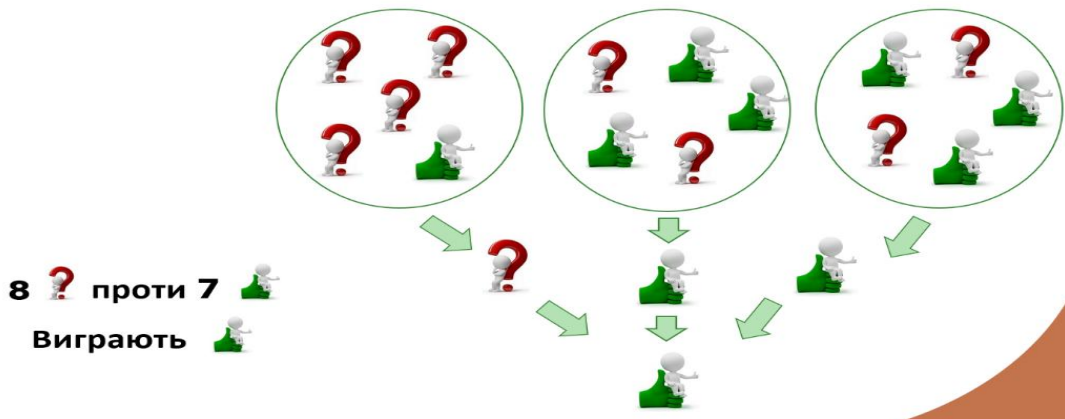

Рисунок – 1 Процедура узгодження експертних думок

Формалізовані методи прогнозування виходять з екстраполяції існуючої динаміки часового ряду на майбутнє. Головне протиріччя в даному випадку полягає в тому, що, для побудови більш точної регресійної моделі необхідно збільшувати статистичну базу спостережень. З іншої сторони, давні тенденції можуть не відповідати сучасним реаліям через кардинальну зміну стану зовнішнього середовища. Для його вирішення у прогнозуванні застосовуються адаптивні методи. Однак, на сьогоднішній день проблема вибору оптимального параметру адаптації є дискусійною.

Ще одним протиріччям у прогнозуванні є проблема наявності детермінованого хаосу в динаміці економічних показників. Хаотична динаміка довела можливість застосування динамічних моделей для пояснення природи хаотичних явищ. Однак, це дозволило дійти до висновку, що горизонт прогнозування таких економічних індикаторів є вкрай обмеженим, що нівелює практичну користь від використання відповідного економіко-математичного апарату.

Підводячи підсумок слід зазначити, що вказані методологічні проблеми на сьогоднішній день залишаються невирішеними та є вкрай актуальними. Тому, даний напрямок наукових досліджень, з урахуванням сучасних розробок в сфері штучного інтелекту й big data очікує подальшої суттєвої трансформації й розвитку.

Література

1. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: Підручник / В.М. Геєць та ін. 2-е вид., виправ. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2008. 396 с.
2. Клебанова Т.С., Рудаченко О.О. Прогнозування показників фінансової діяльності підприємства житлово-комунального господарства за допомогою адаптивних моделей. *Бізнес-інформ*. 2015. № 1. С.143–148.
3. Закаблук Г.О. Прогнозування доходів та витрат машинобудівного підприємства на основі методу Хольта-Уінтерса. *Економіка та держава*. 2018. № 6. С. 51–55.
4. Харинович-Яворська Д.О. Застосування нейромережевих технологій для прогнозування конкурентної стратегії торговельних підприємств. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*. 2017. № 2. С. 25–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2017_2_6 (дата звернення 28.11.2023)

УДК 331.56.57

Кібальник Л. О., д.е.н., професор, завідувач кафедри моделювання економіки і бізнесу Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси
Опалько В.І., студент 2 курсу магістратури спеціальності 051 «Економіка» Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

АДАПТИВНІ ПРОГНОЗНІ МОДЕЛІ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ

Актуальність адаптивних прогностичних моделей для визначення рівня безробіття полягає в їхній здатності ефективно враховувати динаміку та зміни у великій кількості даних. Такі моделі можуть пристосовуватися до нових умов та враховувати ризики розвитку подій, що робить їх корисними у прогнозуванні рівня безробіття.

Дослідження проблем функціонування та розвитку ринку праці з використанням методів економетричного інструментарію розглядалися у працях Оліскевича М. О. [1], Гейця В. М., Клебанової Т. С. [2] та ін. Водночас

малодослідженими залишаються питання застосування адаптивних моделей до асиметричних процесів, які відбуваються на ринку праці України.

Безробіття – це соціально-економічне явище, яке вказує на те, що частка людей в працездатному віці активно шукають роботу, проте не можуть знайти її. Важливою є оцінка основних чинників, які впливають на безробіття в довгостроковому періоді, яка дозволяє розкрити структурні аспекти проблеми безробіття та визначити джерела його довготермінового характеру [1]. Для математичного моделювання і прогнозування складних багатоаспектних економічних систем (у тому числі на ринку праці) в якості вхідної інформації можуть виступати показники технічної, технологічної та економічної ефективності, а також динаміка показників безробіття та її похідні (значення індикаторів), і ринкові показники (співвідношення попиту і пропозиції).

Розробка адаптивних методів статистичного моделювання та прогнозування – один із сучасних напрямків аналізу і прогнозування часових рядів. Адаптивними будемо називати методи прогнозування, що дозволяють будувати самокорегуючі (які самостійно настроюються) економіко-математичні моделі, які здатні оперативно реагувати на зміну умов шляхом врахування результату прогнозу, зробленого на попередньому кроці, і врахуванню різної інформаційної цінності рівнів ряду.

Інструментом прогнозу в адаптивних моделях, як і в кривих зростання, є математична модель з єдиним фактором «час» [2]. Адаптивні моделі в контексті безробіття означають моделі, які можуть автоматично адаптуватися до змін в економічних умовах та покращувати свою точність прогнозування з часом. Такі моделі є важливим інструментом для розуміння та передбачення динаміки на ринку праці, особливо в умовах економічної нестабільності. Завдяки зазначеним властивостям адаптивні методи особливо вдало використовуються при короткостроковому прогнозуванні (при прогнозуванні на один або на кілька кроків вперед).

Далі розглянемо особливості побудови ARIMA-моделей. При застосуванні ARIMA до оцінки рівня безробіття важливо враховувати контекст дослідження та специфіку даних. Розуміння особливостей економічних часових рядів, таких як вплив економічних криз, сезонність тощо, допомагає забезпечити адекватність та точність моделі.

Для досягнення цієї мети застосовують змішані моделі авторегресії – ковзної середньої або ARMA(p, q) – моделі:

$$y_t = a_1 y_{t-1} + a_2 y_{t-2} + \dots + a_p y_{t-p} + \varepsilon_t + b_1 \varepsilon_{t-1} + b_2 \varepsilon_{t-2} + \dots + b_q \varepsilon_{t-q}, \quad (1)$$

Властивості ARMA-моделі є сумішшю властивостей AR та MA моделей. Стаціонарність ARMA (p, q) - процесу визначається лише його AR-частиною.

Існують нестационарні ряди, які після взяття послідовних різниць зводяться до стаціонарних, а саме до виду ARMA. Моделі таких рядів отримали назву процеси авторегресії й інтегрованої ковзної середньої (далі – ARIMA).

Процес, що задається моделлю $(a(L)z_t = b(L) \cdot \varepsilon_t)$, – змішана модель ($ARIMA(p, d, q)$), називають процесом $ARIMA$ (додаючи до $ARMA$ термін інтегрований (I)). Тим самим модель $ARIMA$ охоплює широкий клас як стаціонарних (при $d = 0$), так і нестаціонарних (при $d \geq 1$) процесів. На практиці d є додатним цілим, яке не перевищує 2, або нулем, у разі стаціонарності y_t [2, с. 215]. На практиці модель $ARIMA(p, d, q)$ – процеси (моделі Бокса – Дженкінса) є загальною моделлю прогнозування нестаціонарних часових рядів, які можуть бути приведені до стаціонарного виду за допомогою логарифмування або різниць. Ми вважаємо, що застосування методу Бокса – Дженкінса є ефективним для прогнозування рівня безробіття в Україні.

Із метою ідентифікації моделі часового ряду можна використати такі підходи: візуальний аналіз графіка часового ряду; аналіз графіка автокореляційної функції; узагальнений тест Дікі – Фулера. Ця ідентифікація допоможе з'ясувати, чи є часовий ряд рівня безробіття в Україні нестаціонарним і чи характеризується він наявністю тренду.

Отже, адаптивні прогнозні моделі для визначення рівня безробіття виявляються ефективним інструментом для аналізу та передбачення динаміки зайнятості. $ARIMA$ -модель є найбільш адекватною та точною серед всіх розглянутих специфікацій для прогнозування рівня безробіття.

Література

1. Оліскевич М. О. Економетричне моделювання динамічних процесів розвитку ринку праці України : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 400 с.
2. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: підручник. Геєць В. М., Клебанова Т. С., Черняк О. І. та ін. Харків : ІНЖЕК. 2008. 394 с.

УДК 338

Іванов Д.В., к.н. з держ.упр., докторант
Інституту агроєкології і природокористування НААН, м. Київ

ІНСТИТУТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

В сьогоdnішньому суспільстві інституції відіграють провідну роль. Від того, в якій мірі вони дозволяють людям реалізувати накоплений людський капітал багато в чому залежить успіх всього суспільства. Нажаль, в Україні саме через недосконалі інститути, маємо суттєвий рівень корупції, а економічний розвиток значно поступається іншим країнам.

Слід відмітити, що інститутам належить особлива роль не тільки у формуванні економічного механізму розвитку суспільства, а і в формуванні політичної системи. Фактично їх взаємодія і формує в кінцевому випадку стабільність та конкурентоспроможність суспільства. М. Хан було здійснено аналіз «політичного врегулювання», щоб забезпечити аналітичну основу для аналізу інститутів та управління в країнах, що розвиваються [1]. На думку автора, центральним моментом у цьому аналізі є розуміння розподілу влади. Влада частково базується на доходах і багатстві, але також на історично вкоріненій здатності різних груп до організації. Політична стабільність виникає, коли розподіл благ, що підтримується його інститутами, узгоджується з розподілом влади в суспільстві, а економічні та політичні результати цих інститутів є стійкими протягом тривалого часу. У розвинутих країнах розподіл влади значною мірою базується на розподілі доходів, створених формальними інститутами та правами. Навпаки, розподіл влади в країнах, що розвиваються, значною мірою залежить від організаційних здібностей некапіталістичних секторів. У багатьох випадках історичне коріння цих можливостей сягає колоніальної історії або ще раніше. Тут самі по собі офіційні інституції не можуть підтримувати розподіл благ відповідно до цього розподілу влади.

В іншому дослідженні М. Хан відмічає, що розподіл організаційної влади є важливим для розуміння економічних і політичних наслідків інститутів і політики. Інститути та політики описують правила, які, у свою чергу, визначають розподіл ресурсів, і вони можуть дуже по-різному впливати на різні типи організацій [2]. Інституційна якість і фінансовий розвиток є важливими запоруками сталого економічного зростання. Автор наголошує на тому, що проведе ним дослідження пояснює роль якості інститутів та фінансового розвитку в зеленому зростанні в економіці Південної Азії за період 2000-2018 років з використанням даних Світового банку. Результати дослідження показують, що інституційна якість і фінансовий розвиток є рушійними факторами сприяння екологічному економічному зростанню в довгостроковій перспективі [3].

Значна роль належить інститутам і у формування сталого розвитку суспільства. Зокрема, це стосується екологічної складової. Об'єктом дослідження при цьому стали роль і місце інституцій у формування екологічної політики. Д. Гринвуд та Р. Холт стверджують, що нова інституційна економіка зробила важливий внесок у розвиток екологічної економіки [4]. Концептуалізація екологічних проблем є центральним елементом для розуміння їх природи. Автори демонструють у своєму дослідженні як еволюційні теорії та теорії колективних дій пропонують взаємодоповнюючі погляди на вибір і зміну інституцій екологічного управління. Їх висновок полягає в тому, що нова інституційна екологічна економіка має найбільшу відносну перевагу в аналізі розробки, впровадження та ефективності рішень екологічного управління.

Таким чином, слід констатувати, що інститути лежать в основі механізму функціонування будь-якого суспільства. Екологічна практика також в значній мірі формується та визначається саме формальними та неформальними інститутами. Саме їх поєднання може призвести до розвитку економіки не тільки на принципах сталого розвитку, а саме з превалюванням екологічної складової.

Література

1. Khan M.H.. Political Settlements and the Governance of Growth-Enhancing Institutions. 2010. 139 p. URL: https://eprints.soas.ac.uk/9968/1/Political_Settlements_internet.pdf (дата звернення 1.12. 2023)
2. Khan M. H. Political settlements and the analysis of institutions. *African Affairs*. 2017. 117(469), p. 636–655. <https://doi.org/10.1093/afraf/adx044>
3. Ahmed Farhan, Kousar Shazia, Pervaiz Amber, Shabbir Aiza. (2021). Do Institutional Quality and Financial Development Affect Sustainable Economic Growth? Evidence from South Asian Countries. *Borsa Istanbul Review*. 2021. 22. <https://doi.org/10.1016/j.bir.2021.03.005>.
4. Greenwood D. T., Holt R. P. (2008). Institutional and Ecological Economics: The Role of Technology and Institutions in Economic Development. *Journal of Economic Issues*. 2008. 42(2). 445–452.

УДК 004.7(075.8)

Клопов І. О., д.е.н., доцент, професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Юхименко К. М., аспірант Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Храпкін О. М., аспірант Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ

Цифрова трансформація прогресує не лише на глобальному економічному рівні, але й в межах окремих підприємств. Актуальність вивчення цього процесу наразі надзвичайно велика, оскільки міжнародні корпорації впроваджують нові технології та здійснюють цифрову трансформацію своїх бізнес-моделей, націлену на збереження лідерських позицій шляхом створення технологічних бар'єрів, які складно подолати конкурентам.

Згідно з аналізом *Boston Consulting Group*, у сфері впровадження цифрових технологій особливо виділяються В2С-сектори: медіа, де вже відбулися

фундаментальні зміни; роздрібна торгівля; телекомунікації; страхування та банківське обслуговування. Зокрема, цифрова трансформація швидко розвивається в галузях медіа та телекомунікацій. Якщо всього кілька років тому основний потік інформації був через друковані журнали та телебачення, то сучасна дійсність диктує свої умови. Сьогодні увага суспільства фокусується на інтернет-порталах, які забезпечують можливість отримання актуальної інформації в будь-який час. У зв'язку з цим компанії в цих галузях відчувають необхідність адаптації до нової реальності, змінюючи свої бізнес-моделі або залишаючи ринок.

Процес цифрової трансформації бізнесу включає кілька взаємопов'язаних етапів, тому важливо спрямувати увагу на ключові галузі бізнесу. Згідно з дослідженням вчених з Центру для цифрового бізнесу Массачусетського технологічного інституту, в якому взяли участь 157 керівників з 50 компаній, рух до цифрової трансформації відбувається в трьох основних напрямках: взаємодія з клієнтами, оптимізація операцій та модифікація бізнес-моделей. Кожен з цих напрямків розглядається як сукупність трьох елементів, які утворюють базові блоки для цифрової трансформації.

Для більш точного розуміння елементів, що взаємодіють у цифровій трансформації, корисно коротко їх охарактеризувати.

1. *Глибше розуміння клієнтів.* Компанії активно використовують соціальні мережі для аналізу вподобань та розчарувань своїх клієнтів. Додатково, вони досліджують методи просування свого бренду через соціальні платформи. У той же час бізнес зосереджується на підвищенні лояльності клієнтів, створюючи спільноти, де споживачі отримують підтримку та консультації при придбанні та використанні товарів і послуг.

2. Зростання виручки від клієнтів. Глибоке розуміння потреб та уподобань клієнтів відкриває нові можливості для компаній у сфері продажів. Збір та аналіз даних про покупки клієнтів дозволяє створювати персоналізовані стратегії продажу та обслуговування, а також пропонувати індивідуальні пакети продуктів.

3. Пошук нових точок взаємодії з клієнтами. Деякі компанії розвивають можливості самообслуговування для клієнтів, використовуючи цифрові технології. Це не лише заощаджує час клієнта, але й сприяє ефективності компанії, що може значно заощаджувати ресурси.

4. Автоматизація виробничих процесів. Впровадження автоматизації дозволяє компаніям перенаправити увагу на вирішення стратегічних завдань, надаючи доступ до великих обсягів актуальної інформації. Окрім того, автоматизація сприяє підвищенню рівня безпеки на підприємстві, особливо через виключення або мінімізацію впливу людського фактора.

5. *Розвиток творчого потенціалу працівників.* Використання високих технологій дозволяє працівникам, які раніше виконували рутинні завдання, розвивати свій творчий потенціал, підвищувати кваліфікацію та працювати більш осмислено. Цифрова трансформація відбувається на рівні окремих осіб: робочий

процес тепер не обмежений фізичним робочим місцем, дозволяючи співробітникам працювати там, де це для них зручно. Крім того, компанії можуть наймати персонал там, де робоча сила є більш доступною.

6. *Управління продуктивністю з використанням аналізу «великих даних».* Нові цифрові системи дозволяють менеджменту глибше розуміти характеристики своєї продукції та регіональні особливості попиту. Це робить можливим прийняття рішень на підставі фактичних даних у режимі реального часу, з урахуванням конкретних даних, а не якісних припущень.

7. *Етапне впровадження нових технологій.* Компанії у традиційних галузях, таких як металургія чи авіаперевезення, не повністю перетворюють свою бізнес-модель; вони обмежуються етапним впровадженням нових технологій в окремі бізнес-процеси.

8. *Впровадження нових цифрових бізнес-моделей,* які раніше не існували. «Цифрові платформи» помітно вплинули на галузі, такі як пасажирські перевезення та готельний бізнес, змінюючи їхні традиційні підходи.

9. *Цифрова глобалізація.* Завдяки цифровим технологіям та структурованій інформації компанії можуть досягти глобального синергетичного ефекту, зберігаючи при цьому здатність чутливо реагувати на місцеві зміни, використовуючи такий підхід, який називається «глокалізацією». Це означає, що одночасно відбувається і глобалізація, і локалізація.

Цифрова трансформація бізнесу стає не тільки благом для компаній, але і викликом з зовнішнього середовища. Підприємства з розвиненим менеджментом відзначають позитивний вплив цифровізації, тоді як компанії із слабким управлінням можуть стикатися з труднощами при цифровому переході. Отже, цифрова трансформація компанії виступає як нейтральний прискорювач рівня її розвитку, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Література

1. Digital Transformation: A Roadmap For Billion-Dollar Organizations. URL: <https://bit.ly/47RhVPQ> (дата звернення: 10.11.2023).

Секція 5. Сучасні напрямки розвитку інженерії, науки та техніки

УДК 004.422

Коломоєць Г.П., к.ф.-м.н., доцент кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ СТАНУ ANDROID-ЗАСТОСУНКІВ ПРИ ЗМІНІ КОНФІГУРАЦІЇ

На сьогодні кількість смартфонів у світі досягла 6,84 мільярдів пристроїв, демонструючи щорічне як мінімум 5% зростання за останні 5 років [1]. Операційна система Android є найпоширенішою серед мобільних операційних систем та стрімко розвивається – за останні 15 років вийшли 14 версій з 34 рівнями API [2]. Враховуючи ці факти, дослідження технологій, які надає операційна система Android, є актуальними та перспективними.

У цій роботі вивчаються наявні способи збереження стану Android-застосунку при змінах конфігурації мобільного пристрою під час роботи. Конфігурація пристрою – це набір характеристик, що описують поточний стан пристрою, таких, як орієнтація екрану, щільність пікселів, розмір екрану, тип клавіатури, мова інтерфейсу тощо. Як правило, програми передбачають створення альтернативних ресурсів для різних конфігурацій пристроїв. При зміні конфігурації під час виконання застосунку може виявитися, що програма містить ресурси, які краще підходять для нової конфігурації. З цієї причини Android знищує активність – програмний компонент застосунку, який забезпечує відображення та роботу екрану користувацького інтерфейсу застосунку, шукає ресурси, які найкраще підходять для нової конфігурації, і знову створює активність з цими ресурсами.

Знищення та повторне створення активності для забезпечення використання альтернативних ресурсів Android-застосунку можуть призводити до проблем, зокрема, скидання результатів виконаних користувачем дій переводом програми до початкового стану. Як рішення цих проблем існують механізми збереження стану застосунку при змінах конфігурації: збереження у об'єкті `androidx.lifecycle.ViewModel`, збереження у об'єкті `android.os.Bundle` або збереження у обробнику збереженого стану `SavedStateHandle` об'єкту `ViewModel` [3].

Метою цієї роботи була реалізація по черзі названих механізмів для простого Android-застосунку, що представляє тест з географії, та визначення їх переваг та недоліків. Зміна конфігурації пристрою відбувалася поверненням його екрану на 90 градусів, при цьому до застосунку завантажувався макет для горизонтальної орієнтації екрану. Дослідження проводились за допомогою інструментів Android Studio *LogCat* та *Profiler*.

За результатами досліджень можна зробити наступні висновки:

1) використання `androidx.lifecycle.ViewModel` у чистому вигляді може призводити до втрати збереженої конфігурації у разі великого навантаження на операційну систему пристрою (наприклад, при запуску паралельно з застосунком ресурсовимогливої гри), тому цей підхід не є універсальним;

2) збережений стан застосунку у об'єкті `android.os.Bundle` є надійним та універсальним, але разом зі станом застосунку, визначеним програмістом, у цьому об'єкті автоматично зберігаються усі дані активності, тому цей спосіб можна використовувати тільки для простих застосунків та на пристроях з достатніми ресурсами;

3) збереження стану застосунку у обробнику збереженого стану `SavedStateHandle` об'єкту `ViewModel` є універсальним та демонструє переваги відносно збереження у `Bundle`, які проявляються у значно меншій кількості використаної пам'яті.

Література

1. Howarth J. How Many People Own Smartphones (2023-2028). "Exploding Topics" Site. URL: <https://explodingtopics.com/blog/smartphone-stats> (дата звернення 30.10.2023)

2. Android version history. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Android_version_history (дата звернення 30.10.2023).

3. Save UI states. Android Developers Site. URL: <https://developer.android.com/topic/libraries/architecture/saving-states> (дата звернення 30.10.2023).

УДК 662

Румянцев В.Р., к.т.н., доцент кафедри металургійних технологій, екології та техногенної безпеки Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Савінов В.П., аспірант кафедри металургійних технологій, екології та техногенної безпеки Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Кучеренко О., магістрант спеціальності 183 «Технології захисту навколишнього середовища» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІНИ СТРУКТУРИ ДИЗЕЛЬНОГО ПАЛИВА ШЛЯХОМ ДІЇ МАГНІТНОГО ПОЛЯ

Ідеї магнітної обробки палива займали людські уми ще у минулому столітті.

Фізика впливу магнітного поля на рідкі вуглеводні наступна: в момент перетину магнітних силових ліній при проходженні палива у нього змінюється структура і багато властивостей: знижуються сили поверхневого натягу,

збільшується розчинність кисню в паливі, зростає ядерна поляризація (особливо водню), змінюються константи швидкості хімічної реакції горіння (швидкість горіння збільшується), зменшується стійкість бензинів, зменшується зміна оптичної щільності та діелектричної проникності, збільшується діамагнітна сприйнятливості палива. Все це прискорює взаємодію органічного палива з киснем. Важливим фактом є збереження результатів магнітної обробки на протязі 24 годин.

Авторами були проведені експериментальні дослідження ефективності магнітної обробки дизельного палива. Для цього використовувалися автомобілі з об'ємом двигунів від 2,0 л до 11,0 л. В результаті візуально спостерігали швидший запуск двигуна, м'якшу його роботу, збільшення тягових характеристик у русі. Інструментальні виміри показали зниження витрати палива до 18% [1].

Зрозуміло, що зменшення витрати палива приводить до зменшення (абсолютного та токсичного) забруднення атмосфери. Це підкреслює екологічний ефект від магнітної обробки палива.

Отримані результати досліджень реалізовані авторами у пристрої для обробки органічного палива, захищеного патентом на корисну модель № 146615 від 03.03.2021р [2].

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що магнітні поля позитивно впливають на роботу двигунів внутрішнього згорання, зменшуючи при цьому антропогенне навантаження на довкілля.

Література

1. Морозова И. В. Современный способ повышения эффективности камер сгорания тепловых двигателей / В. И. Морозов, Ю. М. Терещенко, И. В. Морозова // Евразийский союз ученых. 2012. Часть 2, №7 (28). С. 29-31.

2. Савінов В.П. Патент № 146615 від 03.03.2021р. Пристрій для магнітної обробки рідкого вуглеводородного палива двигуна внутрішнього згорання.

УДК 004.432

Міхайлуца О.М., к.т.н., доцент, доцент кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Власова Л. А., студент 3 курсу спеціальності 121 «Інженерія програмного забезпечення» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ДИТЯЧОЇ ОНЛАЙН БІБЛІОТЕКИ

Дедалі більше інформації, яку ми використовуємо у повсякденному житті, надходить в електронному форматі, тим самим замінюючи традиційні друковані

видання, які вже перетворюються на цифровий формат. Ця форма подання інформації дозволяє організувати роботу з інформацією та доступ до неї на зовсім іншому рівні. Електронна бібліотека – сховище, колекція впорядкованих за тематикою, за автором та за назвою електронних документів. Кожна електронна бібліотека дає змогу вести пошук і забезпечувати засобами навігації за автором, назвою та тематикою книги. На кожному сайті, який надає доступ до онлайн бібліотеки та її ресурсів, знаходиться реєстраційна сторінка для нових користувачів, які готові вчиняти певні дії на даному майданчику. Завдяки технологіям пошукових систем, наприклад, ранжуванню або автоматичному розширенню термінів, навіть користувачі-початківці зможуть використовувати цифрові бібліотеки, виконуючи пошук самостійно.

Отже, задача розробки дитячої онлайн бібліотеки є актуальною у сучасному світі. Нестача таких ресурсів українською мовою змушує користувачів обирати російськомовні аналоги, що перешкоджає популяризації українських авторів та їх творів. Передусім правильний підбір матеріалу сприяє розвитку свідомої самоідентифікації у дітей та підлітків. Тож важливо, щоб уся інформація відповідала віковим особливостям користувачів. Зібравши літературу для читання і слухання разом з мультфільмами, ресурс дозволить легко отримувати контент будь якого типу.

Завдяки тому, що дитяча онлайн бібліотека – це веб-застосунок, даний проєкт буде корисним для широкої аудиторії. На сайті можна буде знайти дитячу літературу за навчальною програмою, отже учні зможуть легко знаходити потрібні для навчання твори. Також розробка буде корисною для педагогічних працівників, які працюють з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Наприклад, читання книг покращує інтелектуальні здібності та пам'ять, розвиває уяву та довготривалу концентрацію уваги, тож дуже важливо включати читання і слухання літератури у навчальний процес. Крім цього, ресурс буде корисним для студентів, що навчаються у педагогічних вищих навчальних закладах, для допомоги у розробках уроків та виховних занять.

При моделюванні поведінки спроектованої системи з метою деталізації особливостей алгоритмічної і логічної реалізації виконуваних системою операцій створено діаграму діяльності (рис.1).

Оскільки веб-додатки призначені для того, щоб якісно надавати продукти та послуги користувачам, важливо розробити правильну архітектуру. Усякий веб-додаток можна виконати на будь-якій архітектурі, але це може бути неефективним або в плані розробки, або в плані експлуатації проєкту. Аналіз переваг та недоліків існуючих архітектур дозволить обрати найбільш доцільну з них. За способом організації групові та корпоративні інформаційні системи поділяються на наступні архітектури:

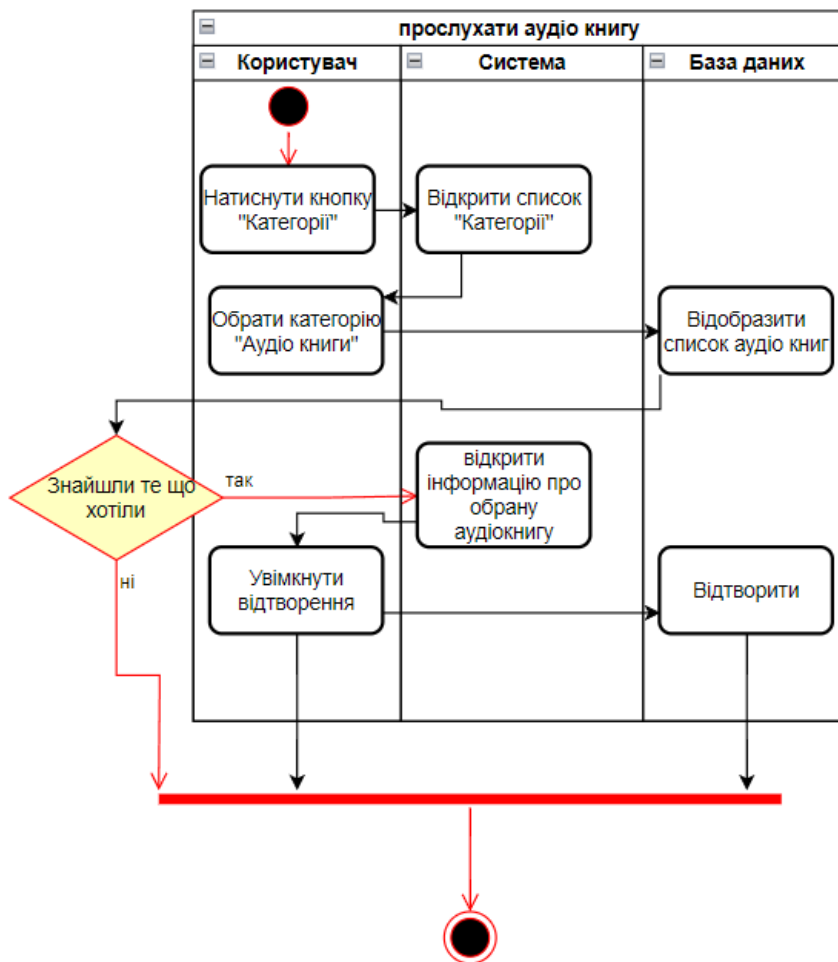

Рисунок 1 – Діаграма діяльності дитячої онлайн бібліотеки

Клієнт-серверна архітектура – це мережева архітектура, навантаження в якій розподілене між сервером та клієнтом. Перевагою є наявність одного або декількох централізованих серверів, які мають велику обчислювальну потужність. Це дозволяє виконувати великий обсяг роботи не навантажуючи клієнта, він отримує тільки готову запитувану інформацію. На клієнт-серверній архітектурі може бути побудований як веб-додаток, так і мобільні та десктоп програми. Недоліком такої архітектури є наявність протоколу та постійна потреба у роботі сервера, навіть для локальних задач, що може значно уповільнити роботу.

Багаторівнева архітектура – та ж клієнт-серверна, але з розділенням функціоналу представлення, обробки та зберігання інформації. Перевагами такої архітектури є можливість різним командам проводити одночасну розробку на різних рівнях; зміни на одному з рівнів ніяк не вплинуть на інші рівні; у разі потреби масштабування, можливо масштабувати один рівень, а не весь додаток.

Монолітна архітектура – модель проєктування програмного забезпечення, яка передбачає функціонування програми як окремого модуля автономного від

інших програм. Перевагою є швидка розробка без додаткової витрати часу на вивчення документації. Недоліком такої архітектури є витратне масштабування та тривале розгортання на сервері.

Подійно-орієнтована архітектура – така, що дозволяє створювати, визначати, споживати та реагувати на події. Такий підхід допомагає забезпечувати стратегію відсутності жорсткої зв'язаності між сервісами.

Сервіс-орієнтована архітектура призначена для здешевлення обслуговування монолітів і є модульним підходом до розробки програмного забезпечення, заснованим на використанні слабо пов'язаних між собою взаємозамінних компонентів. Перевага цього підходу – модулі, які можна перевикористовувати. До недоліків можна віднести: проблематичність горизонтального масштабування; складність влаштування сервісної шини; слабка відмова стійкість.

Онлайн ресурси можуть використовувати різні архітектури, залежно від їх масштабу та функціональності. Найпоширеніша архітектура для онлайн бібліотек – це клієнт-серверна архітектура, яка використовується з наступних причин:

- централізація. Основна перевага клієнт-серверної мережі полягає в тому, що вона дозволяє централізоване управління – всю інформацію можна знайти в одному місці, що поліпшує безпеку;
- висока продуктивність. Завдання розподіляються між серверами, що підвищує продуктивність;
- масштабованість. Клієнт-серверна архітектура дозволяє легко масштабувати систему, додаючи нові сервери або клієнти;
- спільне використання ресурсів. Клієнти можуть спільно використовувати ресурси, які надає сервер.

Отже, переваги клієнт-серверної архітектури роблять її логічним вибором для побудови онлайн бібліотеки. Під час її розробки враховувалася можливість її подальшої модернізації. Обрана архітектура дозволяє вводити додаткові модулі, наприклад, модуль для придбання електронних ресурсів онлайн, розширення баз даних, модернізація електронної бібліотеки у розподілений ресурс і навіть інтеграція як компоненти іншої бібліотеки будь-якої складності та спрямованості.

Література

1. Rozanski N., Woods E. Software systems architecture: working with stakeholders using viewpoints and perspectives, second edition. Addison-Wesley Professional, 2011.
2. Мартін Р. С. Чиста архітектура / пер. з англ. Г. Литвиненко. Фабула, 2019. 368 с.

УДК 621.315

Ніконова З.А., к.т.н., професор кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя
Новіков Д. О., здобувач 4 курсу спеціальності 153 (176) «Мікро- та наносистемна техніка», Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

РОЗРОБКА ПРИЛАДУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВОЛОГОСТІ ҐРУНТУ НА ОСНОВІ ГІГРОМЕТРА

Зростання населення нашої планети та війна в Україні ставлять продовольчу проблему на одне із головних місць. Вологість і температура ґрунту – важливі фізичні властивості, що визначають їх родючість. Актуальним постає питання розробки приладів для визначення вологості ґрунту, які б мали невеликі розміри, були дешевими та взаємозамінними, а довгострокова стабільність дозволяла б їм працювати в оптимальних умовах експлуатації з високою точністю.

Авторами проведено аналіз існуючих методів вимірювання вологості ґрунту і для подальшої розробки обрано непрямий механічний гігрометричний метод, який придатний навіть у разі малих значень вологовмісту ґрунту.

В основу методу покладено зв'язок між відносною вологістю повітря в паровому просторі і вологовмістом ґрунту. Вологість визначається за температурою точки роси в паровому просторі ґрунту як різниця температур сухого і змоченого термометрів, а саме, деформації 20 водопоглинаючих матеріалів, вміщених у ґрунт, які набухають від її вологості.

Відомо, що волога в ґрунті є провідником електричних імпульсів, тому найпростішим методом визначення вологості ґрунту є заміри за допомогою відповідних датчиків. Опір багатьох неметалічних провідників залежить від вмісту в них води. На цьому принципі реалізуються резистивні датчики вологості або гігрометри.

Для розробки приладу вимірювання рівня вологості у ґрунті було обрано гігрометр резистивного типу, який має невеликий розмір, є дешевим та взаємозамінним, довгострокова стабільність дозволяє працювати такому датчику в оптимальних умовах експлуатації більше 5 років з точністю $\pm 2\%$. Для автоматизації доставки води до рослин для приладу обрано водяний насос.

Створено функціональну схему приладу, який використовується для виміру опору між двома металевими електродами. Інтервал зміни опору може охоплювати від менш 1 до 80 МОм. За підсумковим аналоговим сигналом датчика можна судити про ступінь вологості ґрунту. Час автономної роботи приладу

складає 6 місяців, проміжок часу між поливами – від 3 до 5 днів (в залежності від стану ґрунту); кількість води, витраченої за один полив – від 0,5 до 2 літрів для однієї ємності; полив здійснюється у вечірні години; для кожної ємності кількість води індивідуальна.

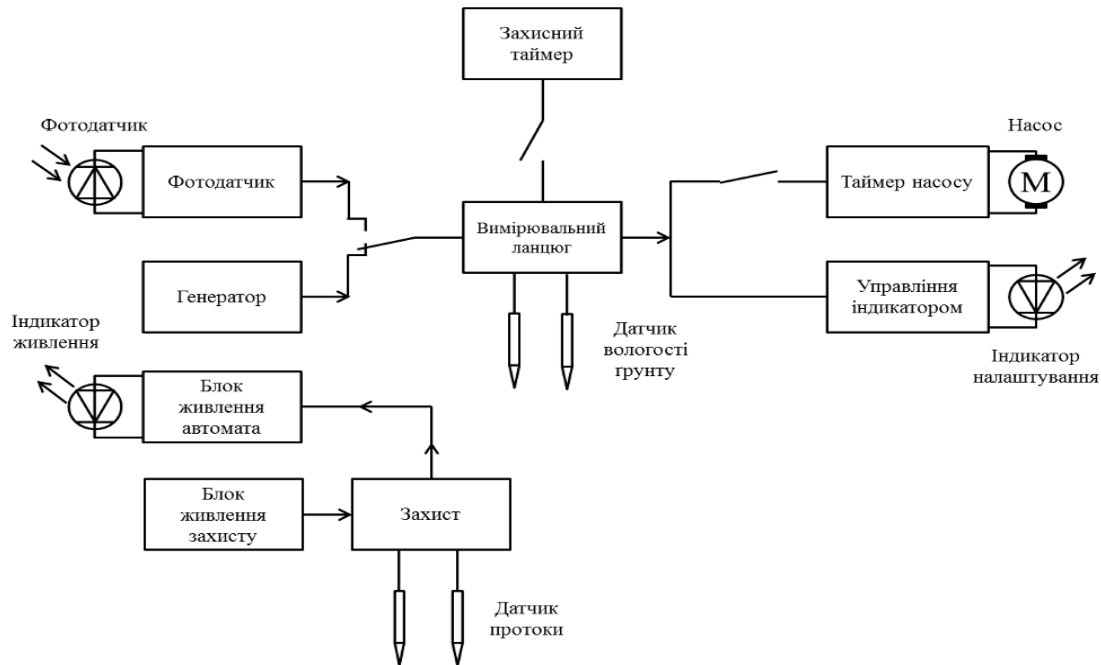

Рисунок – Схема структурна приладу для вимірювання рівня вологості у ґрунті

Авторами розроблено схему розміщення елементів та топологію друкованої плати, за допомогою якої підтверджено, що прилад має незначні габаритні розміри 98 мм × 107 мм.

Запропонована розробка може бути впроваджена в сільськогосподарських підприємствах, побуті або для комерційної діяльності.

Література

1. Волога ґрунту. Як виміряти та зберегти. Grow how.in.ua URL: <https://www.growhow.in.ua/voloha-hruntu-iak-vymiriaty-ta-zberehty/> (дата звернення 27.11.2023).
2. Вологість ґрунту і її значення для розвитку культур. Eos data analytics URL: <https://eos.com/uk/blog/volohist-gruntu/> (дата звернення 27.11.2023).

Ніконова З.А., к.т.н., проф. Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М.Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя.

Григор'єв М.В., магістрант 1 курсу спеціальності 176 «Мікро- та
наносистемна техніка» Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М.Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя.

Худолей А.П., стейкхолдер ТОВ «НВП «Імпульс», м. Запоріжжя.

СИСТЕМА БЕЗПЕРЕБІЙНОГО ЖИВЛЕННЯ ПОСТІЙНОГО СТРУМУ

В сучасних реаліях Інтернет став не лише глобальним засобом комунікацій, але й ефективним інструментом майже в усіх сферах діяльності: в освіті, промисловості, медицині, торгівлі, транспортній та військовій галузях, в засобах масової інформації. Під час пандемії коронавірусу залежність сучасної людини від Інтернету збільшилася ще більше, так як багато людей почали працювати та навчатись дистанційно.

У зв'язку з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну та постійними обстрілами нашої енергетичної інфраструктури, почалися перебої з електропостачанням, які призвели до аварійних, віялових відключень. Відсутність електропостачання та надійного інтернет-з'єднання паралізують роботу не тільки підприємств та бізнесу, а й призводить до неспроможності стрімко боронити нашу країну. У разі відсутності електромережі, велике навантаження бере на себе мобільний зв'язок. Але, у такому випадку мобільні вежі не можуть забезпечити надійне використання мобільним Інтернетом.

Актуальним постає питання створення пристрою, який зможе забезпечити автономну та безперебійну роботу роутерів, модемів, мережевих терміналів та інших пристроїв. Таким може стати мікроелектронна система безперебійного живлення (далі – СБЖ), яка здатна захистити прилади від можливих пошкоджень при перебоях в електропостачанні та забезпечити безперервне функціонування обладнання.

Для забезпечення вимог різноманітних пристроїв існують джерела безперебійного живлення (далі – ДБЖ) різної топології та потужності. За топологією вони поділяються на офлайн тип (далі – Offline) та онлайн тип (далі – Online).

Схема Offline ДБЖ включає автоматичний комутатор. В автономному режимі роботу навантаження забезпечують акумуляторні батареї (далі – АКБ), а в нормальному – навантаження переключасться на стаціонарну мережу. Такі ДБЖ служать для резервування джерела основного електропостачання у разі аварії (відмикання або пониження/підвищення напруги). Перевагами Offline ДБЖ є його простота, невеликі розміри і невисока вартість, а недоліком – ненульовий час

перемикання (~4-10 мс) на батареї та інтенсивніша експлуатація акумуляторів, оскільки пристрій переходить в автономний режим при будь-яких неполадках в електромережі.

Offline ДБЖ, як правило, мають невелику потужність і застосовуються для забезпечення безперебійного електроживлення пристроїв, які не є у пріоритеті (робочі персональні комп'ютери, принтери, плотери, кондиціонери).

Online ДБЖ побудований на подвійному перетворенні електромережі: вхідна напруга трансформується в постійну за допомогою випрямляча, а потім назад у змінну за допомогою зворотного перетворювача – інвертора. В результаті, вбудований акумулятор, приєднаний у місці комутації інвертора з випрямлячем, виконує енергоживлення в режимі аварійного режиму. Причому, зарядка може виконуватися як за допомогою випрямляча, так і моноблочного адаптера. Акумулятор може підключатися різними способами. Online ДБЖ забезпечує ідеальну вихідну напругу при будь-яких неполадках в електромережі. Вона характеризується нульовим часом перемикання з нормального режиму між джерелом (випрямлячем) і навантаженням.

Недоліками Online ДБЖ є їхня висока складність, вартість і нижчий ККД (електроенергія перетвориться двічі).

Online ДБЖ застосовуються для захисту таких пристроїв, які потребують високої відповідальності, тобто необхідність мати постійну електроенергію, яка повинна постачатись без можливих перебоїв. Прикладом таких пристроїв є медичне обладнання, зокрема систем життєзабезпечення в палатах інтенсивної терапії, дата-центри, файлові сервери та інше обладнання з аналогічним призначенням.

Оскільки роутери, модеми, та інші пристрої мають вхідну напругу 9...15В, споживану потужність 5...20Вт та тривалий час перезавантаження (до 1-2 хвилин), то необхідно розробити СБЖ, яка буде мати подібну конструкцію Offline ДБЖ, а також властивості Online ДБЖ подвійного перетворення.

Авторами запропонована система безперебійного живлення постійного струму, яка дозволяє виключити з ланцюга модуль інвертора (DC/AC перетворювач) та AC/DC адаптер роутера, при цьому СБЖ буде мати Online структуру з усіма її перевагами.

СБЖ постійного струму складається з випрямляча (одного або декількох) і акумуляторів (від одного до декількох). Змінний струм із зовнішньої мережі надходить на вхід випрямляча, далі вже постійний струм йде до споживача, а частина його здійснює підзарядку АКБ. Як тільки електромережа зникає, випрямляч одразу вимикається. Навантаження забезпечує акумуляторна батарея.

СБЖ постійного струму оснащена системою керування батареї. Це плата, яка встановлюється на акумуляторну батарею з метою контролю процесу її заряду/розряду, моніторингу стану акумулятора та його елементів, контролю температури, кількості циклів заряду/розряду, захисту від короткого замикання.

Перевагою СБЖ постійного струму при безпосередньому живленні роутера є відсутність зайвого ступеня перетворення (інвертора). Це важливий критерій,

тому що цей ступінь є найскладнішим в СБЖ, оскільки в ньому реалізовано генерацію синусоїдальної форми вихідної напруги. Реалізація цієї генерації неможлива без використання спеціальних мікроконтролерів для СБЖ.

УДК 621.38

Ніконова А.О., к.т.н., доцент кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Гурін М.Р., студент 4 курсу спеціальності 153 «Мікро- та наносистемна техніка» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

МЕТОДИ СТРУКТУРНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ БАГАТОРОЗРЯДНИХ КОМБІНАЦІЙНИХ СХЕМ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ШВИДКОДІЇ

Схеми комбінаційних пристроїв складаються з багатьох елементів, що зменшує швидкодію та збільшує габаритні розміри та вартість. Важливим постає питання розробки схем з меншим показником складності, покращеними властивостями за рахунок збільшення швидкодії, зменшення кількості елементів, оптимізації системних характеристик.

Існує кілька способів оцінки складності схем. Часто використовують оцінку по Квайну (K), яка визначається як сумарне число входів усіх логічних елементів. Складність можна також оцінити в числі логічних елементів (M) чи в числі умовних корпусів мікросхем, що визначається по формулі:

$$N = \sum_{i=1}^r \frac{m_i \cdot n_i}{g}$$

де r – число типів мікросхем; m_i , n_i – кількість відповідно мікросхем i -го типу і виводів такої мікросхеми, g – число виводів умовного корпусу.

Оцінка N зручна при порівнянні складності пристроїв, побудованих на мікросхемах. Швидкодія комбінаційних схем залежить від часових параметрів логічних елементів t_{01} і t_{10} , що характеризують затримку сигналів (час переходу вихідного сигналу від одного логічного рівня до іншого). На практиці використовують звичайно усереднене значення часу затримки $t = (t_{01} + t_{10})/2$ чи максимальне – $t^* = \max(t_{01}, t_{10})$. [1]

Підвищення швидкодії багаторозрядних двійкових суматорів, які є компонентами структури багаторозрядного суматора можливо за рахунок прискорення розповсюдження переносів.

Реалізація логічного елемента «Виключаючи АБО», які містять 4 або 5 вентилів та характеризуються затримкою сигналів на 3 мікротакти призводять до значного зниження швидкодії та зростання апаратної складності однорозрядних двійкових суматорів. У разі застосування парафазних входів структура логічного елемента «Виключаюче АБО» спрощується, а також спрощується його реалізація на основі логічного елемента «Виключаюче І»

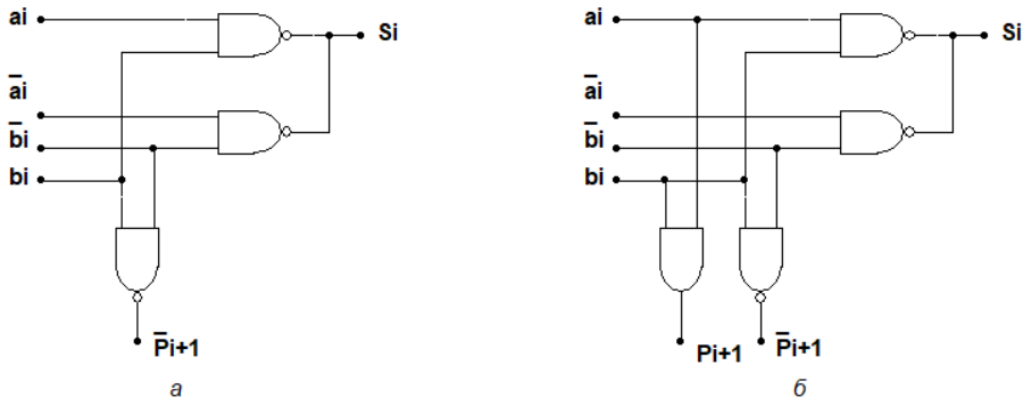

Рис. 1 – Структури однорозрядних неповних суматорів

На рис. 1 представлено схеми комбінаційного суматора: а – із парафазними входами, прямим виходом суми та інверсним виходом переносу; б – із прямим виходом суми та прямим й інверсним виходами переносу.

Реалізація «Виключаюче І» схем неповних суматорів із прямими та інверсними виходами переносу здійснено об'єднанням інверсного виходу логічного елемента І-НІ з прямим виходом логічного елемента (рис.2).

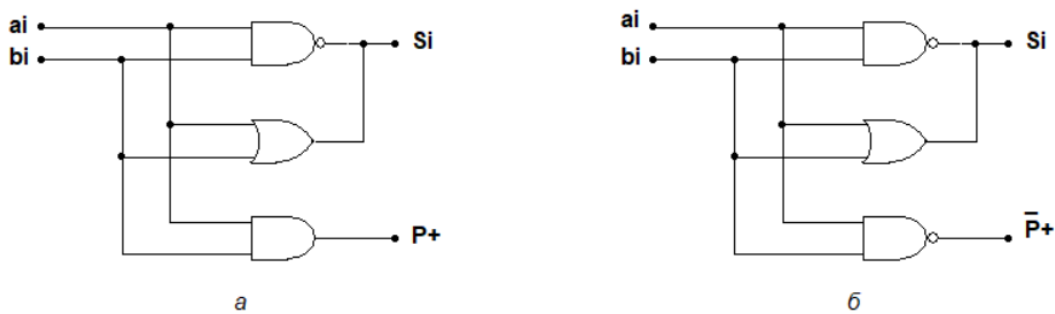

Рис. 2 – Спрощені структури однорозрядних неповних суматорів на логічних елементах «Виключаюче І»

Порівнюючи структурні схеми можна сказати, що застосування логічного елемента «Виключаюче І» дало змогу зменшити структурну складність порівняно у 2–7 разів.[2]

Методи оптимізації логічних функцій спрямовані на зміну структури схеми, не змінюючи логічної функції, яку вона виконує та на спрощення логічних

функцій, що може призвести до зменшення кількості вентилів і, відповідно, до підвищення швидкодії схеми.

Література

1. В. І. Жабін, І. А. Клименко, В. В. Ткаченко. Комп'ютерна логіка: практикум: навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 97с.

2. Я. М. Николайчук, Н. Я. Возна, А. Я. Давлетова. Методи удосконалення структур швидкодіючих однорозрядних та багаторозрядних двійкових суматорів. Тернопіль: ЗУНУ: кафедра спеціалізованих комп'ютерних систем. 2019.

УДК 621.38

Ніконова А.О., к.т.н., доцент кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Клімашин С. І., студент 4 курсу спеціальності 153 «Мікро- та наносистемна техніка» Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

РОЗРОБКА ПРИЛАДУ ДЛЯ ОЧИЩЕННЯ ПРИМІЩЕННЯ З ФУНКЦІЄЮ ПІДТРИМКИ ПАРАМЕТРІВ МІКРОКЛІМАТУ

Автономні системи очищення приміщень набули популярності завдяки своїй здатності проводити автоматичне прибирання без необхідності участі людини, що збільшує зручність та ефективність підтримки параметрів навколишнього середовища в побуті та офісних приміщеннях. Система навігації дозволяє уникати перешкод та оптимізувати маршрут очищення. Вбудовані сенсори виявляють забруднення та змінюють швидкість чи режим очищення в залежності від ступеня забруднення. Наявність системами водяного очищення дозволяє підвищити якість прибирання.

Аналіз існуючих приладів очистки приміщень показав, що модернізація систем може включати в себе різноманітні заходи з оновлення, удосконалення та покращення різних його складових частин. Залежно від вимог можуть бути запропоновані наступні рішення:

- заміна компонентів системи на нові, більш ефективні та надійні.
- установка нових систем автоматичного керування та контролю;
- підвищення енергоефективності шляхом впровадження технологій енергозбереження та оптимізації процесів;
- зменшення витрат на електроенергію шляхом заміни допоміжного обладнання на менш енергозатратне;
- розширення функціональних можливостей за рахунок додаткового обладнання та сучасних технологій.

Наведена структурна схема призначена для відображення загальної структури пристрою, тобто його основних блоків, вузлів, частин та головних зв'язків між ними (рис.1).

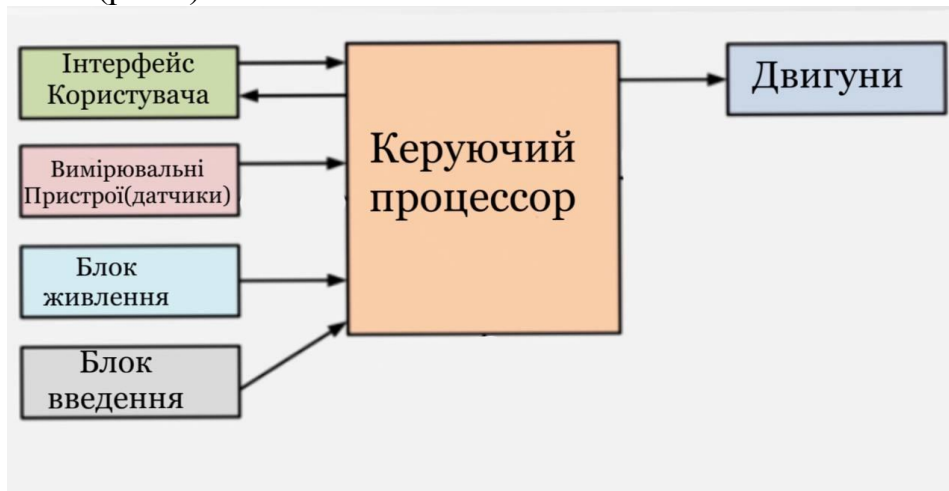

Рисунок 1 – Загальна структурна схема пристрою для очищення приміщення.

Наявність блоку вводу інформації дозволяє задавати необхідні час та режими роботи приладу. За орієнтування у просторі та отримання інформації про навколишнє середовище відповідають ультразвуковий та інфрачервоний датчики принцип роботи яких базується на відбиванні та прийманні ультразвукових хвиль.

Вимірюючи час, який потрібно ультразвуковому або інфрачервоному сигналу пройти від датчика до об'єкта та повернутися назад, можливо визначити відстань до об'єкта. Датчики допомагають уникати зіткнень, контролюючи рух об'єктів та вчасно сповіщаючи про небезпеку.

Мікроконтролер Atmega 328 P з низьким енергоспоживанням, заснований на вдосконаленій RISC-архітектурі виконує функції обробки і керування інформацією, а також для взаємодії з модулем переміщення. Система дозволяє ефективно керувати й взаємодіяти з пристроями, використовуючи дані, які обробляються мікроконтролером та передаються за допомогою WiFi модуля для подальшої передачі в мережу.

У роботі розглянуті основні методи удосконалення та покращення системи для очищення приміщень за допомогою встановлення нових систем автоматичного керування та контролю. Підключення до мережі Інтернет дозволяє користувачам отримувати доступ до даних про якість очищення в реальному часі, керувати приладом віддалено та автоматично виявляти і усувати несправності, здійснювати регулярне технічне обслуговування для безперебійної роботи приладу.

Література

1. Степаненко І.П. Основи мікроелектроніки: навчальний посібник для вузів. Київ, 2016. 240 с

2. Матвійків М.Д. Елементна база електронних апаратів: підручник. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2017. 428с.

УДК 621.38

Ніконова А.О., к.т.н., доцент кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Ключко А.В., студент 4 курсу спеціальності 153 «Мікро- та наносистемна техніка» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОЧИЩЕННЯ ПОВІТРЯ

Постійне зростання кількості хворих на респіраторні захворювання, а також алергію, астму та інші захворювання – не дивлячись на розвиток медичних технологій – свідчить про те, що забруднене повітря становить реальну загрозу здоров'ю. Проблема забруднених повітряних потоків актуальна не тільки для приміщень у повсякденному житті, але також і для промислових умов проведення технологічних процесів, лабораторних досліджень. Існує багато видів систем для очищення повітря в приміщенні, якість та зручність яких можна оцінити за наявністю датчиків та пристроїв контролю якості очистки. Розробка та вдосконалення приладів для захисту повітря від забруднювачів, таких як алергени, бактерії, віруси та запахи є важливим напрямом досліджень [1].

Структурна схема, представлена на рисунку 1, призначена для відображення загальної структури пристрою, тобто його основних блоків, вузлів, частин та головних зв'язків між ними [2].

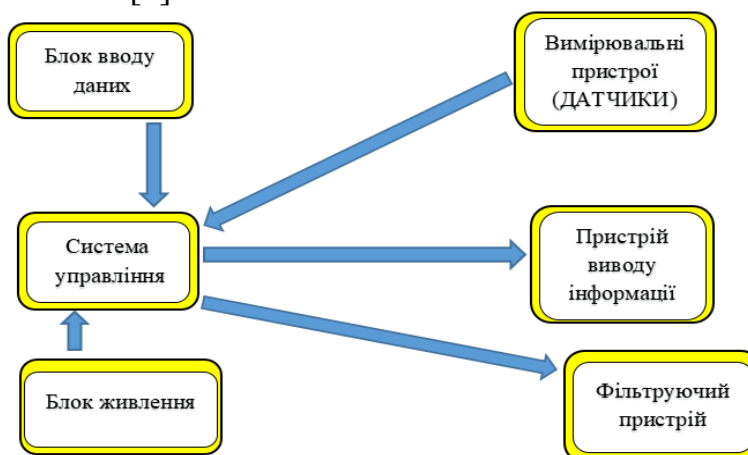

Рисунок 1 – Загальна структурна схема пристрою для очищення повітря.

В результаті проведених досліджень була розроблена система з блоком вводу даних виконує, що виконує функцію введення поточного часу або зміни режимів роботи та включає тихий режим та режим активної очистки.

Контроль забруднення та інших параметрів навколишнього середовища відбувається за допомогою датчиків газу, температури та вологості, де вимірювання вологості та концентрації газів у повітрі відбувається шляхом взаємодії з основою, що змінює свою ємність в залежності від вологості повітря, або вимірювання електричної провідності повітря, яка змінюється залежно від концентрації повітря, тощо.

Проаналізувавши забруднення в повітрі, визначено, що в повітрі міститься велика кількість частинок пилу, сажі, диму, металевого пилу, вірусів і бактерій. Щоб забезпечити видалення частинок з повітря, можна використовувати HEPA-фільтр (High Efficiency Particulate Air), який ефективно усуває 99,97% частинок розміром 0,3 мікрона.

Передача даних до мікроконтролера Atmega 328 P забезпечує обробку інформації, керування та взаємодію з модулем дисплея для відображення інформації з можливістю передачі даних через WiFi модуль в мережу і інформування на відстані.

Пристрій виводу інформації за допомогою точкової світлодіодної матриці забезпечує візуалізацію інформації про стан повітря та попередження користувачів про погіршення якості повітря.

У роботі розглянуті основні методи поліпшення та розширення можливостей системи для очистки повітря за допомогою додавання приладів введення та виведення даних. Підключення до мережі Інтернет дозволяє користувачам отримувати доступ до даних про якість повітря в реальному часі, керувати приладом віддалено та автоматично виявляти і усувати несправності, здійснювати регулярне технічне обслуговування для безперебійної роботи приладу.

Література

1. Ляшенко О., Мартинюк О. Моделювання та дослідження електронних пристроїв: навч. посібник. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 217 с.
2. Проектування мікропроцесорних систем керування: навчальний посібник/ І.Р. Козбур та ін. Тернопіль: Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2022. 324с.

УДК 621.315

Небеснюк О.Ю., к.т.н., доцент кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Ничик О. П., студент 4 курсу спеціальності 153 (176) «Мікро- та наносистемна техніка», Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

БЕЗПРОВІДНИЙ ЗАРЯДНИЙ ПРИСТРІЙ ДЛЯ ЖИВЛЕННЯ ГАДЖЕТІВ

Бездротова передача електрики – спосіб передачі електричної енергії без використання струмопровідних елементів в електричному колі.

Технологічні принципи такої передачі включають в себе індукційний (на малих відстанях і щодо малих потужностей), резонансний (використовується в безконтактних смарт-картах і чіпах RFID) і спрямований електромагнітний для відносно великих відстаней і потужностей (в діапазоні від ультрафіолету до НВЧ).

У сучасному світі всі маніпуляції з передачею файлів з використанням смартфона відбувається «по повітрю». Доступ в Інтернет по Wi-Fi – вдома, на роботі, в кав'ярні сприймаються як даність. Час прийшов і для бездротової передачі енергії.

Аналіз існуючих технологій такого виду передачі енергії показав наступні переваги:

- Повна відсутність проводів. Немає потреби в купі проводів, які згодом заплутуються або просто губляться.
- Безпечність. Електричне поле, що утворюється, є безпечним для людини і поширюється на малу відстань від пристрою.
- Достатньо велика ефективність передачі енергії. Енергоефективність бездротових зарядних пристроїв становить приблизно 80%. Майже не потребують технічного обслуговування.

До недоліків можна віднести:

- Індуктивна зарядка залежить від магнітного поля і має невеликий радіус дії.
- Швидкість зарядки. Заряджати пристроїв за допомогою індукційної зарядки не так ефективно, як за допомогою прямого, фізичного з'єднання. Бездротова зарядка видає струм – 1 ампер і напругу 5 вольт. Стандартний адаптер живлення, який йде в комплект зі смартфоном видає від 1 до 2 А. Тобто в випадку зі звичайним зарядним пристроєм швидкість падає в середньому на половину. Проте при зарядці телефону за допомогою комп'ютера (USB-порту) – телефон заряджається з струмом від 0,5 А (USB 2.0) до 0,9 А (USB 3.0). У зв'язку з цим, різниця в часі вже не така суттєва.
- Незважаючи на малий розмір котушок значну частину простору, доступному в сучасному смартфоні, планшеті або ультрабуці становитиме

катушки. Це проблема з часом зникне, але на сьогоднішній день вона ще актуальна.

Рисунок -Загальна блок-схема пристрою

Тому авторами запропоновано компактний безпроводний зарядний пристрій з розширеним функціоналом на основі мікроконтролеру фірми MicroChip. Його живлення здійснюється від мережі через імпульсний блок живлення. Габаритні розміри друкованої плати складають 88,9×52,5 мм. Розроблена конструкція може бути модернізована шляхом збільшення коефіцієнту корисної дії та доопрацювання програмної частини приладу. Подальше вдосконалення конструкції можливе за рахунок розробки спеціалізованої мікросхеми.

Література

1. Бездротова передача електрики. Eco business Group URL: <https://is.gd/lldvNX> (дата звернення 24.11.2023).
2. Що таке бездротова зарядка? ITeachua URL: <https://is.gd/q8JUtc> (дата звернення 24.11.2023).

УДК 621.315

Небеснюк О.Ю., к.т.н., доцент кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя
Бондаренко М.О., магістр 1 курсу спеціальності 153 (176) «Мікро- та наносистемна техніка», Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ЦИФРОВИЙ ПРИЛАД ДЛЯ ВИМІРЮВАННЯ ТЕМПЕРАТУРИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

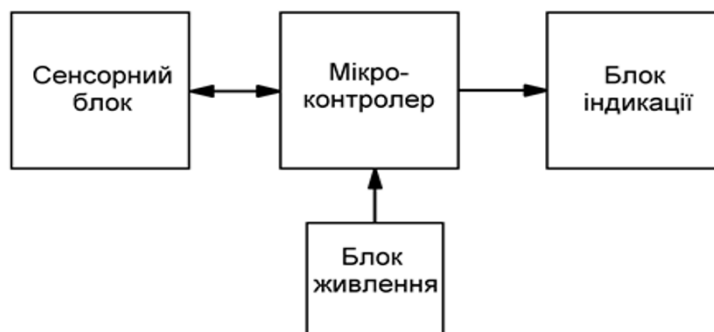
Одним з основних гомеостатичних показників теплокровних тварин і людини є сталість температури тіла в межах 37°. Це сталість підтримується

складними центральними і периферійними механізмами. Через стрімкі зміни клімату негативний вплив спеки на людину посилюється, і ця тенденція тільки набиратиме обертів. У глобальному масштабі спостерігається збільшення частоти, тривалості й інтенсивності періодів аномального підвищення температури повітря. За даними Центру за контролем і профілактикою захворювань (далі – CDC), екстремальна спека в Америці щороку призводить до близько 700 летальних випадків – це перевищує кількість жертв торнадо, ураганів, повеней та землетрусів разом узятих. І, за їхніми підрахунками, до кінця XXI століття кількість випадків може сягнути позначки у 150 тисяч. Прогноз вчених австралійського Університету Монаша в Мельбурні схожий до висновків колег з CDC – до 2080 року кількість жертв глобального потепління в тропічних і субтропічних регіонах зросте майже в п'ять разів. Навіть невеликі відхилення від середніх сезонних температур, які різняться залежно від регіону, пов'язані з ростом захворюваності та смертності. Крім того, небезпека може мати відтермінований ефект – тривалий період аномальної спеки посилює проблеми зі здоров'ям у людей з хронічними захворюваннями (серцево-судинні, респіраторні та цереброваскулярні захворювання, а також захворювання, пов'язані з цукровим діабетом).

Негативні наслідки для організму людини мають і низькі температури навколишнього середовища. Постраждати від переохолодження можна навіть при плюсовій температурі. Зокрема, погодні умови з температурою нижче +7° С вже вважаються такими, що можуть спричинити проблеми зі здоров'ям. Холод згубно впливає у першу чергу на дрібні кровоносні судини людини. Вони інстинктивно звужуються, щоб зберегти тепло. Саме за рахунок цього приплив крові до внутрішніх органів збільшується та підтримується внутрішня стабільна температура тіла. Циркуляція крові в кінцівках уповільнюється. Першими замерзають пальці рук та ніг, а також вуха та ніс – вони найменше захищені через те, що в них тонкий жировий прошарок.

На виробництві, температура навколишнього середовища також дуже важлива. Деякі приладі працюють лише у конкретному діапазоні температур, а якщо, температура буде збільшена або зменшена – це може призвести до погіршення роботи приладу, або до повного його виходу з ладу.

Тому актуальним є питання розробки приладу для дистанційного вимірювання температури навколишнього середовища.

Рисунок– Функціональна схема цифрового термометра

Авторами запропоновано цифровий портативний бюджетний термометр на основі мікроконтролера PIC16F628. Перевагами такого мікроконтролера є: широкий діапазон напругу від 2 до 5,5 В; тактова частота до 20 МГц; внутрішня пам'ять даних EEPROM; загальнодоступність; невеликі габаритні розміри. В якості сенсорного блоку використано датчик температури DS18B20. Діапазон вимірювання температури запропонованого приладу становить від -55 до +125°C. Для діапазону від -10 до +85°C похибка не перевищує 0,5°C. Запропонована розробка може використовуватися як у побутових умовах, так і на виробництві, у сільському господарстві, медицині.

Література

1. Дія на організм високих і низьких температур. Обрії URL: <https://is.gd/n1Dezw> (дата звернення 24.11.2023).

2. Шкідливий вплив низьких температур на організм. *Українська правда* URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2021/01/9/243608/> (дата звернення 24.11.2023).

УДК 628.113(285.2)

Добровольська О.Г., к.т.н., доцент, доцент кафедри міського будівництва і архітектури Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя
Лихачов В.Є., магістр 1 курсу спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

АЛЬТЕРНАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ВОДОПОСТАЧАННЯ В УМОВАХ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ВОЄННИХ ПОДІЙ

Альтернативні джерела водопостачання, такі як шахти, озера, водосховища і кар'єри, відіграють важливу роль у забезпеченні водопостачання для різних потреб. Ось деякі з їхніх основних значень:

- шахти: вода в шахтах може бути добутою з глибоких підземних джерел, це особливо важливо в регіонах, де поверхневі джерела води обмежені або нестабільні, глибинна вода часто менше вразлива до забруднення порівняно з поверхневими джерелами;
- озера: можуть бути природними резервуарами води, які забезпечують стабільний запас води для різних типів використання, таких як питна вода, сільське господарство та промисловість, можуть також використовуватися для рекреації та туризму, що приносить економічні вигоди;
- водосховища: дозволяють контролювати рівень води, зменшуючи ризик повеней та забезпечують стабільний потік води для різних потреб, багато

водосховищ використовуються для виробництва електроенергії через гідроелектростанції;

- кар'єри: воду можна добувати з кар'єрів, особливо якщо вони заповнюються природними водами, деякі кар'єри можуть бути перетворені на штучні водойми для рекреаційних та естетичних цілей.

Важливо враховувати, що природні та штучні джерела потребують ефективного управління та охорони, щоб уникнути екологічних проблем та забезпечити довгострокове стале використання водних ресурсів.

Питання безпечного водопостачання з альтернативних джерел є предметом дослідження та вдосконалення. Фахівці Німеччини та Швейцарії розглядають комплексну схему використання води як загальну послідовність: джерело – збір – видобуток – очищення – транспортування – розповсюдження – очищення води в домашніх умовах – безпечно зберігання [1] Наприклад, розробка «Тимчасового мобільного стенду для очищення питної води» Славчо Денчева [2] дозволяє забезпечувати населення очищеною питною водою в кризових ситуаціях, її мобільність створює умови для обслуговування господарств, розташованих на значних відстанях один від одного.

В таблиці 1 показані характеристики водних об'єктів, які розташовані на території Запорізької, Донецької, Херсонської областей.

Таблиця 1 – Характеристики водних об'єктів

Місце розташування	Об'єм, м ³ /площа, га	Кількість
Донецька область	4000000-4500000 м ³	-
Запорізька область	10000000 м ³	-
Херсонська область	76580 га	26

Зокрема, води шахт підприємства «Торецьквугілля» формуються завдяки підземним і поверхневим водам, включаючи атмосферні опади, які проникають у підземні гірничі робочі виробки. Атмосферні опади, що падають на поверхню землі, просочуються у гірничі виробітки та по системі водовідвідних каналок, спрямовуються до підземних шахтних водозбірників. У відпрацьованому просторі та гірничих робочих виробітках вони забруднюються завислими, хімічними та бактеріологічними речовинами. Шахтна вода, після відкачування з шахт, проходить процес механічного очищення і дезінфекції перед скиданням у поверхневі об'єкти. Так за даними [4] за 2019 р. відкачано шахтної води – 4518,9 тис. м³, у тому числі. передано іншим підприємствам – 60,9 тис.м³, скинуто у поверхневі об'єкти – 4458 тис. м³. За 2020 р. відкачано шахтної води – 4114,8 тис. м³, у тому числі передано іншим підприємствам – 58,1 тис. м³, скинуто у поверхневі об'єкти – 4056,7 тис. м³. Скид шахтних вод здійснюється у річку Кривий Торець (басейн Сіверського Донця).

Отже, на території зазначених областей розташовані водні об'єкти, які можуть бути використані як альтернативні джерела водопостачання за наступних

умов: хіміко-бактеріологічного аналізу води; забезпечення необхідної технології очищення. Будівництва резервуарів та мереж транспортування води.

Література

1. Denczew Sławczo. Innowacyjna metoda dostarczania wody do spożycia w sytuacjach kryzysowych. *BiTP* Vol. 49 Issue 1, 2018, pp. 60–65, doi: 10.12845/bitp.49.1.2018.5. URL: <https://tinyurl.com/53vaxwwz> (дата звернення 30.11.2023)

2. Корвер Арно, Еверс Лоренц, Ф'юстер Ерік, Галбрейт Деклан, Генш Роберт. Посібник з технологій водопостачання в умовах надзвичайних ситуацій. URL: <https://tinyurl.com/mryck9xj> (дата звернення 30.11.2023)

3. Войтович С. Шахтні води як один із чинників забруднення довкілля Червоноградського гірничопромислового району: мінералогічний збірник. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2013. 94 – 98с.

4. Звіт про управління по ДП «Торецьквугілля» URL: <https://tinyurl.com/2p9c4dbh> (дата звернення 30.11.2023)

УДК 628.12

Добровольська О.Г., к.т.н., доцент, доцент кафедри міського будівництва і архітектури Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Данкевич С. Ю., магістр 1 курсу спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ІНЖЕНЕРНИХ ОБ'ЄКТІВ ТРАНСПОРТУВАННЯ ВОДИ

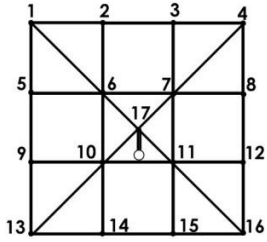
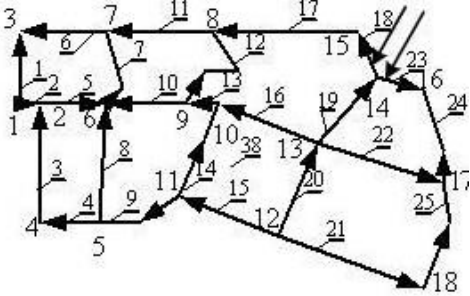
Фахівці Держпродспоживслужби виконують нагляд за санітарно-епідеміологічною безпекою населення відповідно до Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [1]. Сьогодні територіальні органи Держпродспоживслужби тісним співробітництвом з водопровідно-каналізаційними господарствами займаються розв'язанням проблеми надійного забезпечення населення якісною питною водою, що передбачає забезпечення надійного функціонування водопровідних та очисних споруд, безаварійних режимів експлуатації мереж транспортування води [2].

Проблема втрат води у мережах була актуальною ще до початку воєнних подій, в результаті масованих обстрілів зруйновані об'єкти та мережі критичної інфраструктури, що вимагає оперативного реагування комунальних підприємств для забезпечення мінімальних термінів усунення їх наслідків. Цікавою є пропозиція фахівців [3] стосовно забезпечення водопостачання в надзвичайних

ситуаціях шляхом об'єднання генераторів з функцією аварійного пуску з доступними розподіленими енергетичними ресурсами переважно фотоелектричної генерації, щоб одночасно відновити як електроенергію, так і водопостачання. Також на послуги водопостачання впливають зміни якості води, спричинені сантехнікою приміщення, що особливо проявляється після переривання та відновлення водозабезпечення [4] та конфігурації сантехніки.

Для визначення впливу окремих ділянок мережі на динаміку тисків були застосовані методи математичного моделювання поточкорозподілу у водопровідній мережі, методи гідравлічних розрахунків водопровідних мереж. Досягнення мети передбачало виконання наступних задач: вибір об'єктів дослідження – схеми водопровідних мереж з різними структурами та формування вихідних даних: водопровідна мережа із конфігурацією А: А1 із 10 кілець 17 вузлів 26 ділянок, А2– 12 кілець, 17 вузлів та 28 ділянок та схеми А3 із 16 кілець 17 вузлів 32 ділянок; водопровідна мережа із конфігурацією Б з 8 контурів, 18 вузлів та 23 ділянок (таблиця 1); виконання гідравлічних розрахунків за вибраними схемами із врахуванням аварійних ситуацій на окремих ділянках мережі; розрахунки п'езометричних позначок та вузлових тисків при нормальних та аварійних режимах роботи; аналіз впливу окремих ділянок на розміри та розташування зон тисків в мережі.

Таблиця 1 – Схеми мереж

№	Конфігурація мережі	Моделювання аварійних режимів
А (А3)		9 аварійних режимів
Б		Зміна пропускної здатності ділянок 1-2-6-9-10-13-17; 1-3-7-8-15-14-16-17-18-12-11-5-4.

Найбільша зона недостатнього напору при зміні пропускної здатності ділянок утворюється за умови живлення мережі за схемою Б у вузлі №14 – до 12 вузлів з максимальним недостатнім напором у 25 м. Таким чином, моделювання ситуацій, що зумовлюються змінами стану водопровідних мереж та умовами їх функціонування при експлуатації дозволяє оптимізувати роботу мережі при її проектуванні.

Література

1. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України № 667 від 2 вересня 2015. Київ. URL: <https://tinyurl.com/fjtms68c> (дата звернення 30.11.2023)
2. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України № 303 від 13.03.2022. Київ. URL: <https://tinyurl.com/ktrbk7bu> (дата звернення 30.11.2023)
3. Pietsch M., Steinke F. (2022). The water energy nexus: Improved emergency grid restoration with DERs. *Electric Power Systems Research*. Vol.212. URL: <https://tinyurl.com/y5n65uub> (дата звернення 30.11.2023)
4. Yao M., Zhang Y., Dai Z. (2023) Building water quality deterioration during water supply restoration after interruption: Influences of premise plumbing configuration. *Water Research*. Vol. 241. doi.org/10.1016/j.watres.2023.120149 URL: <https://tinyurl.com/ycxhh22x> (дата звернення 30.11.2023)

УДК 621.314.26

Добровольська О.Г., к.т.н., доцент, доцент кафедри міського будівництва і архітектури Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Лисенко Є.І., магістр 1 курсу спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» Інженерного навчально-наукового інституту

ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ОПТИМІЗАЦІЯ РОБОТИ НАСОСНОГО ОБЛАДНАННЯ ЗА КРИТЕРІЄМ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

В умовах воєнного стану, процеси реформування комунального господарства та переведення цієї галузі на режим самокупності стискаються з гострими проблемами підвищення її енергоефективності, економічності, зниження аварійності, підвищення якості послуг при одночасному зниженні витрат на їх надання. Без розв'язання цих проблем неможлива не тільки ефективна, стійка робота міської інфраструктури систем життєзабезпечення населення, але і її надійне, економічне та безпечне функціонування. Об'єкти критичної інфраструктури міста, зокрема насосні станції, мають проблеми стосовно неефективної експлуатації обладнання та збиткової діяльності. Тому впровадження енергоефективних рішень та оптимізація режимів роботи насосного обладнання є актуальними питаннями.

Частотно регульовані приводи понад 30 років застосовуються в країнах з розвинутою промисловістю. Протягом цього часу змінились елементна складова приводів: на початку використання основою будування перетворювачів частоти

були тиристорні пристрої, а зараз використовуються транзисторні силові ключі відповідно до IGBT технології, яка була розроблена на початку 80-х років компанією «TOSHIBA» [1]. В Україні понад двадцять років впроваджуються та експлуатуються системи водопостачання із частотним регулюванням насосного обладнання. Також апробовані методики з визначення економічного ефекту від впровадження регульованих приводів [2].

Мета роботи полягає у вдосконаленні роботи насосного обладнання шляхом впровадження систем частотного регулювання електроприводів та систем автоматизації обліку електроенергії, дослідженні економічних показників з урахуванням модернізації обладнання. Об'єкт дослідження – насосні станції: №1(перший підйом) – продуктивністю 415000 м³/добу, №2 (другий підйом) – продуктивністю 328300 м³/добу, №3 (третій підйом) – продуктивністю 50000 м³/добу. Для досягнення поставленої мети були розв'язані наступні завдання: аналіз сучасного стану оптимізації роботи насосного обладнання; дослідження ефективності використання насосного обладнання першого підйому; розробка системи автоматизованого обліку витрат електроенергії; аналіз використання електроенергії з урахуванням роботи насосного обладнання з регульованими електроприводами; розробка рекомендацій стосовно енергоефективних режимів експлуатації насосного обладнання.

В результаті впровадження автоматизованої системи обліку електроенергії на насосній станції №1 здійснюється організований збір та передача на диспетчерський пункт інформації про стан обладнання технологічних процесів, можливість використання даних споживання електроенергії для оптимізації режимів електроспоживання та режимів роботи обладнання Реконструкція насосної станції №2 шляхом заміни насосних агрегатів Д-3200/75 на два нових насосних агрегати марки SDBH-300/350 з робочими параметрами подачею 1200 м³/год, напором 75 м, дозволила збільшити енергетичну та економічну ефективність експлуатації насосного обладнання, зменшити витрати електроенергії, знизити втрати та непродуктивні витрати води шляхом стабілізації тиску в мережі.

Економічне обґрунтування проєкту модернізації насосного обладнання третього підйому шляхом встановлення перетворювачів частоти дозволило зменшити споживання електроенергії, забезпечити оптимальні режими експлуатації насосного обладнання незалежно від навантаження та впливу сезонних факторів.

Література

1. Григоров О.В., Губський С.О., Окунь А.О. Технічні рішення по реконструкції приводів і систем керування кранів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50573609.pdf> (дата звернення 30.11.2023)
2. Прилипко О.О., Петрусь В.В. Кількісне регулювання систем тепlopостачання з використанням частотних перетворювачів. URL: <https://tinyurl.com/438cm2xc> (дата звернення 01.12.2023)

Банах А.В., к.т.н., доцент, завідувач кафедри міського будівництва і архітектури
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя
Фостащенко Д.О., магістр 1 курсу спеціальності 192 «Будівництво та цивільна
інженерія» Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ВІДНОВЛЕННЯ ДОРОЖНЬОГО ПОКРИТТЯ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ ХОЛОДНОГО РЕСАЙКЛІНГУ

Автомобільні траси в Україні відіграють важливу роль у аспектах економічного та соціально-економічного розвитку країни. Стан доріг відображає загальний економічний статус країни та її перспективи розвитку. Сітка автошляхів України розподіляється на дороги державного та місцевого значення [1].

Близько 90% автошляхів загального користування не ремонтували протягом понад 30 років через обмежені фінансові можливості [2]. На сьогоднішній час такий стан не відповідає сучасним вимогам як за міцністю, так і за рівністю. Останнє десятиліття призвело до збільшення навантаження на дороги через зростання вантажопідйомності автомобілів, що веде до перевантаження доріг, що були побудовані раніше та не відповідають сучасним стандартам. Проблемою є також недостатнє фінансування для ремонту, через що більшість доріг не ремонтуються вчасно [2].

Одним із ключових шляхів збереження ресурсів у сфері будівництва доріг є використання ресайклінгу, або повторного використання асфальтобетону. Основною метою якої є відновлення структури та характеристик вже витратного асфальтобетонного покриття, усунення дефектів та збереження дорожньої інфраструктури. Ця технологія націлена на підтримку якості існуючих асфальтобетонних покриттів та зменшення потреби у будівництві нових доріг [3].

Технологія холодного ресайклінгу фокусується на відновленні пошкоджених ділянок дорожнього покриття на місці шляхом посилення їх комплексними добавками з органічних матеріалів – гарячий бітум, бітумна емульсія, спінений бітум та мінерального зв'язуючого матеріалу – цементно-водна суспензія, вапно. Цей процес поділяється на глибокий, що включає фрезерування всього шару дорожнього покриття (понад 10 см), а також тонкий, що виконує фрезерування лише верхніх шарів (від 5 см до 10 см) асфальтобетонного покриття [4].

Вибір між двома методами ресайклінгу залежить від стану всієї конструкції дорожнього покриття, що визначається попереднім оглядом. Якщо дефекти виявлені лише у верхніх частинах дорожнього шару при достатній міцності дорожнього покриття то застосовується тонкий ресайклінг. В інших випадках

використовується глибокий ресайклінг. Крім дорожнього покриття, холодний ресайклінг можна використовувати при реконструкції гравійних та щебених доріг, при цьому глибина укріплення складає 10-20 см [5].

Основні етапи холодного ресайклінгу виконуються за допомогою спеціалізованих машин, таких як ресайклери від виробників, таких як Wirtgen, Bomag (німецькі), Caterpillar (США) та інших. Вони можуть фрезерувати матеріал шарів дорожнього покриття та основи на глибину до 30-40 см, одночасно обробляючи його зв'язуючим матеріалом та розподіляючи отриману суміш для подальшого ущільнення.

Самі ресайклери зазвичай обладнані тільки розподільними системами та насосами високого тиску для введення рідинних матеріалів, таких як вода, бітум та цементно-водна суспензія. Залежно від складу використовуваних добавок для укріплення шарів дорожнього покриття встановлюється необхідне обладнання та схема подачі в'язучого матеріалу [3].

Після проходження ресайклера рекомендується виконати попереднє ущільнення укріпленої ділянки дорожнього покриття за допомогою вібраційних котків або важких гладильних катків. Потім поверхню профілюють за допомогою автогрейдера для створення необхідних ухилів у поздовжньому та поперечному напрямках. Залишкове ущільнення здійснюється важким гладильним катком з частковим дозволом матеріалу. Отриманий таким способом шар, зазвичай, використовується як верхній шар основи або нижній шар покриття. Залежно від класу дороги, інтенсивності руху та прогнозованого терміну експлуатації дорожнього покриття на нього наносять різні типи поверхневої обробки або вкладають один або два шари гарячого асфальтобетону.

Тому, відновлення дорожнього покриття за технологією холодного ресайклінгу є ефективною технологією для відновлення старих асфальтових покриттів без значного використання енергії та зниження температури обробки.

Література

1. ДБН В.2.3-4:2015. Автомобільні дороги. Ч. I. Проектування, Ч. II. Будівництво. [Чинний від 01.04.2016]. Київ: Мінрегіон України, 2015. 104 с.
2. Технічний стан автомобільних доріг загального використання. URL: <https://mtu.gov.ua/content/tehnichniy-stan-avtomobilnih-dorig-avtomobilnih-dorig-zagalnogo-vikoristannya.html> (дата звернення 04.10.2023).
3. Ресайклінг асфальтобетона. URL: <https://urd.in.ua/service/holodnyj-resajkling/> (дата звернення 23.10.2023).
4. ДСТУ 8978:2020 Настанова з улаштування шарів дорожнього одягу за технологією холодного ресайклінгу [Чинний від 01.05.2021]. Київ, ДП «УкрНДНЦ», 2021. 52 с.
5. ДСТУ 8976:2020 Матеріали дорожні, виготовлені за технологією холодного ресайклінгу. Технічні умови. [Чинний від 01.05.2021]. Київ, ДП «УкрНДНЦ», 2021. 42 с.

Фостащенко О.М., к.т.н., доцент кафедри міського будівництва і архітектури
Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Кузнецов І.С., магістр 2 курсу спеціальності 192 «Будівництво та цивільна
інженерія», Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Фостащенко А.О. магістр 1 курсу спеціальності 192 «Будівництво та цивільна
інженерія», Інженерного навчально-наукового інституту
ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ІНТЕРАКТИВНІ ЗАСОБИ У СТВОРЕННІ SMART-ІНФРАСТРУКТУРИ СУЧАСНИХ МІСТ

Поєднання цифрових технологій та фізичної інфраструктури міста призвело до розвитку smart-інфраструктури. Її переваги великі, але їхнє реалізоване значення залежить від швидкості адаптації суспільства до цих змін. Завданням smart-інфраструктури є ефективне використання ресурсів міського середовища для створення комфортного, безпечного та екологічно чистого життя. Ця інфраструктура не тільки розв'язує завдання створення менш забруднених або більш ефективних територій, але й створює політичний капітал і бізнес-можливості. Основний аргумент на користь об'єктів smart-інфраструктури – відповідність потребам суспільства при впровадженні концепції сталого розвитку [1].

Мешканці міст, завдяки ефективному використанню smart-інфраструктури, отримують комфортне та безпечне середовище для проживання. Це стосується процесів цифровізації секторів ЖКГ, енергетики, будівництва та громадського транспорту, а також масштабного використання інтегрованих цифрових платформ управління містом, освітнім процесом, медичним сектором і контролю за захистом довкілля.

Термін «smart-інфраструктура» використовується у різних контекстах для опису різних соціально-економічних та технічних умов. Наразі не існує загальноприйнятого визначення для smart-інфраструктури, а також норм та стандартів для її проектування та побудови.

Основною характеристикою такої інфраструктури є взаємопов'язаність та генерація даних, які можна раціонально використовувати для підвищення результативності.

Узагальнено, smart-інфраструктура включає в себе [1]:

– мережу датчиків, вбудованих у різні об'єкти, такі як дороги, автомобілі, лічильники електроенергії, побутові прилади, медичні імплантати тощо, які

підключаються до цифрових мереж Інтернету речей (далі – IoT). Ці мережі IoT генерують великі обсяги даних, відомих як «Великі дані» (далі – Big Data);

- мережі цифрових комунікацій, що надають потоки даних у режимі реального часу, які можна комбінувати між собою;

- інфраструктуру високої ємності (хмара), яка може підтримувати та забезпечувати сховище для взаємодії даних, програм, речей та людей;

Загалом smart-інфраструктура функціонує наступним чином: датчики збирають дані про життєдіяльність міста у різних сферах – мережі зв'язку переносять дані до спеціальних цифрових пристроїв (комп'ютерів) – комп'ютери обробляють дані, оптимізуючи їх у реальному часі та отримуючи smart-аналітику – на підставі обробки приймаються рішення.

У світі виділяють такі ознаки технології, яку можна віднести до Smart city:

- це має бути прикладна електронна або цифрова технологія, яка працює на міську громаду або місто;

- розробка може використовувати інформаційно-цифрові технології для трансформації житлових та робочих умов у регіоні;

- технологія може бути інтегрованою для покращення роботи місцевої влади;

- громада та міські спеціалісти можуть використовувати ці технології за територіальною ознакою для здобуття нових знань та початку інноваційного руху [2].

Основні напрями інноваційного управління внесли такі зміни:

- «Безпечне місто»: впровадження 24/7 інтелектуальних камер відеоспостереження по всьому місту, включаючи дошкільні заклади та школи; встановлення кнопки термінового виклику з негайним повідомленням до Міністерства надзвичайних ситуацій, поліції та інших служб;

- «Електронний туризм»: розробка веб-порталу та мобільного додатку для міста; створення аудіо-екскурсій по місту; використання QR-шифрування для туристичних та культурних об'єктів;

- «Розумні зупинки»: встановлення е-табло для відображення руху громадського транспорту та GPS-моніторингу; розміщення мапи з QR-кодами для отримання інформації про об'єкти міста на зупинках; надання безкоштовного Wi-Fi та портів для підзарядки мобільних пристроїв;

- «Інтерактивна мапа міста»: розроблення карти міста з відзначенням соціальних, культурних та кадастрових об'єктів, а також нерухомого майна; створення муніципальної карти з відзначенням аварійних ділянок та несанкціонованих забудов;

- «Місто для всіх»: розробка веб-порталу міста з інформацією про оптимальні маршрути для людей з особливими потребами та велосипедистів;

- «Розумна вулиця»: встановлення лав з сонячними батареями для підзарядки мобільних пристроїв; розміщення розумних дорожніх вказівників; встановлення сенсорних кіосків з картами туристичних маршрутів та інформацією про місто.

Для успішної впровадження технологій «розумного міста» в майбутньому важливими завданнями є: розроблення ефективного нормативного та технологічного базису; підтримка громадських ініціатив; впровадження інноваційних програм і проектів, які сприятимуть поліпшенню комфорту життя мешканців міста.

Література

1. Smart – інфраструктура у сталому розвитку міст: світовий досвіт та перспективи України, Київ. Центр Разумкова, 2021. 398 с. [https:// gazumkov.org.ua/uploads/other/2021-SMART-CYTI-SITE.pdf](https://gazumkov.org.ua/uploads/other/2021-SMART-CYTI-SITE.pdf) (дата звернення 23.11.2023).

2. Раман А.І. Що означає термін «smart city»? Івано-Франківськ smart city: URL: <http://smartcity.mvk.if.ua/aboutz> (дата звернення: 24.11.2023).

УДК 621.3.084.2

Кісельов Є. М., к.т.н., доцент кафедри електроніки, інформаційних систем та програмного забезпечення Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Кісельов В. Є., магістрант 1 курсу спеціальності 171 «Електроніка», Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

СИСТЕМА БЕЗПЕРЕРВНОГО ВИМІРЮВАННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ ОЗОНУ У РІДИНІ

Озонаторні станції використовуються для знезараження та очищення питної води, води в технологічних процесах виробництва і стічних вод. Це дозволяє одночасно досягти знебарвлення, окислення заліза і марганцю, усунення присмаку та запаху води та знезараження [1]. Продуктивність роботи генераторів озону і безпека їх використання у складі таких систем визначається за допомогою моніторингу вмісту концентрації розчиненого озону за допомогою контактних і безконтактних методів вимірювання [2]. Деградація параметрів датчиків озону, що застосовуються при цьому, їх висока складність та вартість, залежність результатів вимірювань від складу робочого середовища визначають необхідність у розробці пристроїв, що безпосередньо не взаємодіють з рідиною, що оброблюється. З цією метою пропонується система моніторингу промислового озонатору, структура якого наведена на рис. 1.

До складу такої системи, у якості первинних джерел вимірювальної інформації, входять газові датчики (1, 3), за допомогою яких визнається концентрація озону на вході барботажною колони (виході генератору озону), де відбувається обробка робочої рідини (води), та газовому виході відповідно. Таким чином, різниця між показниками цих перетворювачів дозволить визначити відносну концентрацію озону у рідині, виключаючи безпосередній контакт з нею. У якості вказаних пристроїв пропонується використання бездротових датчиків

озону [3] з додатковою корекцією результатів вимірювань в залежності від температури і вологості повітря.

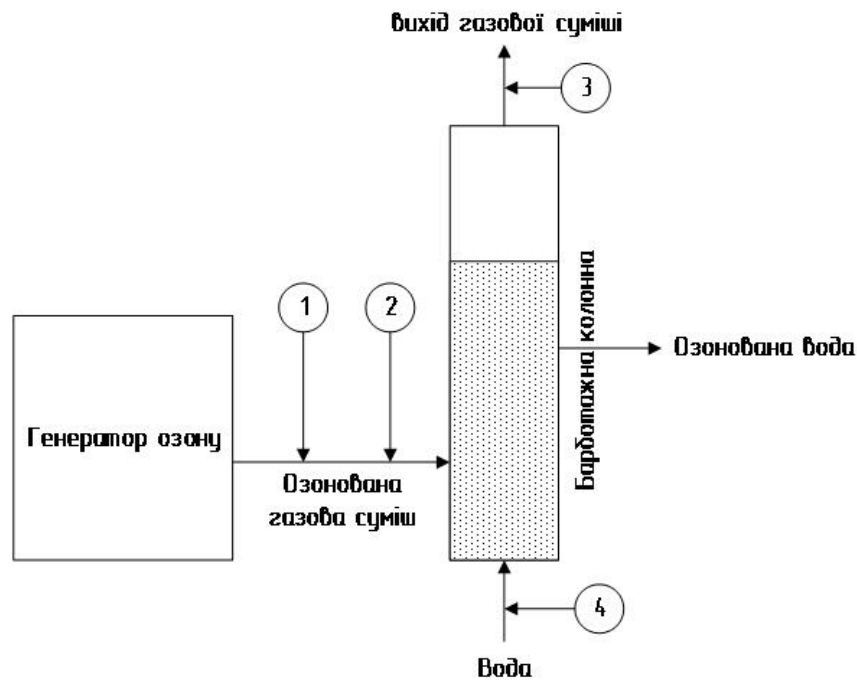

Рисунок 1 – Структура озонатора з датчиками вимірювальної системи:
1, 3 – датчики озону; 2 – датчик витрат газоповітряної суміші; 4 – датчик витрат води

Для визначення абсолютної концентрації озону у воді після її обробки до складу системи введено датчик витрат газоповітряної суміші (2) на основі термоанемометру CG_Anem [4] і датчик витрат рідини (4) G ½ [5], що реєструє швидкість обертання ротору за допомогою елемента Холла. Наявність цифрових виходів обраних датчиків дозволяє реалізувати інформаційно-вимірювальну підсистему повністю сумісною з системою керування промисловим озонатором.

Таким чином, запропонована система дозволяє підвищити точність визначення концентрації озону у рідкому робочому середовищі озонаторних станцій, зменшити собівартість і підвищити безпеку їх експлуатації.

Література

1. Алексієвський Д. Г., Кісельов Є. М., Панков О. Ю., Туришев К. О. Концепція побудови багатофазного озонатора великої потужності. Біоекономіка як ключовий фактор розвитку виробництва та екологізації промислового регіону : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя: ЗНУ Інженерний навчально-науковий інститут, 2020. С. 373-375.

2. Кісельов Є. М., Постернак О. С. Аналіз параметрів ультрафіолетових світлодіодів для абсорбційних оптичних датчиків озону. Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого

розвитку України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2023 року, м. Запоріжжя). Одеса : Олді+, 2023. С. 388-389.

3. Кісельов Є. М., Кісельов В. Є. Дослідження каналу передавання даних бездротового датчику озону. Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2023 року, м. Запоріжжя). Одеса : Олді+, 2023. С. 384-387.

4. DIY термоанемометр : Хабр. URL: <https://habr.com/ru/articles/676348/>. (дата звернення 15.11.2023).

5. G1/2 inch Water Flow Sensor: Seeed Studio Wiki. URL: https://files.seeedstudio.com/wiki/G1_and_2_inch_Water_Flow_Sensor/res/Water_flow_sensor_datasheet.pdf. (дата звернення 15.11.2023).

УДК 621.311:621.311.1

Лисенко О.В., д.т.н., професор Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

Прус А.Ю., аспірант Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОЗПОДІЛЕНОЇ ГЕНЕРАЦІЇ НА ОСНОВІ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

Внаслідок повномасштабних військових дій, окупації та ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі країна втратила понад 40% генеруючої потужності. Як наслідок технічно застаріла система централізованої генерації та розподілу електричної енергії не змогла справитись з такими викликами і наприкінці листопада 2022 року в ОЕС стався перший блекаут, а до березня 2023 року спостерігався дефіцит потужності на рині 4,5 ГВт [1].

Ще до 24 лютого 2022 року ряд українських науковців та експертів в енергетичній галузі писали про необхідність широкого впровадження відновлюваних джерел енергії, акцентуючи увагу на децентралізації генерації [2-5]. Згідно з дослідженнями Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, технічно-досяжний потенціал вироблення енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива складає 98,0 млн. т. у.п./рік [6].

Прийнятий Закон «Про ринок електроенергії» [7], який мав би дозволити приєднувати до розподільчих мереж електростанції, потужністю 20 МВт та нижче, в якості розподіленої генерації, але натомість були збудовані СЕС та ВЕС, які користувались «зеленим тарифом», потужність яких за класифікацією встановленої потужності відносилась до великих (50 МВт – 300 МВт) [8]. За відсутності в законі поняття енергетичної біржі малі (5 кВт – 5 МВт) та середні (5

МВт – 50 МВт) генеруючі потужності не могли скласти конкуренцію на ринку в середовищі монополістів.

До найбільш поширених систем розподіленої генерації на основі ВДЕ відносять сонячні батареї, вітрові генератори, малі гідроелектростанції та станції на біопаливі. Якщо дві останні системи прив'язані до ресурсів, сонячна та вітрова енергія не мають чітких меж для розташування. Гідроелектростанції та станції на біопаливі мають більш надійні джерела відновлюваних енергоресурсів, в той час як вітрова та сонячна генерація стикаються з проблемою випадкової природи енергії вітру та сонця.

Для збільшення надійності роботи систем на основі ВДЕ необхідно комбінувати відновлювані джерела енергії, створюючи гібридні генеруючі станції. Такі гібридні системи, в яких використовується декілька відновлюваних джерел енергії (сонячна та вітрова, або сонячна та гідроенергія та ін.) можуть бути застосовані в локальних електричних мережах (далі – ЛЕС). ЛЕС може бути створена на периферії ОЕС, мати свою гібридну електростанцію на основі ВДЕ та бути приєднаною до загальної мережі (в якості резерву).

Таким чином, правильний підхід до побудови гібридної ЛЕС з застосуванням акумулюючих потужностей (акумуляторні батареї, водень та ін.) зможе повністю забезпечити потреби споживачів та за умови наближення до нуля енергетичного балансу в точці забезпечення потужності знизить навантаження на загальну мережу. В такий спосіб споживачі будуть забезпечені надійною та якісною електроенергією, в ОЕС знизяться втрати на передачу електроенергії за рахунок розподіленої генерації, збільшиться стійкість ОЕС до аварій.

Література

1. Засідання круглого стола на тему «Розподілена генерація: застосування когенерації для підвищення стійкості енергетичної системи та резервного живлення критичної інфраструктури» у форматі відеоконференції 24 березня 2023 року URL: <https://www.youtube.com/@EnergyCommittee/videos> (дата звернення 20.08.2023).

2. Головка І. Астахова Т. (2018). Чому в Україні слід розвивати децентралізовану енергетику вже сьогодні? URL: <https://ecoaction.org.ua/wpcontent/uploads/2018/06/Brief-rozpodilena-generacias.pdf> (дата звернення 05.09.2023).

3. Дячук О., Чепелев М., Подолець Р., Трипольська Г. та ін. Перехід України на відновлювальну енергетику до 2050 року. Звіт за результатами моделювання базового та альтернативних сценаріїв розвитку енергетичного сектору. Пред-во Фонду ім. Г. Бьоля в Україні. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/perehid_ukraini_na_vidnovlyuvanu_energetiku_do_2050_roku.pdf (дата звернення 05.09.2023).

4. Бобров Є. А. (2017). Аналіз впливу децентралізації генерації електричної енергії на енергетичну безпеку держави. Вчені записки Університету «КРОК». 2017. Випуск 47. С. 5–11. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/vzuk-47-2017_4-11.pdf (дата звернення 19.08.2023).

5. Чернюк А. М., Качанов Є. І., Черевик Ю. О., Оберемок З. В. (2021). Загальні засади забезпечення електропостачання в локальних децентралізованих енергосистемах. Вісник ВПІ, вип. 6, С. 88–92, Груд. 2021. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/2710> (дата звернення 30.08.2023).

6. Технічно-досяжний потенціал вироблення енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива. *Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності)*. URL: <https://sae.gov.ua/uk/activity/vidnovlyuvana-enerhetyka/potentsial> (дата звернення 30.08.2023).

7. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 No 2019-VIII (Чинний) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>.

8. Ackermann T., Andersson G., Soder L. Distributed generation: a definition. *Electric Power Systems Research*. 2001. Vol. 57. P. 195–204.

УДК 621.313

Болтянська Л.О., к.е.н., доцент, завідувачка кафедри економіки і бізнесу
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

Болтянський Б.В., к.т.н., доцент кафедри експлуатації та технічного сервісу
машин Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ КОНСТРУЮВАННЯ ЕНЕРГОУСТАНОВОК З ВІДНОВЛЮВАНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ЕНЕРГІЇ

Процес конструювання енергоустановок з відновлюваними джерелами енергії (далі – ВДЕ) передбачає створення виробу, що є результатом інтелектуальної діяльності, та раціонально поєднує виробничі, експлуатаційні та техніко-економічні вимоги [1]. Загалом вирішення питань конструювання установок з ВДЕ є відображенням бінарного відношення множин:

$$f: A \times B \rightarrow C, \quad (1)$$

де A – множина потреб з енергозабезпечення об'єкта (виробничого, побутового), що характеризується коефіцієнтом графіка навантаження, ємністю акумулюючого пристрою, потужністю резервного джерела живлення;

B – множина величин ресурсу ВДЕ, в залежності від географічного місцезнаходження об'єкта (широта місцевості, річні показники того чи іншого виду відновлюваної енергії та тривалістю періоду їх використання).

Пересічення даних множин (A і B) визначає множину конструктивних параметрів технічних засобів з ВДЕ – C , що характеризується геометричними параметрами в залежності від коефіцієнтів ефективності за аеродинамічними, теплоенергетичними, ергономічними показниками [2].

При цьому множина C повинна бути кінцевою за виконання умови:

$$C = k \Big|_{\phi \leq \phi_H}, \quad (2)$$

де $\phi \leq \phi_H$ – умова виконання критерію енерго-економічної оцінки.

Таким чином, вирішення питання конструювання систем з ВДЕ полягає у визначенні взаємно однозначного відображення бінарного відношення при обмеженні умовами енерго-економічної оцінки.

Невід’ємною частиною процесу конструювання є економічний фактор, який в умовах ринкових відносин враховує співіснування різних форм власності. У зв’язку з цим, визначення економічної ефективності створеної установки повинно базуватись на тому, що майбутні інвестиційні вкладення на її реалізацію містять такі принципові положення:

– основними критеріями ефективності інвестиційних вкладень є показники, що ґрунтуються на оцінці прибутку та рентабельності;

– норматив ефективності дорівнює нормі дисконтування (приведення економічних показників до початку розрахункового періоду – тобто до року, що передує початку реалізації проекту), який приймається в залежності від конкретних умов і відповідає процентній ставці банку на довготермінові вклади;

– обсяги інвестиційних вкладень і річних витрат виробництва визначаються, як правило, за діючими цінами, тарифами та нормативами (при розрахунках на віддалену перспективу – за прогнозними оцінками);

– розрахунковий період приймається, як правило, рівним тривалості будівництва плюс 15 років, що відповідає термінові служби основного обладнання;

– амортизаційні відрахування на реновацію визначаються з урахуванням їх дисконтування, тобто за формулою складних процентів;

– при виконанні розрахунків слід враховувати інфляцію, а також невизначеність початкової інформації та обумовлений цим ризик.

Головною задачею економічної оцінки є визначення економічної ефективності корисної віддачі її за весь період експлуатації (вартість інколи є незначною складовою даної величини).

Одним із основних показників ефективності вкладень є інтегральний дисконтований чистий прибуток ($\Pi_{\text{дс}}$), що дорівнює дисконтованій сумі всіх доходів і витрат за розрахунковий період:

$$\Pi_{\text{дс}} = \sum_{t=1}^T \frac{D_t - Z_t}{(1 + E)^t}, \quad (3)$$

де D_t – вартість реалізованої продукції та інші доходи за рік t ;

Z_t – річні витрати, що є сумою інвестиційних вкладень та експлуатаційних витрат (без амортизаційних відрахувань на реновацію) в році t ;

E – норматив дисконтування.

При нормативному значенні інтегрального прибутку рентабельність вкладень в об'єкт перевищує мінімальну норму прибутку, тобто інвестиції є вигідними; негативне значення свідчить про неприйнятність проекту. Нульове значення вказує на мінімально допустиму норму прибутку, тобто банківську процентну ставку.

Література

1. Болтянський Б.В., Болтянська Л.О. Альтернативні напрями енергозбереження в домогосподарствах населення. *Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств. Проблематика 2023: «Функціонування сільськогосподарських підприємств на засадах циркулярної економіки»*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. інтернет конференції. ЛНУП, Дубляни, Львів: Галицька видавнича спілка. 2023. С. 26-30.

2. Korobka, S., Syrotyuk, S., Zhuravel, D., Boltianskyi, B., Boltianska, L. Solar dryer with integrated energy Unit. *Problems of the Regional Energetics*. 2021. (2). P. 60-75.

UDC 621.311

Artemchuk V.V., Doctor of Science, Professor, Department of Electrical Engineering and Cyberphysical Systems, Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebny, Zaporizhzhia

Pasichnyk B.A. student of the 2nd year of the specialty 141 "Electric power engineering, electrical engineering and electromechanics", Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebny ZNU, Zaporizhzhia

Redko Y.Y. student of the 2nd year of the specialty 141 "Electric power engineering, electrical engineering and electromechanics", Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebny ZNU, Zaporizhzhia

INCREASING THE ENERGY EFFICIENCY OF ZAPORIZHZHYA NON-FERROUS METAL PLANT

The problem of increasing the efficiency of the use of electrical energy is becoming more and more urgent. This problem is solved by reducing electricity losses at all stages of its generation, transmission, distribution and consumption, as well as increasing the reliability of electricity supply and ensuring quality characteristics for consumers.

"Zaporizhsky Plant of Non-ferrous Metals" is one of the leading enterprises in Ukraine, which produces cable and conductor products, as well as secondary aluminum and copper alloys, with an area of 5.5 hectares and equipped with appropriate buildings and infrastructure for the production of products [1].

The power supply systems of the industrial enterprise include power transformers of the main step-down substation (GZP), intra-factory power supply networks at a voltage of 6 - 10 kV, workshop power supply networks, which include KTP transformers and power and distribution networks of 0.4 kV and power receivers with a voltage of 6 - 10 kV and with a voltage of 380/220 V. The variable nature of reactive power consumption causes fluctuations in the supply network voltage. Drafts of reactive power can exceed 100,000 kVar, and the rate of draft and reset of consumed reactive power dQ/dt reaches 400,000 kVar/s for hot rolling mills, 2000,000 kVar/s for cold rolling mills. When powering such electric drives, voltage fluctuations in the 10(6) kV network can reach more than 20 %, and in the 110 - 220 kV network, even at the power of the AC. 3500 - 5000 MB·A may exceed 2 - 3%. The frequency of reactive power fluctuations, and therefore, voltage fluctuations for different rolling mills is 100 - 1000 fluctuations per hour. Controlled valve converters, in addition, significantly distort the shape of the supply voltage curve. The coefficient of non-sinusoidal voltage on the 10(6) kV buses can reach more than 20%. Similar effects are caused by the load of arc steelmaking furnaces, and the frequency of load fluctuations, for example, during the period of metal melting (charge) and at the beginning of oxidation is in the range of 0.1 - 25 Hz. In addition, the load of arc furnaces due to uneven current consumption in phases can cause significant voltage asymmetry.

All of the above presupposes the application of the principles of reactive power compensation, which are significantly different from those adopted in networks with a so-called "quiet" load.

Energy conservation measures in power supply systems can be divided into those developed during design and during operation, in other words, capital and non-capital measures. The analysis of the effectiveness of such measures is carried out on the basis of technical and economic calculations, which determine the economic gain from the implementation of a specific measure and the time required for its payback [2].

Encouraging the use of energy-saving measures is carried out through state economic regulation of relations between electricity suppliers and industrial enterprises with the aim of promoting energy conservation, improving the quality of electricity and reliability of supply. This is done with the help of various tariffs and discounts for electricity based on calculations of electricity consumed at different times and in different zones [2].

As a result of the analysis, a number of energy-saving measures were proposed for the enterprise, such as compensation of reactive power, optimization of the operation mode of transformers, and the introduction of an automated system of accounting and management of electricity consumption. One of the specific measures was related to the installation of capacitor banks to compensate for reactive power at a voltage of 0.4 kV. The expected reduction of electricity losses in the network can amount to 7.2 %, which

can be quite a good result from the point of view of increasing the energy efficiency of the enterprise.

References

1. Про компанію 33KM <https://www.zzcm.com.ua/about/>
2. Radian Belu Building Electrical Systems and Distribution Networks / 1st Edition Boca Raton: CRC Press, 2020. – 606 p.

UDC 621.311

Artemchuk V.V., Doctor of Science, Professor, Department of Electrical Engineering and Cyberphysical Systems, Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebny, Zaporizhzhia

Chervonenko M.V. student of the 2nd year of the specialty 141 "Electric power engineering, electrical engineering and electromechanics", Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebny ZNU, Zaporizhzhia

Yudin A.O. student of the 2nd year of the specialty 141 "Electric power engineering, electrical engineering and electromechanics", Engineering Educational and Scientific Institute named after Yu.M. Potebny ZNU, Zaporizhzhia

INCREASING THE EFFICIENCY OF ELECTRICAL ENERGY CONSUMPTION BY EQUIPMENT PRODUCED BY ZAPORIZHSTAL PJSC

Zaporizhstal Metallurgical Combine Open Joint Stock Company is one of the largest industrial enterprises in Ukraine. The plant's products are widely known and popular both on the domestic and international markets. The main specialization of the plant is the production of high-quality steel in hot and cold rolling, as well as the production of hot-rolled and cold-rolled sheets [1]. Consumers of the plant's products are enterprises of the automotive, agricultural and transport machine-building industries, manufacturers of welded pipes and household appliances.

One of the priority directions in the activity of PJSC "Zaporizhstal" is energy saving, since the problem of extraction and purchase of basic energy resources is becoming more and more urgent. In recent years, the management of PJSC "Zaporizhstal" has been consistently implementing a set of measures aimed at increasing production efficiency, labor productivity, and energy efficiency. [2]. The plant's technological process includes a thin sheet hot rolling shop (HTSL), which produces strips with a thickness of 1.5 - 9.0 mm and a width of 900 - 1500 mm. This workshop also includes the bent profile department, where more than 500 types of bent profiles are manufactured from various types of steel.

As you know, at the moment of starting the engine, the moment on its shaft is very unstable and exceeds the nominal value by more than five times. Therefore, the

starting loads of the executive mechanisms are also increased compared to work in steady mode and can reach up to 500 percent. The instability of the starting moment leads to shock loads on the teeth of the gears, shearing of the keys and sometimes even twisting of the shafts. Devices for soft start of the electric motor significantly reduce the starting loads on the mechanism: the gaps between the teeth of the gears are smoothly selected, which prevents their breakdown. To reduce the consumption of electrical energy, it is proposed to implement a number of measures, in particular, the smooth start of the pumps of the reversible cycle, which will allow turning off the pumps in case of unnecessary use, improving the efficiency of the power system. Soft start of the electric motor with the help of the group soft start device is achieved due to the formation of the specified rate of increase of the voltage on the motor from zero to the nominal value by the method of phase control of the thyristors of the device. Also, the installation of soft start devices will allow the use of only one pump or the required number of pumps depending on the needs. These measures will not only reduce the load on the mechanisms, but also extend their service life. It is also recommended to replace the control system of the electric drive of the roll conveyor sections, which will reduce the consumption of electrical energy due to the optimization of the operating modes of the conveyor sections.

These measures seem to be promising from the point of view of efficiency and economic feasibility. Calculations show that the payback period of these measures is only 1.6 years for the soft start of the reverse cycle pumps and 3.4 years for the replacement of the electric drive control system of the roll conveyor sections.

References

1. Відомості про продукцію ПАТ «Запоріжсталь»
<https://zaporizhstal.com/en/activities/production/catalog/>
2. Енергозбереження ПАТ «Запоріжсталь»
<https://zaporizhstal.com/pidpriyemstvo/rozvitok/energozberezhennya/>

UDC 621.389

Kiselev Egor, PhD in Engineering, Associate Professor, Associate Professor of Department of Electronics, Information Systems and Software, Engineering educational and scientific Institute named after Y. M. Potebnya of Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia

Grychenko Pavlo, Master's degree in speciality 171 «Electronics», Department of Electronics, Information Systems and Software, Engineering educational and scientific Institute named after Y. M. Potebnya of Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia

MECHANIC- AND THERMORECEPTION SYSTEM DESIGN

Tactile sensors are widely used in various fields of science and technology in order to obtain sensory properties of human skin [1]. At the same time, the sensitivity of

human skin is not limited only to the registration of mechanical efforts. When touching and at close distances from the object of interaction, skin receptors are able to determine the temperature qualities of objects. Therefore, the development and research of mechanic- and thermoreception sensors is relevant.

It was established that for the development system, it is rational to use pyroelectric transducers, since along with traditional temperature sensitivity, each pyroelectric also has piezoelectric properties. The analysis of the features of modern pyroelectric materials showed that for the purpose of creating mechanic- and thermoreception sensors it is rational to use polyvinylidene fluoride, which belongs to the class of organic polymer pyroelectrics and although it has a pyroelectric coefficient that is so large compared to more traditional crystalline and ceramic dielectrics, it differs from them in its high manufacturability and flexibility [2]. Since the deformation of these materials under pressure is insignificant, in order to achieve a spatial resolution that can be compared with the sensitivity of human fingers, the sensitive element is proposed to be installed on a substrate made of an elastic polymer. This will allow mounting the system both on a plane and on a surface with a complex configuration.

Taking this into account, a system of mechanic- and thermoreception sensors was designed [3], containing a matrix of sensitive film elements in the form of capacitors with a dielectric - polyvinylidene fluoride and upper and lower covers - metal films, which are combined into a matrix configuration by interelement connections, similar to devices with a charging connection in tongue. Depending on the specifics of the use of the developed system, the matrix of sensitive elements can be located on a flexible or rigid mechanical carrier.

To manage the developed matrix, a sensor signal control and processing scheme was developed based on the ATmega 128 microcontroller [4], which also includes reprogrammed non-volatile memory devices that store the control program code, interface circuits, an operational memory device, flash - a storage device for temporary storage of information from the sensors and the reference voltage and power source. The transformation of the measurement information received from the sensor matrix into the corresponding digital code is carried out using the analog-to-digital converter built into the microcontroller.

In the system, the elements of the sensor matrix are read sequentially, so that the direction and order of scanning can be changed at the software level. Therefore, a microcontroller program code was designed, which allows saving signals from sensitive elements in 112 ms and which occupies 145 kB in ROM.

After processing, the received information can be transferred via the SPI interface to a personal computer, where it is possible to perform further conversions. Functionality testing of the developed control system and debugging of the software code was carried out by modeling in the Proteus environment [5].

To implement the hardware part of the system, a printed circuit board was designed, which allows you to make a device in a complete structural and technological form with dimensions of 119x104 mm and a weight of 128 g.

Since the designed system of mechanic- and thermoreception sensors allows obtaining not only point spatial localization data, but also two-dimensional distribution of mechanical stresses and thermal fields, further research in this direction is aimed at creating a pattern recognition system that uses neural network algorithms for this purpose.

References

1. Xu J, Pan J, Cui T, Zhang S, Yang Y, Ren T-L. Recent Progress of Tactile and Force Sensors for Human–Machine Interaction. *Sensors*. vol. 23, no. 4, 2023, P. 1868. <https://doi.org/10.3390/s23041868>
2. Shirinov, A. V., Schomburg, W. K. Pressure sensor from a PVDF film. *Sensors and Actuators A: Physical*. vol. 142, no. 1, 2008, P. 48 - 55.
3. Kiselev, E., et al. Thermal Microelectromechanical Sensor Construction. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, vol. 6, no. 9, 2019, P. 46 - 52, doi:10.15587/1729-4061.2019.184443.
4. 8-bit Atmel Microcontroller with 128KBytes In-System Programmable Flash : ATmega128, ATmega128L URL : <https://ww1.microchip.com/downloads/en/DeviceDoc/doc2467.pdf>
5. Matveenکو, I. Computer simulation of electronic circuits based microcontroller AVR. *Machinery & Energetics*, vol. 194, 2014, P. 39 - 46.

UDC 621.382.33

¹Bytkin S.V., Cand. of Technical Sc., Associate Professor, Applicant

²Kryts'ka T. V., Doctor of Technical Sc., Prof., Head of the Dep. of Electronics, Information Systems and Software.

^{1,2}Engineering Educational and Scientific Institute named after Y. M. Potebnja, ZNU, Zaporizhzhya,

EFFECT of Ge CONCENTRATION ON THE npn IC TRANSISTOR STRUCTURES β

Existing problem, literature on the topic of this work. SiGe, Silicon, Doped with Germanium [1] is widely used in various branches of civil and military electronics [2,3]. SiGe npn microwave transistors for high speed, low noise applications strongly needed for manufacturing of the relatively inexpensive radar equipment. A feature of this device is a high spread of DC current gain β (min 155, typical 330, max 505)[4].

Relevance of the topic. The search for technological ways to overcome instability of the electrophysical properties of transistors, from the point of view of using devices for the development, production and application of radio equipment for special applications with highly stable characteristics, is an urgent task. It is especially important for space and nuclear power plants hazard environment [5].

The purpose of the present work was to confirm the connection of npn structures β instability with different Ge concentration in initial wafers, used for the manufacturing of IC transistors, discrete low and high power thyristors.

Experiment. CZ-SiGe single crystals doped with phosphorus with $\rho \approx 0.2 \Omega \cdot \text{cm}$ were used in the research. Control of the specific resistance, density of dislocations and presence of drilling defects was carried out. The raw material was polycrystalline silicon. The process carried out in the Ar stream or nitrogen. The growth rate of the cylindrical part of single crystals varied according to the program from 2.2 to 0.8 mm/min. The rotational speed of the crystal $\Omega_{\text{crystal}} \approx 15 \text{ rpm}$. The content of O_i and C_i measured by the IR absorption method at 300K, (O_i and C_i concentrations at the upper/lower ends: $(2,8 \dots 3,2) \cdot 10^{17} / (5..6) \cdot 10^{16} \text{ cm}^{-3}$ и $(3,5 \dots 3,8) \cdot 10^{12} / (2..3) \cdot 10^{16} \text{ cm}^{-3}$). IC npn transistors fabricated on isovalently Germanium-doped silicon initial wafers in accordance with V-Groove Isolation technology [6]. Measurements of β were carried out by a meter of static volts - ampere characteristics of planar npn structures L2-56, connected to the standard multi-probe installation.

Simulation of Experimental Results. The β measurement results approximated by a combination of two dependencies, reflecting the simultaneous course of two physical processes connected with increasing Ge concentration in the initial wafers [7]. The first process related to the influence of the Ge composition on the bulk minority carrier lifetime, τ_b , in Czochralski grown monocrystalline SiGe. It decreases dramatically with increasing of Ge concentration [8]. The second process is compensation of elastic stresses in the base of npn structure codoped with Ge and boron [9]. The results of the dependence $\beta(N_{\text{Ge}})$ modeling using MathCAD are given in **Fig.1**. Actually, npn structure are relatively stable at $N_{\text{Ge}} [\text{at } \%] < 10^{-3}$ and at $N_{\text{Ge}} > 0.2 \text{ at. } \%$.

Conclusions and proposals. With an accuracy, sufficient for the practical application of SiGe, it can be considered that the concentration of Ge, which is acceptable for the manufacturing of planar diffusion npn structures is approximately equal to 0.1 at. %, or, in other units for reference: $N_{\text{Ge}} \cong 0.2 \text{ mass } \%; 5 \cdot 10^{19} \text{ cm}^{-3}$.

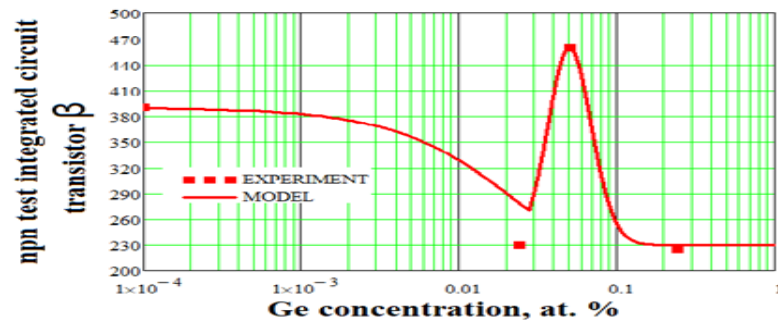

Fig. 1. Effect of Ge concentration in the initial wafers on the gain of IC test npn transistors.

References

1. Silicon, Germanium, and Their Alloys. Growth, Defects, Impurities, and Nanocrystals. Edited by Gudrun Kissinger, Sergio Pizzini. *CRC Press, Taylor & Francis Group*, 2015.
2. R. Basu. A review on single crystal and thin film Si–Ge alloy: growth and applications. *Materials Advances*, 2022, **3**, 12 May 2022, pp. 4489-4513 <https://doi.org/10.1039/D2MA00104G>
3. W. Lambrechts, S. Sinha. SiGe-based Re-engineering of Electronic Warfare Subsystems. *Springer International Publishing AG*, 2017
4. BFU760F. NPN wideband silicon germanium RF transistor (<https://www.nxp.com/docs/en/data-sheet/BFU760F.pdf>)
5. Bytkin S.V., Krytskaja T.V. Radiation Resistance of Test npn IC Transistors with Dielectric Insulation, Manufactured on Silicon, Isovalently Doped with Germanium (SiGe). *Visnyk NTUU KPI Serii – Radiotekhnika Radioaparobuduvannia*. 2023, Iss.91, pp. 72-78 (<https://radap.kpi.ua/radiotechnique/article/view/1752/1540> DOI:10.20535/RADAP.2023.91.72-78)
6. Dielectric Isolation in Integrated Circuits (<https://www.circuitstoday.com/dielectric-isolation>)
7. S. V. Bytkin, T.V. Krytskaya Nonlinear effect of Ge concentration on the test npn ICs transistors structures gain (β) and percentage of yield of suitable products. *Microelectronic Devices and Technologies Proceedings of the 5th International Conference on Microelectronic Devices and Technologies (MicDAT '2023) 20-22 September 2023 Funchal (Madeira Island), Portugal*. Edited by Sergey Y. Yurish. Pp. 5-11.
8. A.G. Ulyashin et al. Ge composition dependence of the minority carrier lifetime in monocrystalline alloys of $\text{Si}_{1-x}\text{Ge}_x$ / *Materials Science in Semiconductor Processing* 9 (2006), pp. 772–776 doi:10.1016/j.mssp.2006.08.021
9. V. B. Odzaev et al. About the influence of elastic stresses on the implanted boron diffusion in silicon. *Journal of the Belarusian state University. Physics*. 2017. No. 3. P. 88–94.

Секція 6. Сучасні напрямки розвитку банківської справи. Гроші, фінанси і кредит

УДК 658

Макаренко Ю.П. д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, м. Дніпро.

ОЦІНКА ФІНАНСОВА СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Фінансова стійкість є однією з найважливіших складових економічної стійкості, завдяки якій досягається розвиток та залучення нових джерел фінансування.

Ненно І. М. та Зубаль А. М. [1, с. 262] найбільш чітко окреслюють зміст фінансової стійкості, як економічної категорії, характеризуючи її, як систему чинників, механізмів, що супроводжують адекватне провадження процесів страхової компанії, регіону, держави.

У перспективі фінансова стійкість страхової компанії відкриє нові можливості, серед яких:

- «іммунітет» – злагоджена система дозволить менш вразливо реагувати на негативні явища, буде спрацьовувати захисний механізм, що збереже прибутковість компанії, платоспроможність;
- привабливість для інвесторів – сталість та надійність компанії в буремному середовищі виділить її серед інших в позитивному аспекті. Вкладання коштів в страхову компанію та її проєкти буде вигідніше, адже ймовірність збитків буде значно менше, ніж у її конкурентів, що мають гірші показники сталості системи;
- перестраховання – ми вже зауважували, що перестраховання є важливим елементом забезпечення фінансової стійкості, але дані поняття тісно взаємопов'язані, оскільки за умов фінансово-стійкого стану страховика – інші компанії будуть більш охоче перестраховувати його ризики, розглядаючи, як вигідного клієнта;
- інновації – компанія спроможна впроваджувати на постійній основі нові продукти та послуги, технології, ризик невдачі яких покриється фінансовою стійкістю та прибутковістю;
- економічне зростання та розвиток, як наслідок перелічених усіх вище складових, так і наступний етап відкриття нових можливостей.

Фінансова стійкість страхової компанії – багатогранне поняття, яке можна трактувати, як спроможність компанії виконати зобов'язання; перевищення доходів над витратами та максимізація прибутку; здатність протистояти впливу

негативних факторів та відновлюватись після їх впливу.

Дослідивши сутність економічного змісту забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, можемо окреслити системність, взаємопов'язаність та повторюваність: фінансова стійкість забезпечує розвиток, приплив іноземного капіталу (інвестицій), збільшення прибутків, економічне зростання і, як наслідок, це призводить до забезпечення фінансової стійкості.

Звичайно, ми не можемо відкидати вплив факторів волатильного зовнішнього середовища, яке є непередбачуваним, проте ми мусимо робити все можливе задля нівелювання їх впливу та, не лише сталості, а й постійного розвитку й досягнення мети функціонування страхової компанії.

Чинники впливу на фінансову стійкість страхової компанії можна поділити на 3 рівні: базові, похідні та деталізуючі. В свою чергу, похідні поділяються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні можемо вважати більш небезпечними, оскільки у менеджмента компанії майже відсутня можливість впливати на них, а тому доцільно проводити аналіз зовнішнього середовища: формулювання умов негативних ефектів зовнішнього сектору й окреслення рушійних для їх подальшого дослідження; обчислення показників нормативів та порогових границь зовнішнього сектору; збір даних для виконання поставлених завдань; обрання методики та технічного інструментарію; виконання дослідження та написання висновків за отриманими результатами.

До принципів фінансової стійкості страхової компанії відносять: збалансованість страхового портфеля; оптимальну тарифну політику; достатній розмір власного капіталу; адекватні страхові резерви; збалансованість активів і пасивів; ліквідність балансу; платоспроможність та надійність страхової компанії; перестраховування.

Серед методів аналізу фінансової стійкості найбільш поширеним є коефіцієнтний (коефіцієнти стійкості, ліквідності та платоспроможності), окрім даного методу використовують також розрахунок та оцінка абсолютних й відносних показників фінансового стану, маржинальний, бальний, балансовий, факторний, матричний.

Оцінка фінансової стійкості страхової компанії в повоєнний період повинна базуватись не лише на відстеженні поточного стану й виконання вимог із платоспроможності та розмірів страхових резервів, а бути більш глибокою за своєю структурою й спрямованою на подолання негативних результатів, що відображаються у звітності.

Якщо ми розуміємо фінансову стійкість, як комплексне поняття, необхідно розширювати межі оцінки власного капіталу, забезпеченості власними коштами до відтоку кваліфікованого персоналу, розбудова інституцій компанії, їх продуктивність, оцінка якості надаваних послуг в порівнянні з конкурентами, спроможність випереджати інші компанії в сфері інновацій

Забезпечення фінансової стійкості є стратегічно важливим елементом діяльності компанії, адже призводить до економічного розвитку, який у свою чергу, забезпечує сталість. Окрім цього, фінансова стійкість страхової компанії є

однією з найважливіших складових економічної стійкості.

Війна потребує пошуку нових підходів до оцінки фінансової стійкості страхової компанії та перегляду нормативів показників. У повоєнний період актуальними будуть перегляд ефективності стратегій, які використовувались для запобігання згубного впливу факторів, більш глибокий аналіз грошових потоків, їх змін у динаміці та виокремлення пріоритетних напрямків, зменшення витрат.

Література

1. Ненно І. М., Зубаль А.М. Економічна сутність фінансової стійкості страхових компаній. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2012. Вип. 4 (29). с. 260-263

УДК 336.717

Небаба Н.О., д.е.н., доцент, зав. кафедри економічного моделювання, обліку та статистики Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, м. Дніпро

Попова Є.С., магістр спеціальності 071 «Облік і оподаткування», Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, м. Дніпро

ПОНЯТТЯ ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Умови конкурентної боротьби на ринку банківських послуг піднімають питання формування достатньої ресурсної бази для ефективної діяльності та розвитку банківської системи загалом. Достатній обсяг депозитних ресурсів є важливим чинником для здійснення активних операцій, максимізації прибутку та мінімізації можливих ризиків. Одним зі способів залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів є проведення депозитних операцій, які становлять основну форму діяльності банку. В умовах воєнного стану з'являється нагальна потреба в збереженні ринкової інфраструктури, підтримці функціональності банківської сфери і, безумовно, ефективного застосування депозитної політики фінансовими установами.

Депозитні операції – є операціями з грошовими коштами, які здійснюються за участю банку та його клієнта, що вкладає грошові кошти (в окремих випадках не грошові) на депозитний рахунок у комерційний банк, а банк зобов'язується повернути кошти з відсотками за певний строк.

Депозитні операції є вагомою функцією банку, яка забезпечує залучення вкладів клієнтів та формування джерел фінансування для банку. Це дозволяє банку виконувати свої функції як посередника в операціях з грошима, зокрема, видавати кредитні кошти і здійснювати інвестиційні операції.

Депозитні операції є важливим інструментом фінансового ринку та дозволяють клієнтам зберігати свої гроші в безпечному місці та отримувати дохід

у вигляді відсотків. З іншого боку, банки отримують можливість залучати кошти на вигідних умовах та забезпечувати свою фінансову стійкість.

Більшість ресурсів комерційного банку забезпечується запозиченими і залученими коштами банку, а не його власними. Грошові кошти, що залучені банком – це кошти, що установа отримує як вклади чи депозит від клієнтів. Запозичені кошти – це гроші, які банк отримує шляхом емісії облігацій або одержання міжбанківського кредиту.

Депозит – сума грошових коштів в національній або іноземній валюті, яку власник або інша особа, за його дорученням, передають у готівковій або безготівковій формі на рахунок власника в банку для зберігання на певних умовах [1].

В наш час термін «депозит» відноситься до коштів, які тимчасово залучені банком від будь-якої особи згідно з угодою на будь-який час. Докладне визначення депозиту можна знайти у Положенні «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» [2]. Згідно даного Положення депозит є грошовими коштами, які банк прийняв від вкладника в готівковій або безготівковій формі у валюті України або іноземної валюти чи банківських металів.

Вклад може бути прийнятий банком на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягає виплаті вкладникові відповідно до законодавства України та умов договору.

Комерційні банки називають залучені кошти депозитарними зобов'язаннями, що представлені в різноманітних формах депозитних операцій. Депозитні операції включають у себе операції з залучення коштів на депозити (пасивні депозитні операції) або розміщення наявних в розпорядженні комерційного банку коштів на депозити в інших кредитних установах (активні депозитні операції). Частка депозитних операцій у загальному обсязі пасивів комерційної установи зазвичай є значною.

Основні підходи до визначення депозитних операцій відомих економістів Аллана Х. Мельцер, Джона М. Кларка, Роберт М. Соллоу, Дугласа В. Дайсона можуть мати відмінності в трактуванні, але вони взагалі спрямовані на опис операцій, які пов'язані з переведенням коштів від клієнтів до банків і забезпеченням їхньої збереженості та можливості отримання доходу.

Таким чином, депозитні операції передбачають залучення коштів від клієнтів банку на певних умовах. Власне визначення «депозитної операції», сформоване на підставі джерел: депозитна операція – це угода між клієнтом та банком, згідно з якою клієнт розміщує гроші на рахунку в банку на певний строк з певною відсотковою ставкою, а банк зобов'язується повернути гроші разом з відсотками за умови дотримання встановлених умов і терміну депозиту.

Література

1. Варцаба, В. І., Машіко К. С. Облік у банках (у таблицях і схемах): навч. посіб.; Держ. ВНЗ "Ужгород. нац. ун-т". Ужгород : Говерла, 2016. 183 с.

2. Бобиль В. В. Облік у банках: навчальний посібник/ МОН України, Дніпропетровський національний ун-т залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна. Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2015. 332 с.

3. Джулій Л. В., Білорусець Л. М., Ємчук Л. В., Бочуля Н. В. Особливості організації управлінського обліку в банках України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 4(1). С. 86-89.

4. Косова Т.Д., Біляк С.Л., Розводовська М. А. Депозитні і кредитні операції банківської установи в умовах надзвичайного стану: організація і методика обліку, аналізу, аудиту. Проблеми системного підходу в економіці. 2022. №3. С. 93-98.

УДК 330.55

Ткачук Н.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Залевська А. В., студентка 4 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ХАОСУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Фінансовий ринок складається з різних сегментів і багатьох індивідуумів із відповідними інвестиційними горизонтами. Поведінка професійних учасників фінансового ринку суттєво відрізняється від діяльності їх на товарних ринках. Фундаментальні аналітики та посередники, які працюють на фінансових ринках, зазвичай, мають довгострокові інвестиційні горизонти й мають справу з тривалими економічними циклами розвитку ринку. Значні інвестиційні прибутки можуть бути отримані лише за допомогою оцінки вартості укладених на фінансовому ринку угод із врахуванням наявної на той момент фундаментальної інформації, яка має для учасників ринку виключну цінність. Тому вплив інформації значною мірою залежить від інвестиційного горизонту кожного учасника операцій на фінансовому ринку.

Стабільність сучасного фінансового ринку значною мірою залежить від рівня його ліквідності, що, в свою чергу, забезпечується багатьма інвесторами з різними інвестиційними горизонтами. Тому, коли надходження певної інформації може викликати серйозне зниження цін на фінансові активи в короткостроковому інвестиційному горизонті на фінансовому ринку починають активізувати свою діяльність довгострокові інвестори задля здійснення операцій купівлі фінансових активів, оскільки вони не оцінюють інформацію в такому часовому діапазоні. Проте, коли фінансовий ринок втрачає таку структуру й всі інвестори набувають

однакового інвестиційного горизонту, фінансовий ринок стає нестабільним, оскільки знижується рівень його ліквідності. Втрати довгострокових інвесторів змушують всіх інших учасників фінансового ринку здійснювати операції з фінансовими активами, ґрунтуючись на тій же інформації про кон'юнктуру ринку, що є, передусім, суто технічним явищем.

Як правило, ринкові горизонти стають короткостроковим у тому випадку, коли довгострокові перспективи розвитку фінансового ринку стають дуже невизначеними – тобто, коли відбувається деяка подія (часто політична), яка робить поточну довгострокову інформаційну множину ненадійною для учасників фінансового ринку. Відтак, довгострокові інвестори або перестають брати участь в операціях на фінансовому ринку, або стають короткостроковими інвесторами та починають торгувати також на підставі технічної інформації [1].

Питання ринкової стабільності фінансового ринку передбачає різноманітність інвестиційних горизонтів його учасників. Відтак, стабільний фінансовий ринок – це той ринок, на якому багато інвесторів з різними інвестиційними горизонтами, що здійснюють торгівельні операції одночасно. За таких умов фінансовий ринок дійсно буде стійким, тому що на різних горизонтах інформаційні потоки оцінюються його учасниками по-різному й це може забезпечити ліквідність даного ринку.

Для пояснення таких особливостей функціонування фінансового ринку доцільним буде використання теорії хаосу та фрактальної статистики. Навіть якщо події фінансового ринку будуть непередбачуваними, вони не будуть такими несподіваними для його учасників, а навпаки, стануть частиною фінансового ринку, як системи. В значній мірі, події на фінансовому ринку є тією ціною, яку учасники платять за можливість здійснювати операції на фінансовому ринку. Фрактальна розмірність характеризує те, на скільки предмет угоди фінансового ринку заповнює собою його простір. Тому фрактальна розмірність часового ряду показує на скільки нерівномірним може бути часовий ряд конкретної операції на фінансовому ринку.

Фінансовий ринок повинен динамічно розвиватися, а будь-які випадкові події можуть відбуватися в процесі його розвитку, щоб стимулювати запровадження фінансових інновацій його учасниками. Відтак, в процесі розвитку фінансового ринку мають бути відповідні часові цикли, а цикли, як відомо, передбачають завжди наявність періодів підйому та спаду активності ринку. Варто зауважити, що на фінансових ринках цикли мають бути неперіодичними й тривати впродовж багатьох років, тому існує висока ймовірність того, що формування таких циклів є наслідком вироблення довгострокової економічної інформації [1]. Такі подібні, неперіодичні цикли існують для нелінійних динамічних систем, або детермінованого хаосу.

Оскільки інформація на різних сегментах фінансового ринку та часових періодах обробляється по-різному, тренди і цикли будуть проявлятися на всіх його інвестиційних горизонтах. Точна структура цих трендів змінюватиметься в часі й

ніколи не буде цілком передбачуваною. Саме й це дасть можливість фінансовому ринку зберегти свою стійкість і ліквідність.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що теорія хаосу та фрактальна статистика пропонують нам новий спосіб розуміння функціонування фінансового ринку як складної економічної системи. Немає жодних гарантій того, що завдяки цій теорії учасникам фінансового ринку буде легше отримувати доходи й прибутки. Але, в будь-якому випадку, учасники фінансового ринку будуть більш пристосовані до розробки стратегій та оцінки ризиків.

Література

1. Барташевська Ю. М., Яворський А.О. Фрактальний аналіз фінансових ринків: теоретичні та практичні аспекти застосування. *Європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки*. 2015.№1.С.7-14.

УДК 336.71

Ткачук Н.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Гандзюк В. О., студентка 2 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

РОЛЬ НБУ В СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Економічна стабільність є однією з ключових умов для ефективного розвитку будь-якої країни, а особливо, України за умов військової агресії росії. Важливу роль у стабілізації розвитку вітчизняної економіки відіграє НБУ, забезпечуючи надійну фінансову систему та сприяючи економічному зростанню. Незаперечна актуальність окреслених питань зумовила вибір теми нашого дослідження.

Однією з головних функцій НБУ є здійснення монетарної політики, спрямованої на забезпечення стабільності цін. Центральний регулятор при цьому вказує, що цінова стабільність відзначається незначним рівнем зростання цін, що громадяни не враховують інфляційних аспектів при прийнятті рішень про отримання кредиту, інвестуванні в бізнес чи заощадження [1].

Для забезпечення стабільності економіки важливим чинником є своєчасний і дієвий контроль за рівнем інфляції. Сьогодні НБУ встановлює необхідну процентну ставку та вживає інших заходів для регулювання грошової маси в обігу, сприяючи тим самим утриманню інфляційних темпів на прийнятному рівні. НБУ відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи країни. Це

включає надання банкам ліцензій, встановлення вимог до капіталу та ліквідності, а також моніторинг та аналіз ризиків, пов'язаних із фінансовим сектором. Такі заходи спрямовані на запобігання криз та забезпечення відновлення стабільності у разі їх виникнення.

В умовах війни головними завданнями монетарної політики Національного банку України стали максимальне задоволення потреб оборони країни та надійне функціонування фінансових ринків. Також значна увага приділялася безперебійному функціонуванню банківської та платіжної систем, контролю інфляційних процесів, стабільності валютного курсу та забезпеченню необхідного рівня міжнародних резервів.

Також НБУ сприяє забезпеченню фінансової стабільності та сталому економічному розвитку, за умови, що це не заважає досягненню цінової стабільності. Національний банк України сприяє забезпеченню фінансової стабільності держави здійснюючи такі заходи:

- аналіз макропруденційного характеру та проведення макрострес-тестування банківської системи для виявлення системних ризиків;
- підтримка ролі банківської системи як кредитора для розвитку економіки;
- розроблення та впровадження інструментів макропруденційної політики з метою запобігання можливим кризовим ситуаціям;
- нагляд за платіжними та розрахунковими системами;
- участь у формуванні законодавства, що регулює діяльність банківського сектору;
- співпраця з іншими державними органами, які приймають участь у забезпеченні фінансової стабільності;
- моніторинг фінансової стійкості особливо системно важливих банків, включаючи проведення стрес-тестування [3].

НБУ активно співпрацює з іншими органами влади та міжнародними фінансовими організаціями для забезпечення стабільності валютного ринку та зовнішньоекономічної сфери. Він веде політику валютного регулювання, підтримує сталість національної валюти та допомагає забезпечити стійкість зовнішньоторговельного балансу.

Ще одним важливим аспектом стабілізації економіки є взаємодія НБУ з комерційними банками та іншими фінансовими установами з метою покращення їх ефективності та стійкості. Це включає регулювання банківської діяльності, встановлення стандартів та вимог до фінансової звітності, а також надання підтримки у вирішенні проблем, які можуть виникнути в системі.

НБУ активно сприяє розвитку грошового ринку та впровадженню фінансових інновацій. Він стимулює використання сучасних технологій у фінансовому секторі та сприяє розвитку електронних платіжних систем.

Підсумовуючи вищевикладене відзначимо, що Національний банк України відіграє важливу роль у стабілізації економіки країни в умовах військової агресії, забезпечуючи її макроекономічну стійкість, фінансову безпеку та створюючи умови для сталого економічного розвитку. Ефективне функціонування НБУ є

ключовим елементом успіху економіки України в умовах глобальних викликів та змін сьогодення.

Література

1. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 23.11.2023)
2. Оцінка монетарної політики НБУ у 2022 році. URL: <https://voxukraine.org/otsinka-monetary-polityky-nbu-u-2022-rotsi> (дата звернення 23.11.2023)
3. Погореленко Н. П. Роль Національного банку України у забезпеченні стабільного розвитку банківської системи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Економічна*. 2017. Вип. 93. С. 57-76.

УДК 336.71

Ткачук Н.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Тишко Д. П., слухач магістратури 1 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ САМООРГАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

Сучасна економічна наука вступила в нову фазу свого розвитку, що зумовлено декількома факторами: ускладненням та глобалізацією світової економіки та банківської справи; запровадженням у фінансову науку математичних методів нелінійної динаміки; появою нових комп'ютерних технологій, що зробили можливим дослідження складних явищ в економіці та банківській сфері. Тому перед дослідниками сьогодні виникає завдання необхідності раціонального пояснення нераціональних змін у банківській системі. Незаперечна актуальність окресленого нами і зумовила вибір теми нашої роботи.

Сучасні економічні системи є динамічними, нелінійними системами в часі, що в повній мірі стосується й банківської системи, яка є підсистемою фінансової та економічної систем. Хаос і порядок існують одночасно й виявляються також у функціонуванні банківської системи через процеси її самоорганізації. Незважаючи на свою впорядкованість, хаотичні процеси складних, економічних систем, до яких ми зараховуємо й банківську систему, не можуть бути чітко передбачувані в довгостроковій перспективі. Тому, саме теорія хаосу показує нам порядок, що існує в природі, алей попереджає про те, що людство живе поряд з

невизначеністю. Теорія хаосу дозволяє виміряти динаміку невизначеності й відшукати порядок в її непостійності у функціонуванні економічної та банківської систем. Сучасна економічна наука лише недавно звернула увагу на теорію хаосу та можливості її застосування для пояснення особливостей функціонування динамічних, нелінійних систем, до яких ми відносимо й банківську систему. По суті, вивчення динамічних, нелінійних систем і теорія хаосу є дослідженням переходу від стійкості до турбулентності.

Саме поняття хаосу є багатоаспектним, що є визначальним у процесах самоорганізації складних економічних систем. Згідно основних постулатів теорії хаосу, економічна система (і банківська система також) мають внутрішні залежності, а співвідношення між величинами може мати число ступенів більше за одиницю. Тому теорія хаосу узагальнює вивчення складних динамічних систем, враховуючи їх взаємозалежності, а також пояснює факт неефективності та непередбачуваності фінансового ринку. Крім того, теорія хаосу дозволяє виміряти динаміку невизначеності й віднайти порядок в її нерегулярності [1].

Усі можливі варіанти взаємодії хаосу та порядку відіграють визначальну роль у процесах самоорганізації складних економічних систем, якою є й банківська система. По-перше, хаос є необхідним для виходу економічної системи на одну з можливих нових структур своєї будови. По-друге, хаос являє собою основу механізму об'єднання простих структур у складні, а також є ефективним засобом гармонізації темпів розвитку елементів складної системи. Завдяки дисипативним процесам і хаосу складні економічні структури можуть розвиватися з однаковою швидкістю на основі синхронізації динаміки процесів, що в них відбуваються. По-третє, хаос робить можливим зміни режимів розвитку складних систем на основі переходів від однієї відносно-стійкої структури до іншої, тобто відбувається гармонізація та синхронізація структурної будови системи на основі спільної дії та узгоджених темпів розвитку усіх процесів в системі. Тому хаос по праву можна одночасно вважати засобом роз'єднання, спрощення й засобом «порятунку» складної системи від її розпаду, але лише за умови своєчасного переходу самої складної системи до іншого (протилежного) режиму свого функціонування [2].

Реальний стан банківської системи в умовах хаосу глибинно розкривається такими динамічними характеристиками: як ентропія – ступінь невпорядкованості, невизначеності, непередбачуваності та негентропія – ступінь впорядкування, внутрішньої узгодженості та зв'язку елементів. Враховуючи це зазначимо: усім самоорганізованим системам, до яких ми зараховуємо і банківську систему, притаманні, з одного боку, процеси зростання внутрішньої неузгодженості та невпорядкованості, а, з іншого боку, – процеси впорядкування, що виникають завдяки негентропній підтримки самої системи.

Підсумовуючи вищевикладене відмітимо, що основною динамічною характеристикою банківської системи, яку можна зарахувати до складної

економічної системи, є показник системної ентропії, який вказує на ступінь стійкості або нестійкості системи й визначає міру її наближеності до кризового стану. Хаос, як явище, – це невпорядкована реальність, це сила, яка здатна підвести банківську систему до самоорганізації; він є засобом гармонізації розвитку складних економічних систем, якою є й банківська система. Реалізація теорії хаосу в дослідженні функціонування банківської системи можливе за умови використання понять ентропія й негентропія, які лежать в основі її самоорганізаційних процесів.

Література

1. Becker G. S. Irrational Behavior and Economic Theory. Journal of Political Economy. 1962. Vol. 70, №1. 87р.
2. Bar-Yam Y. Dynamics of Complex System. Reading, Massachusetts, 1997. 849р.

УДК 336.71

Ткачук Н.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м.Хмельницький

Рошук Я. О., студентка 4 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНА БАЗИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Банківська система України є основним індикатором визначення стану вітчизняної економіки, тому вирішення основних проблем її функціонування дозволить розв'язати системні питання розвитку країни. Оптимальна структура ресурсної бази банків в умовах воєнного стану є головним питанням забезпечення ефективного функціонування банків і банківської системи. Центральною проблемою для вітчизняних банків сьогодні є дефіцит фінансових ресурсів і пошук відповідних джерел поповнення їх ресурсної бази. Саме цей підкреслює актуальність теми нашої роботи й зумовило її мету.

Стан ресурсної бази банків визначає обсяг ресурсів, наявних в розпорядженні комерційних банків і, водночас, необхідних суб'єктам економіки для їх ефективного функціонування на ринку. Формування ресурсної бази вітчизняної банківської системи здійснюється шляхом збільшення у пасивах банків розміру власного капіталу, депозитних та недепозитних зобов'язань. Акумуляування коштів за допомогою цих методів передбачає формування їх обсягу та структури

на різних рівнях економічної системи, тобто на рівні регіону, країни, світу, тому доцільно виділити регіональний, національний та іноземний ресурсний потенціал банків. Кожен з відповідних методів формування передбачає використання певного набору інструментів [1]:

$$Y = \{x_1; x_2; x_3; x_4; x_5; x_6; x_7; x_8; x_9; x_{10}; x_{11}; \dots + x_n\}, \quad (1)$$

де Y – ресурсна база банку;

x_1 - депозити фізичних та юридичних осіб;

x_2 - рефінансування Національного банку України;

x_3 - емісія облігацій внутрішньої позики;

x_4 - отримані міжбанківські кредити всередині країни;

x_5 - ресурси, отримані внаслідок злиття та поглинання банківських установ;

x_6 - первинне розміщення акцій на фондовому ринку України;

x_7 - приватне розміщення акцій на внутрішньому ринку;

x_8 - приватне розміщення акцій на зовнішньому ринку;

x_9 - емісія єврооблігацій, кредитні ноти;

x_{10} - синдиговані кредити, отримані за кордоном;

x_{11} - первинне розміщення акцій на фондовому ринку за кордоном;

x_n - виявлення нового методу та відповідного йому інструмента формування ресурсної бази банків.

Зазначені в формулі 1 інструменти можна об'єднати у дві групи за рівнем формування: 1) інструменти з x_1 по x_7 , що формують національну ресурсну базу, 2) інструменти, що охоплюють позиції з x_8 до x_{11} , визначають особливості формування зовнішньої ресурсної бази банків, а також за методами формування: змінна x_1 відповідає інструменту депозитного фінансування, x_2, x_3, x_4 становлять потенціал для формування ресурсів за допомогою кредитування, змінні $x_6, x_7, x_8, x_9, x_{10}, x_{11}$ формують потенціал інструментів методу самофінансування, x_n – змінна, що відповідає новим методам та інструментам формування ресурсного потенціалу, які потенційно можуть виникнути в умовах ринкового середовища функціонування банку.

Вважаємо за необхідне розглянути практичні особливості формування ресурсної бази банківської системи України (табл. 1).

Таблиця 1

Ресурсна база банківської системи України у 2020-2022рр. [2].

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	Обсяги, млрд. грн.	Частка, %	Обсяги, млрд. грн.	Частка, %	Обсяги, млрд. грн.	Частка, %
Ресурсна база	1 823	100,0	2053	100,0	1897,2	100,0
Власний капітал	209	11,5	256	12,4	215,8	11,4
Зобов'язання банків	1613	88,5	1798	87,6	1681,4	88,6

Із табл. 1 бачимо, що ресурсна база банківської системи України має чітку та стабільну тенденцію до зростання, а саме із 1823 млрд. грн. у 2020р., до 2053 млрд. грн. у 2021р. та до 1897,2 млрд. грн. у 2022р. Ресурсна база банків сформована за рахунок власного капіталу, тобто капіталу що належить банкам та їх зобов'язань, які виникають у ході залучення та запозичення фінансових ресурсів. Бачимо, що власний капітал у ресурсній базі банків немає постійної тенденції до спадання чи зростання й складає 11,5% пасивів у 2020р., а у 2021р. скоротився до 12,4%, та у 2022р. зріс до 11,4%. В той же час у 2020р. 88,5% ресурсної бази банків припали на зобов'язання банків, частка яких мала тенденцію до зростання у 2022р. до 88,6% та скорочення в 2021р. до 87,6%.

Підсумовуючи вищевикладене відзначимо, що всі складові ресурсної бази банківської системи України мають відповідний рівень врахування у визначених НБУ економічних нормативах, впливають на величину прибутку і визначають стабільність ресурсної бази банків. Формування ресурсної бази банків повинно зумовлюватися необхідністю отримання в майбутньому прибутку, що передбачає перетворення акумульованих ними пасивів та їх розміщення в активи, що й визначає ефективність банківської системи.

Література

1. Варцаба В. І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: навч. посіб. Держ. ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». Ужгород : Говерла, 2018. 363 с.

2. Основні показники діяльності банків України. URL. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 23.11.2023)

УДК 336.761

Ткачук Н.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Герасімов Є. В., студент 4 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Сучасні умови існування нашої держави характеризуються об'єктивною необхідністю активізації інвестиційних процесів. Як відомо, структурне та якісне забезпечення виробництва та формування ринкової інфраструктури може відбуватися переважно за рахунок інвестиційних ресурсів. Чим масштабніші

обсяги та вищий рівень ефективності інвестицій, тим швидше відбуваються відтворювальні процеси й відбуваються позитивні зміни у ринкових перетвореннях. З іншого боку, недостатні обсяги інвестування призводять до зниження конкурентоспроможності національної економіки, занепаду виробництва та зростання собівартості продукції, що, в свою чергу, загострює проблеми пошуку джерел додаткових інвестиційних ресурсів, а, відтак – зниження інвестиційної активності. Актуальність зазначених моментів зумовила вибір теми наукового дослідження та сформувавши його мету.

Суперечлива роль фінансових механізмів і фондового ринку, в першу чергу, в процесах, що пов'язані із відтворенням міжнародної системи господарства стала об'єктом великої кількості наукових досліджень. Як вітчизняні, так і закордонні вчені звертають увагу на розрив між цілями та пріоритетами функціонування фінансової підсистеми глобальної економіки і завданнями, актуальними для широких верств населення. При цьому, до основних завдань розвитку фондового ринку відносять такі, що пов'язані із:

- формуванням ринкової інфраструктури, яка має відповідати міжнародним стандартам;
- розвитком вторинного ринку цінних паперів;
- удосконаленням ринкового механізму та управлінської системи;
- забезпеченням контролю над рухом капіталу шляхом здійснення державного регулювання [1].

Очевидно, що виконання зазначених завдань залежить від розуміння сутності та особливостей функціонування фондового ринку в сучасній економічній системі держави. На сьогодні фондовий ринок України ще недостатньо ефективно функціонує, виконуючи свої завдання щодо залучення фінансових ресурсів для інвестування в новітні та довгострокові економічні проекти. Найголовнішими проблемами ринку є неадекватний перерозподіл капіталу для залучення інвестицій, а також і низка інших проблем, пов'язаних із:

- недостатнім розвитком інфраструктури фондового ринку, що потребує належного обміну даними між ринком та посередниками;
- недостатнім рівнем конкурентоспроможності фондового ринку;
- недосконалою системою регулювання та контролю ринку цінних паперів;
- недосконалістю нормативно-правової бази тощо [2].

З початком воєнної агресії росії в Україні Національна Комісія з цінних паперів та фондового ринку прийняла рішення призупинити всі операції на ринку цінних паперів починаючи з 24.02.2022р. Для того щоби фондовий ринок України став ефективним механізмом обігу цінних паперів, сприяв економічному розвитку та забезпечував належні умови для інвестицій та надійний захист інтересів, його подальше функціонування має будуватись на принципах цілісності, прозорості, упорядкованості, збалансованості, рівних можливостей для всіх учасників. Тому

основними шляхами досягнення високої прибутковості операцій на фондовому ринку України є:

1. Нарощення власних коштів банківської установи, що має сприяти збільшенню ресурсної бази банку і як наслідок інвестиційного потенціалу. Даний напрям є передумовою для того, щоб залучати іноземні інвестиції; стимулювати інтеграційні процеси; забезпечити фінансову незалежність банківської установи та створити умови для функціонування банківської системи нашої держави в час збільшення конкуренції зі сторони іноземних банківських установ.

2. Раціональне й ефективне розміщення коштів банку для того, щоб забезпечити його фінансову стійкість. Використання зазначеного на практиці дозволить банкам уникнути відхилень між ліквідністю, фінансовою незалежністю та рівнем прибутковості.

3. Фінансове планування, яке є резервом збільшення прибутку та раціонального його використання.

4. Формування достатніх страхових резервів та резервних фондів.

5. Застосування банками деривативних інструментів (ф'ючерсні, опціонні, форвардні контракти), які мають відповідати сучасним ринковим умовам і забезпечувати отримання додаткового прибутку.

6. Системне та всебічне вивчення кредитних ризиків, пошук напрямів для їх мінімізації та зниження.

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що війна не є головною причиною того, що інвестиції не приходять або йдуть із країни. Цей феномен у більшості випадків може бути пояснений підвищеною премією інвесторів за ризик, який значно зростає внаслідок військового конфлікту. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україну за допомогою фондового ринку набуває ще більш істотного значення й потребує якнайшвидшого її вирішення.

Література

1. Гутафель В.В. Завдання та функції фондового ринку в сучасних умовах. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 3. С. 86-89.

2. Харун О.А., Галкіна Ю.В. Теоретичні аспекти становлення фондового ринку України. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 20. С. 262–266.

Тарасевич Г.П., аспірантка кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
Державного університету «Житомирська політехніка», м. Житомир

ГРАНТОВЕ ТА ЦІЛЬОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ

Стрімкий розвиток та постійні зміни економічного середовища змушують бізнес задуматися над перспективами пошуку альтернативних джерел фінансування. Соціальні інвестиції, грантове та цільове фінансування є одним зі способів залучення додаткових, а для стартапів, і одним з основних джерел залучення коштів. Саме тому дослідження даного питання є актуальним для сучасного етапу економічного розвитку, як України так і світу загалом. Вивченню природи соціальних інвестицій присвячено праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких варто згадати: Герасименко Т.В. [2], Жиглей І.В., Легенчук С.Ф., Грабчук І.Л., Хоменко Г.Ю., Лозинський Д.Л., Сивак О.Б., Вигівська І.М., Захаров Д.М. [3] та інші.

В даному дослідженні *соціальні інвестиції* розглядаються як спосіб вкладення ресурсів, головною метою яких є досягнення соціального й фінансового ефекту, та сприяння розвитку суспільства. Зокрема, соціальними інвестиціями можуть бути як спонсорство, так і корпоративна благодійність, як спосіб реалізації корпоративної соціальної відповідальності через цільові програми, які відповідають потребам груп зацікавлених осіб – споживачів, персоналу, влади та суспільства загалом. В окремих випадках соціальні інвестиції можна розглядати як благодійну діяльність підприємства, з метою створення позитивного іміджу у суспільстві та надання своїм працівникам соціальних благ. А також варіантом соціальних інвестицій можуть бути вкладення у людський капітал – підвищення кваліфікації працівників через програми корпоративного навчання. Соціальне інвестування більшою мірою спрямоване на фінансування проєктів пов'язаних з вирішенням екологічних та соціальних проблем та підтримку ініціатив зі сталого розвитку. До соціальних інвестицій можна віднести всі види довгострокових соціальних проєктів та програм. Вони можуть здійснюватися через участь компанії в професійних асоціаціях і об'єднаннях, які сприяють розвитку бізнесу. Це можуть бути інвестиції в соціальний бізнес, соціальний проєкт або соціальний пакет активів. Проте саме слово «інвестиції» наштовхує на висновок, що в результаті їх здійснення має бути отримана певна віддача, позитивний ефект. Соціальні інвестори зазвичай очікують, що їх інвестиції принесуть не лише фінансовий прибуток, але й позитивний вплив на суспільство.

Проте, для фінансування соціальних проєктів нерідко використовуються не власні кошти, а залучаються донорські. Зокрема, шляхом грантового або цільового фінансування.

Слід зазначити, що в літературі *грантове фінансування* розглядається як спосіб залучення грошових ресурсів на безоплатній і безповоротній основі, для здійснення певної діяльності [1]. Гранти зазвичай надаються для компаній, які тільки створилися, і проходять початкові етапи розвитку. Грантові кошти не надаються для фінансування оборотного капіталу. Однією з основних особливостей залучення грантових коштів є звітування про їх цільове використання. Компанія, яка хоче залучити грантові кошти повинна бути готова використовувати їх під чітким контролем та обов'язково звітуватися про результати. Кожна грантова програма має свої вимоги та умови, тому перед поданням на грант необхідно уважно дослідити, та визначити чи буде залучення цього гранту доцільним для компанії. Гранти можуть бути надані на розвиток соціальних проєктів, наукових досліджень, культурних заходів тощо. Грантодавець зазвичай не очікує повернення коштів, але може встановлювати певні умови для використання гранту.

На відміну від розглянутих вище понять, *цільове фінансування* – це грошові надходження, використання яких має чітко визначену мету та умови використання, і визначається відповідними документами, де прописано плановий список напрямів використання отриманих коштів (кошториси). Цільове фінансування зазвичай надається у вигляді субсидій, асигнувань з бюджету і цільових фондів, гуманітарної допомоги, внесків фізичних і юридичних осіб. Цільове фінансування також слід розглядати як форму фінансування, при якій кошти надаються для досягнення певної мети або розв'язання конкретної проблеми або завдання. Цей вид фінансування може бути наданий як урядом, так і приватною організацією. Цей вид інвестування може бути спрямований на розвиток освіти, охорони здоров'я, екологічних проєктів тощо.

Отже, якщо комплексно розглядати кожен з видів вище розглянутих способів залучення коштів важливо підкреслити, що грантове та цільове фінансування, насправді, можна вважати одними зі способів залучення коштів для фінансування соціальних проєктів. Саме тому, вони можуть бути нерозривно пов'язаними між собою і взаємодоповнювати один одного, але це також не виключає можливості кожного з даних видів залучення коштів бути самостійним способом фінансування. Як у випадку здійснення соціальних інвестицій, так і у випадку залучення коштів через грантове та цільове фінансування важливим аспектом є контроль та звітування щодо доцільності та раціональності використання коштів, а також дотримання умов, згідно яких надавалися кошти. Серед спільних рис варто виділити те, що залучення коштів у кожному з випадків має конкретну мету та напрямок використання, і одним із важливих аспектів є отримання позитивного соціального ефекту.

Вважаємо, що пошук та залучення коштів для фінансування соціальних проєктів є невід'ємною та важливою частиною соціально відповідального бізнесу, тому визначення можливості для компанії залучити кошти в один із вище перелічених способів є першочерговим, коли компанія приймає рішення зробити одним із пріоритетних напрямків своєї діяльності також досягнення цілей, пов'язаних з покращенням соціальної сфери, та підтримкою важливих соціальних проєктів.

Література

1. EASYфінансування: як залучити грантове фінансування?. *EasyBusiness*. URL: <https://www.easybusiness.in.ua/uk/easyfinansuvannia-iak-zaluchyty-hrantove-finansuvannia/> (дата звернення 22.11.2023)
2. Герасименко Т. Вплив соціального інвестування бізнесу на розвиток суспільства: імплементація міжнародного досвіду в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-102> (дата звернення 29.11.2023).
3. Social capital and social investments in conditions of hibrid war :theory, accounting, government regulation : monograph / coord.:Iryna Zhyhlei, Sergiy Legenchuk, Iryna Hrabchuk, – Galați : EdituraUniversitară «Danubius», 2020. 236 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/344929754_social_capital_and_social_investments_in_conditions_of_hybrid_war_theory_accounting_government_regulation (дата звернення 29.11.2023)

УДК 3.33.336.7

Дронь М.А., PhD, доктор філософії з економіки, доцент кафедри «Фінанси, облік та психологія» Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро

Туль К.Е., магістрантка 2 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро

ФІНАНСОВА АДАПТАЦІЯ БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Депозитні операції становлять невід'ємну частину функціонування банківської системи і є ключовим інструментом управління капіталом банку. Економічна сутність цих операцій полягає у взаємодії між банком і його клієнтами, що сприяє залученню та розміщенню фінансових ресурсів, а цей процес має важливе значення для стабільності та ефективності банківської системи в цілому.

Місце депозитних операцій у реформуванні капіталу банку полягає в їхній здатності забезпечувати необхідний фінансовий ресурс для реалізації стратегічних цілей та розвитку. Саме ці операції надають можливість банкам привертати кошти від населення та підприємств, щоб подолати фінансові виклики та сприяти економічному зростанню.

В умовах воєнного стану, депозитні операції набувають особливого значення, нестабільна політична ситуація та економічні труднощі можуть впливати на довіру до фінансових установ. Банки можуть стикатися зі збільшеним ризиком, і важливо управляти депозитним портфелем, зберігаючи при цьому надійність та стабільність. Реформування капіталу може включати в себе стратегії залучення додаткових депозитів, а також ретельне управління ресурсами та розширення кредитної діяльності.

Банки, адаптуючи свої стратегії, можуть використовувати депозити для підтримки важливих галузей економіки, для фінансування стратегічних потреб, таких як оборона чи інфраструктура, а також як інструмент для управління ліквідністю та зменшення фінансових ризиків. Депозитні операції в умовах воєнного конфлікту можуть також слугувати інноваційним рішенням для розв'язання конкретних економічних викликів та сприяти підтримці населення. Крім того, банки повинні активно співпрацювати з регуляторами та урядовими органами, розробляючи стратегії, які враховують особливості воєнного стану для управління депозитними операціями. У цих умовах, депозитні операції можуть також бути спрямовані на створення фінансових резервів та підтримку гнучкості банківської системи в умовах непередбачуваного економічного середовища.

Депозитні операції – це фінансові трансакції, які полягають в прийнятті коштів на зберігання від клієнтів банку з обіцянкою їх повернення за певними умовами і включають в себе залучення фінансових ресурсів, тимчасове зберігання коштів, фінансову взаємодію між банком та клієнтами, чітко визначені умови, використання як інструмент управління ліквідністю банку та сприяння створенню довіри між сторонами.

Депозитні операції є важливим джерелом формування капіталу комерційних банків з кількох ключових причин: по-перше, вони сприяють залученню фінансових ресурсів від клієнтів, що надає банку змогу ефективно використовувати ці кошти для надання кредитів та інших фінансових послуг; по-друге, депозитні операції сприяють формуванню резервів, які банки повинні утримувати відповідно до встановлених нормативів, які є необхідними для забезпечення фінансової стійкості банку та виконання його функцій у сфері платежів та кредитування [1].

Депозитні операції також стимулюють конкурентоспроможність банків на ринку, оскільки залучення депозитів за привабливими умовами дозволяє банкам збільшувати свою клієнтську базу та вести активну конкуренцію з іншими

фінансовими установами, що сприяє інноваціям та поліпшенню фінансових послуг, що надаються банками, щоб задовольнити різноманітні потреби клієнтів.

У воєнний період змінюється характер та структура банківських операцій, вимагаючи переосмислення стратегій управління саме депозитними операціями. Збереження ліквідності та забезпечення стабільності фінансового стану банку набуває важливого значення, що потребує високої ефективності у використанні ресурсів та розробці інноваційних підходів до управління депозитними операціями [2].

Застосування ефективних стратегій управління ризиками вирішує проблему збалансованості між підтримкою фінансової стійкості банку і відповідальністю перед його клієнтами. Крім того, важливою частиною управління депозитними операціями є здатність оперативно реагувати на можливі фінансові потреби клієнтів у воєнний період, забезпечуючи їм безпеку та доступ до необхідних фінансових ресурсів.

Таким чином, депозитні операції визначають напрямок розвитку банківської системи, впливаючи на її стабільність та здатність надавати високоякісні фінансові послуги в умовах сучасного економічного середовища. Реформування капіталу банку в умовах воєнного стану вимагає ефективного використання депозитних операцій для забезпечення стабільності та фінансової витривалості банківської установи.

Література

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 10.11.2023).

2. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку: Постанова Національного банку України від 03.01.2003 р. № 516. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text> (дата звернення 10.11.2023).

Секція 7. Напрямки оптимізації податкової системи. Бюджетна система

УДК 336.22

Гончар Л. В., д. пед. н. доцент, завідувачка кафедри управління та адміністрування Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро

Стецик Я. В., аспірант кафедри управління та адміністрування Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро

**ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ
НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Ефективність економіки будь-якої країни невід'ємно пов'язана з створенням сприятливих умов, в яких керівники та власники підприємств постійно шукають нові можливості, розвивають економічні зв'язки та впроваджують механізми життєвого циклу [3]. Ці процеси в значній мірі визначаються податковою політикою, зокрема, застосуванням інструментів податкового регулювання у сфері діяльності підприємств.

Вагомий внесок у вивчення теоретичних та практичних аспектів податкового регулювання та дослідження проблем формування фінансових результатів підприємств внесли такі науковці як: В. Карауш, Т. Меліхова, О. Молдован, О. Найдено, О. Ревенко, В. Слюсаренко, О. Саєнко, С. Святаш та ін. Водночас, ще залишаються недостатньо розробленими питання, пов'язані із впливом податкової політики на результати діяльності підприємства.

Податкова політика є основним фактором, що впливає на бізнес-клімат держави. Хоча на рішення інвесторів щодо розвитку бізнесу у будь-якій країні впливає цілий комплекс інституціональних факторів, зокрема наявність ефективного державного управління, чесної судової системи, системи гарантій права власності, доступність різних джерел фінансових ресурсів, ступінь розвитку фондового ринку тощо, саме податкова політика є найбільш чутливим елементом, який може як девальвувати позитивний вплив перелічених факторів, так і, навпаки, навіть за умов наявності інституційних проблем, схилити інвестора до прийняття позитивного рішення щодо розвитку бізнесу в країні [2].

Вчені розглядають вплив податкової політики на процес управління підприємством у двох аспектах. Перший аспект пов'язаний з урядовим регулюванням підприємницької діяльності, тоді як другий аспект відображає, як підприємства формують власну політику управління з урахуванням впливу податків на їхні результати [4].

Вплив з боку держави може поділятися на два види: підтримка й

регулювання.

Державна підтримка включає безпосередню підтримку у вигляді фінансування, використання пільг та інші форми допомоги з боку уряду, спрямовані на створення та розвиток підприємницьких структур у контексті законодавства та фінансування.

Державне регулювання включає в себе застосування різних механізмів для контролю та утримання підприємницької діяльності. Це охоплює використання ліцензій, квот та інші інструменти, а також розробку та прийняття планів діяльності відповідних державних органів.

Поступово наша країна намагається змінюватися, зокрема шляхом редагування норм та діджиталізації послуг, водночас, виклики та загрози, спричинені спочатку пандемією, а потім війною, вимагають від влади ухвалення більш швидких і дієвих рішень щодо посилення гнучкості та одночасно ефективності податкової політики, а також реалізації комплексу заходів з пом'якшення негативних соціально-економічних наслідків, насамперед, спрямованих на збереження доходів населення та робочих місць.

Оскільки податки є значущим внутрішнім фактором сталості підприємства, величина податкових платежів повинна слугувати критерієм вибору підприємством конкретної податкової політики.

Система оподаткування визначає, які податки має сплатити підприємство, і скільки коштів йому необхідно перерахувати до держави. Для вибору найоптимальнішої системи оподаткування потрібно провести аналіз різних показників, що визначають рівень оподаткування підприємства. Цей аналіз можна провести у двох напрямках: за попередні періоди (на основі податкових декларацій та розрахунків) та на майбутні періоди (на основі бюджетних показників підприємства). При застосуванні цього виду аналізу слід приділити увагу факторному аналізу податкових платежів, аналізу структури та динаміки податкових платежів, аналізу податкового навантаження підприємства та податкової заборгованості [1].

Податкове планування має велике значення для поліпшення фінансових результатів підприємства. Його метою є розробка оптимальної податкової політики, спрямованої на зниження обсягу податкових виплат та забезпечення найефективнішого підходу до управління фінансово-господарською діяльністю платника податків. Заощадження в оплаті потенційних податкових виплат не тільки дозволяє оптимізувати податкові обов'язки, а й сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємства [5].

Отже, успішність податкової політики залежить від того, наскільки вона відповідає потребам соціально-економічного розвитку країни, інтересам підприємств, фізичних осіб, а також можливостям економіки. Під час проведення реформ необхідно чітко розуміти, що податкова політика є лише одним із засобів у загальному комплексі заходів регулювання економіки. З огляду на зазначене вище, стає важливим проведення аналізу впливу податкової політики на фінансові результати та впровадження повноцінної системи податкового планування на

підприємствах, що дозволить їм ефективно управляти витратами та прогнозувати економічні й соціальні наслідки своєї діяльності, враховуючи зміни в податкових умовах.

Література

1. Меліхова Т. О. Удосконалення методів аналізу податкового навантаження господарської діяльності підприємств. Наукові праці КНТУ. *Економічні науки*. Вип. 17. 2010. С. 248-255.
2. Молдован О. О. Щодо першочергових заходів покращення податкового клімату в Україні: аналітична записка URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1492/> (дата звернення 10.11.2023)
3. Ревенко О. В. Вплив податкових факторів на результати діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/80.pdf (дата звернення 12.11.2023)
4. Саєнко О. Р. Аналіз впливу податків на формування ціни продукції промислових підприємств України. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2019/9.pdf (дата звернення 12.11.2023)
5. Святаш С. В. Податкове планування та оптимізація оподаткування в контексті максимізації вигод платників податків та держави. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuces_2017_2_42 (дата звернення 13.11.2023)

УДК 336

Бурашнікова О.С. здобувач третього рівня вищої освіти другого року навчання ступеня доктора філософії спеціальності 073 «Менеджмент» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

СУЧАСНИЙ СТАН ТА КРЕАТИВНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ (МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД)

Актуальність теми дослідження включає проблему цифрової трансформації податкового адміністрування, яка є однією з провідних у системі менеджменту та створює певну цифрову парадигму (теорію, концепцію), яка має велике як теоретичне, так і практичне значення щодо перебудови податкової служби як у центрі, так і на місцях (регіонах). По-перше, дослідження податкової служби є важливою частиною середньострокової стратегії доходів. По-друге, вирішення даної проблеми вимагає високого рівня професіоналізму з боку політиків, комунікаційної стратегії, яка фокусується на управлінні зацікавленими сторонами, сформульованого плану впровадження дорожньої карти. По-третє, особливого значення набуває аналіз розвитку цифрових технологій у сфері податкової служби, в основі яких закон Big Data, пов'язаний з експоненціальним розвитком

інформації; програмного забезпечення та розвитком смарт-технологій, використанням майнінгу даних (пошуку інформації) та Data science (роботи з великим об'ємами неструктурованої інформації), детермінованих ІКТ – інформаційно-комп'ютерними і комунікаційними технологіями. Використання цих технологій свідчить, що роль податкового адміністрування різко змінилася за останнє десятиліття, темпи змін різко прискорилися завдяки розробці та впровадженню нових технологій, а також застосуванню технологій до функцій і процесів податкового адміністрування. По-четверте, тема має велике значення у розрізі – від мобілізації стимулюючих фіскальних стимулів та посилення мобілізації внутрішніх ресурсів для стабілізації фінансів. У зв'язку з цим податкові органи змушені прискорити цифровізацію та досліджувати інноваційні технологічні рішення. Це може допомогти відкрити безпрецедентні можливості та виклики, отримати більшу частину належного доходу за рахунок підвищення ефективності, розширення сфери діяльності та відповідальності. По-п'яте, керівники податкової служби повинні визначитися з формуванням концепції цифровізації, щоб упровадити її у життя регіонів України [1]. Податковий менеджмент важливий вид менеджменту для підприємств і фізичних осіб, оскільки правильно налаштований його механізм дозволяє зекономити кошти, оптимізувати фінансову діяльність і зменшити податкові ризики. При цьому важливо дотримуватися всіх відповідних законів і консультуватися з фахівцями в галузі податкового права для вирішення податкових питань. Податковий менеджмент (податкове управління) – це комплекс стратегій, процесів і практик, спрямованих на оптимізацію оподаткування та ефективне ведення фінансової діяльності фізичних осіб, підприємств і організацій з урахуванням податкових законів та нормативів. Основні аспекти податкового менеджменту включають в себе: 1. Розробку стратегій для мінімізації податкових обов'язків і оптимізації податкових витрат. Це може включати в себе вибір оптимальних методів оподаткування та максимальне використання доступних податкових переваг. 2. Забезпечення відповідності всіх податкових обов'язків та зобов'язань, визначених законами і правилами оподаткування. 3. Вибір найкращої структури оподаткування для підприємства або фізичної особи з урахуванням їхньої діяльності та фінансового стану. 4. Зменшення можливості податкових перевірок та спорів з податковими органами через правильне ведення облікової документації. 5. Регулярну перевірку внутрішніх процесів та процедур, що стосуються оподаткування, для виявлення помилок і відхилень від правил. Цифровізація у податковій сфері включає в себе застосування цифрових технологій та інформаційних систем для полегшення збору, обробки та аналізу податків, а також для підвищення прозорості та зручності для платників податків і фіскальних органів. Необхідно визначити деякі ключові аспекти цифровізації в податковій сфері: 1. Платники податків можуть використовувати електронні системи для подачі податкових декларацій та оплати податків. 2.

Цифрові системи перевірки та аудиту: фіскальні органи використовують цифрові інструменти для автоматизованої перевірки податкової звітності та виявлення податкових порушень [1]. 3. Великі обсяги даних (Big Data) та штучний інтелект допомагають фіскальним органам аналізувати та прогнозувати податкові надходження. 4. Платники податків можуть використовувати електронні платіжні системи для оплати податків, що полегшує операції та скорочує час на обробку платежів. 5. Електронні рахунки та електронна кореспонденція спрощує обмін інформацією між платниками податків та фіскальними органами. 6. Деякі країни розглядають можливість використання технології блокчейн для підвищення безпеки та недоторканості податкової інформації. 7. Фіскальні органи можуть використовувати цифрові інструменти для збору та моніторингу інформації про платників податків та фінансові транзакції. Цифровізація у податковій сфері сприяє зменшенню бюрократії, підвищенню прозорості та ефективності оподаткування, боротьбі з податковими шахрайствами та уникненню податків

Література

1. Бурашнікова О.С. Міжнародний досвід побудови цифрових та інтелектуальних податкових сервісів та систем «Vectors of the development of science and education in the modern world» («Вектори розвитку науки і освіти на сучасному світі») / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. С. 46-66.

УДК 339.924

Романюк В.А., к.ю.н. старший викладач кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Шелест Є.Я., студент 4 курсу спеціальності 293 «Міжнародне право», Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ВПЛИВ ЦИФРОВОГО ЗБОРУ ПОДАТКІВ НА ДЕРЖАВИ-ЧЛЕНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Останніми роками діджиталізація збору податків стає все більш популярною тенденцією серед країн-членів ЄС (далі – ЄС). Впровадження цифрового збору податків, безсумнівно, має значний вплив на способи збирання та управління податками в цих країнах.

Доволі багато вчених держав-членів ЄС в своїх наукових роботах розглядали тему цифрового збору податків, а саме: Деніел Р. Фенберг, Гарві С.

Розен, Ібрагім Муазу Усман, Тапаш Ранджан Саха. Серед вітчизняних науковців, які цікавились даною темою можна назвати З. І. Галушку та В. В. Круглова.

Європейський Союз нещодавно запропонував запровадити цифровий збір, який буде застосовуватися до певних цифрових компаній, що працюють у його державах-членах. Збір буде застосовуватися до цифрових компаній, які генерують понад 750 мільйонів євро глобального доходу та 50 мільйонів євро доходу в ЄС. Цей цифровий збір не залежатиме від будь-якої майбутньої глобальної угоди щодо реформи міжнародного корпоративного оподаткування і стане першим кроком у вирішенні питань оподаткування цифрових послуг, що на нашу думку є дуже позитивною ініціативою у сфері оподаткування. Деталі податку ще опрацьовуються, але очікується, що охоплені ініціативою компанії будуть зобов'язані сплачувати податок у розмірі 3% від своїх цифрових доходів. Такий відсоток може здатися доволі невеликим, проте згідно з дослідженнями такий розмір оподаткування є оптимальним як для початкової, першої спроби введення зовсім нового типу таксації. Цей обсяг оподаткованих цифрових доходів буде прийнятним як і для осіб, що його сплачуватимуть, через свій відносно невеликий розмір, так і для держави оподатковувача. Очікується, що цифровий збір залучить приблизно 5 мільярдів євро на рік для країн-членів ЄС, забезпечуючи їм додатковий дохід від державних послуг. Збір може також створити прецедент та фундамент для подальшого розвитку системи оподаткування цифрових послуг і може стати моделлю для інших країн, які прагнуть вирішити проблему ухилення від сплати цифрових податків [1].

ЄС завжди мав бачення встановлення середовища миру, процвітання та добробуту серед своїх громадян [2]. Це бачення спонукає ЄС приймати рішення, які, принесуть користь не в останню чергу саме громадянам з точки зору оподаткування, інфраструктури, досліджень і технологій [3]. У цьому випадку цифровий збір податків можна назвати однією зі стратегій ЄС для забезпечення чесного та ефективного збору податків, а також для побудови комфортного та справедливого суспільства для, власне, громадян [4]. Цифровий збір створюється як незалежна система, тому вона не буде залежати від майбутньої глобальної угоди про міжнародну реформу корпоративного оподаткування, що безумовно є великим плюсом для стабілізації та послідовного, не занадто стрімкого розвитку нової податкової системи [1]. Крім того, цифрова податкова система повинна підтримувати платників податків у всьому світі [4].

Отже, цифровий збір, який планують запровадити у ЄС, спрямований на гармонізацію регулювання цифрових мереж і послуг між державами-членами. Він також призначений для створення єдиної ставки корпоративного податку між державами-членами ЄС з різними економічними показниками. Таким чином, це є не просто інновацією, це справді революційний крок з точки зору оподаткування, і безумовно високу та об'єктивну ефективність цього методу оподаткування буде видно, коли він буде повністю запроваджений у всіх країнах ЄС до кінця 2023 року. Цей цифровий збір значно підвищить продуктивність країн з точки зору збору податків. Також, збір може покращити позицію платників податків, оскільки

система оподаткування стане цифровою та прозорою. Крім того, це допоможе зменшити бюрократію, пов'язану зі збором податків. Цифровий збір допоможе створити рівні умови для країн, оскільки він застосовуватиметься однаково до всіх країн. Це гарантує, що всі країни зможуть збирати податки за справедливою ставкою.

Література

1. Європейські вектори оподаткування у XXI столітті. ЛІГА:ЗАКОН. URL: <https://fz.ligazakon.net/#/articles/FZ002513> (дата звернення: 19.11.2023)
2. Короткий посібник про ЄС. Home - Publications Office of the EU. URL: <https://op.europa.eu/webpub/com/short-guide-eu/uk/index.html> (дата звернення: 23.11.2023).
3. Галушка З. І. СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ЇХ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ. Трансформаційні процеси національної економіки в умовах сьогодення. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-296-1-1> (дата звернення: 19.11.2023).
4. Економічна правда. Відновлення економіки: чому країні потрібна проста і справедлива податкова система. Економічна правда. URL: <http://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/4/699732> (дата звернення: 21.11.2023).

УДК 339.924

Романюк В.А., к.ю.н., старший викладач кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Ніколайчук З.А., студент 4 курсу спеціальності 293 «Міжнародне право», Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ПОНЯТТЯ ЄДИНОГО ЦИФРОВОГО РИНКУ ЄС

Україна в недалекому майбутньому отримає статус країни-члена Європейського Союзу (далі – ЄС), тому Європейський цифровий ринок стане одним з напрямків, який наша держава повинна буде запроваджувати на своїй території та активно долучатись до такої практики.

Ступінь висвітлення даного питання в науковій літературі є недостатнім для оцінки інтеграційних процесів впровадження цифрового ринку, оскільки не були знайдені наукові позиції щодо поняття цифрового ринку. Саме це і спонукало нас до дослідження поняття Європейського цифрового ринку, а також нормативно-правових актів, в яких офіційно визначено досліджуване поняття.

Варто почати з того, що поняття Єдиного цифрового ринку є досить новим у праві Європейського Союзу і водночас його визначення не міститься в жодному законодавчому документі ЄС.

Проаналізуємо кожен можливий варіант щодо визначення цього поняття. Наприклад, статистична організація Європейської Комісії (далі – Євростат) називає Єдиний цифровий ринок «стратегією», яка була прийнята 6 травня 2015 року і є одним з 10 політичних пріоритетів Європейської Комісії [1]. В цьому випадку, поняття стратегії можна розуміти як довгостроковий план дій, який спрямований на досягнення певної мети, а саме створення Єдиного цифрового ринку в Європі.

Щодо законодавчих актів, варто згадати Регламент (ЄС) 2022/1925, який ще називають «Законом про цифрові ринки (далі – DMA). Як бачимо, є окремий нормативно-правовий акт, який регулює питання Єдиного цифрового ринку, однак його визначення не містить [2].

Тому інколи назву цього нормативного акту в цілому ототожнюють з поняттям Єдиного цифрового ринку. Однак, тут слід розуміти саме законодавчий акт, який приймається на рівні Європейського Союзу і має обов'язкову силу для держав-членів, метою якого є забезпечення конкурентних та справедливих умов для цифрових послуг, які мають значний вплив на внутрішній ринок, встановлює правила та вимоги щодо таких послуг, а також санкції за їх порушення [2].

Крім того, ми можемо зустріти поняття «Єдиного цифрового ринку», яке вживається в контексті «ініціативи» ЄС щодо розвитку «цифрової» економіки, а саме: «Цифровий порядок денний Європи» (далі – Europe Digital Agenda) [3].

Ініціатива містить визначення проблем, які потребують вирішення, візії, якої бажається досягти, завдань, які необхідно виконати, заходів, які слід реалізувати, індикаторів, які дозволяють вимірювати прогрес та ефект, зацікавлених сторін, які беруть участь у процесі, ресурсів, які виділяються для реалізації проєкту, термінів, які встановлюються для досягнення результатів.

Окрім того, можна також зустріти в українських наукових працях термін «програма», який вживається щодо «Єдиного цифрового ринку».

Наприклад, кандидатка юридичних наук К. В. Єфремова зазначає, що «програма Єдиний цифровий ринок є одним з найбільших досягнень ЄС. Вона дозволяє людям, послугам, товарам і капіталу вільно переміщатися у межах ЄС» [4].

Також зустрічається поняття «економічний простір» [5], яке стосується «Єдиного Цифрового Ринку» ЄС. Проте, воно є значно ширшим поняттям, адже окрім цифрового ринку, охоплює також ринок товарів, послуг, капіталу та інше.

У даному випадку, поняття економічний простір можна розуміти як сукупність територій, на яких діють однакові або сумісні правила та стандарти для здійснення всіх сфер економічної діяльності, особливо в сфері цифрових технологій.

Таким чином, підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що єдиного визначення та єдиного підходу до розуміння поняття «Єдиного цифрового ринку» ЄС не сформовано. Також не існує законодавчого закріплення цього поняття, що є недоліком, адже краще це закріпити на законодавчому рівні задля уникнення подальшої плутанини та розбіжностей у тлумаченні вказаного поняття.

На нашу думку, найбільш доцільним та правильним трактуванням поняття «Єдиного цифрового ринку» Європейського Союзу є наступне визначення: Єдиний цифровий ринок ЄС – це економічний простір Європейського Союзу, який передбачає просте та безпечно надання цифрових послуг як для громадян ЄС, так і для приватних компаній на умовах рівної та чесної конкуренції.

Література

1. What is the digital single market about? URL: <https://cutt.ly/xwIJcUeH> (дата звернення 25.11.2023).
2. REGULATION (EU) 2022/1925 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act). URL: <https://cutt.ly/DwIJv12R> (дата звернення 25.11.2023).
3. Digital Agenda for Europe. URL: <https://cutt.ly/ywIJnfws> (дата звернення 25.11.2023).
4. Єфремова К. В. Єдиний цифровий ринок Європи та України URL: <https://cutt.ly/EwIJn4EH> (дата звернення 25.11.2023).
5. Єдиний цифровий ринок. URL: <https://cutt.ly/YwIKBAhk> (дата звернення 25.11.2023).

Секція 8. Правознавство

УДК 342.9

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького
національного університету, м. Запоріжжя

ЗНАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРИ ВСТУПІ НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ В УКРАЇНІ – MUST HAVE

Практична реалізація євроінтеграційних прагнень України передбачає формування нормативного підґрунтя для активного впровадження використання англійської мови як мови офіційного міжнародного спілкування. Як зазначено у Пояснювальній записці до Законопроєкту № 9432 «Про застосування англійської мови в Україні», «...одним із ключових пріоритетів внутрішньої політики ЄС та важливим елементом конкурентоспроможності Європи (згідно із баченням ЄС) є вивчення іноземних мов ... трансформація статусу англійської мови в Україні – це необхідність та стратегічний крок до повноцінного членства нашої держави в ЄС, адже знання англійської мови – ключова компетенція в умовах глобалізації цих змін» [1]. Це у повній мірі стосується всіх без винятку сфер суспільних відносин, в т.ч. й сфери державної служби, роль і значення якої у реалізації євроінтеграційних прагнень нашої держави є надважливою. Від англійської спроможності державних службовців залежить не тільки усвідомлення важливості для України членства у ЄС, але й вжиття конкретних заходів щодо практичного наближення України до європейської спільноти, до повноправного членства. З огляду на це важливо гарантувати англійську стійкість державних службовців до новітніх викликів держави, що передбачає умовно виділені: попередню або потенційну стійкість (стосовно особи, яка претендує на посаду державної служби і професійна діяльність якої передбачає використання англійської мови як мови офіційного міжнародного спілкування) та реальну стійкість (англійську спроможність державних службовців стосовно використання цієї мови у своїй професійній діяльності). Формування «якісно англійського» кадрового забезпечення державної служби вимагає унормування основних засад мовної політики держави, в т.ч. й у сфері державної служби. Важливо принципово змінити пріоритети у формуванні відповідного кадрового ресурсу державної служби, впровадивши «мовний фільтр» як при вступі, так і впродовж всього періоду формування професійної кар'єри особи. З огляду на це цілком своєчасним, логічним та обґрунтованим є не тільки підготовка, фахове обговорення а й прийняття у першому читанні Проєкту Закону «Про застосування англійської мови в Україні», положення якого, поміж іншого, також стосуються й «англійської спроможності» державних службовців. Так, зокрема, ст. 3 Законопроєкту «Особа, які зобов'язані

володіти англійською мовою» фіксує перелік посад, стосовно зайняття яких передбачається «жорстка» норма стосовно англійської спроможності до використання англійської мови у професійній діяльності (наприклад, посади державної служби категорії «А», посади категорії «Б», «В», перелік яких визначається КМУ, голови обласних державних адміністрацій, їх перші заступники та заступники, прокурори тощо) [2]. Варто чітко зазначити, що відповідна вимога є «жорсткою» (імперативною) й передбачає не просто вивчення англійської мови, а саме практичне її використання («рівень володіння мови»). Системний підхід до врегулювання відповідного питання простежується: по-перше, у намаганні закріпити відповідні положення на рівні ст.4 Закону України «Про державну службу», а саме положень про принципи державної служби («принцип професіоналізму ...»), а також вимог щодо осіб, які претендують на вступ на державну службу (ст. 20). При цьому, якщо щодо посад категорії «А» такі корективи не є «кардинальними» з огляду на те, що «іншомовна спроможність» і раніше визнавалася як обов'язкова умова допуску особи до державної служби й лише має місце конкретизація (заміна «володіння іноземною мовою, яка є однією з офіційних мов Ради Європи» на «вільне володіння державною мовою, володіння англійською мовою»), відхід від «багатомовності» до «мономовності». В той час як стосовно посад категорій «Б» та «В» такі зміни є кардинальними, оскільки така вимога є новаційною (положення «володіння англійською мовою» вперше впроваджуються). З огляду на стратегічність ролі і значення державної служби у практичному втіленні євроінтеграційних прагнень нашої держави такі нормативні новації є не тільки логічними, своєчасними, а й об'єктивно необхідними. З іншого боку, вони не поширюються абсолютно на весь кадровий склад державної служби, бо не всі службовці залучені до такої діяльності, яка передбачає обов'язкове використання англійської мови. Саме тому уточнення «... а також володіння англійською мовою для встановлених Кабінетом Міністрів України посад» цілком «знімає напругу» у цьому питанні й пропонує перманентність у вирішенні питання переліку таких посад й лідируючу роль КМУ як вищого органу виконавчої влади, який своєчасно реагує на потреби часу і держави в англійськомовно спроможних кадрах на тих чи інших посадах державної служби.

Прийняття у першому читанні зазначеного Законопроекту підтверджує незмінність невідворотності курсу нашої держави щодо практичного втілення у життя євроінтеграційних прагнень, формування надійного нормативно-правового підґрунтя для набуття повноправного членства у ЄС, впровадження стандартів щодо формування спроможного кадрового ресурсу, в т.ч. мовноспроможного до ефективної співпраці із європейськими та міжнародними партнерами. Практична реалізація зазначеного проекту (а у подальшому нормативно-правового акту) не вимагатиме надмірних витрат держави, оскільки передбачається використання тих ресурсів, які вже тривалий час використовуються для реалізації державної мовної політики, а також системною є підготовча роботи.

Література

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» (№ 9432). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1854362> (дата звернення 22.11.2023 р.)
2. Проект Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» (№ 9432) URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1854364> (дата звернення 22.11.2023 р.).

УДК 343.85:351.74

Євтушенко Д.С., доктор філософії зі спеціальності Право (PhD), старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВІДКРИТОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ

Як за звичайних умов існування держави, так і у період дії правового режиму воєнного стану превентивна діяльність правоохоронних органів має беззаперечне значення з огляду на те, що досягнення цілей превентивної діяльності безпосередньо впливає на зменшення статистики вчинення тих чи інших правопорушень, а останнє може бути розглянуто як індикатор рівня правосвідомості населення, формування нульової толерантності до протиправних діянь, розуміння щодо неприпустимості вчинення останніх та відповідальності, що передбачається за їх вчинення, відповідно до законодавства, тощо. Превентивна діяльність як в цілому, так і як один із видів діяльності правоохоронних органів є такою, що здійснюється як на загальних принципах, таких як: законність, верховенство права, повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина, безсторонність та справедливість тощо, так і на спеціальних, таких як: об'єктивність, обов'язковість, системність, віддання переваги переконанню як методу реалізації превентивної діяльності, відкритості і прозорості, взаємодії із іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями, населенням тощо. Слід зазначити, що при цьому, по-перше, такий перелік принципів не є вичерпним, а по-друге, останні зазначені принципи мають велике значення саме для досягнень цілей превентивної діяльності правоохоронними органами. Так, принцип відкритості та прозорості зафіксований, наприклад, у Законі України «Про Національну поліцію», який передбачає, що Національною поліцією забезпечується «постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку» (ст. 9), або ж, наприклад, відповідно за Закону України «Про Національне

антикорупційне бюро України» одним із принципів діяльності органу, на який покладено функції, в т.ч. й щодо попередження корупційних та інших кримінальних правопорушень (відповідно до компетенції), є принцип «відкритості для демократичного цивільного контролю» (ст. 3) тощо.

Тож через дотримання принципу відкритості і прозорості здійснюється не тільки контроль за ефективністю реалізації функцій, покладених на той чи інший правоохоронний орган, а й через публікування новин на офіційних каналах щодо здійснення запобігання, протидії, припинення будь-яких протиправних дій правоохоронними органами підвищується довіра населення до останніх, відбувається формування або посилення відчуття захищеності та впевненості у власному захисті. Крім того, поширення такого виду інформації як презентація діяльності того чи іншого правоохоронного органу впливає і на правосвідомість населення, виховання його у дусі дотримання закону, формування або підвищення рівня правового виховання населення та формування негативного переконання щодо вчинення протиправних діянь. Слід зазначити, що такий принцип у поєднанні із принципом взаємодії із іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями, населенням сприяє правовому вихованню населення, з огляду на те, що саме під час виступів представниками правоохоронних органів з окремих аспектів діяльності його, проведення круглих столів, конференцій, інтерв'ю, брифінгів, що є видами такої взаємодії, а також проведення інформаційно-просвітницьких заходів у взаємодії із закладами вищої освіти, таких як, наприклад, «Вебінар з детективом НАБУ» тощо, або ж участь представників правоохоронних органів в якості гостей лекторів у закладах середньої та вищої освіти, а також долучення до підготовки фахівців спеціальності безпосередньо у закладах освіти, а також в межах самого правоохоронного органу (дуальна форма здобуття освіти, що передбачає навчання, за якого теоретичний матеріал засвоюється у закладі освіти, а практичний елемент навчання відповідно на базі правоохоронного органу), при цьому крім надання корисної професійної інформації щодо діяльності правоохоронного органу, тих чи інших особливостей та актуальних проблемних питань сьогодення, буде забезпечуватися поширення інформації щодо неприпустимості вчинення протиправних діянь та реагування з боку держави на такі діяння як одна із форм превентивної діяльності. Ще одним яскравим прикладом поєднання цих двох принципів є проєкт «Вихователь безпеки» [3], організаторами якого виступили МВС спільно із Національною поліцією. Такий проєкт мав на меті профілактику вчинення правопорушень в освітньому середовищі. Ряд подібних спільних правопросвітницьких заходів, які безпосередньо реалізовувалися Національною поліцією України та Державною службою з надзвичайних ситуацій спільно, знайшли відображення, із дотриманням принципу відкритості та прозорості, у фіксуванні пресслужбами на офіційних каналах відповідних органів тощо.

Таким чином, принцип відкритості та прозорості як один із основних принципів діяльності правоохоронних органів, в т.ч. й превентивної, забезпечується повною мірою, про що свідчить систематичне, оперативне

висвітлення результатів реагування з боку держави на протиправні діяння, що має безпосередній вплив на правову культуру та правове виховання населення. Принцип відкритості і прозорості, займаючи місце серед основних принципів превентивної діяльності, в поєднанні з іншими принципами, сприяє формуванню ефективної превентивної діяльності правоохоронних органів в цілому.

Література

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення 15.06.2022. URL: <https://cutt.ly/DZJpKji> (дата звернення 29.11.2023 р.)

2. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 29.11.2023 р.)

3. На Рівненщині стартував проєкт «Вихователь безпеки» / офіційний сайт Національної поліції. Дата оновлення 27.01.2022. URL: <https://cutt.ly/IZJp4R6> (дата звернення 29.11.2023 р.)

УДК 339.926

Романюк В.А., к.ю.н., старший викладач кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Варениця Д.Б., студент 4 курсу спеціальності 293 «Міжнародне право», Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

ВІДПОВІДНІСТЬ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ ЄС ТА ОКРЕМИХ ТРЕТІХ КРАЇН

Актуальність даної проблеми полягає у тому, що наша держава є активним суб'єктом на міжнародному продовольчому ринку, особливо в контексті торгівлі з Європейським Союзом. Адже, Україна отримала статус кандидата в ЄС, наслідком якого, з часом, буде її вступ до ЄС, тому необхідно детально дослідити цю проблему та з'ясувати чи відповідають наші стандарти якості стандартам ЄС та що можна в цій сфері вдосконалити.

Ступінь вивченості в науковій літературі даної теми свідчить про дослідження різних галузевих аспектів стандартизації продукції. Однак, дана сфера є досить прогресивною із застосуванням нових технологій та біохімічних відкриттів, що значно випереджає існуюче законодавство та потребує нормативного регулювання, яке відповідатиме сучасному стану виробництва.

Стандарти якості продовольчих товарів є важливим фактором, який впливає на здоров'я споживачів, конкурентоспроможність виробників, торговельні потоки

та інтеграційні процеси. У світі існує багато різних систем стандартизації продовольчих товарів, які базуються на різних правових та наукових підставах, а також відображають різні соціальні та культурні вподобання. Це створює проблеми для міжнародної торгівлі продовольчими товарами, адже відмінні стандарти якості можуть стати перешкодою для вільного доступу до ринків.

Першим важливим кроком щодо контролю за дотриманням стандартів якості продовольчих товарів, які імпортуються з третіх країн, став Регламент (ЄС) № 178/2002 від 28 січня 2002 року, який передбачив створення Європейського агентства з безпеки харчових продуктів (далі – EFSA), завданням якого є оцінка та надання інформації про всі ризики, пов'язані з харчовим ланцюгом. Вказаний регламент також засновує Європейський орган з безпеки харчових продуктів.

Крім того, регламентом запроваджується Система швидкого оповіщення про харчові продукти та корми (далі – RASFF) з метою підтримки швидкого реагування органів безпеки харчових продуктів у разі виникнення ризиків для здоров'я населення, пов'язаних з харчовим ланцюгом [1].

Одним з найважливіших нормативно-правових актів у цій сфері є також Регламент (ЄС) № 2092/91 від 28 червня 2007 року. Вказаним регламентом було переглянуто основні вимоги щодо органічного виробництва і маркування органічних продуктів; більш чітко визначено цілі, принципи та правила органічного виробництва.

Наступним важливим законодавчим закріпленням стандартизації якості продовольчих товарів є Регламент Європейської Комісії (ЄС) № 1235/2008 від 8 грудня 2008 року. У Регламенті зазначено основні визначення, якими потрібно керуватися при імпорті органічної продукції, якими документами супроводжується даний процес та умови вільного обігу товарів, що імпортуються до країн ЄС [2].

Розглянемо окремі аспекти стандартизації продовольчих товарів на прикладі України та США, як третіх країн у відносинах з ЄС.

Наприклад, щодо використання пестицидів та ветеринарних препаратів, ЄС має суворіші обмеження на дозволені типи та кількість пестицидів та ветеринарних препаратів. ЄС забороняє використання гормонів росту для великої рогатої худоби та свиней, а також деяких антибіотиків, які можуть сприяти розвитку резистентності до них. Україна та США має менш суворі обмеження на дозволені типи та кількість пестицидів і ветеринарних препаратів. На відміну від ЄС, Україна та США дозволяє використання гормонів росту для великої рогатої худоби та свиней, а також деяких антибіотиків, які заборонені в ЄС.

Щодо використання генетично модифікованих організмів (далі – ГМО), ЄС також має суворіші правила щодо виробництва, імпорту, маркування та відстежуваності ГМО, ніж США. ЄС дозволяє виробництво та імпорт тільки тих ГМО, які пройшли наукову оцінку безпеки та отримали дозвіл від Європейського органу з безпеки харчових продуктів (далі – EFSA), тоді як США та Україна дозволяють виробництво та імпорт більшої кількості ГМО, які не потребують спеціального дозволу або маркування [3].

Таким чином можна зробити висновок, що стандарти якості продовольчих товарів ЄС та третіх країн мають як спільні, так й відмінні риси. Попри різні законодавчі підходи щодо цього питання, всі країни об'єднує спільне прагнення: створення безпечного та екологічно нейтрального продовольчого ринку. Варто також зазначити, що Україна, як країна-кандидат на вступ до ЄС, взяла на себе зобов'язання щодо гармонізації власного законодавства щодо асquis ЄС і повинна законодавчо закріпити стандарти ЄС. Необхідно продовжувати зусилля гармонізації законодавства щодо виробництва продуктів тваринного походження, адже це розширить експортні можливості нашої держави.

Література

1. Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF). URL: <https://cutt.ly/LwIVX80q> (дата звернення 26.11.2023).
2. Практичний довідник органічного експортера до ЄС. URL: <https://cutt.ly/kwIBnUnw> (дата звернення 26.11.2023).
3. COMPARATIVE ANALYSIS OF EU STANDARDS IN FOOD SAFETY, ENVIRONMENT, ANIMAL WELFARE AND OTHER NON-TRADE CONCERNS WITH SOME SELECTED COUNTRIES. URL: <https://cutt.ly/OwIBfFIC> (дата звернення 26.11.2023).

УДК 342.7:355.212.7(477)

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Кузін О. О., студент 2 курсу спеціальності «Будівництво та цивільна інженерія» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Питання щодо альтернативної (невійськової) служби було актуальним ще до оголошення воєнного стану, а наразі – гостро стоїть, ніж будь-коли до цього. На відміну від строкової служби, альтернативна доступна не кожному українцю і термін її проходження теж має різницю.

Альтернативна (невійськова) служба – служба, котра слугує альтернативним варіантом для строкової, у зв'язку з неможливістю виконання останньої громадянами через віросповідання або інші релігійні причини. Термін такої служби відрізняється від звичайної та триває 18 місяців проти 12 місяців строкової. Завданням у строковій та альтернативній служб є виконання свого військового обов'язку перед суспільством.

З певних статей Конституції [1], а також закону України про альтернативну (невійськову) службу, можна дізнатися більш детально про військовий обов'язок та службу під час надзвичайного і воєнного станів.

Ст. 4 Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» зазначає, що, «Громадянин, який не може пройти військову службу з релігійних причин, проте придатний до неї, за умови, коли заявив про це і підтвердив свої слова документально або будь-яким іншим чином, буде переведений на невійськову службу» [2].

Направленими на службу не можуть бути особи, котрі відповідно до законодавства:

- були звільнені від її проходження;
- отримали від призову відстрочку у певний термін на строкову службу (на строк її дії).

Кабінет міністрів України опублікував список організацій, в яких віровчення забороняє користування зброєю. До них відносяться: адвентисти сьомого дня, Свідки Єгови, покутники, євангельські християни-баптисти, адвентисти-реформати, християни віри євангельської, євангельські християни, харизматичні християнські церкви (та церкви, прирівняні до них), товариство Свідомості Крішни [2].

Громадянам, направленим на альтернативну службу, забороняється: ухилення від даної служби, здобувати освіту, поза закладами середньої чи вищої освіти та формою навчання заочна і вечірня, брати участь у різних страйках, займатися підприємницькою діяльністю та відмова від місця проходження даної служби [2].

Якщо громадянин ухиляється від проходження даної служби або вчиняє дії, що не передбачені законодавством України про альтернативну (невійськову) службу, місцева державна адміністрація має право скасувати рішення про направлення на таку службу. У письмовій формі протягом наступних 5-ти календарних днів рішення адміністрації доводиться до відома громадянина, котрому був наданий дозвіл, а також територіальний центр комплектування і соціальної підтримки, після чого особа, як правило, підлягатиме до призову на строкову службу на загальних підставах [3].

Отже, в умовах воєнного часу військовий обов'язок є невід'ємною частиною для кожного громадянина України і невійськова служба слугує альтернативою строковій для людей, чиї релігійні переконання не дозволяють користуватися зброєю.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 28.11.2023).

2. Про порядок введення в дію Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу»: Постанова Верхов. Ради України від 12.12.1991 р. № 1976-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-12#Text> (дата звернення: 28.11.2023).

3. Альтернативна (невійськова) служба. URL: wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%90%D0%BB%D1%8C%...83%D0%B6%D0%B1%D0%B0 (дата звернення 28.11.2023).

УДК 342.4:351.862.22(477)

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Трушина В. С., студентка 3 курсу спеціальності «Архітектура та містобудування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Культурна спадщина є невід'ємною частиною історії та традицій будь-якого народу. Вона відображає цінності та особливості культури, накопичені протягом століть. Для України, як і для багатьох інших країн, надбання попередніх поколінь є важливим фактором стабільності та розвитку національної ідентичності.

Культурна спадщина може бути матеріальною та нематеріальною. Матеріальна включає в себе об'єкти, створені руками людини, такі як архітектурні пам'ятки, твори мистецтва, книги, рукописи тощо. А нематеріальна включає в себе традиції, звичаї, обряди, народну творчість тощо.

В Україні існує законодавча база, яка регулює охорону культурної спадщини. Зокрема, Закон України «Про охорону культурної спадщини» визначає правові норми та механізми, спрямовані на збереження та відновлення об'єктів культурної спадщини [1].

Закон визначає, що об'єкти культурної спадщини є власністю народу України і підлягають охороні держави. Він також встановлює порядок виявлення, обліку, дослідження, збереження, відновлення та використання об'єктів культурної спадщини.

Україна також співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, для забезпечення світового визнання та захисту своєї культурної спадщини. Міжнародні стандарти та досвід допомагають Україні впроваджувати сучасні методи збереження та відновлення об'єктів культурної спадщини.

Управління та нагляд за охороною культурної спадщини в Україні здійснюється спеціалізованими органами, такими як Державна служба з питань захисту культурної спадщини та інші структури, що визначають політику, здійснюють контроль та реалізують заходи з охорони об'єктів спадщини.

Незважаючи на існуючі зусилля, існують виклики, пов'язані з необхідністю збереження культурної спадщини в умовах сучасного розвитку. Технологічні

зміни, природні катастрофи та інші фактори вимагають постійного удосконалення законодавства та підходів до охорони спадщини.

Для успішної реалізації стратегій охорони культурного надбання України необхідно:

1. Інтегрувати міжнародні стандарти в національне законодавство;
2. Підвищити ефективність управління та контролю за охороною культурної спадщини;
3. Постійно адаптувати підходи до охорони спадщини до сучасних викликів.

В Україні нараховується понад 100 тисяч об'єктів культурної спадщини, з яких близько 1000 включено до Списку світової спадщини ЮНЕСКО. Серед найвідоміших українських пам'яток культурної спадщини – Софійський собор у Києві, Києво-Печерська лавра, Кам'янець-Подільська фортеця, Луцький замок, Хотинська фортеця тощо [2, с. 87].

Охорона культурної спадщини є важливим завданням для України. Вона сприяє розвитку культури та мистецтва, зміцненню національної ідентичності та підвищенню рівня життя населення.

Література

1. Про охорону культурної спадщини : Закон України № 1805-III від 02.10.2023р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2000, № 39, ст.333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення 25.11.2023)
2. Покоłodна М. М. Туристські ресурси України : конспект лекцій для студентів денної і заочної форм навчання освітнього рівня «бакалавр» за спеціальностями 242 Туризм і 241 Готельно-ресторанна справа / М. М. Покоłodна, Т. В. Гордієнко, І. Л. Полчанінова ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2018. 198 с.

УДК 346.7:69(477)

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Віличко О. О., студентка 2 курсу спеціальності «Архітектура та містобудування» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Будівельна галузь України, як важливий стратегічний сектор економіки, має великий вплив на розвиток країни. З часом у правовому регулюванні цієї галузі виникають серйозні проблеми, які в свою чергу вимагають до себе уваги та

системного вирішення. Через активні реформації інших галузей та зростаючі вимоги сучасності, вирішення питань, пов'язаних з правовим регулюванням сфери будівництва, стає ключовим завданням для забезпечення надійного і постійного розвитку як окремо обраних регіонів, так і країни в цілому. Забезпечення прозорості, застосування новітніх стандартів та визначення чітких прав та обов'язків учасників процесу будівництва є важливими аспектами, які потребують уважного вивчення та системного підходу.

Для економіки країни важливість будівельної галузі має важливе значення, оскільки вона визначає не тільки фізичний образ нашого оточення, а й впливає на соціально-економічний ландшафт. Але, не зважаючи на свій стратегічний статус, будівельна галузь стикається з серйозними проблемами, які ускладнюють не лише процес будівництва, а й негативно впливають на життя громадян. Відсутність відповідного правового регулювання може призвести до негативних наслідків для безпеки та добробуту суспільства.

Нестабільність та неоднозначність нормативно-правового середовища є однією з основних проблем чинного законодавства. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності», встановлює порядок та основні принципи проведення містобудівної діяльності [1], проте його неоднозначне тлумачення часто призводить до непорозумінь та колізій. Це може бути виправлено шляхом уточнення та ретельного переопрацювання вже існуючих нормативних актів та прийняття додаткових, які би враховували нові аспекти правовідносин.

Ще однією проблемою являються корупційні ризики, які супроводжують галузь будівництва на всіх її етапах та за результатами аналізу статистичних даних сягнули небачених раніше масштабів [2, с.4]. Тому у 2020 році припинила своє функціонування Державна архітектурно-будівельна інспекція, на місці якої було засновано Державну інспекцію архітектури та містобудування України (далі – ДІАМ), яка розпочала свою діяльність 15 вересня 2021 року. Особливістю діяльності ДІАМ є використання електронних засобів для виконання своїх повноважень через Єдину державну електронну систему у сфері будівництва. Ця система мінімізує контакти між учасниками процесу та корупційні ризики. Завдяки такій системі процеси будівництва ведуться чітко та прозоро [3]. Проте це не вирішує всіх проблеми, що мають системний характер та потребують комплексного підходу до їх вирішення. Необхідно впроваджувати ефективні механізми моніторингу та контролю, а також забезпечувати високий рівень відкритості та доступ до інформації всім бажаючим.

Україна може перейняти міжнародний досвід, який допоможе у вирішенні правових проблем будівельної галузі. Вивчення найкращих практик, таких як BREEAM чи ICLEI, їх адаптування під наші реалії та здійснення відповідних реформ сприятиме впровадженню інноваційних та ефективних рішень в українській будівельній практиці.

Вирішення проблем будівельної галузі в Україні потребує комплексного підходу та впровадження системних реформ. Вирішення зазначених проблем вимагає активного впровадження сучасних стандартів, удосконалення

нормативно-правової бази та забезпечення ефективного механізму контролю. Впровадження інновацій, та використання міжнародного досвіду стануть ключовими кроками у покращенні функціонування будівельної галузі та забезпечить її тривалий розвиток.

Література

1. *Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України* [Електронний ресурс]. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення 28.11.2023).

2. Запотоцький А. П., Вознюк А. А., Кучменко С. В. Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері будівництва : методичні рекомендації. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2017. 78 с.

3. Юридична газета. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/reforma-mistobuduvannya-vzhe-za-tizhden-dabi-bude-ostatochnolikvidovano.html> (дата звернення 28.11.2023).

УДК 364(477)

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Дорошенко П. В., студентка 2 курсу спеціальності «Металургія чорних металів» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Забезпечення діяльності готелів та ресторанів є одним із елементів ефективного розвитку національної економіки. Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в Україні відбувається в умовах ринкової моделі господарювання та із врахуванням формування конкурентного середовища. Та зважаючи на загострення економічної ситуації в країні, питання створення оптимальних умов розвитку готельно-ресторанного бізнесу, створення нових робочих місць, а також забезпечення конкурентоспроможності набувають пріоритетного значення.

Варто відзначити, що розвиток готельно-ресторанного бізнесу створює сприятливі умови для залучення інвестицій, що забезпечує ефективне функціонування суміжних видів економічної діяльності. Проте, враховуючи те, що в сьогоденні умовах існує низка чинників, які впливають на економічну систему України, готельно-ресторанний бізнес розвивається недостатніми темпами.

Враховуючи обставини сьогодення, варто переглянути чинники, що впливають на функціонування готельно-ресторанного бізнесу в Україні. Одним із

таких є питання правових засад його регулювання. Дослідження даного питання дасть можливість розглянути інноваційні можливості розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні.

Державне регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні здійснюється шляхом використання організаційно-економічного механізму, що є окремим системним напрямом державної політики. Відповідно, його робота регламентується певними нормативно-правовими актами, що складають правову основу функціонування готельно-ресторанного бізнесу країни, такими, як Цивільний та Господарський кодекси України, Закони України «Про стандартизацію», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про захист прав та інтересів споживачів» тощо. Організацію процесу реалізації державної економічної політики відносно розвитку готельно-ресторанного бізнесу здійснює Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [1, с. 168].

Важливим аспектом регулювання готельно-ресторанного бізнесу є стандартизація. Зокрема, щодо даної діяльності встановлені такі національні стандарти України: ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів», ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства» та інші [1, с. 169].

Стандартизація в готельному бізнесі має важливе значення. Це пояснюється тим, що такі стандарти ставлять вимоги щодо кожної категорії готелів, які є мінімальними, проте повинні обов'язково виконуватись в повному обсязі. Схожою є стандартизація закладів ресторанного господарства, що також передбачає класифікацію закладів ресторанного господарства за типами та класами, а також вимоги до них [2, с. 92].

Важливими є процедури ліцензування та сертифікації. Впровадження даних процедур гарантує належний рівень ведення господарства у сфері готельно-ресторанного бізнесу, адже вони спрямовані на дотримання санітарних, екологічних умов, а також закріплених вимог стандартизації. Таким чином, встановлення чітких вимог та критеріїв до такої діяльності дозволяє підвищувати її рівень функціонування [3, с. 112].

Таким чином, належне та ефективне функціонування готельно-ресторанного бізнесу, досягається відповідністю великій кількості вимог, серед них: відповідність технічним регламентам, встановлених законодавством; дотримання показників якості харчових продуктів, які використовуються в ході такої діяльності; забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя; дотримання прав захисту споживачів; дотримання стандартів засобів розміщення; дотримання стандартів будівельних норм тощо.

Всі ці норми та стандарти забезпечують ефективне функціонування готельно-ресторанного бізнесу на економічному ринку, що має позитивний вплив на розвиток економіки країни. Незважаючи на високу якість того чи іншого бізнесу у даній сфері, все ж виникають чинники, які мають значний негативний вплив на його здійснення. Серед них: економічна криза; недоліки в роботі

фінансової та банківської систем; обмежена платоспроможність людей; недосконала податкова система тощо [4, с. 38].

Варто відмітити, що наразі актуальним є удосконалення роботи готельно-ресторанного бізнесу шляхом запровадження інноваційних процесів в даній діяльності. Варто зазначити, що на їх введення впливають низка факторів. Зокрема, А.Л. Шаповалов до них відносить такі:

- нові напрямки розвитку науки та техніки, що включає в себе появу нових технологій;
- економічна та політична ситуації в світі та Україні;
- значна кількість нововведень, що запроваджуються Світовою організацією торгівлі;
- прийняття нових нормативно-правових актів, які регулюють соціально-економічні питання;
- запровадження нововведень у сферах, які тісно взаємопов'язані із господарською діяльністю у сфері готельно-ресторанного бізнесу та інші [4, с. 55].

Всі ці чинники, а також поширення COVID-19 у світі та в Україні, повномасштабне вторгнення російських військ на територію України в лютому 2022 року мають значний вплив на розвиток даного бізнесу та економіки країни загалом.

З метою трансформації готельно-ресторанного бізнесу з урахуванням сучасних умов, дана сфера потребує нововведень, що будуть забезпечувати її діяльність на новому рівні. Такими нововведеннями є інноваційні процеси. Є.В. Самарцев наголошує на необхідності створити нормативно-правову базу та економічні механізми з метою підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності; запровадити фінансову підтримку виконання інвестиційних проектів; запровадити підтримку функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [2, с. 367].

Таким чином, зосередження державних ресурсів на пріоритетних напрямках технологічного оновлення сфери послуг, а також забезпечення інноваційних моделей розвитку готельного господарства України підвищить конкурентоспроможність готельного господарства на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Отже, правові відносини готельно-ресторанного бізнесу в Україні достатньо детально регламентуються законодавчими актами, правилами стандартизації та ліцензування. Це дозволяє забезпечувати якість та ефективність реалізації такої господарської діяльності, що здійснює позитивний вплив на економіку країни. Незважаючи на це, варто враховувати, що реалії постійно змінюються і ефективність ведення готельно-ресторанного бізнесу потребує удосконалення законодавства з метою приведення його у відповідність сучасним вимогам.

Література

1. Бакеренко Н. П. Особливості діяльності підприємств готельної індустрії. Науковий вісник НЛТУ України. 2018. Вип. 23.15. С. 168–176.

2. Мунін Г. Б., Самарцев Є. В., Роглев Х. Й. Управління сучасним готельним комплексом: навч. посіб. Київ: Ліра-К., 2015. 520 с.
3. Кравчук Г. О. Аналіз досліджень розвитку готельної індустрії України в контексті Євро 2012 Г. О. Кравчук Інноваційна економіка. 2020. №1. С. 112–115.
4. Шаповалов А. Л. Інформаційні технології в готельному та ресторанному господарстві: конспект лекцій з дисципліни А. Л. Шаповалов, О. Б. Костенко, К. В. Кузьмичова. Харків : ХНАМГ, 2020. 80 с.

УДК 347.77:004.056.5(477)

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Камінська У. А., студентка 2 курсу спеціальності «Автоматизація та комп'ютерно інтегровані технології» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

У сучасному світі, насиченому технологіями та цифровою взаємодією, для ефективного захисту національного кіберпростору необхідне відповідне законодавство. Отож, стоїть завдання адаптувати та вдосконалити існуючі правові норми відповідно до сучасних викликів та тенденцій. На сьогоднішній день Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» є основним нормативно-правовим документом, що визначає принципи та завдання у сфері кібербезпеки [1].

Однак аналіз виявив недоліки, зокрема відсутність чіткості щодо відповідальності за кіберзлочини, що призводить до недостатнього стримування кіберзагроз (статті 361-362 Кримінального кодексу України) [2].

Враховуючи статті 3 «Правові основи забезпечення кібербезпеки України» та 7 «Принципи забезпечення кібербезпеки» необхідно визнати значення міжнародного аспекту в кіберпросторі. Ефективна співпраця та обмін інформацією між країнами стають важливими факторами у протидії кіберзагрозам. Стаття 3 надає правову базу для забезпечення кібербезпеки, вказуючи на Конституцію, закони про національну безпеку, політику та інші акти, включаючи міжнародні договори, що гарантують протидію кіберзлочинності. Стаття 7 визначає принципи забезпечення кібербезпеки, серед яких важливе місце відведене міжнародному співробітництву для зміцнення взаємної довіри та спільних підходів у протидії кіберзагрозам.

Відповіді на кіберінциденти в Україні вимагають продуманих підходів, оскільки наразі виявляються складнощі через відсутність чіткого механізму в законодавстві. Згідно зі статтею 8 національного законодавства, національна

система кібербезпеки повинна слугувати основою для подолання цієї проблеми. Згідно з пунктом 1 статті 8 Закону «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» національна система кібербезпеки має включати різні суб'єкти та заходи, спрямовані на захист інформаційних ресурсів і критичної інфраструктури. Згідно з пунктом 2 згаданої статті, ключові суб'єкти, такі як Держслужба спецзв'язку, Нацполіція, СБУ, Міноборони, Генштаб та інші, відповідають за реалізацію завдань у сфері кібербезпеки. Введення обов'язкової системи реагування, враховуючи вказані положення статті 8, є необхідним етапом для забезпечення ефективних та координованих дій при виявленні кіберзагроз.

Стаття 15 закону про кібербезпеку України визначає механізми контролю за заходами із забезпечення кібербезпеки, проте виникають проблеми в реалізації цих механізмів через недостатню ефективність та координацію між Верховною Радою, Президентом, та іншими суб'єктами. Незважаючи на передбачений незалежний аудит, його результати не завжди призводять до конкретних заходів, а також виникають труднощі в оцінці ефективності системи кібербезпеки, оскільки відсутні конкретні критерії та стандарти. Крім того, потрібно звернути увагу на потребу посилення взаємодії між Комітетами Верховної Ради, які відповідають за національну безпеку та інформатизацію, для забезпечення більш ефективного вирішення питань кіберзахисту в Україні.

Закон України «Про захист персональних даних» визначає основні принципи та механізми захисту особистої інформації, проте виникають проблеми у впровадженні його положень щодо кіберзахисту. Відмічається недостатня ефективність контролю та відповідальності за порушення правил обробки персональних даних в кіберпросторі. Додатково, відсутність чітких стандартів та критеріїв для оцінки кіберзахисту особистої інформації ускладнює визначення ефективності заходів, що призводить до вразливості в цифровому просторі. Щоб забезпечити більшу ефективність правового кіберзахисту, необхідно активно вдосконалювати і розширювати положення Закону про захист персональних даних, а також забезпечити більш жорстке виконання та контроль за його дотриманням [3].

Таким чином, ефективна протидія кіберзагрозам та забезпечення стабільної та безпечної інформаційної інфраструктури в Україні потребує законодавчого врегулювання. Подолання цих викликів потребує не лише правових, а й системних змін, спрямованих на створення сучасної та високоефективної системи кібербезпеки.

Література

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : *Закон України*: (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст.403) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення 16.11.2023)
2. Кримінальний кодекс України: Стаття 361-2. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних

мережах або на носіях такої інформації. URL: https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-361-2.htm (дата звернення 19.11.2023)

3. Про захист персональних даних : Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 34, ст. 481) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення 24.11.2023)

УДК 342.7-053.2:004.738.5]:004.056.5

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Корнієнко М.Ю., студент 1 курсу магістратури спеціальності «Мікро- та наносистемна техніка» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Діти швидше ніж дорослі адаптуються до стрімких змін у сфері інформаційних технологій і легше освоюють їх, завдяки чому вони часто випереджають своїх батьків та вчителів у засвоєнні можливостей технологій. Проте, через відсутність життєвого досвіду та психологічні особливості, такі як недостатній контроль над емоціями, слабкий вольовий і емоційний контроль та імпульсивність, діти можуть бути менш стійкими до інформаційних та технічних загроз.

Вчені вказують, що ідеально чиста мережа Інтернет, яка була б позбавлена загроз, насправді неможлива. Тому надзвичайно важливо своєчасно інформувати підростаюче покоління, батьків і вчителів про потенційні загрози мережі та навчати їх елементарним правилам безпечного використання Інтернету.

Інтернет відкриває перед дітьми безмежні можливості задовольнити їхню допитливість та бажання навчатися, але цей цифровий світ не обмежений жодними правилами або цензурою. Неповне законодавство, що регулює електронні ЗМІ, залишає дітей у просторі, де може зустрічатися величезний обсяг інформації, включаючи шкідливий контент, що негативно впливає на їхній розвиток та сприйняття світу. Основні загрози безпеці дітей у Інтернеті включають залежність від мережі, доступ до небажаного контенту, комунікаційні ризики та кіберзагрози. [1, с. 14].

Доступ до небажаного контенту означає матеріали в Інтернеті, які є нелегальними або шкідливими для дітей, не відповідають їхньому віку та можуть

негативно впливати на їх фізичне та психічне здоров'я. Контентні загрози у мережі включають в себе тексти, зображення, аудіо- та відеофайли, а також посилання на сторонні ресурси, які містять елементи насильства, агресії, еротику та порнографію, нецензурну лексику, матеріали, що пропагують расову ненависть, а також інформацію про анорексію, булімію, суїцид, азартні ігри, наркотики та інше. [4, с. 172].

Міжособистісні загрози в онлайн середовищі виникають у зв'язку з взаємодією користувачів Інтернету та містять у собі потенційні ризики психологічних атак через електронну пошту, сервіси миттєвих повідомлень (наприклад, ICQ, Google Talk, Skype), чати, форуми, блоги, соціальні мережі, сайти знайомств, веб-сайти, а також за допомогою мобільного зв'язку. Головними серед таких загроз є розголошення дитиною конфіденційної інформації про себе та свою сім'ю, а також випадки кібербулінгу і кібергрумінгу [1, с. 18]

В даний час, з використанням мобільних телефонів, які надають дітям необмежений доступ до Інтернету, важко для батьків та вчителів контролювати, які сайти і соціальні мережі вони відвідують. Основним рішенням для зменшення загроз у Інтернет-середовищі має стати поінформованість дітей щодо потенційних небезпек в Інтернеті та формування у них навичок правильної та безпечної поведінки в цій мережі. У зв'язку з цим, батькам пропонується десять правил, які сприятимуть формуванню у дітей вмінь та навичок безпечного користування Інтернетом:

1) Використовувати таймер для обмеження часу, який дитина проводить в Інтернеті. [2, с. 17].

2) Навчити дитину не розголошувати свою конфіденційну інформацію (прізвище, номер телефону, адресу, номер школи, паролі, власні фото), а особливо без вашого дозволу. При цьому особливу увагу варто зосередити на поясненні наслідків розголошення особистої інформації [5, с. 55].

3) Використовувати технічні засоби захисту: функції батьківського контролю в операційній системі, антивірус та спам-фільтр. Окрім цього, варто також пояснити дитині необхідність використання вище зазначених програм [3, с. 57].

4) Пояснити дитині, що завантаження деяких файлів може бути незаконним чи небезпечним тобто може – заразити комп'ютер вірусами.

5) Створити сімейні правила он-лайн-безпеки для дітей [1, с. 29].

6) Пояснити дитині чим небезпечні зустрічі з віртуальними знайомими в реальному житті. Підкреслити, що віртуальний співрозмовник може видавати себе за іншу людину. Саме тому, якщо в дитини є бажання зустрітися з кимось із віртуальних знайомих, їй потрібно обов'язково домовлятися про зустріч у громадському місці і повідомити про це батьків [5, с. 55].

7) Проводити більше часу з дитиною, заохочуйте її до обговорення тем, пов'язаних з Інтернетом. У невимушеній атмосфері набагато легше обговорювати «складні» питання [2, с. 17].

8) Навчити дітей критично ставитися до інформації в Інтернеті [5, с. 55].

9) Пояснити дитині, що Інтернет може коштувати реальних грошей.

10) Навчити дитину дотримуватись тих же правил поведінки, що і в реальному житті. [1, с. 29].

Важливо відзначити, що ключову роль у формуванні поведінки дітей як у реальному світі, так і в онлайн середовищі відіграє родина. Батькам слід надавати серйозне значення вихованню та підвищенню обізнаності дітей про потенційні ризики в Інтернеті. Важливо усвідомлювати, що комп'ютер для дітей повинен використовуватися як інструмент для навчання та розвитку, а не лише для розваг та ігор. Незважаючи на широкі можливості віртуального спілкування, воно не повинно замінювати або виключати реальні стосунки між людьми. Забезпечення єдиної системи вимог та умов для безпеки дітей в онлайн середовищі потребує співпраці між батьками та вчителями як у навчальних закладах, так і вдома. Вчителі мають інформувати батьків про аспекти безпеки в Інтернеті та спільно розробляти методи та інструменти для ефективного викладання дітям основ безпечної поведінки в онлайн просторі.

Література

1. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі / [Литовченко І. В., Максименко С. Д., Болтівець С. І., Чепа М. А., Бугайова Н. М.]. Київ: ТОВ «Видавничий Будинок Аванпост-Прим», 2010. 48 с.

2. Литвиненко О. В. Дитяча безпека в Інтернеті: технології та рекомендації на допомогу батькам [Електронний ресурс] / О. В. Литвиненко // Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія : Матеріали обласної науково-методичної Інтернет-конференції (м. Кіровоград, 11 лютого 2014 р.). Кіровоград, 2014. С. 15 - 18. URL: <http://konf.koipro.kr.ua/blogs/index.php/blog2> (дата звернення 29.11.2023).

3. Кочарян А. Б. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі : навчально-методичний посібник / А. Б. Кочарян, Н. І. Гущина. Київ, 2011. 100 с

4. Кухарська Н. П. Загрози безпеці дітей у соціальних мережах / Н. П. Кухарська, В. М. Кухарський // Безпека інформації. 2014. Т. 20, № 2. С. 169 - 175.

5. Паукова А. С. Ідея інформаційного захисту дітей на сторінках педагогічної преси США / А. С. Паукова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2013, № 13 (272), Ч. 3. С. 50 - 58.

УДК 342.95:620.9(477):355.01(477:470)

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Малигін В. С., студент 2 курсу спеціальності «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Регулювання державою власної енергетичної сфери завжди було надзвичайно важливим, бо енергетика – ефективний інструмент політичного та військового впливу для будь-якої країни. Зараз ця тема набула ще більшої актуальності, адже нормальне функціонування енергетичної сфери є важливою гарантією економічного розвитку, національної безпеки та незалежності нашої держави в умовах війни.

Вплив війни на енергетичний сектор України є дуже серйозним. Згадаймо ядерний тероризм на АЕС, серйозні пошкодження критичної інфраструктури, зменшення попиту на енергопродукти у зв'язку з припиненням бізнесу та виїздом населення, зниження рівня розрахунків в енергосистемі, паливну кризу та ін. Додатковим викликом для України стало здобуття статусу кандидата на вступ до Євросоюзу.

Не зважаючи на воєнний стан, наша держава рухається в бік цивілізованого конкурентного ринку. За початковим оцінюванням реформ в Україні, ЄС звітував про наближення українського законодавства до європейських стандартів. Однією з найвищих оцінок було відзначено саме енергетику: «good level of preparation» (4 рівень за п'ятирівневою системою) [1, с. 49]. Але поряд з визнанням певного прогресу були поставлені і нові задачі. Україні необхідний повноцінний енергоринок, озеленення галузі, незалежний регулятор, розумні тарифи для населення, енергоефективність, інвестиції. Президент обрав побудову децентралізованої генерації електроенергії одним із державних пріоритетів.

Зазначимо вже існуючі досягнення в законотворенні з цього питання. Це, наприклад, підписання Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку установок зберігання енергії» [2], який стимулюватиме зростання будівництва систем накопичення і зберігання енергії в нашій державі, що дуже необхідне такій негнучкій українській енергосистемі.

Також важливим для збільшення рентабельності ринку відновлюваних джерел енергії в Україні є забезпечення права виробникам продавати електричну енергію самостійно на різних сегментах ринку. Це право було затверджене ухваленим в липні 2022 року Законопроектом № 7427 «Про особливості

регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання протягом дії воєнного стану та подальшого відновлення» [3].

Поряд з цим, Міненергетики поновило роботу над впровадженням «зелених» аукціонів. Так, 02.08.2022 р., Міненергетики України повідомило про ухвалення Кабміном України розробленої Постанови «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 23 травня 2018 р. № 420 і від 27 грудня 2019 р. № 1175» [4], якою затверджується графік проведення аукціонів у 2023 р. та встановлюються індикативні показники квот на 4 роки вперед.

Сприятливою подією для ринку розподіленої генерації з відновлюваних джерел енергії стала новина щодо розробки Міністерством енергетики України Законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів» [5], який пропонує впровадження для споживачів нової моделі підтримки, орієнтованої на поокриття власного споживання. Вона не потребуватиме додаткових фінансових витрат з боку держави та інших споживачів.

Слід відмітити також роль міжнародного співробітництва в підтримці та регулюванні енергетичного сектору України в умовах військового конфлікту. Так, проєкт програми Ukraine Facility передбачає для України 50 млрд євро впродовж 2024 – 2027 років, з яких 39 млрд євро спрямують до державного бюджету, щоб посилити макрофінансову стабільність. Це допоможе розвивати відновлювальні джерела енергії та розподіляти генерацію по регіонах для того, щоб не було таких важких наслідків, які українці відчували після обстрілів у 2022 році. Потрібно розвивати тему енергоостровів – фактично незалежних об'єктів від центральної енергомережі, які можуть працювати в ті моменти, коли центральна мережа не працює.

Усі ці позитивні рішення, напрацьовані під час війни, свідчать про розуміння державною владою значущої ролі відновлюваних джерел енергії для відбудови енергосектору країни. Володіючи найкращим потенціалом природних джерел енергії, Україна не може дозволити собі втратити можливість з побудови стабільної і безпечної енергосистеми.

Література

1. European Commission. «Analytical Report following the Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union». Brussels, 01.02.2023. С. 46 - 49. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.europeansources.info/record/analytical-report-following-the-commission-opinion-on-ukraines-application-for-membership-of-the-european-union/> (дата звернення 28.11.23).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку установок зберігання енергії: Закон України від 15.02.2022 р. № 2046-IX. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2046-20#doc_info (дата звернення 28.11.23).

3. Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання протягом дії воєнного стану та подальшого відновлення: Законопроект від 01.06.2022 р. №7427. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39737> (дата звернення 28.11.23).

4. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 23 травня 2018 р. № 420 і від 27 грудня 2019 р. № 1175: Постанова від 02.08.2022 № 889. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-2022-%D0%BF#doc_info (дата звернення 28.11.23).

5. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів: Законопроект від 28.02.2023 р. №9011-1. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9011-1&conv=9> (дата звернення 28.11.23).

УДК 342.95:69(477)

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Мельниченко П. І., студентка 2 курсу спеціальності «Будівництво та цивільна інженерія» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день будівництво в Україні перебуває в занепаді: основні фонди зношені майже на 60 %. Важливою проблемою будівельної галузі є створення зручного інвестиційного середовища з метою підвищення конкурентоспроможності галузі [1].

На початку двотисячних років на ринку будівельних робіт працювало близько семи тисяч будівельних організацій в яких було зайнято 764 тис. працівників, 46 % будівельних організацій були об'єднані в корпорації та концерни, інші працювали на ринку самостійно, 86,4 % підрядних організацій мали недержавну форму власності. Несвоєчасність розрахунків замовників за виконані роботи негативно впливала на фінансовий стан будівельних підприємств і організацій, зумовлювала зростання дебіторської та кредиторської

заборгованостей. Дебіторська заборгованість в будівельній галузі становила 6,2 млрд. грн., кредиторська – 8,7 млрд. грн. [2].

Розглядаючи проблеми та механізми державного управління в інвестиційній діяльності в галузі будівництва, фахівець державного управління Т. Нахкур зазначає, що соціально-економічні відносини в будівельній діяльності піддаються комплексному нормативно-правовому врегулюванню. Він вважає, що загалом, стан регулювання галузі будівництва можна пояснити як сферу, якій притаманні наступні проблеми:

- відсутні джерела фінансового забезпечення будівництва (різко скоротилися державні капіталовкладення, знизилася домінуючі можливості для інвестицій в бізнес, бідність багатьох людей);
- висока зношеність та занедбаність основних фондів, відмова від роботи через те, що відсутній інвестиційний попит;
- практична ліквідація великих будівельних одиниць, що можуть виконувати проекти у мільйонах доларів (конкурувати з великомасштабними будівлями неможливо);
- недосконалість системи ціноутворення;
- наявність бюрократичних перешкод на шляху реалізації інвестиційних проектів;
- всі учасники інвестиційного процесу не мають жодних рівноправних юридичних вимог;
- недосконалість системи регулювання економічних, соціальних та правових відносин в житловому будівництві [3, с.140].

Проблеми розвитку нормативної бази будівельної галузі України насамперед пов'язані із необхідністю перегляду будівельних норм та нормативних актів, у тому числі нормативних документів, гармонізованих із міжнародними та регіональними стандартами, що необхідно перевіряти принаймні один раз на п'ять років із дати набуття ними чинності або останньої перевірки, якщо не виникне потреби перевірити їх раніше.

Оскільки будівництво та пов'язана з ним діяльність є основою економіки, стабільний фінансовий стан фінансування будівництва сприятиме поліпшенню економічної ситуації держави. Розвиток будівництва залежить від впливу двох факторів, що їх слід враховувати при розробці подальших методів розвитку таких видів діяльності:

- внутрішні фактори, такі як рівень розвитку обладнання та матеріальних ресурсів, існуюча структура управління та її ефективність тощо. Саме ці факторискладають основу для розвитку всіх систем, включаючи будівництво;
- фактори навколишнього середовища (будівельне середовище, нормативно-правова база регулювання відносин у будівництві, економічний та міжнародний розвиток).

Стан нормативної бази будівельної галузі України напряду залежить від

збалансованого застосування принципу щодо відкритості та прозорості процедур розроблення, затвердження і прийняття будівельних норм та нормативних документів, з урахуванням інтересів усіх зацікавлених сторін, що в свою чергу сприятиме забезпеченню впорядкованості у сфері нормування та стандартизації будівельної галузі України та встановлення пріоритетності прийняття в Україні міжнародних і регіональних стандартів як національних.

Література

1. Нахкур Т. Ф. Проблеми державного управління інвестиційної діяльності у будівництві в Україні / Т. Ф. Нахкур // Держава та регіони. Серія : Державне управління. 2017. № 4. С. 142-145.
2. Беркута А. В. Сучасний стан та деякі напрями реформування будівельної галузі у 2000 – 2004 роках : навч. посібн. / А. В. Беркута. Київ : Будівництво, 2000. 356 с.
3. О. Козич Державне регулювання діяльності будівельної галузі України Публічне управління : теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів державного управління. Харків : вид-во АДНДУ, 2012. № 3 (11). С. 138 - 142.

УДК 347.122:[349.22:331.108]

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Тотьмянін Д. О., студент 1 курсу магістратури спеціальності «Мікро- та наносистемна техніка» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ

У сучасному світі персональні дані є цінним ресурсом, який може використовуватися для різних цілей, як законних, так і незаконних. Тому захист персональних даних є важливою проблемою, яка має вирішуватися як на державному, так і на приватному рівнях

В Україні питання захисту персональних даних регулюються Законом України «Про захист персональних даних» (далі – Закон), який був прийнятий у 2010 році. Він визначає правові основи захисту персональних даних, встановлює порядок їх обробки та використання, а також права та обов'язки суб'єктів персональних даних і операторів[1].

Незважаючи на наявність законодавчого регулювання, у сфері захисту персональних даних в Україні існує ряд проблем. Найважливішими з них є:

- недостатня інформованість суб'єктів персональних даних про їх права та обов'язки в сфері захисту персональних даних;

- недосконалість законодавства у сфері захисту персональних даних. Закон України «Про захист персональних даних» має ряд недоліків, які ускладнюють їх ефективний захист. Зокрема, він не містить визначення деяких важливих понять, таких як «обробка персональних даних», «відповідальний за обробку персональних даних», «суб'єкт персональних даних». Крім того, закон не передбачає ефективних механізмів притягнення до відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних;

- недостатня гармонізація законодавства з міжнародним правом. Закон «Про захист персональних даних» не повністю відповідає вимогам міжнародних договорів, до яких Україна приєдналася. Зокрема, він не передбачає таких важливих прав суб'єктів персональних даних, як право на доступ до своїх даних, право на виправлення своїх персональних даних, на обмежувальні заходи щодо обробки своїх даних.

Однією з основних проблем у сфері захисту персональних даних в Україні є недостатня інформованість громадян про свої права та обов'язки у цій сфері. Багато громадян не знають, що таке персональні дані, які їх види, які права вони мають у цій сфері та як вони можуть реалізувати свої права.

Недостатня інформованість громадян про свої права у сфері захисту персональних даних ускладнює їх захист від незаконної обробки та використання.

Іншою проблемою у сфері захисту персональних даних в Україні є недостатній контроль за дотриманням законодавства про їх захист. Закон надає право органам державної влади та органам місцевого самоврядування здійснювати контроль, однак, на практиці, цей контроль є недостатнім, що сприяє незаконній обробці та використанню даних громадян [2, (стаття 7)].

Ще однією проблемою у сфері захисту персональних даних в Україні є низький рівень цифрової безпеки. Цифрові технології, які використовуються можуть бути вразливими до атак хакерів. Це призводить до несанкціонованого доступу до персональних даних, їх витоку або знищення, створює додаткові ризики для громадян [3, с. 67)].

Згадані проблеми є серйозною загрозою для прав і свобод громадян. Для їх вирішення необхідно вжити комплекс заходів, зокрема:

- провести широку інформаційну кампанію щодо інформування суб'єктів персональних даних про їх права та обов'язки в зазначеній сфері;
- внести зміни до законодавства з метою його удосконалення;
- внести зміни до законодавства про захист персональних даних з метою його гармонізації з міжнародним правом;
- розробити механізми реалізації прав суб'єктів персональних даних, передбачених міжнародними договорами;

– розробити та впровадити механізми міжнародного співробітництва в сфері захисту персональних даних. Це дозволить обмінюватися інформацією та досвідом з іншими країнами, а також спільно боротися зі злочинами, пов'язаними з обробкою даних.

Захист персональних даних є важливим завданням для будь-якої держави. У сучасному цифровому світі персональні дані є цінним активом, який може бути використаний зловмисниками для отримання фінансової вигоди, поширення дезінформації або вчинення інших протиправних дій. Вирішивши ці проблеми, Україна зможе забезпечити ефективний захист персональних даних своїх громадян. Це буде сприяти розвитку цифрової економіки та підвищенню рівня безпеки громадян України.

Література

1. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI / Верховна Рада України. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/2297vi-11567> (дата звернення 27.11.2023).
2. Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція 108) від 28.01.1981 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення 27.11.2023).
3. Рекомендація Ради Європи № (97) 5 про захист особи в зв'язку з обробкою персональних даних у державному секторі від 20.01.1997 URL : <https://rm.coe.int/16805966a8> (дата звернення 27.11.2023).

УДК 346.7: 620.9]:330.341.1

Рекотов П. В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

Уткін Є. В., студент 3 курсу спеціальності «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні ЗНУ, м. Запоріжжя

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

Правові засади в сфері енергетики визначаються законодавчими актами та нормативними документами, що регулюють споживання енергії. Це закони, постанови уряду, нормативи та стандарти, що визначають права та обов'язки суб'єктів ринку енергії, а також встановлюють умови конкуренції, безпеки, охорони навколишнього середовища та споживачів, закріплюють механізми

регулювання тарифів, відшкодування збитків, стимулювання та інші аспекти діяльності у сфері енергетики.

Це сприяє розвитку стабільної, ефективної та сталої енергетичної системи, забезпечуючи інтереси як виробників, так і споживачів енергії. Конституція України встановлює основні принципи та норми у сфері енергетики. Згідно з Конституцією природні ресурси, зокрема енергетичні, є власністю народу України.

Стаття 13 Конституції України визначає, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні об'єкти, ліси, флора і фауна, інші природні ресурси розглядаються як об'єкти права спільної власності народу України. Також, Конституція України надає право громадянам на безпечне для життя та здоров'я довкілля, включаючи право на надійне та якісне житлово-комунальне обслуговування, в тому числі на енергопостачання. Однак конкретні норми та положення в сфері енергетики можуть бути регламентовані законами та іншими нормативними актами, які приймаються на виконання Конституції України [1].

Правова база енергетичного сектора являє собою сукупність законів, підзаконних актів та інструкцій, що регулюють виробництво, передачу та розподіл енергії. Правові акти визначають права та обов'язки енергетичних компаній, споживачів енергії, а також умови конкуренції, стандарти якості, безпеку та охорону навколишнього середовища. Вони також включають положення про енергоефективність та інші аспекти стосовно енергетичної політики та ринку.

Законодавчі акти визначають основні принципи та цілі, на яких базується діяльність у сфері енергетики, основними з яких є:

- сталість постачання (забезпечення стабільного постачання енергії для задоволення потреб суспільства та економіки);
- збалансованість та різноманітність джерел (розвиток різних джерел енергії, включаючи відновлювальні, традиційні та ядерні, для забезпечення сталості та резервів у постачанні);
- економічна доцільність (забезпечення ефективності та конкурентоспроможності енергетичних технологій та послуг для споживачів);
- інноваційні та дослідження (підтримку наукових досліджень та впровадження інновацій для поліпшення технологій та процесів у сфері енергетики) [2].

Правова діяльність в енергетиці охоплює створення, вдосконалення та виконання законодавчих актів, нормативних документів і регуляторних положень, які регулюють відносини у цій сфері. Вона має на меті забезпечення ефективного та стабільного функціонування енергетичної системи країни. Включає в себе такі стратегії:

- досягнення максимального рівня кліматичної нейтральності;
- максимальне скорочення використання вугілля в енергетичному секторі;

- оновлення та модернізація енергетичної інфраструктури;
- підвищення ефективності використання ресурсів в енергетичному секторі;
- всебічна інтеграція з ринками Європейського Союзу та ефективне функціонування внутрішніх ринків;
- забезпечення енергетичного сектору власними ресурсами з урахуванням економічної доцільності;
- розвиток альтернативних джерел енергії, нових продуктів та інноваційних рішень в енергетичному секторі [3].

Правові засади в енергетиці забезпечують стабільність та безпеку енергетичних систем, регулюють відносини між учасниками ринку електроенергії, встановлюють відповідальність за порушення законодавства у сфері енергетики. Нормативні акти, закони та міжнародні угоди є основою правових засад в цій галузі, сприяючи розвитку стійкої та ефективної енергетичної системи в країні.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 28.11.2023).
2. *Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України* Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-п#Text> (дата звернення 28.11.2023).
3. Міністерство енергетики України. Енергетична стратегія URL: <https://www.mev.gov.ua/reforma/enerhetychna-stratehiya> (дата звернення 28.11.2023).

Секція 9. Сучасна експертиза: економічна, юридична, будівельна, технічна

УДК 343.148

Завдов'єва І.Г. завідувач відділу економічних досліджень Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС, м.Харків

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕКСПЕРТНИХ ПОМИЛОК ТА ЇХ УСУНЕННЯ

Актуальним є питання щодо пошуку нових, ефективних форм і методів забезпечення якості експертних висновків, створенню надійної доказової бази. На жаль, експерти, як і будь-які інші люди, не застраховані від помилок у своїх висновках, що не виключає в подальшому виникнення слідчих та судових помилок.

Експертна помилка – це судження експерта або його дії, що не відповідають об'єктивній дійсності і тому не призводять до досягнення мети експертного дослідження. Вони є результатом добросовісної помилки [1]. Остання обставина відрізняє експертну помилку від завідомо неправдивого висновку, тобто злочину проти правосуддя.

Науковці пропонують проводити класифікацію помилок судового експерта при проведенні експертиз за характеристикою сторін процесу експертного дослідження [1]. Підставою такої класифікації є ділення експертних помилок за їх сутністю: на нормативно-правові (процесуальні), методологічні, організаційно-управлінські.

Першу групу складають нормативно-правові (процесуальні) помилки. Вони виникають тоді, коли експерт при проведенні експертизи не дотримується норм закону, що регламентують проведення експертизи.

Експертні помилки допущені при пізнанні сутності, властивостей, ознак об'єктів експертного дослідження віднесені до другої групи і називаються методологічними. Вони полягають у такому відображенні в свідомості експерта об'єкта дослідження, яке не відповідає об'єктивним властивостям, що характеризують цей об'єкт. За механізмом виникнення такі помилки поділяються на психологічні, логічні і фактичні (предметні). Методологічні помилки складають значну частину всіх помилок.

У групі організаційно-управлінських помилок можна виділити помилки, які полягають у неправильній послідовності дій, виборі засобів або використанні несправних приладів, порушенні правил експлуатації складних технічних пристроїв, неправильному застосуванні методики, неправильних розрахунках, виборі параметрів, коефіцієнтів, описках.

Визначення поняття помилки судового експерта при проведенні експертиз

не знімає питання щодо критерію визнання висновку помилковим і про можливість виявлення помилки в процесі встановлення істини, особливо у випадках, коли було призначено декілька повторних експертиз і отримані різні, суперечливі висновки. Науковці пропонують три шляхи вирішення питання, чи є висновок експерта помилковим: процесуальний, методичний і оціночний [2].

Процесуальний шлях передбачає можливість призначення декількох експертиз з одних і тих самих питань як засобу перевірки попередньо виконаних експертиз. Методичний має не процесуальний характер реалізації і передбачає можливість направлення спірних висновків експертиз на відповідні секції відомчих науково-методичних рад. Досвідчені члени ради приймають рішення щодо доцільності та надійності використаних методик при дослідженні з питань, що були поставлені перед експертом, а також обґрунтованості його висновків. Оціночний шлях здійснюється слідчим чи судом під час розгляду справи. Згідно зі ст. 94 Кримінального процесуального кодексу України, яка визначає загальні правила оцінки доказів, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. При цьому жодні докази не мають наперед встановленої сили.

Спроможність запобігти експертних помилок в основному залежать від специфіки того чи іншого виду судової експертизи. В загальному вигляді В.О.Горбенко з співавторами [2] запропоновано шляхи щодо мінімізації впливу експертних помилок та забезпечення достовірності отриманих при дослідженні результатів.

Отже, під час судового розгляду аналіз помилок або похибок, їх ідентифікація та інтерпретація є доволі складною проблемою, зумовленою насамперед тим, що працівникам суду бракує певних спеціальних знань. Відповідно гострим залишається питання щодо ймовірного впливу експертних помилок на обвинувальні чи виправдувальні вироки, а також щодо достатності чи недостатності чинних механізмів запобігання його реалізації.

Література

1. В.М.Абрамова, Є.Ю.Свобода. Помилки у судово-експертній діяльності: сутність, умови виникнення та види. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2014_59_11 (дата звернення 16.10.2023)
2. Горбенко В.О., Завдов'єва І.Г., Дяченко О.М., Черкашина Н.О. Помилка та її значення в судово-експертній діяльності. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/16715/1/krym_visnyk_30%282%292018_31-39.pdf (дата звернення 16.10.2023)

Солоніченко Л.А. старший судовий експерт відділу товарознавчих та гемологічних досліджень, Харківський НДЕКЦ МВС України, м. Харків

Серета Д.Ю. старший судовий експерт відділу товарознавчих та гемологічних досліджень, Харківський НДЕКЦ МВС України, м. Харків

ЗАСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ АСОРТИМЕНТУ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ДЛЯ ЗБІЛЬШЕННЯ ОБСЯГІВ РЕАЛІЗАЦІЇ

Сучасний етап розвитку України характеризується суттєвими структурними змінами в економічних відносинах. Перехід вітчизняних підприємств на нові ринкові умови ускладнюється тим, що зараз виникають проблеми реалізації товарів при зміні структури ринкового попиту і його кон'юнктурних коливань, а також зростає конкуренція на ринку. Формування оптимального асортименту продовольчих товарів, що сприяє оптимізації доходу та отриманні бажаного прибутку в перспективі є нагальним питанням для будь-якого підприємства [1, с. 5].

Планування асортиментної політики передбачає проведення певних маркетингових досліджень, в ході яких визначають ті продовольчі товари, що мають найбільший попит. На основі цих досліджень формується оптимальний набір продукції – асортимент. Є такі види асортименту [2, с. 76]:

- основний (включає продовольчі товари, що користуються підвищеним попитом та забезпечують переважну частину товарообороту та прибутку);
- додатковий (включає продовольчі товари, які завершують основний асортимент та дозволяють покупцям отримувати додаткові послуги та вигоди, а виробникам – додатковий прибуток).

Слід зазначити, що вихід на нові ринки для сучасних виробників продовольчих товарів буде успішним та принесе значні фінансові результати лише за умов, що їх товарна політика буде продумана, важливим елементом якої стане ефективно управління асортиментом. Саме це є запорукою успіху, а невдалий та непродуманий асортимент продовольчої продукції зможе викликати проблеми у реалізації товарної стратегії підприємства.

Основою для удосконалення асортименту продовольчих товарів може бути і оцінка змін грошових потоків внаслідок зміни товарного асортименту, а також перспективи стану додаткових інвестицій. Будь-яке розширення асортименту продовольчих товарів обов'язково спричинить зростання витрат. Але на те є вагомі причини, а саме:

- отримання додаткового прибутку;
- залучення виробничих потужностей, які не використовуються і не приносять дохід;

- прагнення стати лідером на ринку з вичерпним асортиментом продовольчих товарів;
- ліквідація прогалин у виробництві з метою недопущення конкурентів [1, с. 5].

Для уникнення перенасичення асортиментом продовольчих товарів і послуг, що пропонується підприємством на даний момент на ринку, а підприємство, в свою чергу, не втратило прибуток при створенні і впровадженні нової позиції в товарний асортимент необхідно переконатися, що новинка істотно відрізняється від уже існуючих моделей. В протилежному випадку, збут одного товару перешкоджатиме збуту іншого.

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що кожне сучасне підприємство має визначити перспективи розвитку своєї асортиментної політики на найближчий період, а саме знайти напрями підвищення прибутковості виробництва, розробити нові стратегії підтримки або навіть спробувати відновити баланс свого асортиментного портфеля. Ефективність удосконалення асортименту продовольчих товарів буде залежати від того, наскільки систематично та якісно це удосконалення буде проводиться. Тому рекомендовано застосовувати асортиментну матрицю як методичну основу асортиментної політики.

При проведенні подальших наукових дослідженнях доцільно розробити методичні рекомендації щодо реалізації питань стратегії та тактики при розповсюдженні товарного портфеля продовольчих товарів в сучасних умовах.

Література

1. Браницька І. І. Огляд сучасного ринку: стан асортименту та шляхи його оптимізації. *Вісник України*. 2018. № 1. С. 6-7.
2. Комаха А.А. Ассортиментная политика. *Финансовый директор*. 2017. № 3. С. 74-78.

УДК 657

Фесенко О.С., старший судовий експерт сектору економічних досліджень, відділу товарознавчих, гемологічних та економічних досліджень Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, м. Запоріжжя

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Заробітна плата як соціально-економічна категорія є одним із основних джерел доходів більшості громадян, рівень якої значною мірою характеризує матеріальний стан членів суспільства та є стимулюючим фактором трудової діяльності як робітників, так і підприємств у цілому.

В Україні оплата праці регулюється Конституцією України [1], Законом України «Про оплату праці» [2], Кодексом законів про працю України [3], Податковим кодексом України [4] та низкою інших нормативно-правових актів.

Відповідно до норм статті 1 Закону України «Про оплату праці» та статті 94 Кодексу законів про працю України, заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства, установи, організації і максимальним розміром не обмежується [2, 3].

До структури заробітної плати належить: основна заробітна плата (встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників та посадових окладів для службовців); додаткова заробітна плата (включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій); інші заохочувальні та компенсаційні виплати (сюди відносяться виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми) (стаття 2 Закону України «Про оплату праці» [2]).

Оплата праці є одним із вагомих і основних показників оцінки ефективності роботи підприємства. Адже, правильна організація оплати праці зацікавлює працівників підвищувати ефективність і якість виробництва, тим самим, в результаті, сприяє росту прибутку, розвитку та вдосконаленню діяльності суб'єкта господарювання.

Відсутність на підприємстві належного контролю за оформленням та обліком документів, що стосуються заробітної плати, дає можливість не донараховувати заробітну плату працівникам та розкрадати грошові кошти. Тому одними із актуальних запитань які ставляться на вирішення судової економічної експертизи є документальне підтвердження нарахування та виплати заробітної плати певним працівникам підприємства.

При проведенні судової економічної експертизи та вирішенні запитань щодо нарахування та виплати заробітної плати, судовий експерт використовує методи документальної перевірки (перевіряє документи за формою та змістом, виконує арифметичну та нормативну перевірку), зіставлення (проводить контрольне звірення), узагальнення результатів експертизи та досліджує наступні документи: колективний договір підприємства, накази про прийом на роботу, накази про премії, накази про відпустки, таблиць обліку використання робочого часу, штатний розпис, розрахунково-платіжні відомості, розрахункові листи працівників, інше.

У першу чергу, для визначення форми і системи оплати праці, умов запровадження та розмірів надбавок, доплат, премій, винагород, строків виплати заробітної плати на підприємстві, судовий експерт досліджує колективний

договір. Потім, співставляє дані відображені у таблиці обліку використання робочого часу з даними зазначеними у наказах про преміювання, у розрахунково-платіжних відомостях та оборотно-сальдових відомостях по субрахункам № 661 «Розрахунки за заробітною платою», № 301 «Готівка в національній валюті». Тим самим, експерт перевіряє правильність нарахування заробітної плати, утримань з неї та суми заробітної плати що підлягає виплаті.

При дослідженні документів щодо нарахування та виплати заробітної плати, слід враховувати, що до початку січня 2016 р. із заробітної плати утримувались такі обов'язкові податки і збори: військовий збір (з серпня 2014 року) – у розмірі 1,5%; єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ) у розмірі 3,6% (для фізичних осіб, які працюють на умовах трудового договору), у розмірі 2,6% (для фізичних осіб, які виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими договорами) та у розмірі 2,85% (для найманих працівників-інвалідів, які працюють на підприємствах УТОГ, УТОС); податок на доходи фізичних осіб (з серпня 2014 року по грудень 2015 року) у розмірі 15%, який утримувався з суми нарахованої заробітної плати зменшеної на суму утриманого із заробітної плати працівника ЄСВ.

Починаючи з січня 2016 року, обов'язкові утримання із заробітної плати змінилися: військовий збір складає у розмірі 1,5%; податок на доходи фізичних осіб у розмірі 18%. Стосовно ЄСВ, необхідно зазначити, що з 1 січня 2016 року наймані працівники та фізичні особи-непідприємці, які виконують роботи (надають послуги) за цивільно-правовими договорами, не є платниками ЄСВ. ЄСВ з доходів, що включаються до бази нарахування ЄСВ, сплачують тільки суб'єкти господарювання, які виплачують такі доходи.

Документальним підтвердженням виплати заробітної плати певному працівнику є рух коштів по його картковому рахунку (у разі виплати заробітної плати у безготівковій формі), касова книга підприємства та видаткові касові ордери (у разі виплати заробітної плати у готівковій формі), тому, зазначені документи повинні бути надані на дослідження експерту в обов'язковому порядку.

Таким чином, для вирішення питань, щодо нарахування та виплати заробітної плати, на дослідження експерту-економісту необхідно надати: колективний договір підприємства, накази про прийом на роботу, накази про премії, накази про відпустки, таблиць обліку використання робочого часу, штатний розпис, розрахунково-платіжні відомості, розрахункові листи працівників, оборотно-сальдові відомості по субрахункам № 661 «Розрахунки за заробітною платою», № 301 «Готівка в національній валюті», рух коштів по картковому рахунку певного працівника, касову книгу та видаткові касові ордери до неї та інше (перелік документів не є вичерпним). У свою чергу, судовий експерт має ретельно перевірити правильність відображення в обліку розрахунків з нарахування, утримань і виплати заробітної плати та відповідність даних розрахунків вимогам законодавства, що діяло на момент здійснення операцій з оплати праці.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4303> (дата звернення 15.11.2023).
2. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр> (дата звернення 15.11.2023).
3. Кодекс законів про працю України, затверджений законом України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n595> (дата звернення 15.11.2023).
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8575> (дата звернення 15.11.2023).

УДК 349.41:528.46

Кармазь М.В., судовий експерт відділу будівельних, земельних, екологічних досліджень та оціночної діяльності Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЗЕМЕЛЬНИХ ЕКСПЕРТИЗ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації Україна зіштовхнулася з масовими обстрілами, ракетними ударами, мінуванням території тощо. Реалії війни вимагають розроблення законодавства, яким буде врегульоване одне з найбільш важливих питань щодо визначення шкоди, завданої землі внаслідок бойових дій та встановлення її розміру.

Земельні експертизи є важливим етапом розгляду судових справ, пов'язаних з вирішенням спорів щодо власності, користування та інших прав на земельні ділянки. До інженерно-технічних видів експертиз відноситься і експертиза з питань землеустрою.

Експертиза з питань землеустрою, при вчиненні військових злочинів стосовно земельних ділянок, вирішує питання щодо розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельної ділянки (або використання земельних ділянок не за цільовим призначенням; псування земель; порушення режиму, нормативів і правил їх використання).

Для проведення експертизи з питань землеустрою необхідні вихідні дані, які являють собою матеріали, отримані за результатами проведених топографо-геодезичних робіт, витяги з Державного земельного кадастру про земельні ділянки, Поземельні книги, обмінні файли з Національної кадастрової системи України, документація із землеустрою та інше.

У зв'язку з військовою агресією та повномасштабним вторгненням на територію України збройних сил Російської Федерації, Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року

№ 64/2022 [2], затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ [1] в країні введено воєнний стан, прийняті нормативно-правові акти, які внесли свої корективи на діяльність землевпорядної та геодезичної галузі в цілому, як для державних установ так і для приватного сектору, що в свою чергу ускладнило проведення експертиз за земельним напрямом.

В умовах воєнного стану доступ до інформації може бути обмеженим або навіть неможливим. Це може стати перешкодою для проведення земельних експертиз, оскільки експерти потребують доступу до різноманітних даних, таких як кадастрові відомості, геодезичні плани та інші роз'яснювальні матеріали. Відсутність доступу до необхідної інформації досить ускладнює процес проведення судової експертизи.

Першим і найбільш важливим аспектом проведення земельних експертиз в умовах воєнного стану є питання безпеки. Воєнний стан призводить до підвищення загрози для життя та здоров'я всіх громадян, включаючи судових експертів. Вони змушені працювати в небезпечних умовах, де можуть існувати ризики з боку збройних формувань або інших небезпечних факторів. Це створює значні труднощі для здійснення земельних експертиз.

Частина території України на сьогоднішній день перебуває в окупації, що ускладнює, а в більшості випадків унеможлиблює проведення судових експертиз, об'єктами дослідження яких, є земельні ділянки, що розташовані на таких територіях та права пов'язані з ними. На цих територіях неможливе проведення натурних обстежень, топографо-геодезичних робіт та отримання таким чином необхідних для дослідження вихідних даних.

Воєнні дії можуть призвести до значної зруйнованості території, на якій проводяться земельні експертизи. Це може включати пошкодження будівель та інфраструктури, руйнування земельних меж та зміну географічних об'єктів. Для судових експертів це означає, що вони повинні працювати з нестабільними умовами та надавати експертні висновки, враховуючи зміни, що сталися внаслідок воєнних дій. Це може бути надзвичайно складним завданням і вимагати додаткового часу та ресурсів.

В умовах воєнного стану може бути важко забезпечити співпрацю між сторонами, що беруть участь у судових процесах. Це може включати власників земельних ділянок, державні установи та інші зацікавлені сторони. Без належної співпраці важко провести повноцінну земельну експертизу, оскільки експерти не зможуть отримати необхідну інформацію та матеріали від сторін.

Проведення земельних експертиз судовими експертами державних установ в умовах воєнного стану є надзвичайно складним завданням. Вони зіштовхуються з безпековими ризиками, обмеженим доступом до інформації, зруйнованістю території та відсутністю співпраці сторін. Для досягнення об'єктивності та якості результатів необхідно забезпечити належні умови для роботи експертів і вирішити зазначені проблеми. Тільки в такому разі земельні експертизи в умовах воєнного

стану можуть бути ефективними та надійними інструментами для вирішення земельних спорів.

З урахуванням відповідних умов та обмежень, експертизу з питань землеустрою можливо провести без натурного огляду досліджуваної земельної ділянки, ініціатором повинно бути у зверненні про це зазначено. Для вирішення запитань експертизи з питань землеустрою необхідно надати такі документи: документацію із землеустрою на земельну ділянку, поземельну книгу на земельну ділянку, витяг з реєстру речових прав на нерухоме майно та інші правостановлюючі документи, якщо було звернення до поліції – протокол огляду місця події, фото та відеоматеріали тощо.

Отже, результати проведення судової експертизи з питань землеустрою відіграють значну роль у захисті землі від незаконного заволодіння, земельних та майнових прав фізичних і юридичних осіб, територіальних громад, держави, а також вирішують земельні та майнові спори, питання щодо плати за землю.

Література

1. Про затвердження Указу Президента України Про введення воєнного стану в Україні : Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. Дата оновлення: 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення 29.11.2023).

2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 10.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022/ed20231110#Text> (дата звернення 29.11.2023).

УДК 657

Гій Ю.А., головний судовий експерт сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних та економічних досліджень Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, м. Запоріжжя

ЕКСПЕРТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПІДТВЕРДЖЕННЯМ НЕСТАЧІ (НАДЛИШКІВ) АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ВИЯВЛЕНИХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ

В процесі здійснення фінансово-господарської діяльності вчиняються кримінальні правопорушення, які залишають слід у відповідних документах. Під час розслідування злочинів, пов'язаних із розкраданням активів та не виконанням зобов'язань, основним джерелом інформації є матеріали проведеної інвентаризації.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка [1].

Відповідно до Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України 02.09.2014 № 879 [2], інвентаризація проводиться з метою забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства. Під час інвентаризації активів і зобов'язань перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан, відповідність критеріям визнання і оцінка. При цьому забезпечуються:

- виявлення фактичної наявності активів та перевірка повноти відображення зобов'язань, коштів цільового фінансування, витрат майбутніх періодів;
- установа лишку або нестачі активів шляхом зіставлення фактичної їх наявності з даними бухгалтерського обліку;
- виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість та споживчу властивість, застарілих, а також матеріальних та нематеріальних активів, що не використовуються, невикористаних сум забезпечення;
- виявлення активів і зобов'язань, які не відповідають критеріям визнання .

Проведення інвентаризації можна умовно поділити на етапи:

підготовчий етап – створення інвентаризаційної комісії, складання наказу керівника про проведення інвентаризації, здійснення низки підготовчих дій (перевірити справність ваговимірних приладів, розсортувати та розкласти активи в зручному порядку та інше), матеріально відповідальні особи долучають до інвентаризаційного опису розписки;

етап перевірки – перевіряється наявність, стан та кількість активів, результат відображається в відповідних облікових документах (описи, акти, звіряльні відомості);

підсумковий етап – інвентаризаційна комісія складає протокол, у якому наводяться результати проведеної інвентаризації та пропозиції щодо відображення нестач і надлишків.

Типові форми для відображення бюджетними установами результатів інвентаризації затверджено Наказом Міністерства фінансів України 17.06.2015 № 572 [3]: інвентаризаційний опис необоротних активів; інвентаризаційний опис запасів; інвентаризаційний опис матеріальних цінностей, прийнятих на відповідальне зберігання; звіряльна відомість результатів інвентаризації необоротних активів; звіряльна відомість результатів інвентаризації запасів; акт про результати інвентаризації грошових коштів; акт інвентаризації наявності грошових документів, бланків документів суворої звітності; акт інвентаризації наявності фінансових інвестицій; акт інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами; акт інвентаризації дебіторської або кредиторської заборгованості, строк позовної давності якої минув і яка планується до списання; акт інвентаризації розрахунків щодо відшкодування матеріальних збитків; протокол інвентаризаційної комісії.

Інші підприємства та організації також можуть застосовувати типові форми для відображення результатів інвентаризації, що передбачені для використання бюджетними установами, або самостійно розробити інвентаризаційні документи

та затвердити їх наказом чи розпорядженням (такі форми повинні мати обов'язкові реквізити).

Здійснюючи дослідження даних інвентаризації експерт приділяє увагу наскільки повно вона була проведена: чи була присутня матеріально відповідальна особа, чи був у складі інвентаризаційної комісії фахівець, котрий добре знає особливості зберігання, обліку і використання даного виду запасів та інше.

Матеріали інвентаризації експерт перевіряє на наявність та правильність оформлення первинних документів за міжінвентаризаційний період, відповідність бухгалтерських записів з даними первинних документів, матеріали інвентаризації якою встановлено нестачу (надлишки), матеріали попередньої інвентаризації.

В ході проведення економічної експертизи, операцій пов'язаних із підтвердженням нестачі (надлишків) активів та зобов'язань, експерт застосовує методи документальної перевірки та зіставлення. При зіставленні даних інвентаризації з даними результатів дослідження, застосовуються спеціальні методичні прийоми.

Таким чином, на підставі дослідження первинних документів та матеріалів проведеної інвентаризації, які є джерелом інформації, експерт робить висновки щодо підтвердження та обґрунтованості суми нестачі (надлишків) активів та зобов'язань, виявлених під час проведення інвентаризації.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 27.11.2023).

2. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджено Наказом Міністерства фінансів України 02.09.2014 № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення 27.11.2023).

3. Про затвердження типових форм для відображення бюджетними установами результатів інвентаризації, затверджено Наказом Міністерства фінансів України 17.06.2015 № 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-15#Text> (дата звернення 27.11.2023).

УДК 657.92(045)

Білай Д.С., головний судовий експерт відділу судової експертизи
Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України, м. Запоріжжя

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ГОТІВКОВО- РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Під час кримінального провадження практично постійно виникають питання, вирішення яких потребує використання наукових, технічних або інших спеціальних знань. Особливо поширеною формою їх застосування є призначення

та проведення судових експертиз. При розслідуванні кримінальних правопорушень використання спеціальних знань здійснюється шляхом залучення спеціалістів для участі в процесуальній та інших видах діяльності, проведення судових експертиз, перевірок, обстежень та допиту спеціалістів як свідків.

Спеціальним законом, який встановлює базові засади проведення судових експертиз є Закон України «Про судову експертизу», в якому зазначається, що судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1].

Проведення судово-економічних експертиз є однією з форм використання спеціальних економічних знань у кримінальному судочинстві і має важливе значення для досудового розслідування злочинів і судового розгляду в кримінальних провадженнях.

В фінансово-господарській діяльності підприємств і організацій, найбільше виявляється економічних злочинів та допускається правопорушень при здійсненні касових та розрахункових операцій. Тому, для зменшення шахрайства на підприємствах та організаціях, виникає необхідність в дослідженні операцій з грошовими коштами, які досліджуються окремо, відповідно до поставлених на вирішення перед судовим експертом питань, щодо встановлених нестач грошових коштів та стосуються порушення нормативних документів, що регулюють облік коштів у касі підприємства та на його банківських рахунках, з метою привласнення їх окремими працівниками (касирами, бухгалтерами) [2].

Метою судової економічної експертизи готівково – розрахункових операцій є встановлення об'єктивної істини щодо достовірності та об'єктивності відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності готівково-розрахункових операцій.

Основними завданнями судово-економічної експертизи операцій із грошовими коштами в касі підприємств та на рахунках у банку є:

- установлення правильності документального оформлення операцій з руху грошових коштів;
- визначення документальної обґрунтованості нестач (лишків) грошових коштів;
- визначення і підтвердження розміру матеріального збитку;
- установлення відповідності відображення в бухгалтерському обліку фінансово-господарських операцій з грошовими коштами чинним нормативним актам з бухгалтерського обліку;
- підтвердження виявлених недоліків у організації бухгалтерського обліку грошових коштів і контролі фінансово-господарської діяльності підприємства, які сприяли утворенню матеріальних збитків;
- установлення правильності методики проведення документальної ревізії грошових коштів у касі й на рахунках у банку і достовірності її результатів [3].

Об'єктами судово-економічної експертизи грошових коштів у касі підприємств та на рахунках у банку є: касові книги і звіти касира з доданими до

них прибутковими і видатковими касовими ордерами та іншими грошовими документами; книги обліку розрахункових операцій та розрахункові книжки; виписки установ банку з розрахункового, валютного та інших рахунків; платіжні доручення, вимоги-доручення, рахунки-фактури та інші документи, що додаються до виписок банків; чекові книжки та корінці використаних і анульованих чеків; платіжні відомості на виплату заробітної плати; акти внутрішніх ревізій каси та попередніх перевірок [3].

Досліджуючи операції з коштами, судово-економічна експертиза використовує нормативно-правову інформацію, загальнодержавні нормативні акти, затверджені органами державного управління, а також нормативно-довідкову інформацію, затверджену органами управління і відомчими нормативними документами, які регулюють операції з коштами підприємств.

Оскільки грошові кошти є найбільш ліквідними активами, їх можна легко вилучити з обігу, сховати та витратити, саме тому вони найбільш частіше підлягають розкраданням як на підприємствах, так і в бюджетних установах.

Отже, судово-економічна експертиза готівково-розрахункових операцій належить до найпоширеніших видів судових експертиз, яку застосовують при розслідуванні та розгляді кримінальних і цивільних справ, коли виникають питання, для розв'язання яких необхідні спеціальні знання з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, а одним з основних об'єктів дослідження є операції з грошовими коштами.

Література

1. Закон України Про судову експертизу: від 25.02.1994 р. № 4038 – XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 22.11.2023)
2. Богомолова О.С. «Експертне дослідження операцій з грошовими коштами» URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.18.html> (дата звернення 22.11.2023)
3. Економічна експертиза. Бухгалтерський облік і аудит - курсові, реферати, контрольні, дипломні. Allreferat.com.ua - курсові, реферати, контрольні, дипломні URL: https://allreferat.com.ua/uk/bygalterskiy_oblik_aydut /kontrolnaya/3669/page/4 (дата звернення: 22.11.2023).

УДК 343.6:502/504:341:384

Сапожник Н.І., судовий експерт відділу будівельних, земельних, екологічних досліджень та оціночної діяльності Запорізького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, м. Запоріжжя

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ІНЖЕНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Об'єктами дослідження інженерно-екологічної експертизи є матеріальні та матеріалізовані джерела інформації, що містять фактичні дані про обставини

досліджуваної ситуації та наводяться у наданих матеріалах кримінального провадження.

Одними з найнеобхідніших вихідних даних для проведення судової інженерно-екологічної експертизи є: результати огляду (обстеження) місця події та фіксація порушення, в тому числі місць заподіяння шкоди довкіллю внаслідок надзвичайних ситуацій, збройної агресії російської федерації; акти, складені за результатами проведення перевірок Державної екологічної інспекції; результати відбору проб та інструментально-лабораторних вимірювань викидів забруднюючих речовин атмосферного повітря, вод, земель; розрахунки розміру збитків, шкоди і втрат, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства з охорони навколишнього природного середовища.

Державна екологічна інспекція є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища. З жовтня 2022 року Держекоінспекції надано повноваження здійснення розрахунку розміру шкоди, збитків і втрат, завданих довкіллю внаслідок виникнення аварій, надзвичайних ситуацій, військової агресії, терористичних, інших злочинних дій [3]. Також, працівники Держекоінспекції активно залучаються під час проведення оглядів місця події та фіксації правопорушення [5]. Використовуючи свої спеціальні знання, спеціаліст в межах компетенції надає консультації, пояснення та відповіді на питання, фіксує факти порушення законодавства.

І саме якісно та належно оформлені у відповідності до законодавства акти, приписи, протоколи та матеріали мають велике значення для проведення судової інженерно-екологічної експертизи, дають змогу надати повний, обґрунтований та належний висновок судового експерта.

Одним із завдань законодавства про охорону навколишнього природного середовища є забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на довкілля. Екологічні права громадян забезпечуються здійсненням державного контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища [1]. Але на період воєнного стану було припинено проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) [4, 2]. Протягом періоду воєнного стану дозволено здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) за наявності загрози, що має значний негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, на захист навколишнього природного середовища.

Але на сьогодні, для того, щоб Держекоінспекція перевірила будь-яке підприємство, потрібно: отримати звернення від громадян; доручення Прем'єр-міністра України про перевірку суб'єктів господарювання; аварія, смерть потерпілого внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, що пов'язані з діяльністю суб'єкта господарювання. Тобто, по зверненням, які містять всю необхідну інформацію про суб'єктів господарювання, які можуть бути забруднювачами, листи відправляються до центрального органу виконавчої влади,

щоб отримати дозвіл на позапланову перевірку. Такий механізм дуже сповільнює та ускладнює процес проведення перевірок. Це питання особливо актуально для м. Запоріжжя – одного з найбільших промислових центрів України. В регіоні діють більше ніж 160 потужних державних і приватних промислових підприємств, і майже кожного дня мешканці міста наочно відчують погіршення стану довкілля, критичний стан атмосферного повітря, над містом стоїть смог.

Також «Концепцією реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» [6], передбачено ліквідацію Держекоінспекції та створення єдиного інтегрованого державного органу природоохоронного моніторингу та нагляду (контролю) – Державної природоохоронної служби для удосконалення державної системи екологічного моніторингу та спрощення системи державного контролю у сфері захисту довкілля, зниження тиску на бізнес-середовище, широке залучення громадськості. На останньому публічному обговоренні проекту у жовтні 2023 року, участь у якому прийняли представники громадських організацій, Держекоінспекції, науковці, інші зацікавлені сторони, було зосереджено увагу на ґрунтовні комплексні зауваження, доцільності тих чи інших пропозицій, шляхи вирішення актуальних питань. У процесі лібералізації умов для ведення господарської діяльності та зменшенні тиску на бізнес, все частіше виникають ситуації, коли недобросовісні суб'єкти господарювання прикриваючись діючим законом, забувають про довкілля, права громадян на безпечне для їх життя та здоров'я навколишнє природне середовище. Обмеження прав, можливий тривалий процес реформування Держекоінспекції щодо здійснення державного контролю може не тільки не принести користі для довкілля, але і може позбавити державний бюджет надходжень від штрафів та збитків, завданих довкіллю, а також дасть сигнал бракон'єрам та іншим порушникам природоохоронного законодавства про безкарність їхніх злочинів та адміністративних правопорушень.

Вищенаведені актуальні питання можуть негативно впливати і на процес проведення судової інженерно-екологічної експертизи. У підсумку, довкілля України буде потерпати не тільки від збройної агресії, але і від недобросовісних порушників природоохоронного законодавства. Тільки чіткий, прозорий, злагоджений, безперервний та зрозумілий механізм співпраці, адекватне та реалістичне планування державної екологічної політики забезпечить належний результат.

Література

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. Дата оновлення: 08.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 24.11.2023).

2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 10.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022/ed20231110#Text> (дата звернення 24.11.2023).

3. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275. Дата оновлення: 02.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 24.11.2023).

4. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 р. № 303. Дата оновлення: 10.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-п#Text> (дата звернення 24.11.2023).

5. Про затвердження Порядку взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля : Наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.06.2022 р. № 94/363/150/226/356. Дата оновлення: 16.06.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v094_905-22#Text (дата звернення 24.11.2023).

6. Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 р. № 616-р. Дата оновлення 31.05.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2017-р#Text> (дата звернення 24.11.2023).

УДК 657.6:657.44

Ковальчук Ю.С., головний судовий експерт сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних та економічних досліджень Запорізького НДЕКЦ МВС України, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПО ОПРИБУТКУВАННЮ ВРОЖАЮ ДО СКЛАДУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В Україні одна з провідних галузей економіки це сільське господарство. Сільське господарство складається з рослинництва та тваринництва. Рослинництво включає в себе вирощування зернових, технічних, кормових, овочевих, баштанних культур і картоплі, садівництво, виноградарство і квіткарство. Провідними культурами в сільському господарстві є зернові: пшениця (озима та яра), ячмінь (озимий та ярий), жито, кукурудза, овес, гречка, просо, рис.

Бухгалтерський облік сільськогосподарської продукції має свою особливість, яка полягає в тому, що необхідно вести облік по кожному виду біологічних активів окремо.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» [3], сільськогосподарська продукція – актив, одержаний в результаті збирання врожаю, призначений для продажу, безоплатної передачі, переробки або внутрішньогосподарського споживання.

В бухгалтерському обліку, облік сільськогосподарської продукції ведеться на субрахунку 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва».

За дебетом рахунку 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» відображається надходження сільськогосподарської продукції, за кредитом – вибуття сільськогосподарської продукції внаслідок продажу, безоплатної передачі тощо [2].

При кожному з етапів збирання врожаю (безпосереднє збирання врожаю комбайнерами; транспортування врожаю з поля до місця постійного або тимчасового зберігання водіями; приймання врожаю (вагарями, завідувачем току, завідувачем складу або комірниками)) складається первинна документація. Типові форми таких документів затверджені Наказами № 269-1 та № 269-2 [5, 6]. Також підприємство може використовувати і самостійно розроблені форми, узявши за основу типові. Самостійно розроблений первинний документ має містити всі обов'язкові реквізити, передбачені для первинного документа ст. 9 Закону № 996 [1] і Положенням № 88 [4].

Первинні документи – це документи, створені у письмовій або електронній формі, які містять відомості про господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення [1].

До первинних документів, які відображають облік зібраного та поставленого врожаю до складу належать:

- талон комбайнера (форма № 77в [5]) – використовується для обліку зерна зібраного з поля комбайнером;

- путівка на вивезення продукції з поля (форма 77а [6]) – використовується для обліку зерна яке комбайнер відвантажив водію;

- реєстр приймання зерна (форма № 77 [6]) – використовується для обліку зерна, яке водій здав (відвантажив) а комірник прийняв на склад.

На власний розсуд можна обрати оптимальний варіант. Головне щоб обраний варіант дозволяв здійснювати контроль за надходженням продукції із поля до місця зберігання та надавав оперативну інформацію про стан збирання врожаю.

Головним документом по якому можна відстежити рух врожаю від його надходження на склад до вибуття є «Книга складського обліку». Облік сільськогосподарської продукції та запасів на складах (у коморах) здійснює матеріально-відповідальна особа (завідувач складу, комірник) за їх видами, сортами згідно з правилами їх зберігання.

Оформлення та складання первинних документів з складського обліку врожаю (талон комбайнера, путівка на вивезення продукції з поля, реєстр

приймання зерна, книга складського обліку), дозволяє підприємству своєчасно визначити нестачу сільськогосподарської продукції та період її виникнення.

На практиці експерти-економісти найчастіше стикаються з призначенням судової економічної експертизи з нестачі сільськогосподарської продукції на складі підприємства. Найчастіше нестачі сільськогосподарської продукції, виникають при неякісному оформленні первинних документів або взагалі відсутності ведення складського обліку.

Отже, своєчасне і правильне складання первинних документів -складського обліку попереджає виникнення нестач та при проведенні судової-економічної експертизи дозволяє визначити період виникнення нестачі та її суму.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 15.11.2023)

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення 15.11.2023)

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» затверджено наказом МФУ від 18.11.2005 р. № 790 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення 15.11.2023)

4. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку затверджено наказом МФУ від 24.05.1995 р. № 88 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення 15.11.2023)

5. Наказ Міністерства сільського господарства СРСР від 16.05.1977 р. № 269-1. Постанова №1545 – XII від 12.09.1991. *Відомості Верховної Ради України*, 1991 № 46 ст. 621.

6. Наказ Міністерства сільського господарства СРСР від 24.11.1972 р. № 269-2. Постанова №1545 – XII від 12.09.1991. *Відомості Верховної Ради України*, 1991 № 46 ст. 621.

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

«Сучасні виклики та напрями вдосконалення в економічній та технічній
наукових сферах»

5-6 грудня 2023 р.

Коректор: Макаренко А. П.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Запорізького національного університету
(протокол № 6 від 25.01.2024 р.)
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 23.
Наклад 100 прим. Замовлення 2023-182

Видавництво ПП «Астроя»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
E-mail: astraya.pl.ua@gmail.com, веб-сайт: astraya.pl.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП «Астроя»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089